

ULUSLARARASI
MİLLİ MÜCADELEDE
SERVETİYE CEPHESİ VE
KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ
Sempozyumu-VI

INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL
STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

08-10 MART 2019

ÖZET KİTAPÇIĞI
A B S T R A C T S

KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR

CALISINCA
OLUYOR

— ULUSLARARASI —
MİLLİ MÜCADELEDE
SERVETİYE CEPHESİ VE
KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ
— Sempozyumu-VI —

INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL
STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

08-10 MART 2019

<http://kocaelitarihsempozyumu.com>

/kocaelibld

KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR

CALISINCA
OLUYOR

ULUSLARARASI
MİLLİ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ
Sempozyumu-VI

INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

Tarih Bilimine Gönül Vermiş Sevgili Dostlarım,

Kocaeli Vilayeti büyük bir tarihi ve kültürel birikime sahip ve günümüzde de birçok yönden Türkiye'ye rehberlik edecek bir konumda oluşuyla halen bu önemini sürdürmektedir. Anadolu'nun adeta kilidi konumunda bulunan Kocaeli, antik çağlardan itibaren insanların yaşam alanı ve bölgede ortaya çıkan büyük medeniyetlerin önemli bir parçası olmuştur. Bizans Devleti devrinde önemini koruyan şehir Osmanlı Devleti'nin de merkez noktalarından biri olmuştur. İstanbul başkent olduktan sonra Kocaeli, Osmanlı Devleti'nin Anadolu'ya açılan kapısı, yol ağının ana güzergâhı konumuna gelmiştir. Günümüzde olduğu gibi Osmanlı Devleti zamanında da Kocaeli ülkenin önemli bir sanayi şehri idi. Bu coğrafyaya sahip olan bütün büyük medeniyetlerin izini taşıyan bölge, bu medeniyetler içinde özellikle ticaret ve sanayi alanında da önemli izler taşımaktadır.

Büyük bir medeniyeti insanlık tarihine armağan eden Osmanlı Devleti'nin aynı zamanda kuruluş bölgesinde yer alan Kocaeli, bu devleti kuranların yani kurucu beylerin iz bıraktığı bir şehir olmuştur. İşte bu kurucu beyleri toplumumuza özellikle genç nesillere tanıtmak ana temasıyla başladığımız sempozyumlar serisinin ilki Gazi Akça Koca, ikincisi Kara Mürsel Alp, üçüncüsü Gazi Süleyman Paşa, dördüncüsünü Çoban Mustafa Paşa ve beşincisi Orhan Gazi adına gerçekleştirilmiştir. İlk 4 sempozyuma ait veriler ciltler halinde kitaplaştırılarak hem günümüz akademisine ve toplumuna hem de gelecek nesillere bir miras olarak kazandırılmıştır. Her beş sempozyum hem akademik camiada hem de sosyal tabakalarda büyük ilgi görmüş, Kocaeli ve çevresinin bir bakıma tarihi envanteri ilk defa derli toplu bir halde kitaplaştırılmıştır. Bu sempozyumlara katılan akademisyenlerin de belirttiği gibi şehrin, vilayetin ve çevrenin tarihi ve kültür çalışmaları henüz bitmemiştir. Zira yaklaşık iki bin yıllık bir tarihi geçmişe sahip olan Kocaeli Vilayeti çevresi düzenlenen beş sempozyuma rağmen hala araştırılacak konulara sahiptir.

Tarihi açıdan önemli birçok gelişmeye sahne olan Kocaeli Bölgesi'nin araştırılması ve avantajlarının, dezavantajlarının ortaya konulması günümüz ekonomik ve sosyolojik çalışmalarına da katkı sağlar nitelikte olacaktır. Şimdi de Kurtuluş Savaşı'mızın belki de çok bilinmeyen en önemli cephelelerinden birisi olan Servetiye Cephesi konulu 6'ncı sempozyumda sunulacak bildiriler, alanında önemli araştırmacılarının Kocaeli ve çevresi hakkında yapacakları çalışmalar ve sunacakları tebliğler önemli bir birikimin sağlanmasına ve gelişimin önündeki engellerin aşılmasına, yeni projelerin gündeme getirilmesine katkı sağlayacaktır.

İşte bu özet kitapçığında bu değerli hocalarımızın bildirimlerinin özetlerini bulacak ve konuyla ilgili temel bilgilere ulaşabileceksiniz...

İbrahim KARAOSMANOĞLU
Kocaeli Büyükşehir Belediye Başkanı

MİLLİ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ Sempozyumu-VI

INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı

KURULLAR/BOARDS

Başkan/President

İbrahim KARAOŞMANOĞLU

Genel Koordinatör/ General Coordinator

İlhan BAYRAM

Düzenleme Kurulu/ Executive Board

Prof. Dr. Haluk SELVİ
Prof. Dr. İbrahim ŞİRİN
Doç. Dr. M. Bilal ÇELİK
Dr. Ali YEŞİLDAL
Raşit FİDAN
Hayriye SÖZER
Resül NARİN

Sempozyum Sekreterliği/ Secretariate

Doç. Dr. M. Bilal ÇELİK
Resül NARİN
Ş. Göksu HÜLAGÜ

Basım Yılı

2019

Web

<http://kocaelitarihsempozyumu.com>

Mail

kocaelitarihsempozyumu@kocaeli.bel.tr

BİLİM VE DANIŞMA KURULU/ SCIENTIFIC AND ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Abdullah KAHRAMAN
Prof. Dr. Adnan SOFUOĞLU
Prof. Dr. Ahmet GÜNEŞ
Prof. Dr. Ahmet ŞİMŞEK
Prof. Dr. Ayşe Tuba ÖKSE
Prof. Dr. Azmi ÖZCAN
Prof. Dr. Behçet Kemal YEŞİLBURSA
Prof. Dr. Cemil ÖZTÜRK
Prof. Dr. Cevdet KÜÇÜK
Prof. Dr. Chakib BENAFRI
Prof. Dr. Dursun Ali AKBULUT
Prof. Dr. Emre DÖLEN
Prof. Dr. Enis ŞAHİN
Prof. Dr. Enver KONUKÇU
Prof. Dr. Erhan AFYONCU
Prof. Dr. Ferhat TURANLI
Prof. Dr. Feridun EMECENI
Prof. Dr. Geza DAVID
Prof. Dr. Heath W. LOWRY
Prof. Dr. İdris BOSTAN
Prof. Dr. İlhan ŞAHİN
Prof. Dr. Kemalettin KUZUCU
Prof. Dr. Maria Pia PEDANI
Prof. Dr. Mehmet ALPARGU
Prof. Dr. Mesut ÇAPA
Prof. Dr. Nedim İPEK
Prof. Dr. Olena BAÇINSKA
Prof. Dr. Osman AKANDERE
Prof. Dr. Osman KÖSE
Prof. Dr. Özer ERGENÇ
Prof. Dr. Sabahattin ÖZEL
Prof. Dr. Süleyman BEYOĞLU
Prof. Dr. Tofig MUSTAFAZADE
Prof. Dr. Temuçin Faik ERTAN
Prof. Dr. Ümit EKİN
Prof. Dr. Viktor KIRYUKOV
Prof. Dr. Yuriy KOÇUBEY
Prof. Dr. Yusuf OĞUZOĞLU
Prof. Dr. Yücel ÖZTÜRK
Prof. Dr. Zeynep AHUNBAY
Doç. Dr. Mustafa SARI
Doç. Dr. Oleksandr SEREDA
Doç. Dr. Olga MAVRINA
Doç. Dr. Serkan YAZICI
Doç. Dr. Svitlana KAYUK
Doç. Dr. Vyaçeslav STANISLAVSKIY

ULUSLARARASI
MİLLİ MÜCADELEDE
SERVETİYE CEPHESİ VE
KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ
Sempozyumu-VI

INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL
STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

ÖZETLER

A B S T R A C T S

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

KOCAELİ'NİN İKLİM ÖZELLİKLERİ	18
Doç. Dr. Beyza USTAOĞLU	
KOCAELİ'NİN BİTKİ COĞRAFYASI	19
Dr. Öğr. Üyesi Derya Evrim KOÇ	
İZMİT'İ İSTANBUL'A BAĞLAYAN TARİHİ YOLAĞI VE KUTLUCA KÖPRÜSÜNÜN ÖNEMİ	20
Prof. Dr. Nurfeddin KAHRAMAN, Dr. Öğr. Üyesi Refik ARIKAN, Mehmet Can ÇETİN	
KOCAELİ İLİ'NİN KÜLTÜREL TURİZM POTANSİYELİNİN COĞRAFİ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	21
Dr. Hasan SAYILAN	
BITHYNIA BÖLGESİ'NİN ESKİÇAĞ TARİH YAZARLARI	23
Prof. Dr. Hülya BOYANA	
ESKİÇAĞ-NİKOMEDİA'DA MEZARLAR VE MEZARLIKLAR	24
Prof. Dr. Ergün LAFLI	
HELLENİSTİK VE ROMA DÖNEMLERİNDE NİKOMEDİA (İZMİT) VE KIRSALINDA EKONOMİ	25
Prof. Dr. Muzaffer DEMİR	
GEÇ ANTİKÇAĞ'DA HİRİSTİYANLIK TARİHİNİN ÖNEMLİ BİR ŞEHİRİ: NİKOMEDİA	26
Doç. Dr. Murat KEÇİŞ	
FUNERARY INSCRIPTIONS FROM NICOMEDIA DURING THE ROMAN PERIOD	28
Dr. Öğr. Üyesi Søren Lund SØRENSEN	
İZMİT'İ ÜS EDİNİP BİZANS ADINA OSMAN GÂZİ'YE KARŞI SAVAŞAN BİR ALTIN-ORDU EMİRİ:	29
ÇAVDAR-OĞLU "KOŞUN" YA DA "KOZÂN BEG" (KOYTZ'IMPİAËIN / KOUTZ'IMPAXIS)	
Hakan YILMAZ	
THE CITY OF IZNIK MID (IZMİT) IN ARABIC WRITINGS	30
Assoc. Prof. Dr. Leila KHEIRANI	
ŞİS PERDESİ ARALANIRKEN: ORTA ZAMAN TÜRKİYE'SİNİN TASAVVUF DÜNYASINA BİR KATKI	31
Doç. Dr. Vedat TURGUT	
KANUNİ DEVRİNDE KOCAİLİ (1520-1566)	32
Prof. Dr. Enver KONUKÇU	
SİGETVAR KUŞATMASI'NDA ŞEHİT OLAN KOCAELİ SANCAKBEYİ ALİ PORTUK (PERTEK) BEY	34
HAKKINDA YABANCI KAYNAKLARDA YER ALAN BİLGİLER	
Dr. Öğr. Üyesi Ersin KIRCA	

İTİRAZ, İHBAR VE İHTİRAS: KOCAELİ SANCAĞI KALE GÖREVLİLERİ ARASINDA ÇATIŞMA VE ANLAŞMAZLIKLARA DAİR BAZI TESPİTLER (1595-1598) Prof. Dr. Emine ERDOĞAN ÖZÜNLÜ	35
16. YÜZYIL MÜHİMME KAYITLARI IŞIĞINDA KOCAELİ VE ÇEVRESİNİN SOSYO-EKONOMİK TARİHİNE DAİR BAZI TESPİTLER Prof. Dr. İsmail ÖZÇELİK	36
16. YÜZYILDA GEBZE'DE KÖLELER VE KÖLE KIYAFETLERİ Dr. Öğr. Üyesi Fırat YAŞA	37
ŞİKÂYET DEFTERLERİNE GÖRE İZNİKMİD'DEN DİVAN-I HÜMAYUN'A YAPILAN ŞİKÂYETLER VE MERKEZİN BUNLARA GETİRDİĞİ ÇÖZÜMLER (1667-1673) Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Fatih GÖKÇEK	38
SÜRSAT DEFTERLERİNE GÖRE 18.YÜZYILIN SONLARINDA KOCAELİ (1673-1676) Prof. Dr. Kenan Ziya TAŞ, Dr. Öğr. Üyesi Serkan SARI	39
ŞİKÂYET DEFTERLERİNE GÖRE II. MUSTAFA'NIN SALTANATININ SON 2 YILINDA İZNİKMİD'DEN DİVAN'A YAPILAN ŞİKÂYETLER VE MERKEZİN BUNLARA GETİRDİĞİ ÇÖZÜMLER (1701-1703) Dr. Öğr. Gör. İlhan GÖK	40
BİR AYAN VE MUHALLEFATI: DİV-ZÂDE HACI MUSTAFA AĞA Doç. Dr. Zübeyde Güneş YAĞCI	41
XVIII. YÜZYILDA KARAMÜRSEL'DE AYANLIK MÜCADELELERİ, KRİZ VE ÇÖZÜM ARAYIŞI: TOMBAZOĞLU İBRAHİM, ABDÜLHAMİD VE KOCA MEHMED İSYANLARI Dr. Öğr. Üyesi Serkan POLAT	42
YOLLAR BAŞINDA BİR DURAK: GEBZE MENZİLHÂNESİ (XVIII. YÜZYIL) Doç. Dr. Cemal ÇETİN	43
OSMANLI DÖNEMİ ULAK DEFTERLERİNE ÖRNEK: İZMİT ULAK DEFTERLERİ Öğr. Gör. Sıddık YILDIZ	44
BİR NUMARALI ANADOLU AYNİYAT DEFTERİNDEKİ KOCAELİ SANCAĞI'NA DAİR KAYITLARIN MUHTEVASI Prof. Dr. Ertan GÖKMEN	45
19. YÜZYIL ORTALARINDA İZMİD KAZASI, KULOĞLU, HACI MAHMUD, VEYİSLİ VE OSMAN BEYEFENDİ ÇİFTLİKLERİ'NİN SOSYO EKONOMİK DURUMU Dr. Öğr. Üyesi Arif KOLAY	46
KANDIRA KAZASI DEAVİ MECLİSİ TUTANAKLARI Dr. Öğr. Üyesi İsmet SARIBAL	47
İKİNCİ ABDÜLHAMİT'İN ÖZEL MUHAFIZ BİRLİĞİ ERTUĞRUL ALAYI'NA İZMİD SANCAĞI'NDAN SEÇİLEN KARAKEÇİLİ ASKERLER Doç. Dr. Celil BOZKURT	48

BİSİKLETLER İLK DÜNYA TURUNU GERÇEKLEŞTİREN SEYYAHIN GÖZÜYLE KOCAELİ VE ÇEVRESİ	49
Dr. Öğr. Üyesi Zeynep CUMHUR İSKEFİYELİ	
II. ABDÜLHAMİT DÖNEMİNDE DEMİRYOLU HATTI YAPIMINA DAİR BİR UYGULAMA: İZMİT-ANKARA	50
DEMİRYOLU HATTININ YAPIMINDA KULLANILAN ÖŞÜR GELİRLERİ TALİMATNAMESİ (H.1310/M.1893)	
Prof. Dr. Zeynel ÖZLÜ, Kerim TIRYAKI	
İZMİT-EREĞLİ DEMİRYOLU PROJESİ MESELESİ	51
Doç. Dr. Mustafa SARI, Cengiz KESKİN	
İZMİT TELGRAF HATTI	52
Resül NARİN	
İZMİT KETENCİLER KÖYÜ ÖZELİNDE BÜYÜK SÜRGÜN VE ÇERKESLERİN YENİ YURT ARAYIŞLARI	53
Veli GÜVEN	
II. ABDÜLHAMİT DEVRİNDE BOSNA-HERSEKLİ MUHACİRLERİN KARAMÜRSELE'E İSKÂNI VE	54
KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR	
Doç. Dr. Zafer ATAR, Arş. Gör. Yavuz Selim BARHAN	
1894 DEPREMİNİN İZMİT'İN SOSYO-EKONOMİK YAPISINA ETKİSİ	55
Prof. Dr. Yunus ÖZGER	
AZİZ AHMET PAŞA'NIN KOCAELİ MUTASARRIFLIĞI	56
Doç. Dr. Serdar ÖSEN	
GEBZE VE KOLERA (1892, 1894, 1910)	57
Doç. Dr. Kurtuluş DEMİRKOL	
İKİNCİ MEŞRUTİYET DÖNEMİ BAŞLARINDA İZMİT SANCAĞINDA HAYVAN VE BİTKİ HASTALIKLARI	58
Dr. Öğr. Üyesi Halim DEMİRYÜREK	
NEW YORK'TAN ANADOLU'YA AMERİKAN YARDIMLARININ SEVKİYAT MERKEZİ: DERİNCE LİMANI	59
Dr. Öğr. Üyesi Cenk DEMİR	
OSMANLI DÖNEMİ İZMİT BÖLGESİNİN SOSYAL VE EKONOMİK HAYATINDA RUMLAR	60
Dr. Öğr. Üyesi Oğuz POLATEL	
OTTOMAN SOLDIERS IN THE INDEPENDENCE OF ALBANIA	61
Dr. Ardian Muhaj	
ERMEÑİCE KAYNAKLARDA MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE İZMİT VE CİVARINDA YAŞANAN OLAYLAR	62
Prof. Dr. Gaffar Çakmaklı MEHDİYEV	
KARAMÜRSEL TEHCİRİ DAVASI	65
Doç. Dr. Nejdet BİLGİ	
İNGİLİZ ARMSTRONG-VICKERS GRUPLA İZMİT'TE DENİZ ÜSSÜ VE YÜZER HAVUZ İNŞASI SÖZLEŞMESİ	66
Doç. Dr. Tülay ERCOŞKUN	

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA BATI KARADENİZ SAHİLLERİNDE RUS BOMBARDIMANI	67
Prof. Dr. Haluk SELVİ	
İZMİT DARÜLEYTAMI	68
Doç. Dr. Serkan YAZICI, Havanur ŞAHİN	
İZMİT SANCAĞI İDARE-İ HUSUSİYESİNİN 1915-1916 YILLARI ARASINDAKİ FAALİYETLERİ	69
Dr. Öğr. Üyesi Yüksel BABANINOĞLU BAYIL	
MİLLÎ MÜCADELE'DE İSTANBUL'DAN ANADOLU'YA GEÇİŞLERDE KOCAELİ BÖLGESİNİN ÖNEMİ:	70
MEHMET AKİF ERSOY'UN ANADOLU'YA GEÇİŞİ Dr. Ali GÜLER	
ARŞİV BELGELERİ İŞİĞİNDE, TÜRK İSTİKLAL SAVAŞI'NDA DÜZENLİ ORDUYA GEÇİŞ SÜRECİNDE, ...	71
KOCAELİ BÖLGESİNDE MÜRETTEP KOLORDU KOMUTANLIĞI'NIN ASKERİ HAREKATI VE SONUÇLARININ ANALİZİ Doç. Dr. Öğ. Alb. Hüsnü ÖZLÜ	
NEZİHE MUHİTTİN ÖRNEĞİNDE MİLLÎ MÜCADELE VE KADIN HAREKETİ	73
Prof. Dr. Türkan ERDOĞAN	
THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE FROM THE PERSPECTIVE OF THE MIND OF PRINCE SABAHADDIN	74
Dr. Stefano TAGLIA	
İNGİLİZ BÜYÜKÇİLİĞİ YILLIK RAPORLARINA GÖRE ANADOLU'DA MİLLÎ MÜCADELE (1919-1923)	75
Prof. Dr. Behçet Kemal YEŞİLBURSA, Miraçhan YILMAZ	
DELİ HALİD PAŞA'NIN KOCAELİ GRUP KOMUTANLIĞINA TAYİNİ VE BÖLGEDE YAPTIĞI FAALİYETLER	76
Prof. Dr. Osman AKANDERE	
THE CONCEPT OF THE 'NATIONAL FAMILY' DURING THE WAR OF LIBERATION	77
Ebru AKCASU	
MİLLÎ MÜCADELEDE KUVA-YI MİLLİYE HAREKATINDAN DÜZENLİ BİRLİK HAREKATINA GEÇİŞTE	78
KOCAELİ BÖLGESİ VE TÜRK İSTİKLÂL HARBİ'NDE YERİ VE ÖNEMİ Dr. Abdullah Cüneyt KÜSMEZ	
MİLLÎ MÜCADELE'NİN BAŞISKELE CEPHELERİNDEKİ YEREL KAHRAMANLARI HAKKINDAKİ YENİ BİLGİLER	79
Süleyman PEKİN	
İZMİT AMERİKAN HASTANESİ (1921) KURUCUSU DR. MABEL ELLIOT'UN İZMİTTE TIBBİ VE	81
İNSANİ YARDIM FAALİYETLERİ Eda YİRMİBEŞOĞLU ERKAL, Gülten ÇEVİK NASIRLIER, Prof. Dr. Nermin ERSOY	
İZMİT AMERİKAN HASTANESİ BAŞHEKİMİ DR. ALBERT WARNER DEWEY VE İZMİT'TEKİ FAALİYETLERİ	82
Yasemin KOÇER TULGAR, Gülten NASIRLIER ÇEVİK, Meltem DEMİR	
KURTULUŞ SAVAŞI YILLARINDA İZMİT'TE AMERİKALI İKİ HEMŞİRE: LEILA PRIEST VE GISELL MCLAREN	83
Gülten ÇEVİK NASIRLIER, Eda YİRMİBEŞOĞLU ERKAL, Prof. Dr. Nermin ERSOY	

BAHÇECİK AMERİKAN KOLEJİ'NDEN MEZUN DÖRT ERMENİ DOKTOR	84
Meltem DEMİR, Merve MERGEN, Deniz BİRTAN, Prof. Dr. Nermin ERSOY	
MİLLÎ MÜCADELE'DE KARAMÜRSEL VE DİN ADAMLARI	85
Prof. Dr. Ali SARIKOYUNCU, Prof. Dr. Esra SARIKOYUNCU DEĞERLİ	
İŞGALDEN KURTULUŞA İZMİT VE HAVALİSİNDEKİ GELİŞMELERİN BATI GAZETELERİNDEKİ AKİSLERİ (1919-1921)	86
Doç. Dr. Fikrettin YAVUZ	
1920 YILI AVUSTRALYA BASININDA İZMİT'TE MİLLÎ MÜCADELE	87
Dr. Öğr. Üyesi Tufan TURAN	
MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİ İSPANYA BASININDA İZMİT	88
Esin Tüylü TURAN	
YUGOSLAV BASININDA TÜRK KURTULUŞ SAVAŞI (1919-1922)	89
Prof. Dr. Redžep ŠKRİJELJ	
TÜRKİYE'NİN MİLLÎ MÜCADİLESİNDE AZERBAJCAN YARDIMLARI	91
Doç. Dr. Dilaver AZİMLİ	
THE 'ALEMDAR' AND GREEK GENERAL PAPAULAS: CONCURRENT ACTIVITIES NORTH AND SOUTH OF KOCAELI IN AUGUST-OCTOBER 1921. RECORDS TRANSCRIBED FROM TWO UNIQUE OTTOMAN LANGUAGE SOURCES-THE ALEMDAR 'SEYİR DEFTERİ' (SHIPS LOG) AND 'GENERAL PAPAULAS'S MEMOIR'	92
Jack SNOWDEN	
MÜTAREKE VE BARIŞ ARAYIŞLARI SIRASINDA İZMİT (1922)	94
Prof. Dr. Dursun Ali AKBULUT	
YUNAN İŞGALİNİN KOCAELİ'NDE MEYDANA GETİRDİĞİ TAHRİBAT HAKKINDA BİR BELGE: "DEĞİRMENDERE MÜLTECİLERİNİN ZARAR-ZİYAN BEYANNAMESİ"	95
Dr. Ufuk KARAKUŞ	
MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİNDE İZMİT VE ÇEVRESİNDE YANGIN OLAYLARI	96
Dr. Öğr. Üyesi Volkan MARTİN	
MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİ RAPOR, ANI VE BELGELERİNE GÖRE SERVETİYE KÖYÜ ÇEVRESİNDE YAŞANANLAR	97
Volkan ŞENEL	
YUNAN İŞGALİNDE İZMİT KÖRFEZİ'NDE MÜSLÜMAN MUHACİR VE MÜLTECİLERİN SEVK VE İSKÂNI (1920-1921)	98
Prof. Dr. Zeki ÇEVİK	
ANILARIN İZİNDE: KOCAELİ'NİN MİLLÎ MÜCADELE VE SOSYO-KÜLTÜREL TARİHİ	99
Ayşeğül YILMAZ	
LOZAN BARIŞ KONFERANSI SÜRECİNDE KOCAELİ'NDE SİYASİ VE ASKERİ HAREKETLİLİK (FAALİYETLER)	100
Prof. Dr. Adnan SOFUOĞLU, Doç. Dr. Seyfi YILDIRIM	

KOCAELİ SERVETİYE CEPHESİNDEN BÜYÜK TAARRUZ ZAFERİNE: İSTİKLAL HARBİNDE KOCAELİ ŞEHİTLERİ	102
Dr. Öğr. Üyesi Zekeriya TÜRKMEN	
CEPHE HATTI RAPORLARINA GÖRE I. DÜNYA SAVAŞI'NDA İZMİT SANCAĞI'NDAN ŞEHİTTÜRK SUBAYLARINA	104
AIT KÜNYE BİLGİLERİ	
Doç. Dr. Nuri GÜÇTEKİN	
KOCAELİ İLİ VE İLÇELERİ ARKEOLOJİK YÜZEY ARAŞTIRMASINDA KEŞFEDİLEN SİPERLER	106
Prof. Dr. Ayşe ÇALIK ROSS, Emre EKİN	
NİKOMEDİA'NIN ANTİK SİNOP KENTİ İLE OLAN TİCARETİ	107
Kemal ÇIBUK, Esra KAHRAMAN, Semra BİLGİN, Özay TİTİZ	
NİKOMEDİALİ BİR AKTÖR HEYKELCİĞİ	108
Dr. Öğr. Üyesi Gülseren KAN ŞAHİN	
KOCAELİ MÜZESİ KOLEKSİYONU ROMA DÖNEMİ SIKKELERİNDEN ÖRNEKLER	109
Zuhal UYKAL, Ramazan SAYIM	
İZMİT ARKEOLOJİK MİRASI VE KORUMA SORUNLARI	110
Elif AYDIN DEMİR, Dr. Öğr. Üyesi Emre KİSHALI	
İZMİT/GÖLCÜK'TE 25.000 TONLUK SAC HAVUZ İNŞASI	111
Dr. Derya GEÇLİ	
İZMİT GENÇ DERNEKLERİ	112
Dr. Öğr. Üyesi Ferdi ÇİFTÇİOĞLU	
CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA İZMİT BASINININ YANSIMALARI	113
Prof. Dr. Sabahattin ÖZEL	
CUMHURİYET'İN İLK ON YILINDA İZMİT MERKEZ TARİHİ ÜZERİNE BİR DENEME	114
Prof. Dr. Mesut ÇAPA	
CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA KÖY YATI MEKTEPLERİ: KANDIRA YATI MEKTEBİ ÖRNEĞİ	115
Doç. Dr. Mustafa Serhan YÜCEL	
CUMHURİYET'İN İLK YILLARINDA HUKUK PENCERESİNDEN KOCAELİ	116
Mustafa Fırat GÜL	
CUMHURİYET DÖNEMİNDE İZMİTTÜRK OCAĞI VE FAALİYETLERİ (1925-1931)	117
Doç. Dr. Taner BİLGİN	
OSMANLI'DAN CUMHURİYET'İN İLK YILLARINA KOCAELİ'DE BANKACILIK	118
Göksu HÜLAGÜ	
CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA HEREKE KUMAŞ FABRİKASININ YABANCI İŞÇİ VE	119
UZMAN İSTİHDAMI POLİTİKASI	
Doç. Dr. İbrahim ERDAL	

CUMHURİYET'İN İLK DÖNEMLERİNDE GÖLCÜK İLÇESİNİN İDARİ YAPISI VE NÜFUSUNDAKİ GELİŞMELER (1923-1950) Dr. Öğr. Üyesi Fatih ÖZÇELİK	120
KOCAELİ MAARİF KONGRESİ'NİN MÜZAKERE VE ZABITLARINDA EĞİTİM SORUNLARI Doç. Dr. Betül BATIR	121
YARIN GAZETESİNİN İZMİT DAVASI: İZMİT AHALİSİ İZMİT VALİSİNE KARŞI Dr. Öğr. Üyesi Ekrem SALTİK	122
HÜRFİKİR GAZETESİ'NDE KILIÇZADE HAKKI'NIN SEYAHAT YAZILARI Prof. Dr. Mustafa ORAL	124
KOCAELİ BASIN TARİHİNDE SELAHATTİN TELSER VE HÜRSÖZ GAZETESİ Müzeyyen ÜNAL	125
KOCAELİ MİLLETVEKİLİ ALİ DİKMEN VE KOCAELİ MEYVE FİDANLIĞI ÜRETME ÇİFTLİĞİ'NİN OLUŞUMUNDAKİ KATKILARI Elif KIRGÖZ	127
SİCİLL-İ OSMÂNÎ YAHÛD TEZKİRE-İ MEŞAHİR-İ OSMANİYYE'DE YER BULAN İZMİT (KOCAELİ) YÖNETİCİLERİ Prof. Dr. Mustafa KESKİN	128
OSMANLI SON DÖNEMİNDE MUVAZZAF GEBZE NÂİBLERİ Recep KANKAL	129
MAARİFTEN MİLLÎ EĞİTİME İSTANBUL SİCİLLERİ'NDE (1878-1965) İZMİT SANCAĞI DOĞUMLU PERSONELE AİT BİYOGRAFİLER Doç. Dr. Muzaffer Fehmi ŞAKAR, Doç. Dr. Nuri GÜÇTEKİN	130
KOCAELİ'NDE DİL BAYRAMLARI (1933-1938) Doç. Dr. Esmâ Torun ÇELİK	131
SITMA-PİRİNÇ İKİLEMİNDE BİR KENT: İZMİT (1935-1937) Prof. Dr. Önder DUMAN	132
İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİNDE KOCAELİ'DE SANAT (1935-1938) Dr. Öğr. Üyesi Dilara USLU, Yiğitcan KARACA	133
CASUS MU MONTÖR MÜ?: GÜSTAV HOPPE SEKA'DA İŞBAŞINDA Doç. Dr. Yücel YİĞİT	134
MÜŞAVİR MİMAR AHMET SABRİ ORAN'IN İZMİT HALKEVİ RAPORU Prof. Dr. Selda KAYA KILIÇ	135
VARLIK VERGİSİ UYGULAMASINDA KOCAELİ VİLAYETİ ÖRNEĞİ Prof. Dr. Safiye KIRANLAR, Dr. Hatice AKAN	137

DEMOKRAT PARTİ KOCAELİ MİLLETVEKİLİ DURSUN EROL'UN SİYASETÇİ KİMLİĞİ VE YASSIADA'DA YARGILANMA SÜRECİ (1957-1961) Dr. Öğr. Üyesi Ersin MÜEZZİNOĞLU	138
DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE KOCAELİ'NDE TİCARET ALANINDAKİ GELİŞMELER (1950-1960) Dr. Öğr. Üyesi Bilal TUNÇ	139
CIA ARŞİV BELGELERİNDE KOCAELİ Dr. Sinan KIYANÇ	140
YASSIADA MAHKEMELERİNDE KOCAELİ MİLLETVEKİLLERİ Doç. Dr. Şerif DEMİR	141
KOCAELİ ÜYELERİNİN CUMHURİYET SENATOSU'NDAKİ ÇALIŞMALARI Doç. Dr. Eminatp Malkoç	142
HALKIN SEÇTİĞİ İLK KADIN BELEDİYE BAŞKANI: LEYLA ATAKAN Dr. Öğr. Üyesi Selma GÖKTÜRK ÇETİNKAYA	143
12 MART 1971 MUHTIRASINA GİDEN SÜREÇTE SON DURAK: 12 EKİM 1969 GENEL SEÇİMLERİ VE KOCAELİ'NE YANSIMASI Dr. Öğr. Üyesi Sedef BULUT	144
BİR HAFIZA MEKÂNI OLARAK KASR-I HÜMAYUN Aylin GÖLCÜK	145
KOCAELİ VE ÇEVRESİNDE ORHAN GAZİ DÖNEMİNDE İNŞA EDİLEN ÇANDI CAMİLERİN PLAN VE FONKSİYONLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME Prof. Dr. Yusuf ÇETİN	146
THE MAMLUK'S INFLUENCES IN OTTOMAN ARCHITECTURE, GEBZE ÇOBAN MUSTAFA PAŞA MOSQUE AS EXAMPLE Dr. Ibrahim HASSANEIN, Assist. Prof. Tamer M. MUKHTAR	147
GÖLCÜK / SARAYLI CAMİİ AHŞAP KAPISININ DESEN ÇÖZÜMLEMESİ Dr. Öğr. Üyesi Mine CAN	148
KOCAELİ VE SAKARYA YÖRESİNDE MİMARİ MİRASIN KORUNMASINA DAİR ÖZGÜN BİR MODEL: "GELENEKTEN CITTASLOW TARAKLI" Prof. Dr. Nevnihal ERDOĞAN, Hikmet Temel AKARSU, Türkiz ÖZBURSALI	149
OSMANLI SİVİL MİMARİSİNİN BİR ÖRNEĞİ OLARAK TARİHİ GEBZE EVLERİ Rıdvan ŞÜKÜR	150
PERTEV PAŞA CAMİ'SİNİN LEED YEŞİL BİNA SERTİFİKA SİSTEMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ Betülünur HÜLAGÜ	151

TARİHÇİNİN NİHAT ERİM'İN KİTAPLIĞI İLE İMTİHANI: BİR BAŞBAKAN, BİR SAHAFA, BİR İŞ ADAMI	152
VE SEKA'NIN KURUCUSU KOCAELİ'DE NASIL BİR ARAYA GELDİ? Prof. Dr. İbrahim ŞİRİN	
İZMİTLİ AK ALİ EFENDİ'NİN CÂMİU'L-AHBÂR'I VE KOCAELİLİ BAZI ÂLİMLERİN ESERLERİNDEN NAKİLLER	153
Prof. Dr. Recep DİKİCİ	
TÜRK HALK İRFANININ ÖNEMLİ BİR METNİ: ŞERH-İİ DELÂİL-İ HAYRAT YAHUD KARA DAVUD	154
-YAZILI-SÖZLÜ ÜRETİM İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA BİR İNCELEME- Dr. Öğr. Üyesi Gürol PEHLİVAN	
"KOCAELİ" VE "İZMİT" ÖN İSİMLİ İŞÇİ SENDİKALARI VE KOCAELİ COĞRAFYASI İŞÇİ SENDİKALARI	155
ÖNEMLİ EYLEMLERİ TARİHÇESİ İrfan Özdilek NİŞANCIK	
SEKA İLE SELÜLOZ-İŞ SENDİKASI ARASINDA YAPILAN İLK TOPLU İŞ SÖZLEŞMELERİNİN ANALİZİ	158
Dr. Öğr. Gör. Kadri UNAT	
KOCAELİ TÜRKÜLERİNİN GRAFİKSEL ANALİZ YARDIMIYLA İNCELENMESİ	160
Prof. Dr. Feyzan Göher VURAL, Doç. Dr. Timur VURAL	
KOCAELİ PABUÇLARI ÜZERİNE	161
Doç. Dr. Emine DİNGEÇ	
KOCAELİ GİYİM KUŞAM ÖRNEKLERİNİN GELENEKSEL KÜLTÜRE YANSIMALARI	162
Gizem ANŞİN GÜRTEKİN	
KOCAELİ MANAVLARINDA GELENEKSEL BİR EL SANATI OLAN DANTELİN YERİ	163
Prof. Dr. Seda GÜNEŞDOĞDU SAĞDINÇ	
COĞRAFİ İŞARETLERİN YÖRELER İÇİN ÖNEMİ VE KOCAELİ'NDE COĞRAFİ İŞARET ALMIŞ EL SANATI ÜRÜNLERİ	164
Zeynep BALKANAL	
KOCAELİ SANCAĞI'NDA İPEK VE İPEKBÖCEKÇİLİĞİ: GEYVE NAHİYESİ	165
Dr. Öğr. Üyesi Tülin ÇORUHLU	
İSTANBUL'UN TARİHİ KİMLİĞİNE YAZILI KOCAELİ'NİN ANTİK DEKORATİF TAŞLARI: HEREKE PUDİNGİ	166
VE KUTLUCA KİREÇTAŞI Dr. O. Serkan ANGI, Doç. Dr. Yılmaz MAHMUTOĞLU	
HALI SANATINDA USTALIK MERTEBESİ "HEREKE HALISI"	167
Emine AKYILMAZ GÜNEYDİN	
GASTRONOMİ FİSTİVALLERİNİN KOCAELİ TURİZMİNE KATKISI: EŞME AYVA FİSTİVALİ ÖRNEĞİ	169
Öğr. Gör. Dr. Ömür ALYAKUT, Dr. Öğr. Üyesi Tülay POLAT ÜZÜMCÜ	
KOCAELİ MANAVLARINDA SOSYO-KÜLTÜREL HAYAT	170
Dr. Öğr. Üyesi Seda YILMAZ VURGUN	

MANAVLARIN GELENEKSEL KONUT MİMARİSİ: TARAKLI ÖRNEĞİ	171
Tacetin ÖZKAHRAMAN	
KOCAELİ VE ADAPAZARI MANAVLARI ARASINDA GELENEKSEL YAĞLI YUFKA DAVETİ VE YEMEĞİ	172
Öğr. Gör. Ersin UĞURKAN	
MANAVLARDA EVLENME GELENEKLERİ VE HALKOYUNLARI	173
Ahmet İŞSEVER	
KOCAELİ'NDEKİ ARTVİN MUHACİRLERİNİN MUTFAK KÜLTÜRÜ VE EKMEK PİŞİRME ARACI PİLEKİ	174
Ülkü ÖNAL	
KANDIRA MUTFAK KÜLTÜRÜNDE TÖREN YEMEKLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME	175
Ayşe AKMAN	
DEĞİRMENDERE YALI EVLERİ	176
Doç. Dr. Erkan ATAK, Rıdvan GÖLCÜK	
KOCAELİ'NDEKİ İKİ CAMİİDE AHŞAP ESERLER (KAPI VE MİNBER) ÜZERİNE DEĞERLENDİRME	177
Gülseher KAHRAMAN	
KOCAELİ'NİN BABALI VE KARAĞAÇ KÖYLERİNİN HÜZÜN TURİZMİ POTANSİYELİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	179
Öğr. Gör. Ersin UĞURKAN	
DEĞİRMEN VE DEĞİRMENCİLİK KÜLTÜRÜ BAĞLAMINDA SERVETİYE DEĞİRMENİ ÖRNEĞİ	180
Ezgi YEŞİYURT, Suzan BİNGÖL	
OSMANLI'DAN CUMHURİYETE BELEDİYECİLİK TARİHİNDE "KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ'NİN YERİ VE ÖNEMİ"	181
İsmail KAHRAMAN	
KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR MUSİKİ DERNEĞİNİN TARİHÇESİ	183
Hasan Vehbi HOPALI	
KOCAELİ ŞEHİR TİYATROLARI	184
Arş. Gör. Hüseyin ŞEN	
KOCAELİ'DE RUHSAL İYİLEŞTİRİM UYGULAMALARININ GELİŞİMİ	185
Yüksel CAN ÖZ, Dr. Öğr. Üyesi Rahime AYDIN ER	
BİR SÖZLÜ TARİH TAHLİLİ: MÜBADELE SONRASINDA İZMİT BÖLGESİNDEN YUNANİSTAN'A GÖÇEN RUMLARIN HATIRA KAYITLARI	187
Dr. Öğr. Üyesi Esra ÖZSÜER	
II. MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE BİR GAZETECİNİN İZMİT SANCAĞI'NA BAĞLI ADAPAZARI KAZASI'NA DAİR İZLENİMLERİ (15 Kasım - 26 Aralık 1913)	188
Prof. Dr. Enis ŞAHİN	

Kocaeli'nin İklim Özellikleri

Doç. Dr. Beyza **USTAOĞLU**
Sakarya Üniversitesi

18

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

İklim, yeryüzünün herhangi bir yerinde uzun yıllar boyunca etkili olan hava koşullarının ortalama durumudur. Bir yerin iklim özelliklerini oluşturan sıcaklık, atmosfer basıncı, rüzgâr, nem ve yağış gibi iklim unsurlarının yıl içerisindeki değişmelerinin belirlenmesinde genel atmosfer sirkülasyonu, okyanus dolaşımı, coğrafi konum, karasalılık ve denizellik durumu, yer şekilleri ve yükselti etkili olmaktadır. Kocaeli, Marmara Bölgesi'nin Çatalca-Kocaeli bölümünün doğusunda yer alır. Batısında Marmara Denizi, kuzeyinde Karadeniz, doğusunda Adapazarı Ovası ve güneyinde Samanlı Dağları bulunmaktadır. Bu çalışmada Kocaeli'nin iklim özellikleri ayrıntılı bir biçimde analiz edilip, açıklanmıştır. Bu amaçla 1971-2018 yılları arasında Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nden Kocaeli ili ve ilçelerinde bulunan manuel ve otomatik meteoroloji gözlem istasyonlarına ait kayıtlı günlük ortalama sıcaklık, maksimum sıcaklık, minimum sıcaklık, günlük toplam yağış ve yağışlı gün sayısı, aylık minimum, ortalama, maksimum basınç, aylık toplam rüzgâr frekansları ve rüzgâr hızı, aylık minimum, ortalama, maksimum nem, buharlaşma, bulutluluk ve sayışlı günler verisi elde edilmiştir. Bu veriler excel formatında veri niteliğine uygun olarak günlük, aylık ve yıllık olarak düzenlenmiştir. Düzenlenmiş olan bu verilerden tablo, grafik, harita, eşitlik ve indis değerleri elde edilmiştir. Haritalar için Arc Map 10.2.1 lisanslı coğrafi bilgi sistemi yazılımı kullanılmıştır. Haritalar oluşturulurken altlık olarak sayısal yükseklik modeli (dem) verisi kullanılmıştır. Haritada iklim elemanlarına ait değerlerin interpolasyonu için mekânsal veri analizi yöntemlerinden birisi olan Ters Mesafe Ağırlıklı Enterpolasyon Yöntemi IDW (Inverse Distance Weighthing) metodu uygulanmıştır. Bilgisayar ortamında analiz edilen sayısal iklim verilerinin coğrafi mekânda göstermiş olduğu etkileri yorumlayabilmek için kapsamlı arazi çalışmaları yapılmıştır. Kocaeli'nin iklim tipini belirleyebilmek amacıyla Köppen-Geiger iklim sınıflandırması, Erinç yağış etkinliği, Thorntnwaite yağış etkinliği ve Emberger Biyoiklim sınıflandırması kullanılmıştır. Geçmişte ve günümüzde iklimin gösterdiği değişim ve değişkenlik ile gelecekte nasıl bir durum göstereceği; Mann-Kendall trend analizi, doğrusal trend eğrisi, standart sapma, değişim katsayısı ve frekans analizi istatistiksel metotlarıyla ayrıntılı bir biçimde değerlendirilmiştir.

KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR | CALISENCA
SOLUÇOR

Kocaeli'nin Bitki Coğrafyası

Dr. Öğr. Üyesi Derya Evrim KOÇ
Sakarya Üniversitesi

Bu çalışmada Kocaeli'nin doğal bitki örtüsünün dağılışı ile bunu etkileyen ekolojik faktörler incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda, literatür taraması, arazi çalışmaları ve bitki türlerinin tespiti yapılmış; bitki örtüsü haritası üretilmiştir. Bitki örtüsü haritasının oluşturulmasında coğrafi bilgi sistemlerinden faydalanılarak Arc Map 10.1 yazılımı kullanılmıştır. Davis'in grid sistemine göre A2 ve A3 kareleri içinde yer alan inceleme alanı Avrupa-Sibirya fitocoğrafya bölgesinin Öksin provensi içinde yer alır. İnceleme alanında doğal bitki örtüsünü ve dağılışını etkileyen ekolojik koşulları; iklim, jeolojik, jeomorfolojik, toprak ve biyotik özellikler oluşturmaktadır. Çalışma alanında bitki örtüsü üzerinde iklim elemanlarından sıcaklık ve yağışın etkisi diğer iklim elemanlarına göre daha fazladır. Kocaeli'nin bitki örtüsü orman formasyonu, çalı formasyonu ve alpin bitkiler olarak üç grupta toplanmıştır. Bu dağılışa göre çalışma alanının haritası oluşturularak ayrıntılı bir şekilde analiz edilip açıklanacaktır.

19

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR | CALISINCA OLUYOR

İzmit'i İstanbul'a Bağlayan Tarihi Yol Ağı ve Kutluca Köprüsünün Önemi

Prof. Dr. Nurfeddin **KAHRAMAN**
Dr. Öğr. Üyesi Refik **ARIKAN**
Mehmet Can **ÇETİN**
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

İzmit, yol güzergâhları üzerinde bulunması sebebiyle hem geçmişte hem de günümüzde stratejik önem ve üstünlüğe sahip olmuştur. Nitekim İzmit, İstanbul'un kurulmasından önce Kuzeybatı Anadolu'nun en önemli yerleşim birimlerinden birisi olarak bölgedeki ulaşım ağının merkezini teşkil etmiştir. İstanbul'un kurulması ile birlikte Avrupa ile Anadolu'yu bağlayıp buradan Ortadoğu'ya uzanan "Diagonal" Yol Ağı oluşmuştur. İzmit ve çevresi, bu ana yol üzerinde ilk önemli durak olarak önemini muhafaza etmiştir.

Roma devrinde Körfez'i dolaşarak İznik'e ulaşan yol ağı, zaman içerisinde bir takım değişiklikler gösterirken; Osmanlı Ordu Yolu'nun aynı rotayı kullanması ile birlikte Bizans döneminde kaybettiği önemi İzmit yeniden kazanmıştır. Diğer yandan İzmit şehir merkezine gelmemekle birlikte, Kocaeli sınırları içerisinde bulunan Dil İskeleyi de Osmanlı Hac ve Ticaret Yolunun önemli bir menzili olarak yüzyıllarca önemini muhafaza etmiştir.

İzmit'i İstanbul'a bağlayan Tarihi Yol Ağı ve Tarihi yol üzerinde yer alan Kutluca Köprüsü bu çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Köprü, İzmit'in kuzeybatısında Kutluca Köyü ile Duranlı Köyleri arasında yer almaktadır. Köprü eski İstanbul yoluna çok yakın konumu ile İzmit-İstanbul bağlantısını sağlayan Roma yolu üzerinde düşünülse de; bu döneme ait mil taşlarının sahil tarafında olması düşündürücüdür. Bu çalışma tarafımızdan daha önce yapılmış olan "Gebze'den İznik'e İpek Yolu" ve "İzmit'i Ankara'ya Bağlayan Tarihi Yol Ağının İzmit-Geyve Arasının Tetkiki" adlı çalışmalarımızı da tamamlayıcı bir hüviyette olup bölgenin ulaşım ağındaki yeri ve önemini göstermesi bakımından katkı sağlayacaktır. Bu çalışmanın temel hedefi köprü ve çevresindeki yol ağını ortaya çıkarmak ve buna dair somut veriler oluşturmaktır. Diğer yandan köprüye dikkat çekerek burada oluşturulabilecek yürüyüş ve gezi rotaları ile turizm açısından katkı sağlamayı da bu çalışma hedeflemektedir.

Kocaeli İli'nin Kültürel Turizm Potansiyelinin Coğrafi Açıdan Değerlendirilmesi

Dr. Hasan SAYILAN
Ankara Üniversitesi

Dünyanın en hızlı gelişen olgularından birisi olan turizm günümüzde önemli bir sektör haline gelmiştir. Bu özelliğinden dolayı dünya genelindeki ülkelerin tümü uluslararası turizmin sağlamış olduğu ekonomik pastadan daha fazla pay alma yarışına girmişlerdir. 20. yüzyılın son çeyreğinin başlarından itibaren turizm sektörünün olgunlaşması ve doyuma ulaşması sonucunda yeni Pazar arayışlarına girilmiş, bunun sonucunda da çeşitli turizm tipleri ortaya çıkmıştır. Bu turizm çeşitleri, özel ilgi turizmi, macera turizmi, ekoturizm ve kültürel turizmdir. Bunların arasında kültürel turizm, turizmin en hızlı gelişen tiplerinden birisi olmuştur.

Turizm kaynaklarının belirlenmesi ve özellikle bunların turizm amaçlı olarak daha iyi değerlendirilmesi konusunda önerilerde bulunulması, kültürel turizm kapsamında ele alınan bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Söz konusu kültürel turizm arzı ele alınırken, bu potansiyelin coğrafya ile olan ilişkisi kurulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, kültürel değerlerin coğrafi mekâna dağılımları ve belli alanlarda görülen yoğunlaşmanın coğrafi nedenleri ortaya konmuştur. Aynı zamanda var olan kültürel çekicilikler ışığında, kültür turizminin hangi alt dalının geliştirilmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır. Kocaeli ilinin yerel araştırma sahası önemli tarihi ve folklorik değerlere sahiptir. İlde, Hıristiyanlık kültürel mirasını yansıtan eserlerde bulunmaktadır. Ayrıca Türk-İslam eserleri de yoğunluk kazanmaktadır. Öte yandan, geleneksel evler, el sanatları, yeme-içme kültürü gibi öğeler, yerleşmelerin fiziksel görünümünün kültürel peyzaja dönüşmesini sağlayan unsurlar olmuştur.

Araştırma sahasındaki kültürel turizm potansiyelinin daha iyi değerlendirilebilmesi için bazı hususların dikkate alınması gerekir. Öncelikle, araştırma sahasını kapsayan bir "turizm yönetim kurulu" oluşturulmalıdır. Turizm altyapısının turistik ihtiyaca cevap verecek şekilde düzenlenmesi ikinci aşamayı oluşturmaktadır. Öte yandan söz konusu kurul tarafından pazarlama stratejilerinin belirlenmesi gerekir. Bunun için de, araştırma sahasına uygun bir imaj ve marka oluşturulması, hitap edilecek turizm pazarının belirlenmesi, hedef pazar tiplerinin saptanması, tanıtım programının ortaya konması, turizm bilgi hizmetlerinin sağlanması önemli konular arasındadır. Ancak bütün bunların

yapılabilmesi kültürel varlıkların korunmasına yönelik önlemlerin alınmasına bağlıdır. Öte yandan turizmin başarılı olabilmesi için, var olan kültürel çekiciliklerin değişen turizm anlayışına göre düzenlenmesi ve bunlara birer turistik ürün özelliğinin kazandırılması da gerekir. Bu bağlamda, zengin kültürel öğelerin turistler için deneyimsel tüketime uygun hale getirilmesi bir zorunluluktur.

Bu çalışmada kapsamlı literatür taramalarının yanı sıra başta, Kültür ve Turizm Bakanlığı, İller Bankası, Kalkınma Bakanlığı ve Kocaeli Valiliğine bağlı kurumların çeşitli istatistiki verileri, rapor ve yayınlarından elde edilen bilgiler kullanılmıştır. Ayrıca konuyla ilgili bağımsız yabancı kuruluşlar ile çeşitli sivil toplum örgütlerinin çalışmaları da dikkate alınmıştır. Elde edilen veriler coğrafi perspektifte analiz edilip, Kocaeli ilinin kültürel turizm potansiyeline dönük sorunlar ve çözüm önerileri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bithynia Bölgesi'nin Eskiçağ Tarih Yazarları

Prof. Dr. Hülya **BOYANA**
Ankara Üniversitesi

Bithynia Anadolu'nun kuzeybatısında bulunan en eski yerleşim bölgesidir. Kuzeyinde Karadeniz, güneyinde Phrygia, batısında Propontis, doğusunda Paphlagonia ve güneybatısında Mysia ile sınırlanmıştır. Bithynia Bölgesine, Trakya üzerinden kuzeybatı Anadolu'ya geçerek bölgeye adlarını veren Bithynler MÖ 7. yüzyılın ikinci yarısında kuzeybatı Anadolu'ya yerleşmişlerdir. Coğrafi konumu dolayısıyla eskiçağda değişik kültürlerin vatanı olmuş ve her kültür bu topraklarda bütünsel bir görünüm içinde kendi özünü korumuştur.

Biz böyle bir çalışma ile Bithynia Bölgesinde yaşayan ve bu bölgenin tarihini yazan, kültürel açıdan bu bölgenin yetiştirdiği tarihçileri ve eserlerini ele almak istiyoruz. Bithynia'lı tarihçiler duygu ve düşüncelerini yazıya dökerek, eserleri ile geçmişin izlerini muhafaza etmişlerdir. Böylece bu eserler sayesinde hem kültürel varlıklarını sürdürmüşler hem de dünya kültür tarihine iz bırakmışlardır.

Çalışmamızda Eskiçağda Bithynia Bölgesi'nin tarih yazarlarından Asklepiades, Memnon, Dio Cassius ve Arrianos'un yaşamları ve yazdıkları eserler ele alınarak bölgeye tarihi açıdan katkıları incelenecektir.

Eskiçağ-Nikomedia'da Mezarlar ve Mezarlıklar

Prof. Dr. Ergün **LAFLI**
Dokuz Eylül Üniversitesi

Eskiçağ'da, özellikle Hellenistik ve Roma Dönemleri'nde, yani İÖ 3. ile İS 4. yy.'lar arasında İzmit-Nikomedia'da mezarlar ve mezarlık alanları oldukça fazla idi. Bu dönemden günümüze kalan çok sayıda mezar örneği olmasa da, hem Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde sergilenen örnekler, hem de kentlin çeşitli yerlerinde tesadüfen bulunan mezarlar Antik Nikomedia'nın mezar gelenekleri ile ilgili olarak bilgilerimizi pekiştirmektedir. Mezar tipleri arasında özellikle Prokennesos (Marmara Adası) mermerinden yapılmış sarkophaglar (lahitler) öne çıkmaktadır. Ayrıca mezar geleneklerine bağlı mermer mezar stelleri, altarı, yazıtları, mezar alınlıkları ve heykelleri Nikomedia'nın bu dönem geleneklerini yansıtmaktadır. Bu konuda elimizdeki örneklerin çoğu özellikle İS 2. ve 3. yy.'lara aittir. Hellenistik Dönem'e ait örnekler az olup, gelenek olarak Bithynia Bölgesi geleneklerini yansıtmaktadırlar. Erken Bizans Dönemi'ne (İS 5.-7. yy.) ait ikonografik içerikli mezar örneği azdır. Bu dönemde yazıtlı mezar sayısı azalır, daha mütezavi ve Hristiyanlık dinine özgü bir ölü gömme geleneği başlamıştır. Mezar geleneğine bağlı taş anıtlar arasında bir kısmı yazıtlıdır. Söz konusu yazıtların büyük bir çoğunluğu Antik Yunanca olup, Orta Roma Dönemi'ne aittirler. Latince yazıt sayısı oldukça azdır. Bu bildiride bu dönem Nikomedia mezarları ve mezarlık alanları ayrıntılı bir şekilde tanıtılacaktır.

24

Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Nikomedia (İzmit) ve Kırsalında Ekonomi

Prof. Dr. Muzaffer **DEMİR**
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Hellenistik ve Roma dönemlerinde köy ekonomilerinin, hem kendi kendilerine yeterlilik hem de sayıları binlerceyi bulan kent ekonomilerini destekleme açısından, çok büyük bir öneme sahip olduğu bilinmektedir. Bu denklemde özellikle kırsalda siyasi istikrara dayalı ekonominin işlevselliğini devam ettirmesi açısından zenginler ve fakirler arasında ortak akla dayalı ekonomik çözümler ve bu doğrultuda sonuç getirici mekanizmaların devreye sokulması önem arz etmekteydi. Hellenistik dönemden itibaren yazılı belgeler ve yüzey araştırmalarına dayalı arkeolojik buluntular, Bithynia ve kırsalında özellikle üzüm dışında arpa, buğday, fasulye, bakliyat, yulaf, susam, incir gibi tarımsal ürünlerinin yetiştirildiğine, ayrıca üzüm, mermer ve kereste/odun yan endüstrilerinin de ticari anlamda değerlendirildiğine işaret etmektedir. Roma dünyası ekonomisi açısından Bithynia eyaletindeki Nikomedia kentinin rolünün önemi hiç kuşkusuz kabul görmektedir. Örneğin Nikomedia üzerinden ürünlerin Tuna nehri üzerinde Tomis kentine kadar uzanan bir ticaret ağıyla pazarlandığı, epigrafik kaynaklarda geçen özellikle Nikomedialı tüccar, gemi sahipleri ve bunların oikoslarında veya ortaklıklarında görev yapanlar sayesinde delillendirilebilmektedir. Ayrıca Nikomedia'da yangın teşkilatı ve çok masraflı olan kemerli su yolu inşaat faaliyetlerinde ve köylerindeki ergasteria olarak adlandırılan atölyelerinde marangoz, oduncu ve taş işçilerinin çalıştığı da bilinmektedir. Köyler, bu atölyeler aracılığı ile günlük alet-edevat ve teçhizat ihtiyaçlarını gidermeye çalışırken aynı zamanda peşin para gelirleri elde etme yöntemlerine başvurmaktadır ki, bunlardan birisi ilk kez Roma'nın Bithynia valisi Plinius tarafından başlatıldığı söylenen bir birliğe (curia) veya din adamlığı görevine girişte sivil memurlar veya din adamlarının ödediği miktar olan summa honoraria veya summa legitima'dan kaynaklanmaktaydı; buradan elde edilen peşin paralar köylerdeki kamu hizmetleri için harcanmaktaydı. Köylerin bir gelir kapısı da yerel para cezalarıydı. Bithynia gibi gelişmiş bölgelerde Nikomedia gibi kentler ve kırsalında mezarları tahrip edenlerden alınan para cezalarıyla ilgilide çok sayıda delil bulunmaktadır. Biz bu çalışmamızda Nikomedia ve kırsalında büyük toprak sahipleri veya zenginlerinin özellikle yiyecek kıtlığı dönemlerinde köylülerle birlikte ortak üretime ve dayanışmaya dayalı sistemleri sıklıkla devreye soktukları tezine ağırlık vereceğiz.

25

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETIYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

Geç Antikçağ'da Hıristiyanlık Tarihinin Önemli Bir Şehri: Nikomedia

Doç. Dr. Murat KEÇİŞ
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Nikomedia (İzmit) Geç Antikçağ başında Roma İmparatorluğu'nun doğudaki başkentiydi. Diokletianus döneminde (284-305) Nikomedia'ya iktidara çıkışının bir yansıması veya daha kuvvetle kentin kara ve deniz ulaşımı ile kuzey ve batı sınırlarına ulaşım uygunluğu nedeniyle İmparatorluk başkenti oldu. Bu unvan sadece yarım yüzyıl sürdü ama zengin ve stratejik Bithynia Eyaleti'nin başkenti olarak kalmayı ve altıncı yüzyıl boyunca bir seri doğal afete rağmen yükselmeyi sürdürdü. Bunlardan en önemlisi 358 depremi idi. Geç Antikçağda kent putperestlik, Hıristiyan öğretisi, kilise, ordu ve ticaret merkezi idi. Nikomedia, birçok açıdan önemli bir kent olmasının yanı sıra Diokletianus döneminde meşhur Büyük Hıristiyan katliamının gerçekleştiği şehir olarak kötü bir üne de sahip olmuştu. Şehir valisi Hierokles tarafından Hıristiyanlık karşıtı sindirme politikası yürütülmeye başlandı. Ayrıca Hıristiyanlığa artık son vermenin gerektiğine inanan imparatorun, 23 Şubat 303 Terminalia Bayramı'nda kiliseleri yağmalatıp yazmaları yakırdığı emrini verdiği iddia edilmektedir. Böylece başlayan Hıristiyan katliamı hemen ilan edilen bir fermanla onaylanmıştır. Hıristiyanlara karşı yürütülen takibat devam ederken imparatorluk sarayında bir yangın çıktı ve sarayın bir kısmı tahrip oldu. İmparator yaşanan bu olaydan Hıristiyanları sorumlu tutarak onlara karşı tam bir terör saltanatı başlattı. Diokletianus'un bizzat başkanlık yaptığı mahkemelerde birçoğunun idam edildiği her sınıftan halk sorgulanarak işkenceye maruz kalıyordu.

Diokletianus döneminde Nikomedia'da Hıristiyanlara karşı başlatılan katliam hareketi Galerius'un 311 yılında onun yerine geçmesiyle son buldu. Galerius, yayınladığı bir fermanla zulümleri yasaklayarak hoşgörü ortamı sağladı. Galerius kısa bir süre sonra öldü ve yerine Maksiminus geçti. Maksiminus başlangıçta Galerius'un fermanına sadık kaldı ancak daha sonra Hıristiyanlara karşı zulme tekrar başladı. Bu zulüm hareketi Maksimianus'un Likinus tarafından mağlup edilmesiyle son buldu. Likinus, Maksiminus tarafından boşaltılan Nikomedia'ya geldi ve burada genel hoşgörü fermanını yayınladı (313). Şartları Milano'da bulunan Konstantin tarafından da onaylandı. Ancak Likinus Konstantin ile girdiği mücadele döneminde Hıristiyanlara karşı yapılan takibata tekrar başladı. 324 yılında Khriyosopolis (Üsküdar) yakınlarında Konstantin'e karşı yenilince Nikomedia'ya çekilerek yerel Piskopos Eusebius'u Konstantin'e merhamet dilemek ve

iktidardan çekilme teklifini sunmak için göndermek mecburiyetinde kaldı. Sonuç olarak Konstantin'in Nikomedia'ya gelmesiyle burada Hıristiyanlara yönelik zulümlerin sona erdiği yeni bir dönem başlamış oldu.

Araştırma konumuzun amacı; Nikomedia'nın Roma İmparatorluğu'nun doğudaki başkenti olma vasfını kazanmasının yanında bu kentte Hıristiyanlara karşı yürütülen büyük zulümden bahsetmektir. Ayrıca Diokletianus ile başlayan bu hareketin nedenlerini, gelişim sürecini, sonuçlarını değerlendirmek, onun ardından gelen imparatorların Hıristiyanlığa karşı tutumlarını da inceleyerek, Büyük Konstantin ile işleyen bu zulüm sürecinin tersine dönüşümünü ayrıntılarıyla ortaya koymaktır. Bütün bu verilerden yola çıkarak Geç Antikçağ'da kentte yaşanan büyük değişimin esasları tartışılacaktır.

Funerary Inscriptions from Nicomedia During the Roman Period

Dr. Öğr. Üyesi
Søren Lund **SØRENSEN**
Freie Universität Berlin

Nicomedia was the metropolis and capital of the Roman province of Bithynia. It is referenced repeatedly in Pliny the Younger's Epistles to Trajan during his tenure as governor of Bithynia. Diocletian made it the eastern capital city of the Roman Empire in A.D. 286 when he introduced the Tetrarchy system. However, epigraphically this major Bithynian city is not very well-known compared to the other Roman cities in its neighbourhood, such as Nicaea and Byzantium. Most of the epigraphic heritage in Nicomedia is of the character of funerary inscriptions belonging to the second and third centuries A.D. So far the most important contribution on the epigraphy of Nicomedia is done in the course of the Ph.D. dissertation of Professor Sencer Şahin (1939-2014), entitled "Neufunde von antiken Inschriften in Nikomedeia (Izmit) und in der Umgebung der Stadt" which is published in 1974 in Münster. Our epigraphic knowledge on the site is still mostly based on this legendary volume. It seems that Roman funerary inscriptions from Nicomedia are generally short texts of three or four lines and consist of simple texts of some certain and fixed epigraphic schemes. In this paper some general knowledge about the funerary inscriptions from Nicomedia during the Roman period will be collected and summarized.

**İzmit’i Üs Edinip Bizans Adına Osman Gâzî’ye Karşı
Savaşan Bir Altın-Ordu Emîri: Çavdar-Oğlu “Koşun”
ya da “Kozān Beg” (Κουτζιμπάξις / Koutzimpaxis)**

Hakan YILMAZ
Araştırmacı - Yazar &
Osmanlıca Uzmanı

Osmanlı kuruluş dönemi, XIV. yüzyıla ait kaynak ve belgelerin yetersizliği sebebiyle henüz aydınlatılamamış pek çok kişiler, hâdiseler ve birbirinden karmaşık meseleler doludur. Bu ve benzeri konuların tarihî arka plânı ancak, görgü şâhidlerine dayanan kısa, kesik ve belirsiz rivâyetlerdeki sınırlı bilgilerin; resmî kaynaklar, belgeler, tahrir kayıtları ve topografik-toponomik verilerle dikkatli ve ayrıntılı bir tenkidi sâyesinde aydınlatılabilir.

İşte Âşık Paşa-zâde’nin İshak Fakih’e inen rivâyetlerinde, 1303-1305 Sakarya-İzmit akınları sırasında Bizans’ın elindeki Çara Çepiş (Seyifler) Kalesi’ne yerleşerek Osman Gâzî birliklerine karşı savaştığı rivâyet edilen Çavdar Tatar-oğlu’nun; XIV. yüzyıl Anadolu kroniklerinden Çaramān-nāme’de kâfirken müslüman olduğu, Bizans yönetimindeki Hıraçle (Ereğli) kalesi önünde ve Anadolu’nun farklı bölgelerinde Türkmenler’e karşı durduğu hikâye edilen “Kaşün” ya da “Koşün”un; aynı şekilde, çağdaş Bizans târihçisi Pachymeres’in eserinde imparatorun bir süre esir ettiği ve Türkler’e karşı savaşması için Nikomedia (İzmit) başında bir yere yerleştirdiği bildirilen Tatar Koutzimpaxis (Κουτζιμπάξις)’in ve yine XIV. yüzyıl İslâm kaynaklarında Rum diyârından gelip Memlûk Sultânı’nın hizmetine girdiği belirtilen “Emîr Seyfû’d-dîn Koşün”un kimler oldukları meselesi bu müphem ve karmaşık târihî konuların başında gelmektedir.

Yukarıda saydığımız kaynakların tümü ayrı ayrı değerlendirildiğinde birbirinden çok farklı şahıslarmış gibi gözükten tüm bu isimlerin, aslında kimliği meçhûl bir hâlde kalan, Altınordu ümerâsından Alıncağ Noyân’ın torunu ve Çavdar Noyân’ın oğlu Emîr Seyfû’d-dîn “Koşun” ya da “Kaşün Beg”den başka biri olmadığı; bu araştırmamızda çağdaş kaynaklar, Batı-Güney Anadolu bölgesi tahrir kayıtları ve topografik-toponomik kanıtlar ışığında gösterilmeye çalışılacaktır.

The City of Iznikmid (Izmit) in Arabic Writings

Assoc. Prof. Dr. Leila **KHEIRANI**
University of Algiers 2

The Ottoman conquest of Izmit which had been the capital of the Roman Empire after Latins captured Istanbul was not less important than the conquest of « Bursa ».

The city of Izmit in the history of Christianity had had a special status because it had two of the biggest churches which were transformed into mosques in the era of Orhan Ghazi Sultan in 1331. Therefore, Izmit had played an important role since the existence of Ottomans in the area who had taken it as the capital city of the state until its fall because of the city's strategic location and architecture.

Although Arab historians were interested in writing Ottoman history with all its chapters and wide subjects. However, there was a lack of data on the first conquered cities. Hence, the writings focused on the great conquest of Constantinople by Sultan Mehmet II (Mehmet the Conqueror) in 1453 and also on conquests especially the Arabic provinces.

Thus, we will focus on what Arab writers wrote about this city which had had different names « Nicomedia », « Iznikmid », « Izmit » and nowadays « Kocaeli ». Therefore, we will highlight all the writings about the history of this region.

Sis Perdesi Aralanırken: Orta Zaman Türkiye'sinin Tasavvuf Dünyasına Bir Katkı

Doç. Dr. Vedat **TURGUT**
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda âmil olan "misafir" zümrelerin "gaziyan", "ahiyan", "abdalan" ve "bacıyan" olarak dört sınıfa ayrılarak sunulduğu, ancak bunların birbirleriyle keskin sınırlarla ayrılmayıp, sosyal hayatta girift bir şekilde yer aldıkları, örneğin aynı şahıs için hem gazi, hem ahi ve hatta abdal unvanının verildiği bilinir. İlk Osmanlıların düşünce dünyası üzerinde yönlendirici bir etki bırakan bu zümrelerin, geçmişteki hangi tasavvufî akımın devamı olabileceklerine yönelik fikirlerin temelinde, ilk Osmanlı tarihlerinde yer alan "Geyiklü Baba" kıssası yer alır. Geyiklü Baba'nın ününü duyan devrin hükümdarı Orhan Gazi'nin aldığı cevap, Aşıkpaşazâde ve Mehmed Neşrî'nin eserlerinde kısmen farklı versiyonlarda verilmiştir. Bu çalışmada bu kıssanın tahrir defterlerindeki veriler üzerinden yeni bir değerlendirmesi yapılarak, ilk Osmanlıların çevresinde, hatta merkezinde yer aldığı düşünülen Vefâî Târikatı'nın yanısıra Kâdiriyye, Rifâiyye, Evhâdiyye, Mevleviyye, Sühreverdiyye, Kübreviyye ve Bektaşîyye'nin gelişimleri ve birbirleriyle olan iletişim ve etkileşimleri ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Kanuni Devrinde Kocaili (1520-1566)

Prof. Dr. Enver **KONUĞÇU**
Emekli Öğretim Üyesi

1964'te, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Umûmî Türk Tarihi Kürsüsünde, Asya Tarihi derslerinde, Ord. Prof. Dr. A. Z. V. Togan, Türklerin XVI. yüzyılda zirvede bulunduğunu ifade etmiş bu konuda, yanında getirdiği birçok kitaptan örnekler vermişti. Baburlular, Özbekler, Safeviler ve Osmanlılar. Bunlar, batı karşısında doğuyu temsil etmişlerdir. Ancak kendi aralarındaki anlaşmazlıklar da gözden kaçmamakta idi. Osmanlılar ise hem doğu ve hem de batı işleri ile meşgul olmuşlar ve bu asra damgasını vurmuşlardı. Karaların ve denizlerin hükümdarı, padişâhı sıfatı ile kendisinden en çok söz ettiren de Kanûni ünvanlı I. Süleyman idi. Batı onu her zaman medh edici ifâdelerle anmıştır. Muhteşem Süleyman, batıda sık sık söz konusu edilmiştir. I. Süleyman, Osmanlılarda, "Süleyman" adını kullanan ve bunu hakkı ile temsil eden bir kimsedir. Fatih Sultan Mehmed ve II. Bayezid'in torunu, Yavuz Sultan Selim'in oğlu idi. 1520-1566'da kırk altı yıl saltanat sürmüştü.

32

ULUSLARARASI MİLLÎ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

Zaman zaman Anadolu'ya geçişlerde, babası gibi Kocaili'ni, bunun merkezi İznikmid/İzmit'i şereflendirmiştir. Onun bu uzun saltanatı esnasında, Kocaili, kendisi ile ilgili bazı etkinliklere sahne olmuştur.

Ülkenin tapu ve muhasebesine ait defterler düzenlenirilmişdir. 1530'da, saltanatının onuncu yılında, meydana getirilen bu defterde, Kocaili'nden de söz edilmiştir. Burada belirtildiğine göre, sınırları batıda İstanbul Boğazı, kuzeyde Karadeniz, doğuda Bolu, güneyde de Hüdavendigâr idi. Sancağın merkez kazası İznikmid, kazaları da; Kandıra, Şile, Gebze, Yoros, İznik, Ada ve Yalakâbâd idi. Merkez kaza da on üç mahalleye ayırmıştır.

Kocaili adı Akçakoca ile ilgilidir. Bilindiği gibi, bu yiğit Osman Gâzi döneminin önde gelenlerindendi. Ona arkadaşlık edenler de, Abdurrahman Gâzi ve Konur Alp idi. İstanbul Boğazı girişindeki Yoros'tan Sakarya Nehri'ne kadarki Bithynia fetihlerinde rol oynamış, fatihi olduğu için de Osman Bey, "il" olarak, yöreyi kendisine vermişti. Bilindiği gibi Konur Alp de doğuda, şimdiki Düzce'de kendi adı ile anılan bölgeye sahip olmuştu. Her üçünün mezarları da Kandıra, Düzce ve Samandıra'dadır. Yarımadanın büyük bir kısmının fatihi Akçakoca olup, dil başında leb-i derya'daki Nikomedia şehri ve kalesi

KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR | CALIENCA
SOLUÇOR

1337'de, Orhan Bey eliyle, barış yolu ile Beylik topraklarına katılmıştır. İlk yönetici de oğlu Süleyman Paşa'dır.

Kanûni Sultan Süleyman Anadolu'da, doğuda Revân, Nahçıvan, Tebriz, Bağdad gibi merkezlerde hâkim olunca, İstanbul ile buralar arasında yeni yollar vücuda getirilmiştir. Ahâlî arasında Bağdad Caddesi diye tanınan bu yeni yol, aslında Cadde-i Kebir diye biliniyordu. Anadolu'ya İstanbul, Üsküdar, Gebze sonrası dağılım noktası İzmit idi. Günümüzde de durum değişmiş değildir. XVI. yüzyıldan başlayarak, kervancılar hep bu güzergâhı kullandılar.

Kanûni devrinde, İzmit'in gelişmesinde rol oynayan yüksek düzeydeki devlet adamları, vezirler Mehmed Pertev, Rüstem, Çoban Mustafa ve Kızıl Ahmedlilerden Şemsî Paşalı Mustafa ve kardeşidir. Gebze, İzmit ve Sapanca, Hendek gibi merkezler bunların sayesinde şenlenmiştir. Rüstem Paşa'nın İzmit doğusundaki, Gökdağ eteğindeki göl kenarında göze çarpan Ayan kasabası, nerede ise tamamen Rüstem Paşa'nın eseridir. Burası daha sonra, sapılan yer ittihaz edilmiş ve kaynaklara Sapanca diye geçmiştir. Hüdâvendigâr Sancağ'ının doğudaki kasabası durumundaki Akyazı'nın kuzey-doğusundaki Hendek de, bu sıralarda mimârî eserlerle süslenmiştir.

Karaların ve denizlerin hükümdarı Kanûni Sultan Süleyman'ın Avrupa devletleri, krallıkları ile de siyâsi temasları olmuştur. Tabii bu ilişkiler, alınan kararlar, batıdan gönderilen elçiler aracılığı ile gerçekleşmiştir. Ancak, Padişâh, Anadolu'da olduğu için kabulleri oralarda yapmıştır. Busbeck, Monsieur D'Aramon ve H. Dernschwam bu nedenle, İzmit yolunu kullanmışlar, şehir hakkında, kısa da olsa, önemli bilgiler vermişlerdir.

Yine, meşhur denizcilerimizden Seydî Ali Reis, Hindistan dönüşü Ankara, Beypazarı, Mudurnu, Göynük, Taraklı, Geyve, Sapanca yolu ile İzmit'e ulaşmıştı. Arap kökenli gezginler Gâzi ve Mekkî gibi şahsiyetler de İzmit'i, I. Süleyman zamanında görmüşler, ağaç denizi hakkında bilgi vermişlerdir.

Sigetvar Kuşatması'nda Şehit Olan Kocaeli Sancakbeyi Ali Portuk (Pertek) Bey Hakkında Yabancı Kaynaklarda Yer Alan Bilgiler

Dr. Öğr. Üyesi Ersin KIRCA
Kocaeli Üniversitesi

Ali Portuk, Osmanlı Kroniklerinde ve Arşiv Belgelerinde Ali Pertek, Ali Pörtük, Ali Reis gibi isimlerle anılmış ve onun hakkındaki ilk bilgiler 1559 yılından önce Rodos Sancakbeyi olduğu daha sonra Kocaeli Sancakbeyliğine tayin olunduğu, 1560 yılında Kocaeli Sancağı askerleri ile birlikte Cerbe seferine katıldığı ve burada pek çok kahramanlık gösterdiği, başarısız olan Malta kuşatmasından sonra 1565 Haziran'ında tekrar Kocaeli Sancakbeyi tayin olunup Ege Denizi'nin muhafazası ile görevlendirildiği, 1566 Sigetvar Seferi'nde Tuna nehrinden giden Osmanlı donanmasının komutanı olduğu, Sigetvar kuşatmasında özellikle kuşatma toplarının konuşlandırılmasında aktif rol oynadığı ve kuşatma esnasında şehit olduğu yönündedir.

Alman, Macar ve İtalyan kaynakları gibi yabancı kaynaklarda ise Ali Portug (Ali Portuk) ismiyle zikredilen Ali Bey hakkında daha fazla ayrıntı bulunmaktadır. Buna göre Ali Portuk aslen Portekizli (Lusitania)'dir. Bu nedenle kendisine "Portug" denmektedir. Deniz korsanları tarafından Barbaros Hayreddin Paşa'ya hediye olarak verilmiş, daha sonra sünnet olarak Müslüman olmuş, birçok büyük askerden savaş sanatını öğrenmiş, karada ve denizde büyük bir lider olmuş, Akdeniz'de İspanyol ve diğer Avrupa devletlerinin gemilerine korsan saldırılar düzenlemiştir. 1557 yılında Rodos Sancakbeyi, ardından 1559'da Kocaeli Sancakbeyi olmuş, Cerbe ve Malta kuşatmalarına katılmış, 1566 yılında yaşlı, güçlü, deneyimli ve cesur bir komutan olarak Tuna donanması ile birlikte Sigetvar Seferi'ne katılmış ve bu kuşatma esnasında yüzüne isabet bir top veya şarapnel parçası neticesinde hayatını kaybetmiştir. Yabancı kaynaklarda Ali Portuk'un özellikle Malta ve Sigetvar kuşatmasındaki faaliyetleri Osmanlı kaynaklarına göre oldukça ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

**İtiraz, İhbar ve İhtiras: Kocaeli Sancağı
Kale Görevlileri Arasında Çatışma ve
Anlaşmazlıklara Dair Bazı Tespitler
(1595-1598)**

Prof. Dr.
Emine ERDOĞAN ÖZÜNLÜ
Hacettepe Üniversitesi

Osmanlı timar sistemi hakkında çığır açan önemli çalışmaları olan Ömer Lütfi Barkan, İslam Ansiklopedisi'nde yer alan "Timar" maddesinde, genellikle yeni bir padişah tahta geçtiği zaman yapılmakta olan berat yenilemeleri ve arazi tahrirleri esnasında bir çok sipahinin sırf babadan-dededen sipahi olmadıkları için ellerinden dirliklerinin alındığını ifade etmektedir. Ona göre bu kimselerin bu niteliğe sahip olmadıkları daha çok yapılan itiraz ve ihbarlar sonucu ortaya çıkmaktaydı.

Bu bildiriye Barkan'ın bu konuda yaptığı tespitlerden hareketle dirlik sahipleri arasındaki söz konusu çatışma ve anlaşmazlıklar, Kocaeli Sancağında bulunan kale görevlileri örneğinde izah edilmeye çalışılacaktır. Bu bağlamda kullanılacak olan temel kaynak, Osmanlı timar sistemine dair arşiv kaynakları içerisinde önemli bir yer teşkil eden timar ruznamçe defterleri olacaktır. Zira bu defterler detaylı bir şekilde incelediğinde; kayıtların büyük bir bölümünde dirliklerin tevcih sebepleri hususunda önemli bilgilerin olduğu görülür. Bu bağlamda söz konusu çalışma kapsamında kullanacağımız defterler, Timar ve Zeamet (Ruznamçe) Defterleri Katalogu'nda yer alan ve 1595-1598 tarihleri arasını kapsayan 163, 175, 193 ve 204 numaralı defterler olacaktır.

16. Yüzyıl Mühimme Kayıtları Işığında Kocaeli ve Çevresinin Sosyo-Ekonomik Tarihine Dair Bazı Tespitler

Prof. Dr. İsmail **ÖZÇELİK**
Kırkkale Üniversitesi

36

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

Kocaeli ve çevresi Osmanlı taşra yönetiminde Anadolu yakasında merkeze en yakın sancaklardan birisi olması hasebiyle devletin payitahtı olan İstanbul ile sıkı bir ilişki içerisinde olmuştur. Bu bağlamda Divan'da görüşülen konular ve kayıtlardan burada vuku bulan bazı gelişmeler ve olayların merkezce yakından izlenmiş olduğu anlaşılmaktadır. Osmanlı Devleti'nde Divân-ı Hümayun toplantılarında müzâkere edilen konulara ait siyasî, askerî, içtimaî ve iktisadî önemli kararların defterlere kaydedildiği bilinmektedir. Kayıtların tutulduğu bu defterlere "Mühimme Defterleri" adı verilmiştir. Defterlerdeki kayıtlar, asıl fermanların suretleri hüviyetinde olup, Sadrazamın başkanlığında toplanan Divan'da alınan kararlardır. Bu kararlar, padişah onayından sonra kronolojik sırayla defterlere kaydedilmiştir. Osmanlı Arşivi'nde H. 961-1333 /M.1553-1915 tarihleri arasında tutulmuş 419 adet Mühimme Defteri mevcuttur. 350 yıllık zaman dilimi itibarıyla, hiçbir doğu ve batı devletinde bulunmayan kültür ve tarih zenginliğini ihtiva eden Mühimme Defterleri, Osmanlı Arşivi defter serileri içinde önemli bir yer tutar. Defterlerin ana konuları, devleti ilgilendiren siyasî, iktisadî, kültürel, sosyal ve harp tarihine dair üst düzey kararlar teşkil eder. Mühimme Defterleri, hükümlerin sâdır oldukları divanlar bakımından farklı gruplarda değerlendirilirler. Nitekim bu defterlerde Divan-ı hümayun görüşmeleri sonucunda alınan kararlar bir hükümle taşradaki kadı ve sancak beylerine iletilmiştir. Muhimme kayıtları ile çeşitli konulardaki emir ve talepler mahalli yetkililere yazılıp gönderilmiştir. Konu muhteviyatı itibarıyla bu yazıları tasnife tabi tutduğumuzda yörede ekonomik, mali, güvenlik, yolsuzluk, tüketim ve üretim konularının ana temayı oluşturduğu görülmektedir. Kayıtlardan bazıları eşkıyalık üzerine olup, güvenliğin sağlanmasına, bir kısmı orman ve çevreye verilen tahribata, bazıları Venedik tacirlerinin yüklediği gıda maddelerinin kontrolü ve denetimi ile ilgilidir. Bunun dışında toplumsal hayatı ilgilendiren konular da ele alınmıştır. Bahse konu mevzular, Muhimme defterlerinden taranacak, elde edilen veriler Kocaeli sancak kanunnamesi ve tahriri kayıtları ile desteklenecektir. Mevcut tetkik eserler de gözden geçirilerek, tebliğimizde 16. Yüzyıl Kocaeli tarihine ilişkin sosyal ve ekonomik tarihi bilgilere ulaşıp, elde edilen bulgular değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR | CALISENCA
ÇEVRE

16. Yüzyılda Gebze'de Köleler ve Köle Kıyafetleri

Dr. Öğr. Üyesi Fırat YAŞA
Düzce Üniversitesi

Osmanlı toplum tarihi araştırmalarında Müslüman ve gayrimüslimlerin gerek giyebilecekleri kıyafetler gerekse sahip olabilecekleri metalar hakkında bazı kısıtlamalar olduğu vurgulanır. Gayrimüslimlerin kendi himayesinde Müslüman köle bulunduramayacakları, ata binemeyecekleri ve bazı kıyafetleri giymeyecekleri en azından teoride biliniyor. Hür insanlardan farklı bir statüde bulunan kölelerin ise neler giydikleri ya da giyemedikleri hakkında pek çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmada 16. yüzyılda Gebze örneğinde köleler ve köle kıyafetleri konu edinilecektir. Kölelerin hangi şartlar altında yaşadıkları ve esaretten kurtulmak için neler yaptıkları ele alınacaktır. Tüm bunlara ek olarak kölelerin giyebildikleri kıyafetler üzerinden bir köle profili çizilmeye çalışılacaktır. Böylelikle Osmanlı toplumunu oluşturan Müslüman ve gayrimüslimler ile kölelerin giydikleri kıyafetler karşılaştırılarak bir kişinin köle olup olmadığını gösteren giyim farkları tespit edilerek analiz edilecektir.

37

Şikâyet Defterlerine Göre İznikmid'den Divan-ı Hümayun'a Yapılan Şikâyetler ve Merkezin Bunlara Getirdiği Çözümler (1667-1673)

Dr. Öğr. Üyesi
Mehmet Fatih **GÖKÇEK**
Gümüşhane Üniversitesi

Osmanlı padişahlarının görev ve sorumluluklarının başında devletin dirlik ve düzeninin sağlanması ve adaletin tesis edilmesi gelmekteydi. Padişahlar adaleti sağlamak amacıyla toplumun tüm kesimlerine haksızlık ve zulme uğramaları halinde mağduriyetlerini gidermek için üst mercilere şikâyet etme hakkı tanımıştı. Mağdur olan kişiler uğradıkları haksızlıkları gidermek için şikâyetlerini mahalli mahkemelere, çeşitli divanlara ve padişaha sunabiliyordu. Ülke içinde bu kadar çok başvuru merciinin bulunması şikâyet hakkının yaygın bir şekilde kullanılmasına imkân veriyordu. Şikâyet mekanizmasının etkin kullanılması ise haksızlığın önlenmesine veya bir mağduriyet yaşanmışsa bunun kısa süre içinde giderilmesine yardımcı oluyordu.

Divan-ı hümayun, Osmanlılarda devlet işlerinin görüşülerek karara bağlandığı en üst idari merci olmasının yanı sıra halkın şikâyetlerinin dinlenerek karara bağlandığı yüksek mahkeme olma vasfına da sahipti. Burada görüşülerek karara bağlanan meselelerin hüküm suretleri, konularına göre tasnif edilerek Divan-ı hümayun defterlerine yazılırdı. Bu defterlerden biri de bürokrasideki ihtisaslaşmanın mahsulü olarak 1649 yılında ihdas edilen şikâyet defterleridir.

Bildiride 1667-1673 tarihleri arasında Divan-ı Hümayun'da görüşülerek karara bağlanan davaların hüküm suretlerinin kaydedildiği 6, 7 ve 8 numaralı şikâyet defterleri ele alınmıştır. Bu defterler çerçevesinde İznikmid'den Divan-ı hümayuna yapılan şikâyetler ve merkezin bunlara getirdiği çözümler incelenmiştir. Buna göre askerî-reaya, müslim-gayrimüslim, kadın-erkek ayrımı olmaksızın İznikmid'de yaşayan toplumun hemen her kesiminden insanın gerekli durumlarda şikâyet mekanizmasını etkin bir şekilde kullanarak üst mercilerden hak talebinde bulunduğu müşahede edilmektedir. Defterlerdeki şikâyet konuları ise alacak-verecek davaları, vakıfların işleyiş ve gelirlerine müdahale, vergi anlaşmazlıkları, miras davaları, hakaret-gasp-hırsızlık davaları, tasarruf hakkına müdahale ve görevi kötüye kullanma gibi meselelerdir.

Sürsat Defterlerine Göre 18.Yüzyılın Sonlarında Kocaeli (1673-1676)

Prof. Dr. Kenan Ziya TAŞ
Balıkesir Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Serkan SARI
Dicle Üniversitesi

Kocaeli Livasının 1673-1674 (h. 1084) ve 1675-1676(H. 1086) tarihli sürsat defterleri esas alınarak yapılan çalışmada, ilgili defterlere yansıyan bilgiler doğrultusundan bölgenin tarihi coğrafyası başta olmak üzere Kocaeli ve tabii kazalarında gerçekleştirilen tarım faaliyetleri ve ilgili deftere yansıyan vergi kalem ve miktarları değerlendirilecektir. Başlangıçta savaş hazırlıkları içerisinde görünen ve tekalif-i harbiye olarak kabul edilen sürsat bedeli vergisi, zaman içerisinde nakdi olarak alınan sürekli bir vergi olarak karşımıza çıkmaktadır. Sürsat Bedeliesi, avarız vergileri içerisinde bulunan nüzul ve iştira vergileri gibi, savaş zamanlarında ordunun işe ihtiyacını temin etmek için belirlenen işe zahirelerinin satın alınması için yapılan bir düzenleme idi. Ordunun sefer güzergâhına yakın bölgelerden sürat bedeli aynı alınırken daha uzak bölgelerden belirlenen nakdi miktar alınmaktaydı.

Yapılan çalışmada Kocaeli Livasına tabii kazalardan talep edilen sürsat zahirelerinin neler olduğu, bahsedilen zahireler için belirlenen fiyatlar ve toplam sürsat bedelleri tespit edilerek bölgedeki üretim ve üretilen tarım ürünlerinin satışı ile ilgili faaliyetler değerlendirilecektir. Ayrıca merkezce belirlenen sürsat bedelinin toplanması için yapılan görevlendirmeler ve Kocaeli Livası örneğinde karşılaşılan görevlilerin kimler olduğu ve bu faaliyetle ilgili bürokratik ve ticari ilişkilere farklı bir boyuttan bakılacaktır.

**Şikâyet Defterlerine Göre II. Mustafa'nın Saltanatının
Son 2 Yılında İznikmid'den Divan'a Yapılan Şikâyetler
ve Merkezin Bunlara Getirdiği Çözümler (1701-1703)**

Dr. Öğr. Gör. İlhan GÖK
Gümüşhane Üniversitesi

Devleti ilgilendiren siyasi, askeri, mali, sosyal ve adli konular padişah divanında görüşülür ve karara bağlanarak divanda tutulan Mühimme defterlerine kaydedilirdi. Bürokrasinin genişlemesi ve ihtisaslaşmasına paralel olarak 1649 tarihinden itibaren şikâyetlerle ilgili konular şikâyet defterleri adı altında yeni bir defter serisine kaydedilmeye başlandı.

Osmanlı devletinde adli konular ilk başta kadı huzurunda görülürdü. Ancak şikâyet sahipleri yerel mahkemeden istediği sonucu elde edemediklerinde arz ve arzuhal veyahut başkente bizzat gelerek şahsen başvuru yaparak hakkını divanda aramaktaydılar. Bazen ise şikâyet sahipleri kadı divanına başvurmadan doğrudan divana başvurabilme hakkına sahipti. Bu sayede Osmanlı devleti adaletin sağlanması için şikâyet mekanizmasının kolay bir şekilde kullanılmasını sağlamaya çalışmıştır. Ancak adaletin tesis edilmesinde devletin içinde bulunduğu durum son derece önemlidir.

Bu bildiri de II. Mustafa'nın saltanatının son iki yılındaki barış döneminde İznikmid'de (İzmit) ortaya çıkan suç ve suç türleri ile idari ve mali sorunları ilgilendiren problemler ile bunlara getirilen çözümler ele alınacaktır. Bunun için 1701-1703 tarihleri arasında tutulmuş olan ve günümüzde Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'nde A.DVNS.ŞKT.d kodu ile tasnif edilen 34, 35, 36, 37 ve 38 numaralı şikâyet atık defterlerindeki İznikmid kadısı ve Kocaeli sancakbeyine yazılan hükümler kullanılmıştır. Bu hükümlere göre II. Mustafa'nın barış içerisinde geçen son iki yılında Kocaeli sancağının merkez kazası olan İznikmid'de reaya-reaya, reaya-yönetici ve yönetici-yönetici arasında evlilik, miras, alacak-verecek meselesi, verginin zamanında ödenmemesi, ekili arazilere zarar verilmesi, yöneticilerin zeamet köylerini tasarruf ederken yaşadıkları ihtilaflarla ilgili şikâyetler divana yansımıştır. Divan ise bu şikâyetleri inceleyerek mağduriyetleri gidermeye çalışmıştır.

Bir Ayan ve Muhallefatı: Div-Zâde Hacı Mustafa Ağa

Doç. Dr. Zübeyde Güneş YAĞCI
Balıkesir Üniversitesi

Ayan ve Surre Emîni Div-zâde Hacı Mustafa Ağa, 18. yüzyıl Kocaeli tarihinin bir parçası olarak tarihte yerini almış şahsiyetlerden birisidir. Hakkında geride bıraktığı eserleri dışında bilgiye rastlanmayan Mustafa Ağa son görevi olan Surre Emînliği sırasında Şam'da vefat etmiştir. O günün şartlarında İzmit'e getirilememiş ve orada defnedilmiştir. Bu nedenle Hacı Mustafa Ağa'nın mezarı İzmit'te değildir.

Hacı Mustafa Ağa, 18. yüzyılın ilk yarısında İzmit'te yaşamış ve vakıf eserler bina etmiştir. Ayrıca İzmit'te oldukça yekunlu emlaki vardır. Vakıf eserlerinin giderlerini karşılamak ve fakir fukaraya yardım etmek üzere kurduğu vakfiyesi onun ne kadar hayırsever birisi olduğunun göstergesidir. Vefat ettikten sonra sahip olduğu mallar müsadere edilmiştir. Hacı Mustafa Ağa'nın bu vesile tutulan muhalefat defterleri Osmanlı Arşivi'nde mevcuttur.

Div-zâde Hacı Mustafa Ağa'ya ait çalışma Atilla Çetin tarafından Kocaeli Şehirçi Dergisi'nde yayınlanmıştır. Makalede Ağa'nın hayatından söz edildikten sonra eserleri, dolayısı ile vakıfları üzerinde durulmuştur. Yine Atilla Çetin hocanın Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu'nda "Osmanlı Döneminde Kocaeli Sancağı ve Civarının Ünlü Şahsiyetleri" başlıklı bildirisinde birkaç cümle ile Ağa'dan söz edilmektedir. Ben makalede Hacı Mustafa Ağa'nın kısaca hayatı üzerinde durduktan sonra geride bıraktıklarını, yani muhalefatını değerlendireceğim. Temel problematiğim bir ayan nasıl yaşardı, nelere sahipti, yaşadığı yere katkısı neydi, bölgedeki etkinliği nasıldı sorularının cevaplarını aramak olacaktır. Bunun için arşiv belgelerinin yanı sıra geç tarihli de olsa İzmit Şer'iyye sicili ve dönemin kaynaklarına başvuracağım.

XVIII. Yüzyılda Karamürsel’de Ayânlık Mücadeleleri, Kriz ve Çözüm Arayışı: Tombazoğlu İbrahim, Abdülhamid Ve Koca Mehmed İsyancıları

Dr. Öğr. Üyesi Serkan POLAT
Yozgat Bozok Üniversitesi

Şehrin ileri gelenleri olarak bilinen ayânlar, Osmanlı klasik döneminden itibaren nüfuz bölgelerinde çeşitli görevlerde bulunmuşlardır. Süreç içerisinde ise ifa ettikleri vazifelerin sayısı artmıştır. Özellikle XVIII. yüzyılda, merkezî idarenin savaş ve isyanlar dolayısıyla zafiyet göstermesi neticesinde kendilerinden beklenenleri yerine getirmemeye başlamışlardır. Bu yola tevessül eden ayânları asî ilan eden merkezî idare, onları bertaraf edebilmek adına çözüm arayışına girmiştir. Söz konusu yüzyılda Karamürsel’de de bu tür vakalarla karşılaşılmasıdır. Tombazoğlu İbrahim, Abdülhamid ve Koca Mehmed ayânlık iddiasında bulunarak, ahaliye zulmetmek ve emre aykırı davranmak gibi şikâyetlere muhatap olunca Osmanlı yönetimi çeşitli tedbirlere başvurmuştur. Bu tebliğde Karamürsel ayânı olarak zikredilen İbrahim, Abdülhamid ve Koca Mehmed’in faaliyetlerine; Kırım Hanzâdeleri’nin onlar için İstanbul nezdinde aracı olmalarına ve devletin bu soruna çözüm bulma yöntemine değinilecektir. Böylece özellikle XVIII. yüzyıl Osmanlı ayânlık çalışmalarına mütevazı bir katkı sunulmasına çalışılacaktır.

Yollar Başında Bir Durak: Gebze Menzilhânesi (XVIII. Yüzyıl)

Doç. Dr. Cemal ÇETİN
Selçuk Üniversitesi

Gebze Menzilhânesi, İstanbul'a tâbi dört kadılıktan birisi olan Üsküdar Kazâsı'na tâbi nâhiye merkezî olan Gebze'de hizmet vermektedir. İdarî olarak İstanbul'a bağlı olmakla birlikte, menzilhânenin nizamından Derya Kaptanlığına tâbi Kocaeli Sancağı mutasarrıfları sorumlu olmuşlardır. Gebze Menzilhânesinin 1699-1709 yılları arasında İznikmid'e 9, İznik 15'e, Üsküdar'a ise 9 saat uzunluğunda olan üç kolu bulunmaktadır. Bu bağlantıların toplam uzunluğu 33 saattir. 1710-1719 yılları arasında menzilhânenin 15 saat uzaklıkta olan Yenipazar'a da bağlantı sağlanmak suretiyle kol sayısı dörde, kolların toplam uzunlukları ise 48 saate yükselmiştir. Bunlardan İznik, İznikmid ve Üsküdar taraflarına düzenli olarak beygir gönderilmektedirken, muayyen menzil olmayan Yenipazar tarafına ise nadiren ulak geçmiştir. 1719-1738 yılları arasında Gebze Menzilhânesine yukarıda bahsedilen dört kola ilaveten 16 saat uzaklıktaki Genceli, 8 saat mesafedeki Yalak-âbad (Yalova), 6'şar saat uzaklıktaki Karamürsel ve Şile'nin de bağlanması ile, kol sayısı 8'e ve bu kolların toplam mesafe ise 83 saate (783 km) ulaşmıştır.

Söz konusu menzilhâne Üsküdar'a 9 saat uzaklıkta olup, hiyerarşik olarak Anadolu Sağ Kol üzerinde ikinci sırada görünmekle birlikte, konumu ve bağlantıları itibarıyla, Anadolu yol sisteminin ana kolektörü durumundadır. Yani karayoluyla Anadolu'ya gidecek olan bir ulak, muhakkak Gebze Menzilhânesine uğramak ve buradan sonra gideceği güzergâha göre istikamet belirlemek durumundadır. Gebze Menzilhânesi Anadolu üzerindeki özel konumu sebebiyle de her zaman Osmanlı topraklarındaki en büyük ve en yoğun menzilhâne olmuştur.

Gebze Menzilhânesi ile ilgili iki çalışma bulunmakla birlikte, söz konusu çalışmalar menzilhâneyi daha çok fiziki yapısı, müstemilatı ve işlevleri üzerinden tanımlamaktadır. Bu bağlamda söz konusu menzilhânenin konumu, bütçesi, gelir kaynakları, idaresi ve iş yükü bağlamında sistematik olarak incelenmesinin gerektiği ortadadır.

Bildirinin amacı yukarıda izah edilen hususlar çerçevesinde, XVIII. yüzyıl boyunca Gebze Menzilhânesini, stratejik konumdaki menzilhânelerle de mukayese ederek, sistemli bir biçimde incelemektir. Bu sayede hem Gebze kent tarihine hem de Osmanlı medeniyet tarihine katkı yapılması planlanmaktadır. Çalışmanın temel kaynakları, katalog bilgileri dipnotlarda gösterilen, menzil ahkâm ve menzil in'amat defterleridir.

Osmanlı Dönemi Ulak Defterlerine Örnek: İzmit Ulak Defterleri

Öğr. Gör. Sıddık YILDIZ
Ahi Evran Üniversitesi

44

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETIYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

Osmanlı Devletinde bir haberin bir menzilden bir menzile gönderilmek için görevlendirilen kişilere "ulak" ya da "tatar" isimler verilmektedir. Görevli ulaklar, aldıkları görevi yerine getirmek için ve gidecekleri yerin uzaklığına göre çeşitli menzillerde konaklamaktadırlar. Bu konakların birisi de İzmit'tir. Ulakların konaklama menzillerinde nereden geldikleri ve nereye gittikleri, yanlarında kaç at olduğu gibi bilgilerin yazıldığı defterlere "Ulak Defterleri" ismi verilmektedir. İzmit, İstanbul'dan Anadolu'ya gönderilen devlet görevlilerinin ve devletin haberleşmesini sağlayan ulakların konaklama merkezlerinden birisi olma özelliğini taşımaktadır. Bu çalışmada Hicri 1128-1129/1129-1130 tarihleri arasında tutulan İzmit Ulak Defterleri incelenecektir. İzmit Ulak Defterlerinde, İzmit'in ulak kullanımındaki işleyiş sıklığını, menzile gelen ve konaklayan devlet adamlarının isimleri, görevleri, menzilden verilen atların sayısı ve bunun masrafları hakkında bilgiler ortaya konulacaktır. Yine bu defterlerde İzmit üzerinden hangi menzillere gittikleri bilgilerini öğrenerek İzmit'in Osmanlı ulaşımındaki yerini tespit etmeye çalışılacaktır. Yine bu defterler ile birlikte İzmit özelinde Osmanlı Devleti'nin ulak ağının nasıl işlediğine ışık tutmaya çalışmayı amaçlamaktayız.

Yapılacak bu araştırma ülkemizde son dönemde gittikçe ilerleyen Osmanlı Teşkilat Tarihi açısından da önem arz etmektedir. Bu nedenle çalışmamız İzmit özelinde, Osmanlı Devleti teşkilatında yer alan ulak teşkilatının işleyişini ortaya koymak açısından değer ifade edeceğini düşünmekteyiz.

Bir Numaralı Anadolu Ayniyat Defterindeki Kocaeli Sancağı'na Dair Kayıtların Muhtevası

Prof. Dr. Ertan **GÖKMEN**
Manisa Celal Bayar Üniversitesi

Divan-ı Hümayun'un önemini kaybetmesinden sadrazam, Paşa Kapısı da denilen Bab-ı Âli'de devletin iç ve dış işlerini yardımcıları Sadaret Kethüdası, Çavuşbaşı, Reisülküttab ve bunların emrinde çalışan bürokratlarla idare etmekteydi. Devletin merkezdeki ve taşradaki yöneticileri ile yaptığı her türlü yazışma da Reisülküttab emrinde görev yapan bürolar tarafından yerine getirilmekteydi. XIX. yüzyılın başlarından itibaren Bâb-ı Âli tarafından merkez ve taşra yöneticilerine gönderilen yazıların bir sureti "Ayniyat" dediğimiz defterlere kaydedilmeye başlanmıştır. Bu defterler ilk dönemlerde Anadolu ve Rumeli Adi ve Mühimme şeklinde tutulmuş ve 1866 yılından sonra nezaretlere, merkezdeki idari birimlere ve vilayetlere göre ayrı ayrı tutulmaya başlanmıştır. 1812 yılından itibaren tutulmaya başlanan bu defterlere taşra yöneticilerine gönderilen şukka, kaime, mektup, emirname-i sâmi ve tahrirat gibi belgelerin suretleri kaydedilmiştir. Bu yazıların muhatapları arasında valiler, mutasarrıflar, kadılar, mütesellimler, voyvodalar, kale dizdarları, maden eminleri, ayanlar vb. kişiler bulunmaktadır. Bu kişilere gönderilen yazılarda askerî, iktisadî, adlî ve şahsî konularda taşra yöneticilerinden ve mahallin ileri gelenlerinden yapılması gerekenler dile getirilmiştir. 16 Ocak-12 Mayıs 1812 tarihleri arasını kapsayan ve çalışmada kaynak olarak kullanılan Bir Numaralı Anadolu Âdi Ayniyat defterinde 327 adet mektup ve kaime sureti bulunmaktadır. Bu kayıtlardan 18 tanesi Kocaeli sancağı ile ilgili olup bunların büyük kısmı Kocaeli mutasarrıflığına hitaben yazılmış mektup ve kaimelerden oluşmaktadır. Önemli bir kısmı ayanlarla ve askeri konularla ilgili bu kayıtların muhtevası bu çalışmanın konusunu teşkil etmektedir.

45

ULUSLARARASI MİLLÎ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR | CALISINCA OLUYOR

19. Yüzyıl Ortalarında İzmid Kazası, Kuloğlu, Hacı Mahmud, Veyisli ve Osman Beyefendi Çiftlikleri'nin Sosyo Ekonomik Durumu

Dr. Öğr. Üyesi Arif **KOLAY**
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

Osmanlı Devleti'nde çift öküze sürülebilecek büyüklükteki araziler "çiftlik" olarak ifade edilirdi. Çiftlikler önceleri küçük bir çiftçi aileye yetebilecek büyüklükte toprak birimi iken daha sonraları büyük zirai işletmeleri ifade eden bir mahiyet kazandı. Bunlar has, zeamet, timar veya mülk yoluyla verilirlerdi. Yani başta saray halkı olmak üzere, yüksek rütbeli devlet adamları ve maddi açıdan zengin kimseler çiftlik sahibi olurlardı. Bunların bazısı ortaklık yoluyla işletilirken kimileri de müstecirler tarafından kiralanarak işletilirdi. Çiftliklerin bir kısmı daha sonra çiftlik köyler haline aldı.

Bu çalışmada, H. 1261/M. 1845 yılında İzmid Kazasına bağlı olan Kuloğlu, Hacı Mahmud, Veyisli ve Osman Beyefendi Çiftlikleri'nin 3905, 3920, 3940 ve 3945 numaralı temettuat defterlerinden faydalanılarak, sosyo-ekonomik yapısını ortaya koymak amaçlanmaktadır. Defterlerde, çiftlik sahiplerinin arazileri, çiftliklerde bulunan hayvan çeşitleri, çiftlik dışında olan mal varlıkları, çiftlik çalışanları ve bunların icra ettiği meslekler, çiftlik sahipleri ve çalışanlarının ödedikleri vergiler gibi konularla alakalı bilgiler bulunmaktadır.

İşte bu gibi hususların aydınlatılması amacıyla Kuloğlu, Hacı Mahmud, Veyisli ve Osman Beyefendi Çiftlikleri olarak adlandırılan bu yerleşim birimleri çalışma alanı olarak seçilmiştir.

1864'te Tuna Vilayeti'nin kurulması sonrasında kabul görüp yaygınlaşan vilayet usulüyle birlikte vilayet idaresinde önemli değişikliklere gidilmiştir. Bu değişikliklerin başında taşradaki hukukî ve mülkî işlerin yürütülmesi için iki ayrı meclis oluşturulması gelmektedir. Bu düzenlemelerle birlikte Tanzimat'tan sonra kurulan Memleket Meclisleri hukuk işlerinin yükünde kurtulup vilayet idare meclislerine dönüşmüş, hukukî işlerin yürütülmesi için vilayet ve sancak merkezlerinde temyiz-i hukuk ve cinayet meclisleri, kazalarda da deavi meclisleri adı altında hukuk meclisleri oluşturulmuştur. Bu hukuk meclisleri esasen Kanun-ı Esasî'yle görev ve yetki alanı somutlaşan Nizamiye Mahkemeleri'nin yani şeri hususlar dışındaki davaların görüldüğü mahkemelerin ilk örneklerini teşkil etmektedir. Belirtmek gerekir ki söz konusu hukuk meclislerinin özellikle de kazalardaki deavi meclislerinin kayıtlarına rastlamak ve bu bağlamda meclislerin işleyişine dair değerlendirmelerde bulunmak oldukça güçtür. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan Meşihat Şeriye Sicilleri içerisinde nadiren ulaşılabilen deavi meclisi kayıtlardan biri de İzmit sancağının Kandıra kazasına ait 1870 tarihli "Meclisi Deavi Zabıt ve İstinaf Kayıt Defteri"dir. Bu bildiri de mezkûr defter incelenerek deavi meclislerinin işleyişine dair tespitlerde bulunulacak, defterdeki kayıtlardan hareketle yaklaşık bir yıllık süreçte Kandıra kazasında, şeri hususlar dışında kalan adli konularla ilgili değerlendirmelerde bulunulacaktır.

**İkinci Abdülhamit'in Özel Muhafız Birliği
Ertuğrul Alayı'na İzmid Sancağı'ndan
Seçilen Karakeçili Askerler**

Doç. Dr. Celil BOZKURT
Düzce Üniversitesi

İkinci Abdülhamit'in Osmanlı Devleti'ni idare ettiği Yıldız Sarayı'nın güvenliği, başlangıçta Arnavut, Boşnak, Arap ve az miktarda Türk askerinden oluşan bir tüfekçi birliği tarafından sağlanmıştır. Bu teşkilat içinde Arnavut askerler; sayıları, nüfuzları ve güçleri bakımından birliğin en seçkin üyeleri olmuştur. Bu durum, İkinci Abdülhamit'in ayrılıkçı faaliyetlere sahne olan ve Anadolu'ya nispeten dış müdahalelere açık bulunan Balkanlarda stratejik bir kale gibi gördüğü Arnavutları hoş tutma siyasetinin bir sonucu oldu. Zamanla Balkanlarda uygulanan hassas dengenin bozulması ve Arnavutlar arasında başlayan bağımsızlık hareketleri, İkinci Abdülhamit'in geleneksel güvenlik politikasının kökünden değiştirmesine neden olmuştur. Katı merkezizetçi hükümlanlık anlayışı ve evhamlı kişiliğiyle saray güvenliğini önceleyen Abdülhamit, canını Osmanlı Devleti'nin kurucu unsuru olan ve "has gardaşlarım" dediği Kayıların Karakeçili aşiretine mensup Türk gençlerine emanet etmiştir. Padişahın talimatıyla Anadolu'nun farklı coğrafyalarında yaşayan Karakeçili aşiretine mensup yaklaşık 600 gençten oluşan bir özel muhafız birliği oluşturulmuştur. "Ertuğrul Alayı" adıyla bilinen birlik; disiplin, beceri aynı zamanda devlete ve padişaha olan sadakatiyle dikkat çekmiştir. Bu bildiri de, "Ertuğrul Alayı"na İzmid Sancağı'ndan seçilen Karakeçili aşiretine mensup askerler konu diledir.

Bisikletle İlk Dünya Turunu Gerçekleştiren Seyyahın Güzüyle Kocaeli ve Çevresi

Dr. Öğr. Üyesi
Zeynep CUMHUR İSKEFİYELİ
Sakarya Üniversitesi

Thomas Stevens bisikletle dünyayı dolaşan ilk kişi olarak tarihe adını yazdırmayı başaran bir maceraperesttir. 22 Nisan 1884'te San Francisco'dan Columbia marka, 50 inçlik yüksek teker bisikletiyle yola çıkan seyyah 103 gün sonunda Boston'a ulaşmış ve 3700 millik yol almıştı. Kendisinden önce başkaları da aynı işi yapmaya teşebbüs etmiş, ancak California ile Missouri Nehri arasındaki 1500 kilometrelik kayalık dağ, çorak çöller ve köprölü dereleri geğerken karşılaşılan zorluklar onları geri döndürmüştü. 1884-1885 kişını New York'ta geğerken Stevens gezisinin geri kalanı için mali desteği de temin ettikten sonra 9 Nisan'da Chicago'dan önce İngiltere'ye, ardından Fransa, Almanya, Avusturya, Macaristan ve İstanbul'a kadar pedal çevirdi. Anadolu'yu baştan sona geğer Irak'a ulaştı. İran'da Şah'ın misafiri olarak kiş aylarını geğerdi. Üç yıl sonra, 1887 senesinin Ocak ayında Hindistan, Çin ve Japonya'yı geride bırakarak San Francisco'ya geri döndü. Böylece Thomas Stevens, iki tekerlek üzerinde dünya turunu tamamlayan ilk insan oldu. Yolculuğu boyunca Stevens karayolu, demir yolu, patikalar gibi o dönem mevcut olan tüm yolları takip etti. Yolculuğunun en az üçte biri dağlardan ve çöllerden geçtiği için 34 kiloluk yüksek teker bisikletini defalarca itmek veya elinde taşımak zorunda kalmıştı. Avcılar tarafından vurulup çakallar tarafından kovalandığı maceraları içinde Stevens için en etkileyici olanı Osmanlı coğrafyasında görüp yaşadıklarıydı. 1887 yılında bisikletle yaptığı bu efsanevi yolculuğu Around the World On A Bicycle ismiyle kitaplaştırmıştı. Stevens'in Osmanlı topraklarından geçmesi ve burada geçirdiği zamanın neredeyse kitabın yarısını kaplaması dönemi bir bisiklet gezgininin gözünden izlemek adına kitabı daha da ilgi çekici hale getirmektedir. Bu bildiriye Thomas Stevens'in özellikle İstanbul'dan sonraki durağı olan İzmit ve çevresi hakkındaki izlenimleri, şehri ve şehirde yaşayanları nasıl tasvir ettiği hem kitabındaki hem de Outing Magazine'deki anlatımıyla aktarılmaya çalışılacaktır.

**II. Abdülhamit Döneminde Demiryolu Hattı Yapımına
Dair Bir Uygulama: İzmit-Ankara Demiryolu Hattının
Yapımında Kullanılan Öşür Gelirleri Talimatnamesi
(H.1310/M.1893)**

Prof. Dr. Zeynel **ÖZLÜ**
Kerim **TİRYAKİ**
Gaziantep Üniversitesi

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı Devletinin demiryolları yapımında Duyûn-u Umumiye idaresinin etkisi olduğu bilinmektedir. 1893 yılındaki İzmit-Ankara şimendifer hattı aşar varidatı talimatının da bu doğrultuda hazırlanmış olduğu anlaşılmaktadır. Talimatname 13 maddeden oluşmuştur. Talimatnamede, İzmit- Ankara demiryolu hattının yapımı sırasında Duyûn-u Umumiye idaresine teminat olarak gösterilen ve her kazada hükümet ve duyûn-u umumiye idaresi memurları huzurunda açık artırma ile ihaleye verilen köylerin öşür gelirlerinin ne şekilde toplanacağı, miktarı, ilgili köylerin isimleri ve bu gelirleri toplayacak olan mültezimlerin isimlerinin defterlere kaydedilerek düzenlenmesi ve bu defterlerin çoğaltılmış nüshalarının mühürlendikten sonra duyûn-u umumiye merkez müdüriyetine, hükümete, ilgili nezaretlere ve müdüriyetlere gönderilmesi gerektiği belirtilmiştir. Yine gelir senetlerinin numaralandırılarak resmi bir şekilde ilgili müdüriyetlere gönderilmesi, mültezim ve kefiller üzerinde bulunan emlak miktarı, türleri, dönümleri, arazilerin mevkiisi hakkındaki bilgilerin defterlere kaydedilerek duyûn-u umumiye merkez müdürlüğüne ve bu merkeze bağlı taşradaki müdürlüklere gönderilmesi istenmiştir. Merkezi müdüriyete gönderilen senetlerin merkezdeki diğer senetlerle birleştirilerek düzenlenmesi, taksitlerin düzenli bir şekilde toplanması istenirken işlemlerde usulsüzlük yapan memurlara yaptırım uygulanacağı bildirilmiştir. Ayrıca demiryolu yapımı sırasında masrafların karşılanması amacıyla demiryolu hattı üzerinde yer alan köylerden öşür gelirlerinin toplanmasına dair kurallara titizlikle uyulması istenmiştir.

İzmit-Ereğli Demiryolu Projesi Meselesi

Doç. Dr. Mustafa **SARI**
Cengiz **KESKİN**
Sakarya Üniversitesi

Osmanlı Devleti'nde kömür ihtiyacı, sanayileşmenin başladığı XIX. yüzyılın başlarında ortaya çıkmıştır. Özellikle donanmada buharlı gemilerin kullanılması kömür kullanımını gerekli kılmaktaydı. Bu çerçevede Ereğli'de kömür madeni ocakları 1840 yılı başlarında faaliyete geçirildi. Kömür, Ereğli'den ziyade Zonguldak çevresinde daha yaygın olduğu halde havzaya, Ereğli Havza-yı Fahmiyyesi (Ereğli Kömür Havzası) adı verildi. Bölgede kömürün çıkarılmasını yakından takip etmek için merkezi Ereğli'de olan bir Maden Nâzirliği kuruldu.

Ereğli kömür ocakları işletilmeye açıldıktan sonra en önemli mesele, çıkarılan kömürün gerekli yerlere nakliydı. Ereğli ve Zonguldak limanları daha işlevsel hale getirildi. Kömürün ocaklardan Zonguldak limanına kolayca nakledilmesi için demiryolu hatları inşa edildi. Ancak zamanla sadece limanlardan yapılan sevkiyat yeterli olmamaya başlamıştı. Bu nedenle II. Abdülhamid döneminin önemli demiryolu projelerinden olan İstanbul-Bağdat Demiryolları'na Ereğli kömür ocaklarının bir hat ile bağlanması düşünüldü. Böylece İzmit-Ereğli Demiryolu Projesi gündeme taşındı. İzmit-Ereğli Demiryolu inşası konusunda bazı şirket ve şahıslar tarafından 1880'li yıllardan itibaren çeşitli projeler sunuldu. II. Abdülhamid'in şahsi çabalarına rağmen İzmit-Ereğli Demiryolu hattı çeşitli nedenlerle hayata geçirilemedi.

Bu çalışmada İzmit-Ereğli Demiryolu Projesi meselesi başta Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İngiliz Arşivleri ve Deniz Müzesi Arşivi belgeleri ile dönemin yerli ve yabancı basını ve araştırma eserlerle ele alınacaktır.

İzmit Telgraf Hattı

Resül **NARİN**
Kocaeli Üniversitesi

Bölgeler arası mesafelerin zor kat edildiği dönemlerde telgraf çok önemli bir işleve sahipti. Osmanlı yöneticileri, telgrafi olumlu karşıladılar çünkü bu sistem sayesinde birbirinden uzakta olan vilayetler üzerinde ek bir denetim aracı sağlanmış oluyordu. Bu nedenle de sistemin geliştirilmesine önyak oldular.

Önemli bir icat olan telgraf 1841'de İngiltere ve 1844'ten sonra Fransa'da kullanılmaya başlamış ve hızla diğer ülkelere de yayılmıştı. Osmanlı Devleti bu icat ile 1854 yılında tanışmış ve bu telgraf Türk Posta Teşkilatı'nın önemli bir kolunu oluşturmuştur.

Tebliğimizde, İletişim kurmanın zor olduğu dönemlerde İzmit Telgraf Hattı nasıl kuruldu ve zaman içerisinde nasıl değişimler yaşadı bu soruların cevabını arşiv kayıtları eşliğinde vereceğiz.

İzmit Ketenciler Köyü Özelinde Büyük Sürgün ve Çerkeslerin Yeni Yurt Arayışları

Veli **GÜVEN**
Tarih Öğretmeni, Yazar

Kafkasya, kuzeyiyle ve güneyiyle tarih boyunca stratejik önemi olan bir coğrafyadır. Bu nedenle de sürekli saldırılara ve işgallere sahne olmuştur. Esas itibariyle dağlık bir ülke olan Kafkasya'da yerleşim yerleri genellikle yüksek yaylalar ve derin vadilere yayılmıştır. Yüksekliği fazla olan bu dağ silsilesi, bölgedeki insanların tarihlerini, kültür ve karakterlerini başkalarından farklı kılmıştır.

İlk çağlardan başlamak üzere uluslararası ticarete Kırım ile Kafkasya'nın müstesna bir yeri bulunmaktaydı. İpek yolu, doğuya uzanan transit ticaret güzergâhının kritik geçitleri ve kavşağı olan Kırım ve Kafkasya, aynı zamanda tarım, hayvancılık ve yer altı kaynaklarıyla çok önemli bir bölgeydi.

Rusların güneye inmesine set görevi yapan Kırım'ın, Slavları birleştirip önemli bir güç haline gelen Ruslar tarafından yıkılmasıyla beraber tehlike çanları Kafkaslar için çalmaya başlamıştır. Kafkas-Rus Çarlığı arasındaki savaşlar 1556'larda başlamıştır.

Üç asır süren Kafkas-Rus savaşları Rusların kesin galibiyeti ile sona erdi. Rus zaferini acımasız bir sürgün ve katliam takip etti. Resmi olmayan rakamlara göre 1 ile 1,5 milyon arasında Çerkes yerlerinden zorunlu göçe tabi tutuldu. Bu zorunlu göç sırasında sürgüne tabi tutulan Çerkeslerin üçte biri hayatını kaybetti.

Çerkeslerin sürüldüğü coğrafya ve bu günde en çok yaşadıkları ülkenin Türkiye olduğu düşünüldüğünde bu insanlık dramının tarihimiz açısından önemi oldukça büyüktür.

Büyük Sürgün olarak tarihe geçen olay iç içe geçmiş iki büyük tehciri barındırır. Sürgüne uğrayan halklar Osmanlı yönetimi tarafından Balkanlara yerleştirmiş, daha yaralarını sarmadan 93 Harbi'nin yenilgiyle sonuçlanmasının ardından tekrar yollara düşmüşlerdir. Berlin Antlaşması ile Osmanlı Coğrafyasına dağıtılan Çerkeslerin bir kısmı İzmit bölgesine yerleşmiş ve Ketenciler köyünü kurmuştur.

Bu makalenin konusu; Büyük Sürgünün acılarını yaşamış bu halkın Ketenciler Köyü özelinde yeniden hayata tutunma çabalarını konu almaktadır.

II. Abdülhamit Devrinde Bosna-Hersekli Muhacirlerin Karamürsele'e İskânı ve Karşılaştıkları Sorunlar

Doç. Dr. Zafer **ATAR**
Arş. Gör. Yavuz Selim **BARHAN**
Manisa Celal Bayar Üniversitesi

Göç, insanlık tarihi kadar eski bir vakiadır. İnsanlar tarihi süreç içerisinde çeşitli nedenlerden dolayı yaşadıkları toprakları terk etmek zorunda kalmışlardır. Salgın hastalıklar, kuraklık, sel ve deprem gibi doğal afetler ile savaş-çatışma hali ve işgal zorunlu göçleri, daha iyi ekonomik imkânlar ve yaşam standartlarına sahip olabilmek düşüncesi ise gönüllü göçleri meydana getirmiştir. Gönüllü göçler genellikle bireyseldir. Buna karşılık zorunlu göç denildiğinde ise akla hemen büyük kitlelerin hareketi gelmektedir. Zorunlu göç ile birlikte büyük kitlelerin hareketi, hem terkedilen toprakların hem de göç neticesinde iskânın gerçekleştiği coğrafyanın demografik yapısını değiştirmiştir.

Bu durumu Osmanlı Devleti'ne indirgediğimizde, 1783 yılında Kırım'ın Osmanlı hâkimiyetinden çıkışıyla başlayan Anadolu'ya kitlesel göçler, yakın zamanda Suriye'de yaşanan gelişmelerden dolayı sayıları milyonu aşan Suriyelinin Türkiye'ye sığınmasına kadar devam etmiştir. Anadolu coğrafyası, gerek Osmanlı Devleti döneminde gerekse Türkiye Cumhuriyeti döneminde her zaman mazlumlara kucak açmış ve onlara ev sahipliği yapmıştır. Zira 1853-1856 Kırım Harbi, 1877-1878 Osmanlı Rus Harbi, Bosna-Hersek'in Avusturya Macaristan tarafından işgali, Balkan Savaşları, Türk-Yunan nüfus mübadelesi ve 1989'da Bulgaristan'da yaşanan gelişmeler, büyük kitlesel göçlere sebebiyet vermiş ve yüzbinlerce soydaşımız Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmıştır. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre, son iki yüzyılda Anadolu'ya göç eden muhacirlerin sayısı tahminen altı milyon civarındadır.

Biz ise çalışmamızda, Berlin Antlaşması ile birlikte Avusturya-Macaristan'a bırakılan Bosna-Hersek'ten Anadolu'ya göç eden muhacirlerin durumunu ele alacağız. Bu bağlamda Başbakanlık Osmanlı Arşivinde bulunan belgelerden hareketle, Karamürsel ve çevresine iskân edilen Bosnalı muhacirlerin geldikleri bölgeler, sayıları, meslekleri, ikamet yerleri ile iskân sonrasında karşılaştıkları sorunlar değerlendirilecektir.

1894 Depreminin İzmit'in Sosyo-Ekonomik Yapısına Etkisi

Prof. Dr. Yunus ÖZGER
Yozgat Bozok Üniversitesi

İzmit ve çevresinde tarih boyunca pekçok büyük deprem yaşanmıştır. Bunlardan birisi de 10 Temmuz 1894'te vukubulmuştur. Başta İstanbul olmak üzere bölgede büyük hasara yol açan deprem, tarihi kaynaklarda büyük hareket-i arz olarak adlandırılmıştır. Deprem sonrası hasar tespiti yapılmış ve raporlar tanzim edilmiştir.

Bu araştırmada hasar tespit raporlarına göre depremin İzmit'e tesiri konusu incelenecektir. Araştırmanın temel kaynağı Osmanlı Arşivi'nde muhtelif kataloglarda yer alan vesikalardır. Felaketin ardından İzmit kumandanı, merkezde bizzat kendisi incelemelerde bulunmuş bağlı kazalarda tetkikat yaptırmıştır. Ardından hasar durumunu Serasker Rıza Paşa'ya rapor etmiştir. Depremde İzmit merkezde can kaybı olmamış ancak bazı tarihi eserler başta olmak üzere birçok yapıda hasar meydana gelmiştir. Minaresi cami üzerine yıkılan Fevziye Camii tamamen kullanılamaz hale gelmiştir. Sultan Orhan Gazi Camiinin minaresi yıkılmıştır. İzmit merkezde bulunan Kasrı Hümayun'da ve askerinin ikametine tahsis edilen bazı binalarda ciddi hasarlar oluşmuştur. Redif deposunda ve askeri daire duvarlarında çatlaklar meydana gelmiştir. İzmit çuha fabrikası ve İzmit tersane çeşmesi de harap olmuştur. Eğitim kurumlarından İzmit İdadi Mektebi ile İmaret ve Maraşlı İbtidai Mektepleri hasar görmüştür. Yalova kaplıcalarının sıcak suyu kesilmiş ve yaklaşık on sekiz saat sonra tekrar akmaya başlamıştır. İzmit merkezin dışında özellikle Adapazarı, Karamürsel ve Yalova'da büyük hasar oluşmuştur. Depremin yol açtığı yaraların sarılması için hükümet gerekli tedbirleri almıştır. İstanbul'da ihtiyaç sahiplerine yardım götürülmesi için İlane Komisyonu teşkil edilmiştir. İzmit ve mülhakatında yaşayan felaketzedeler bu komisyona başvurarak yardım talep etmişlerdir. Özellikle Yalova'ya bağlı köylerden önemli ölçüde başvuru yapılmıştır.

Bu tebliğde arşiv vesikaları ışığında depremin İzmit'te meydana getirdiği sosyo-ekonomik tesir incelenecek, deprem sonrası yapılan tamirat ve tadilatlar ile halka ulaştırılan yardımlar konusu detaylı olarak ortaya konulacaktır.

Aziz Ahmet Paşa'nın Kocaeli Mutasarrıflığı

Doç. Dr. Serdar **ÖSEN**
Karabük Üniversitesi

Kaleminden yetişen devlet adamlarından olan Aziz Ahmet Paşa, Matbah Eminliği, Şıkk-ı Sâlis Defterdarlığı, Tersane Eminliği, İsmail Nüzul Eminliği ve Cebehane Nazırlığı gibi görevlerde bulunduktan sonra vezirlikle önce Trabzon ve sonrasında da Kocaeli Mutasarrıflığı görevine getirilmiştir. Aziz Ahmet Paşa Kocaeli Mutasarrıflığı görevi esnasında bölgede asayişin sağlanması için mütegalibeden Pazarköy Ayanı Esad Bey ve Bilecik Voyvodası Kalyoncu Ali isyanı ile uğraşarak bu isyanları bastırmıştır. Aziz Ahmet Paşa bu isyanların bastırılmasının yanı sıra kereste temini ile Sakarya Nehri'nin deniz nakliyatına elverişli hale getirilmesi için nehrin Sapanca Gölü'ne akıtılması ve Sapanca Gölü ile İzmit Körfezi arasında bağlantı kurulması projesine dair yapılacak hafriyat işleri için keşif raporu hazırlanması için gerekenin yapılması gibi faaliyetlerde de bulunmuştur.

56

Bildirimizde yukarıda verilen konu başlıkları kapsamında Aziz Ahmet Paşa'nın Kocaeli Mutasarrıflığı vazifesi çerçevesinde yaptığı icraatları arşiv belgeleri ve tetkik eserler incelenerek ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Gebze ve Kolera (1892, 1894, 1910)

Doç. Dr. Kurtuluş **DEMİRKOL**
Gebze Teknik Üniversitesi

İlk olarak Hindistan'da görülen kolera hastalığı buradan tüm dünyaya yayılmış; 1826-1837, 1840-1849, 1856, 1863-1865, 1879-1884, 1891-1896, 1914-1918 yılları arasında dünya genelinde milyonlarca insanın yaşamını kaybetmesine neden olmuştur. Bu salgınlar zaman zaman Osmanlı coğrafyasına da sirayet etmiştir.

Tebliğimizin konusu Osmanlı'yı da etkisi altına alan 1891-1896 salgınının Gebze kazasına yansımalarıdır. İstanbul'un giriş kapısı olması hasebiyle büyük önem arz eden Gebze kazasında ilk olarak 1892 yılında kazanın Eskişehir köyünde kolera benzeri bir hastalıktan dolayı bir vefat meydana gelmiş bunun üzerine ciddi tedbirler alınmış fakat daha sonra hastalığın kolera olmadığı anlaşılmıştır. İkinci ve asıl salgın 1894 yılında gerçekleşmiş ve bu salgında Gebze ahalisinden hayatını kaybedenler olmuştur. Kordon ve karantina uygulamasına geçilen Gebze'de en büyük sorun kordon uygulamasının delinmesi olmuştur. Hastalıkla mücadelenin yanı sıra en büyük mücadele bu konuda gerçekleşmiştir. Üçüncü defa kolera vakasının gözüktüğü tarih ise 1910 yılıdır. Yine kordon uygulamasına geçilmiş ve hastalığın önü alınmıştır.

57

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR | CALENCA
OLUŞTUR

İkinci Meşrutiyet Dönemi Başlarında İzmit Sancağında Hayvan ve Bitki Hastalıkları

Dr. Öğr. Üyesi Halim **DEMİRYÜREK**
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

İzmit sancağını teşkil eden idari ünitelerde zaman zaman baş gösteren bulaşıcı hastalıklardan büyük ve küçükbaş hayvanlar etkilenmiş; kimi zaman hayvanlar telef olmuş kimi zamanda hayvanların sütlerinde azalma meydana gelmişti. Benzer şekilde zararlı haşerat ile parazit hastalığı da mahsulatta epeyce hasar oluşturmuştu. Bu haşeratin bazıları; fare, çekirge, posrun lanijer, armut kaplanı, kiraz böceği, kiraz kurdu, sümüklü kiraz böceği, arinus, filoksera, şeftali pireciği ve böstirış böceği idi. Bitki hastalıkları bağlarda külleme, mildiyö; dutluklarda dal çürüme hastalığı, pas altı; hububatta ise ustilago maidis idi. Bu çalışmada İzmit sancağında görülen söz konusu hastalıklar ve bunları önlemeye yönelik çalışmalar ele alınacaktır.

New York'tan Anadolu'ya Amerikan Yardımlarının Sevkiyat Merkezi: Derince Limanı

Dr. Öğr. Üyesi Cenk **DEMİR**
Sinop Üniversitesi

İzmit Körfezi'nin kuzeyinde bulunan Derince, İstanbul-İzmit karayolu güzergahı üzerinde yer alan bir yerleşim merkezidir. Ayrıca Sultan Abdülaziz döneminde yapılan ve Anadolu demiryollarının başlangıç hattı olan Haydarpaşa-İzmit demiryolu hattının geçtiği bölgelerden birisi Derince'dir. Padişah II. Abdülhamid zamanında bu hattın ticari hacmini rahatlatmak amacıyla Alman Philipp Holzmann firmasına yaptırılan liman ise Derince'nin bölgesel değerini artırmıştır. Diğer taraftan Birinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında Anadolu'da yaşanan insani sorunlara eğilen Amerikan yardım kuruluşlarından Yakındoğu Yardım Heyeti (Near East Relief)'nin Anadolu'ya gönderdiği çeşitli tıbbi gereçleri de barındıran yardım malzemelerinin ana sevkiyat merkezi de Derince Limanı olacaktır.

Bu çalışmada Yakındoğu Yardım Heyeti yetkilileri tarafından Derince'nin sevkiyat üssü olarak belirlenmesine, New York'tan Derince Limanı'na gönderilen yardım malzemelerinin türlerine, Amerikalı yardım çalışanlarının Derince'deki sağlık, eğitim, yetimhane vs. faaliyetleri ile İzmit ve çevresindeki çalışmalarına değinilecektir. Bu kapsamda telif ve tetkik eserler, Yakındoğu Yardım Heyeti'nin çeşitli süreli yayınları ile T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri'ndeki arşiv belgelerinden yararlanılacaktır. Böylelikle Derince özelinden ve ağırlıklı olarak Amerikalı yardım personellerinin gözünden yakın dönem İzmit kent tarihine katkı sağlanması hedeflenmektedir.

59

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR | CALISINCA OLUYOR

Osmanlı Dönemi İzmit Bölgesinin Sosyal ve Ekonomik Hayatında Rumlar

Dr. Öğr. Üyesi Oğuz **POLATEL**
Kocaeli Üniversitesi

1305-1329 yılları arasında Adapazarı'nda ve Sapanca'nın doğusunda yerleşen Osmanlıların, 1337'de İzmit'i Bizans'ın elinden almasıyla bölge Türkmen nüfusunun yerleşimine açılmış ve kısa sürede Türkleşmiştir. Nikomedia'nın 1337 yılında Türkler tarafından fethi sırasında yerli halktan isteyenlerin Osmanlı egemenliğinde yaşamalarını sürdürebilecekleri teklif edilmiştir. Bu teklifi olumlu karşılayan bölge Rum nüfusunun bir kısmı İzmit şehir merkezi ve kırsalındaki yerleşim alanlarını koruduğu gibi ilerleyen yüzyıllarda gelişen nüfusla paralel İzmit bölgesinin sosyal ve ekonomik hayatının bir parçası olmuştur. İzmit bölgesi Rumları, imparatorluğun diğer bölgelerinde olduğu gibi Osmanlı hâkimiyetinin sağladığı dinsel ve kültürel serbestiyetlikler sayesinde mevcut kiliselerini koruyabilmiş, yüz yıllar içerisinde yeni kiliseler inşa edebilmiş, açtıkları okullarda çocuklarına kendi eğitimlerini verebilmiştir. 20. Yüzyıl başlarına kadar İzmit bölgesinin Türk, Ermeni ve şehir merkezindeki az sayıda Yahudi nüfusuyla birlikte toplumsal hayatın bir unsuru olan Rumlar, emperyalizmin şekillendirdiği yeni bir Dünya algısı ve en nihayetinde Dünya savaşı ve sonrasındaki silahlı eylemlerinin sonucu bölgeden göç etmek zorunda kalmışlardır.

Bu bildiri de İzmit şehri ve kırsalının toplumsal ve ekonomik yapısında Rum nüfusunun tarihsel süreci ele alınarak başta Osmanlı Arşivleri olmak üzere, yerli ve yabancı kaynaklar analiz edilerek bu sürece dair örnekler aktarılacaktır.

Ottoman Soldiers in the Independence of Albania

Dr. Ardian MUHAJ
Institute Of History, TIRANA

The Proclamation of the Independence of Albania on 28th November 1912 and the political situation that led to this event are not easy to put on the historiographical context, as long as politics have influenced so much the paradigm. The aim of this paper is to analyze the complexity of the situation that led to the events of the proclamation of the Independence of Albania. After the advancing of the Balkan coalition forces and their victories during the month of October and November 1912, it became of great strategic interest for Istanbul to support the Albanians in their struggle for political survival. Although diplomatic support was important, the most important support of the Ottoman state for the Albanian Independence was in the military aspect. Ottoman soldiers fought and died fighting side by side with Albanians even after the proclamation of Albanian Independence. The last contingents of Ottoman soldiers to evacuate Albania were the forces engaged in the siege of Shkodra, that left the city in late April 1913 after an epic seven month siege. The role of these Ottoman soldiers in the protection of Shkodra against the Montenegrin army was crucial for the heroic defense of the city as the center of the Vilajet of Shkodra and for the survival of the Albanian state.

61

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR | CALIENCA
OLUŞTUR

Ermenice Kaynaklarda Milli Mücadele Döneminde İzmit ve Civarında Yaşanan Olaylar

Prof. Dr.
Gaffar Çakmaklı **MEHDİYEV**
Erciyes Üniversitesi

Birinci Dünya Savaşı başlamazdan önce Ermeni siyasi örgütleri ve Kocaeli'nin farklı merkezlerinde bulunan Ermeni çetelerinin faaliyetlerini Ermenice kaynaklardan, Ermeni dilinde olan bazı hatıra ve edebi eserler üzerinden incelediğimizde karşıya yeni manzara çıkmaktadır. Savaştan önce Ermeni siyasi örgütlerinin daha aktif oldukları İstanbul'da hem de aktif basın faaliyeti olmuştur. Başkentini yanı başındaki İzmit, İstanbul ile Anadolu'yu birbirine bağlayan güzergâhtadır, stratejik konumdadır. Ermeniler savaş çıktığı taktirde ne yapacaklarını biliyorlar, önceden onların safı bellidir. Bunları o zaman İstanbul, İzmit ve Bursa'da yayınlanan Ermenice basından açık görüyoruz. Bu yayınlara göre Ermeniler Osmanlı devletini çöktürmek isteyen güçlerin elinde maşa olduklarını da anlamaktalar. O yıllarda İstanbul'da yayınlanan Ermenice gazeteler "Jamanak", "Byuzandion" («Բյուզանդիոն»), Ermeni Devrimci Federasyonu-Taşnaksüyunun öncül gazetesi olan "Azatamart" («Ազատամարտ») gazetesi, "Şant" («Շանթ») dergisi, İzmir'de yayınlanan "Doğu basını" («Արևելյան մամուլ») ve b. yayın organları Türk- Ermeni halkları arasında iyi ilişkilerinden devam ettirilmesinden yana değildiler. İstanbul ve civarında yaşayan Ermenilerin Osmanlı devletine karşı örgütlenerek ona darbeler vurulması basında işlenen esas konulardandır. İzmit Ermeni örgütlerinin İstanbul komitacıları ile ilişkileri olduğunu Ermenistan'da ortaya son zamanlar ortaya çıkarılan belgeler de ispat etmektedir. Örneğin, "Voskanapat" Araştırma Merkezinin sitesinde yayınlanan bir makalede İzmit'te, Bursa'da, Yalova'da Ermeni komite merkezlerinin kapatılması, evraklarına el konulması ve komite elebaşlarının tutuklanması ile ilgili gerçekleri yansıtmayan bazı "araştırmalar" yer almıştır. Bu makalesinde Ermeni araştırmacı-yazar Ruben Melkonyan sanki 10 ve 24 Nisan 1915'te çıkarılan genelgeden "habersizdir", ya da kasıtlı olarak bu konu ilgili gerçekleri görmezden gelmek gibi bir sahtekârlık yapmıştır. Basından görüldüğü gibi, "Tehcir"den sonra bile Ermeni eylemleri sonlandırılmamıştır. İstanbul'u Anadolu'ya bağlayan bu arazilerde Ermeni çetelerinin kanlı eylemleri Cumhuriyetin ilanına kadar devam etmiştir. Onlar Yunanlılarla birlik olup Türklerin vahşice katledilmesinde işbirlikçi olmuşlar.

Ermenice kaynaklarda 1915 24 Nisan'da İstanbul'da tutuklanan komitacıların bazıları İzmit'e getirilmesi de yer almıştır. Ermeniler İstanbul'da tutuklananların sayısını da kasıtlı olarak arttırıyor ve olayları abartıyorlar. Kendisini Türkolog adlandıran Artak Şakaryan "çalışmasında" bu rakam 1334 olarak gösterilmektedir. Bu rakam yanlış olarak bazı Batı yazarların eserlerinde de yer almıştır. Bu rakamın kamu oyuna kasıtlı olarak verilmesi itirafş da ortadadır. O tarihte İstanbul'da tutuklanıp Çankırı'ya nakledilen 155 kişiden affedilenlerin 11'i de İzmit'e getirilmiştir, bu da belgelerle kanıtlanmaktadır, onu inkar etmek sadece olarak mümkün değildir. Çağdaş Ermenice basında Ermenice af edilenlerin bazıları ihanette suçlanmaktadır.

İzmit Ermenileri ile ilgili birçok yayınlarda buradaki çeteler ve onların faaliyeti verilmektedir. Donik isimli çete reisinin destanı Yuvacık köyünden olan Armenak tarafından okunmakta idi.

Tarihçi Riçard Gevorgyan kendisinin "Ermeni soykırımını" kitabının "İzmit sancağından Ermenilerin göç ettirilmesi" bölümünde yine de "Ermeni Tehcir" inden bahis ediliyor. Kocaeli kökenli olan 30 kişiden alınan 30 röportajda Kocaeli, burada yaşanan olaylar ele alınıyor. İstanbul merkezli Hrant Dink Vakfının folklor projelerinin koordinatörü Ferda Balancari tarafından yazılan 9 aile öyküsüne dayanan "Bir süre İzmit'te Ermeniler vardı" başlıklı kitap Ermenice yayınlanarak Ermenistan'da okurlara takdim edilmiştir. Bu öykülerde de gerçeği yansıtmayan fikirler vardır ve biz sunumumuzda bunlardan bahis edeceğiz.

Bütün bunlara rağmen Kocaeli Ermenileri ABD, Kanada, Almanya, Türkiye ve başka yerlerde yaşamaktalar ve yazarların büyük çoğunluğu Türk halkına sevgisini ifade eden yayınlara da rastlanmak mümkündür Araştırmalarımız bu gerçeği ortaya koyacaktır ki, 19. yüzyıla kadar 'sadık millet' anlamına gelen 'Millet-i Sadıka' sıfatı verilen Kocaeli'den olan bazı Osmanlı Ermenileri Çanakkale Savaşı'na bile katılmışlar.

Milli Kurtuluş yıllarında Bursa'da Yunanistan'a bağlı özerk bir "devletin" kurulması ile Ermenice kaynaklarda yeterince malzemeler vardır Bölücü "Özerk Bursa Devleti"nin kuruluşunda Ermeni asıllı Ağılıyan'ın rolünden de Ermeniler övgü ile bahis ediyorlar. "Henaran" sitesinde bu şahsın yaptıkları sanki bir özgürlük mücadelesidir, Ağılıyan aslında zalim bir Ermeni çete reisi olarak bölge halkına divan tutmuştur. Yunanlılarla birlik olup bölge halkına mezalim yaşatan Ermeni çetelerine ise özgürlük mücahitleri deniliyor. Ayrıca Bahçecik (Bardzak) Ermenileri 1922'de Yunan işgalinin bitmesiyle

buradan ayrılmaları da sürgün olarak nitelendirilmekte. İstiklal Savaşında, Servetliye Cephesi köylüleri tarafından kurulmuş ve 1 yıl 3 ay 17 gün savunma yaparak, bir Yunan tümenini köylere sokmamış, Bahçecik tepelerinde adeta destan yazmış kahraman köylülerin hikâyesini düzmece adlandırıyor ve gerçeği yansıtmayan savaş anıları düzeltiyor.

2015'in Şubat ayında Erivan'da düzenlenen "Ermeniler Türkiye'de 100 yıl önce" isimli fotoğraf sergisinde Kocaeli, İzmit, Adapazarı ve Bahçecik fotoları yer almış, dolayısı ile bu toprakların Ermenilere aitliği iddia edilmiştir.

"Voskanapat" Araştırma merkezi Çanakkale savaşına katılan yüzbaşı Sarkis Torosyan evine İzmit'e dönmesinden ve taraf değiştirmesini anlatıyor. Torosyan'ın Osmanlı'ya karşı çıkmasını ("Çanakkale'den Filistin'e" adlı anılar kitabı) doğru adım olarak nitelendiren yayınlardan biri- asekose. am yazıyor ki, "ailesi sürgün edilen adam yalnız bunu yapmalı idi ve o doğrusunu yapmıştır". Bu çalışmada ona atfedilen adlı hatıralarda yer alan olayların araştırılmasına da yer ayıracamız.

Karamürsel Tehciri Davası

Doç. Dr. Nejdet **BİLGİ**
Manisa Celal Bayar Üniversitesi

Karamürsel kazası, Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı 1914 yılında İzmit Sancağı'na bağlı 7 kazadan biriydi. 1914 yılı Osmanlı resmi nüfus istatistiğine göre Karamürsel kazasının toplam nüfusu 23.547 idi. Bu toplam nüfusun 14.850'si Müslüman, 6.047'si Rum, 2.635'i Ermeni, 8'i Bulgar ve 7'si Latin idi. Kazanın toplam nüfusunun %11.19'u Ermeni nüfustu. 1915 tehcirinde İzmit sancağı çerçevesinde gerçekleştirilen zorunlu göç, doğal olarak Karamürsel kazası Ermenileri için de uygulandı. İstatistiklere göre Karamürsel'de tehcire tabi tutulan Ermeni nüfus miktarı 2.753'tür. Temmuz ortalarında başlayan göç, Konya ve Halep üzerinden bugünkü Suriye'nin kuzeyindeki Zor sancağına yönlendirilmiştir. Mondros'un imzalanmasından sonra İzmit Ermenilerinin çoğu geri dönerler. Ancak bu dönemde İstanbul'da kurulan olağanüstü sıkıyönetim mahkemeleri, çeşitli tehcir davalarına bakmakla görevlendirilir. Bunlardan birisi de Karamürsel tehciri davasıdır. 15 Ocak 1920'de başlayan dava, Karamürsel tehciri sırasında meydana geldiği iddia edilen yağmalamalarla ilgilidir. 3 Mart 1920 tarihinde kararı açıklanan dava tamamlanır. Dava çerçevesinde bazı nahiye müdürleri ve diğer görevlilerin, yağma ve zorunlu göçle birlikte çeşitli suçlamalara maruz kaldıkları görülmektedir. Dava sonunda sanıklardan bazıları Malta'da sürgünde buldukları için davalarının ayrılmasına, bazılarının da beraatlerine karar verilmiştir. Bu bildiriye, davanın açılma sebebi, yapılan suçlamalar, yargılananlar, yargılama süreci ve mahkeme kararı ele alınacaktır. Bildirinin birincil kaynaklarını dönemin gazeteleri oluşturmaktadır. Konuyla ilgili yayınlar da kullanılacaktır.

65

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

İngiliz Armstrong-Vickers Grupa İzmit'te Deniz Üssü ve Yüzer Havuz İnşası Sözleşmesi

Doç. Dr. Tülay **ERCOŞKUN**
Ankara Üniversitesi

Türk Denizciliğinin gelişmesinde yeni bir çağa işaret ettiği belirtilen, Osmanlı Devleti ile İngiliz Armstrong-Vickers grup arasında Türk tersanelerinin yeniden yapılandırılması, İzmit Körfezinde bir deniz üssü ve yüzer havuz yapımını içeren kontrat 02 Aralık 1913 tarihinde imzalanmıştı. Savaş dönemleri yüzünden İzmit'te tersane yapımı sekteye uğramış, çeşitli ülkelerden müteahhitlerle sözleşmeler imzalanmış en nihayetinde de Cumhuriyet döneminde II. Dünya Savaşından sonra tamamlanmıştı.

Bu sunumda, Armstrong-Vickers grupta yapılan sözleşme ağırlıklı olarak İngilizce birincil kaynaklardan İngiliz ve Amerikan Ulusal arşiv belgeleri, o dönem İngilizce basınında The Manchester Guardian, South China Morning Post, The Times of India, The Scotsman ve The Times gazetelerinde sözleşmenin imzalanmasının ardından çıkan makaleler, İngiliz Ticaret Odası Dergisinde konuyla ilgili çıkan makalelerden yararlanılarak ele alınacaktır.

Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Batı Karadeniz Sahillerinde Rus Bombardımanı

Prof. Dr. Haluk **SELVİ**
Sakarya Üniversitesi

Birinci Dünya Savaşı'nın çıkması ile Karadeniz sahilindeki Osmanlı şehirleri Rus harp gemilerinin bombardımanlarına hedef olmuşlardır. Rus filosunun mayınlama ve kıyı bombardımanlarıyla hedefi, Karadeniz'deki Osmanlı ticaretini ve bu sırada Kocaeli Yarımadası üzerinden Çanakkale Cephesine yapılan askeri nakliyatı durdurmak. Bombalama hareketleri ile Osmanlı donanmasının çıkışına engel olmak, Karadeniz sahilinde kömür nakliyatını engellemek, Müslüman halkın maneviyatını zaafa uğratmak, halk için iktisadi önem taşıyan iş yerleri, mühimmat ve gaz depolarını imha etmek ve deniz ile kara ulaşımını birbirine bağlayan iskeleleri tahrip etmek amaçlanmıştı.

Rus harp gemileri 1915 yılı başlarından itibaren Karadeniz kıyıları ve özellikle Hopa'dan Şile'ye kadar hemen bütün iskeleleri bombardıman ederek buralardaki deniz araçlarını batırdılar. Karadeniz kıyısında Rus bombardımanlarına hedef olan kıyı yerleşim birimlerinden biri olan Kocaeli Yarımadası, deniz ile kara ulaşımının keşiştiği önemli bölgeydi. Rus bombardımanları sonucu maddi hasarın yanı sıra insan kayıpları da olmuştu. Osmanlı Devleti vuku bulan bombardımanlardan hasar görenlerin zararlarının yarısını telafi etmişti.

Bu tebliğimizde, Rus bombardımanına maruz kalan yerleşim birimlerindeki görevlilerin raporlarına göre, Kocaeli ve çevre sahillerinde hasarın mahiyeti ve miktarı ortaya konulmaya çalışılacaktır.

İzmit Darüleytamı

Doç. Dr. Serkan **YAZICI**
Havvanur **ŞAHİN**
Sakarya Üniversitesi

Osmanlı Devleti'nin son yarım yüzyılı içinde yaşanan 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı, Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı büyük toprak kayıplarının yanı sıra bir milyonu aşkın insanın şehit olması, mülteci durumuna düşmesi bir yandan da yetim kalan çocukların himayesi sorununu gündeme getirmiştir. 1914 yılında kurulmaya başlanan ve yetimhane, yetimler evi ya da öksüzler yurdu anlamına gelen Darüleytamlar şehit çocuklarını, Balkan Savaşlarından sonra göçen mahrum ve yetimleri himaye edip, barındırmak amacıyla kurulmuştur. Olağanüstü koşullar içinde ortaya çıkan bu kurum, savaş yıllarının siyasi, sosyal, ekonomik koşulları göz önünde bulundurulduğunda büyük özverilerle kurulmuş ve yaşatılmıştır. Birçok Osmanlı şehrinde kurulan bu kurumlardan bir tanesi de savaş yılları itibarıyla görece korunaklı ve cephelerden uzak bir şehir olan İzmit'te bulunmaktaydı. İzmit Darüleytamı; faaliyet gösterdiği yıllar, faaliyet alanları ve sayısal değerleri bakımından taşrada bulunan darüleytamlar içinde önemli bir yere sahipti. Müslüman, Rum, Ermeni ve Yahudi nüfusun yıllarca beraber yaşadığı İzmit'te savaş öncesi ve sırasında yaşanan siyasi gelişmeler sonucu kimsesiz kalan çeşitli din ve ırktan çocuklar bu darüleytamda beraber yaşadılar ve korundular. Yapılanması itibarıyla kuruluşundan itibaren ilgi çekici bir gelişim çizgisi takip eden İzmit Darüleytamı, beş şube şeklinde örgütlenmiş ve özellikle zirai faaliyetleri ile farklı şehirlerdeki darüleytamlara örnek olmuştur.

İzmit Sancağı İdare-i Hususiyesinin 1915-1916 Yılları Arasındaki Faaliyetleri

Dr. Öğr. Üyesi
Yüksek **BABANINOĞLU BAYIL**
Gaziantep Üniversitesi

Anadolu'nun Kuzeybatısında önemli bir yerleşim yeri olan İzmit, tarihî süreç içerisinde birçok devletin hâkimiyetinde kalmıştır. Bölgenin Orhan Bey tarafından 1337 yılında fethedilmesinin akabinde, idari teşkilatlanma kapsamında Kocaeli sancağı kurulmuştur. 19. Yüzyıla kadar sancağın idari taksimatında değişiklikler olmakla birlikte en önemli değişim bu yüzyılda ortaya çıkmıştır.

Tanzimat ve Islahat Fermanlarının ilânının akabinde, devletin hemen hemen bütün kademelerinde olduğu gibi, taşra yönetiminde de yenilikler yapılmıştır. Sultan Abdülaziz döneminde yürürlüğe giren vilayet nizamnamesiyle taşra teşkilatı, yapı ve işleyiş yönünden tamamen değiştirilmiştir. Neticede eyalet sisteminden vilayet sistemine geçilmiş, vilayetler sancak, kaza ve nahiyelerden oluşmuştur. Yeni idari taksimatlar doğrultusunda 1877 yılında İzmit Mutasarrıflığı adıyla Zaptiye Müşirliğine bağlanan İzmit, 1887 yılında Dâhiliye Nezareti'ne bağlı bağımsız sancak haline gelmiştir.

1867 Vilayet Nizamnamesinin yürürlüğe girmesinin ardından 1871 yılında, idari teşkilatlanmanın aksayan yönlerini iyileştirmek üzere İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi yürürlüğe girmiştir. Bu nizamname ile vilayetlerde birer İdare Meclisi ve Vilayet Umumi Meclisi kurulmuştur. Bu bağlamda çalışmada, İzmit Sancağı İdare-i Hususiyesinin 1915-1916 yılları arasındaki faaliyetleri esas alınmıştır. Arşiv belgelerine dayanan bu çalışmada sancağın sağlık, yol ve tarım faaliyetleri hakkında bilgi verilecektir.

Milli Mücadele'de İstanbul'dan Anadolu'ya Geçişlerde Kocaeli Bölgesinin Önemi: Mehmet Akif Ersoy'un Anadolu'ya Geçışı

Dr. Ali GÜLER
Hacettepe Üniversitesi

Mondros Mütarekesi sonrasında kurtuluş çareleri aramak ve bulunan çareleri hayata geçirmek bakımından "Anadolu'ya geçerek yeni bir mücadele örgütlemek" fikri milliyetçi aydınlar arasında genel bir kabul haline gelmiştir. Bu kapsamda, Kazım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy, Cafer Tayyar Eğilmez, Refet Bele gibi askerler birbiri peşi sıra Anadolu'ya geçmeye başlamışlardır. Nihayet Mustafa Kemal Paşa'nın 16 Mayıs 1919 günü İstanbul'dan Samsun'a hareketi ile birlikte Anadolu'da Milli Mücadele'nin örgütlenmesi çalışmaları hız kazanacak, Türk milletinin istiklal yolunda topyekün mücadelesi başlayacaktır.

Heyet-i Temsiliye ve Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara'ya gelişi ve ardından yaşanan gelişmeler, özellikle 16 Mart 1920'de İstanbul'un resmen işgali pek çok vatansever aydınının da Anadolu'ya geçmesine, Milli Mücadele'ye katılmasına yol açmıştır. Bu kapsamda İstanbul'dan Ankara'ya gelen aydınlarımızdan birisi de Mehmet Akif (Ersoy) Bey'dir.

İstanbul'dan Anadolu'ya hem silah, cephane hem de insan geçişleri iki önemli güzergâh kullanılarak yapılmıştır. Bunlardan biri İnebolu, Kastamonu, Çankırı, Ankara hattıdır. Diğeri de Üsküdar, Maltepe, Pendik, Tuzla, Kocaeli, Adapazarı, Eskişehir, Ankara hattıdır.

Bu bildiriye Genelkurmay Başkanlığı ATASE Daire Başkanlığı Arşivi ve yayımlanmış araştırmalar kullanılarak İstiklal Marşı şairimiz Merhum Mehmet Akif (Ersoy) Bey ve beraberindekilerin Anadolu'ya geçişi Kocaeli yöresindeki teşkilatlanma ile birlikte ele alınacaktır.

**Arşiv Belgeleri Işığında, Türk İstiklal Savaşı'nda
Düzenli Orduya Geçiş Sürecinde, Kocaeli Bölgesinde
Mürettep Kolordu Komutanlığı'nın Askeri Harekâtı
ve Sonuçlarının Analizi**

Doç. Dr. Öğ. Alb.
Hüsnü **ÖZLÜ**
Millî Savunma Üniversitesi

Yunan ordusunun 15 Mayıs 1919 da İzmir'de başlayan Anadolu'yu işgal süreci, 30 Haziran 1920 tarihinde Balıkesir ve 2 Temmuz'da da Bursa yöresi ile devam etmiş ve Bursa-Uşak hattına hakim olmuştur. Bu işgali önleyemeyen kuvayimillie ile Ali Fuat Paşa emrindeki güçler, 24 Ekim'de başlayan Gediz taarruzunda da başarı elde edememiş ve Dumlupınar'a kadar geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Bu dönemde düzenli ordu güçlerinin oluşturulması ve kuvayimilliyenin de bu güçlere bağlanması tartışması sonuçlandırılmış, Batı Cephesi Komutanlığı, Batı ve Güney Cephesi olmak üzere ikiye ayrılmış, Batı cephesi Komutanlığına İsmet (İnönü) Bey, Güney Cephesi Komutanlığına da Refet (Bele) Bey getirilmiştir. Bu iki komutandan vakit geçirilmeden düzenli ordu birliklerinin oluşturulması istenmiştir. Millî Müdafaa Vekili Fevzi Paşa 10 Aralık 1920'de, Büyük Millet Meclisi'nin gizli oturumunda gelişmeler hakkında bilgi vermiştir. 25 Aralık tarihinde ise Büyük Millet Meclisi, gelişi güzel asker toplanmasını yasaklamış, ardından 2 Ocak 1921 tarihinde Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi, kuvayimillie müfrezelerinin kaldırıldığı emrini yayınlamış, 10 Kasım 1920 tarihi itibarı ile düzenli orduya geçilmiştir. Ancak düzenli orduya geçişte başlangıçta ordu ve kolordu teşkilatı kurulamamış, 3 Mayıs 1921 tarihinde Batı Anadolu harekâtında Güney Cephesi kaldırılarak bu bölgedeki tüm kuvvetler Batı Cephesi komutanlığı emrine verilmiştir. Bu dönemde Türk ordusu harekât sevk ve idare bakımından Genelkurmay Başkanlığına, ikmal yönünden ise Millî Savunma Bakanlığına bağlanmıştır.

Kuvayimilliyenin tasfiyesinden sonra düzenli ordu kurma çalışmaları sırasında Genelkurmay Vekâleti tarafından 21 Ocak 1921 tarihli talimatla Kocaeli Komutanlığı kurulmuş ve komutanlığına Albay Halit Bey atanmıştır. Bu komutanlığın sınırları, merkezi Geyve olmak üzere mıntıkası Bolu ve İzmit bölgesi, Yenişehir kuzeyindeki Gökbayrak Taburu'nun komuta alanı olarak belirlenmiştir.

Düzenli ordunun kuruluş süreci ve Birinci İnönü Muharebesi öncesinde, Batı Cephesi Komutanlığı Albay İsmet Bey'in komutasında; karargâhı Küplü'de bulunan Yenişehir, İnegöl ve Bilecik havalisinden sorumlu olan 24'üncü Tümen, merkezi Yunuslar'da bulunan 11'inci Tümen ve merkezi Gediz'de bulunan 61'inci Tümen bulunmaktadır.

Muharebe öncesinde Yunan Ordusu; Korgeneral Papulas'ın komutası altında bulunuyordu. Bu ordunun merkezi İzmir'di. Karargâhı Uşak'ta olan 1'inci Kolordu, Bursa'da bulunan 3'üncü Kolordu, İzmit ve Sapanca bölgesinde bulunan Manisa Tümen'i, Orhangazi ve Gemlik bölgesinde bulunan İzmir Tümen'i, Kestel bölgesinde bulunan Akdeniz Tümen'i bu orduya bağlı bulunuyordu.

Bu dönemde Kocaeli bölgesinden başlayarak Sapanca'nın güneydoğusu ve Adapazarı'nın doğusuna kadar olan bölge Yunan 11'inci Tümen'inin işgali altında bulunmaktadır. Bölgede verilen mücadeleler neticesinde 24 Haziran 1921 tarihinde İzmit işgalden kurtarılmış ve hızla ilerleyen Kocaeli Grubuna bağlı birlikler 1921 yılı başlarından itibaren Yunanlılar art arda saldırılar yapmışlardır. 24 Haziran 1921 tarihinde İzmit'in işgalden kurtarılmasından sonra Mürettep Kolordu birlikleri Batı Cephesinde büyük katkılar vererek Anadolu'nun işgalden kurtuluş mücadelesinde yer almışlardır.

İkinci İnönü Muharebesi'nden sonra İzmit ve daha genel olarak Kocaeli yarımadasının önemi daha çok artmıştır. Bu dönemde Yunanlar büyük çapta hazırlık yaptılar, asker sayılarını, silah, cephane, mühimmat miktarlarını çoğalttılar. İnönü Muharebeleri'nde Kocaeli Komutanlığı adı ile katılan birlikler, 2'nci ve 40'ıncı Piyade Alayları ile Gündüzbey'de askeri harekâta önemli katkılar vermişler ve merkezi Düzc'e'de bulunan komutanlık vasıtasıyla bölgedeki keşif faaliyetlerini yürütmüşlerdir. Ayrıca bu dönemde Sakarya'dan Geyve Boğazına kadar olan mıntıkada bu komutanlığın emrine bırakılmış, bölgenin güneyi ise 7'nci Tümen'in emrine verilmiştir. Düşman, İnönü'nden çekildikten sonra Mustafa Kemal Paşa'nın emri ile Albay Kâzım (Özalp) Bey önce Kocaeli Grubu, daha sonra da 1921 Ağustosunda Mürettep Kolordu Komutanlığı'na atanmıştır.

Bu bildiriye, Genelkurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Arşivinde yer alan belgeler ve krokiler ışığında, Mürettep Kolordu Komutanlığı'nın İzmit'ten başlayarak Batı Anadolu'da gerçekleştirdiği askeri harekâtlar ve bölgede yaşanan muharebeler analiz edilecektir.

Nezihe Muhittin Örneğinde Milli Mücadele ve Kadın Hareketi

Prof. Dr. Türkan **ERDOĞAN**
Pamukkale Üniversitesi

II. Meşrutiyet döneminde dernek ve basın faaliyetleriyle kamu alanında hem görünürlük kazanan hem de örgütsel deneyimler edinmiş olan kadınlar, milli mücadele döneminde aynı faaliyetleri bu kez "kadın"ı değil, milli istiklal ve istikbali merkeze alarak Dünya kadın tarihinde ve ulusların tarihinde eşi benzeri nadir görülen örgütsel bir duruş sergilemişlerdir. 1919 yılında Erzurum'da toplanan Şark Vilayetleri Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin etkisi ile kitle halinde işgallere karşı protesto mitingleri düzenleyen kadınlar, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Eylül 1919'da Sivas'ta toplanmasının ardından bu hareketi destekler şekilde bu kez kendi kongrelerini toplamışlardır. Bu dönemde ülke çapında gerek cephede gerekse cephe arkasında etkili bir yardımlaşma ve dayanışma ağının kurulmasına öncülük eden kadın hareketine ivme kazandıran temel etmen milliyetçilik ideolojisi olmuştur. Milliyetçilik ve modernlik düşüncesi mücadele sonrasında Cumhuriyetin ilk kuruluş yıllarında da belirleyiciliğini sürdürmüştür.

Bu bildiriye Cumhuriyet döneminin ilk siyasal kuruluşu olarak kabul edilen Kadınlar Halk Fırkasının kurucusu ve kadın hareketinin lideri Nezihe Muhittin örneğinde milli mücadele döneminde kadın hareketinin mücadele tarihindeki yeri ve buna etki eden dinamikler (işgal, milliyetçilik, modernleşme, demografik-ekonomik koşullar vs.) ele alınacaktır. Ve bu bağlamda kadın hareketinin özellikleri irdelenecektir.

73

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR | CALIENCA
OLUŞTUR

The Turkish National Struggle from the Perspective of the Mind of Prince Sabahaddin

Dr. Stefano **TAGLIA**
Academy of Sciences of the
Czech Republic

74

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

This paper aims to reflect on the Turkish National Struggle from the perspective of the mind of Mehmed Sabahaddin, the late 19th and early 20th century Ottoman intellectual. Taking Sabahaddin's thoughts on a fast and drastically changing Ottoman world, this paper intends to shed light on the ideas of one of the most defining minds of the period, on a number of sensitive issues. These range from the meaning of national belonging to geopolitical considerations, to the shaping, both ideological and practical, of the internal political system of the Empire in the run up to, during and after the First World War and the Turkish War of Independence. Mehmed Sabahaddin, although one of the founding fathers of the İttihad ve Terakki Cemiyeti and one of its most vibrant and dynamic activists, was, at times, at odds with the members of the Committee of Union and Progress in the post-1908 environment. His experiences of leading the opposition to Sultan Abdülhamid II in the early days of the movement, his encounters with global philosophical circles, as well as his proximity to Venizelos, the Greek Prime Minister at the time, and his sour relations with the Ottoman regime provide an interestingly unique picture of the period in question. This study will trace Sabahaddin's ideas of the state, of the administrative organization, of the struggle against foreign presence and of the development of foreign policy at a crucial juncture for the Ottoman Empire, and at a time when the Ottoman political system had become particularly polarised. Even though his ideas did not necessarily become realities, Sabahaddin's take on such crucial aspects were highly formative for future developments as they spearheaded important discussion within the political entity that was to become the Republic of Turkey. Moreover, his thoughts present an interesting version of how realities could have unfolded differently, had his (political) current gained the upper hand in the internal dynamics of late Ottoman imperial history. The paper will be informed by Sabahaddin's interviews and open letters, his work *Türkiye nasıl kurtarılabilir?* and his exchanges through the pages of period journals, such as *Terakki*.

KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR | CALIŞINCA ÇÖLÜYÜR

İngiliz Büyükelçiliği Yıllık Raporlarına Göre Anadolu'da Milli Mücadele (1919-1923)

Prof. Dr.Behçet Kemal **YEŞİLBURSA**
Miraçhan **YILMAZ**
Bursa Uludağ Üniversitesi

Türkiye tarihine ilişkin yapılan çalışmalarda "İngiliz Belgeleri" önemli bir yer tutar. Özellikle yakın dönem Türkiye tarihi ile ilgili araştırmalarda bu önemin daha da arttığı gözlenmektedir. 1918-1923 yılları arasında İngiltere'nin Türkiye'de işgalci durumda bulunduğu ve her şeyi kontrol ettiği düşünüldüğünde bu önem daha iyi anlaşılacaktır. Büyükelçiler ya da Yüksek Komiserler, İngiltere ile Osmanlı ya da Türkiye Cumhuriyeti Devleti arasındaki her türlü ilişkiyi yürütürken iki ülke arasında meydana gelen olayları geniş bir şekilde rapor etmişlerdir. Bu raporlar günlük, haftalık, aylık ve yıllık olmak üzere farklı periyotlar içermekteydi. Yıllık raporlar, bizce, günlük ya da haftalık istihbarat raporlarından çok daha sağlıklı raporlardır. Öncelikle bu raporlar yıllık olmaları nedeniyle herhangi yeni bir olay hakkında merkeze bilgi ulaştırma endişe ve telaşından uzak bir biçimde kaleme alınmışlardır. Bir yıl boyunca pek çok olaya dair alınan onlarca haber, duyum ve istihbarat büyük oranda doğruluğu test edildikten sonra yıllık raporlara girmiştir. Yıllık raporların dikkati çeken bir diğer yanı da, Türkiye ile ilgili siyasi, askeri, iktisadi, sosyal ve kültürel pek çok alanı kapsayan değerlendirmeler içermesidir. Bu değerlendirmeler Türkiye'de yaşanan olayları, gelişmekte olan olguları analiz ederken, doğal olarak, bu oluşumlar karşısında Londra'nın nasıl bir politika takip etmesi konusunda önerileri de içermektedir. Yıllık raporlar elbette her şeyi kesin, doğru ve olduğu gibi anlatmamaktadır. Bu raporlar nihayetinde siyasi mahiyet ve amaç taşımaktadırlar ve Londra'nın Türkiye politikalarını belirlemesine yardımcı olması için hazırlanmışlardır. Unutulmamalıdır ki, 1919-1923 tarihleri arasında yani Milli Mücadele döneminde Türkiye, İngiltere için düşman devlettir. Dolayısıyla bu raporlarda yer alan hüküm ve tespitler tarafsız tarihçilerin değil, siyasi kişilerindir. Kısaca yıllık raporlar elçiliklerin bulunduğu ülkeyi ilgilendiren hemen hemen her konuda (siyasi, iktisadi, askeri, sosyal ve kültürel) bir yıl içerisinde yaptıkları çalışmaların bir özeti niteliğindedir. Biz bu bildirimizde 1919-1923 yıllarına ait yıllık raporlarda Anadolu'daki Milli Mücadele hareketinin nasıl ele alındığını ve İngiltere'nin Milli Mücadeleye karşı bakış açısını, tutumunu değerlendirmeye çalışacağız.

Deli Halid Paşa'nın Kocaeli Grup Komutanlığına Tayini ve Bölgede Yaptığı Faaliyetler

Prof. Dr. Osman **AKANDERE**
Necmettin Erbakan Üniversitesi

I. İnönü Savaşı'nın kazanılmasından sonra Batı Cephesi Komutanlığı, düşmanın Bursa ve havalisindeki kuvvetlerini güçlendirdiğini görmüş, bundan da İnönü yönüne taarruz edeceğini anlamıştı. Bu nedenle geniş olan Batı Cephesini ikiye bölerek, kuvvetlerini daha derli toplu hale getirmeyi kararlaştırmış, 24 Ocak 1921 tarihli emriyle Kocaeli Grup Komutanlığı'nın kuruluşuna başlamıştır. Kocaeli Grup Komutanlığı bağımsız tümen yetkisinde olacak, merkezi Geyve olmak üzere Bolu Düzce ve Geyve bölgesindeki kuvvetlere komuta edecektir. Komutanlık bölgesi Bolu ve İzmit Sancaklarından oluşacaktı. Doğrudan Genelkurmay Başkanlığına bağlı olarak görev yapacak olan Kocaeli Grup'una komutan olarak Albay Halid (Deli Halit Paşa) görevlendirilmişti. Albay Halid Bey, 26 Ocak 1921'de Geyve'ye gelerek görevine başladı.

76

İzmit ve havalisinden sorumlu olacak olan ve bu bölgede dönen İngiliz-Yunan ortak oyunlarını, yaşanan mezalimi engellemek için kurulan Kocaeli Grup Komutanlığı'na Deli Halid gibi, fedakâr, müstakilen hareket edebilen, vatan ve milletinden başka bir şey düşünmeyen, düşmana, haine kahhar ve gözü kara bütün yurttan adlı dillere destan olmuş bir komutanın görevlendirilerek, bu oyunların bozulması, milli birlik ve beraberliğin yeniden oluşturulması sağlanmıştı.

Albay Deli Halid Bey Kocaeli grup Komutanı olarak göreve başlar başlamaz, süratle dağınık halde bulunan kuvvetlerimizi toparlanmış, düzenli birlikler haline getirmiş, bazı birliklerin komutanlarını değiştirmiş ve yeniden düzenlediği birliklerle önce İkinci İnönü Savaşında, daha sonra Kütahya ve Eskişehir Muharebeleri ile Sakarya Muharebesine katılmıştır. Büyük Taarruz'da da Kocaeli Grup Komutanı olarak büyük yararlılıklar göstermiştir.

Bu çalışmada Kocaeli Grup Komutanlığı'na atanan Albay Halid Bey'in bölgede yaptığı faaliyetler ile katıldığı savaşlarda gösterdiği başarılarla Milli Mücadele'ye yaptığı katkı ve hizmetler ele alınacaktır.

The Concept of the 'National Family' during the War of Liberation

Ebru AKCASU

Charles University, Czech Republic

As it has frequently been recounted, the series of armed conflicts that came to close the Ottoman chapter in world history covered a swath of time that began with the 1911 Italian invasion of Tripolitania and ended with the establishment of the Republic of Turkey in 1923. More than a decade of war, and the millions of lives it took, the turmoil, loss, uncertainty and devastation inevitably transformed social, cultural, political, economic and demographic realities in the Ottoman and post-Ottoman realms. The adverse circumstances of the era simultaneously created an atmosphere that forced expedited decisions on delicate yet consequential social questions that had long been under extensive deliberation. Defining the identity of the nation and the public and private role of its female constituency were two prominent issues that occupied the Ottoman government, its religious establishment, its intelligentsia, and its general public in the nineteenth and early twentieth centuries. The intricate link between the two issues, i.e. the nation and its women, was implicit in the emergence of new ideas, like that of the 'National Family' [Milli Aile]. The idea of a 'National Family' developed rapidly following the commencement of the Second Constitutional Era, through the Balkan Wars, the Great War, and the War of Liberation, precisely because these episodes asked the people to adopt national identities that sometimes had to be reworked to accommodate changes that occurred from one day to the next. This paper will evaluate the shifts that occurred in the propagated nature and identity of the 'National Family' in attempts to adapt to fissures in the national body over the course of the War of Liberation. The sources that will be utilized for this study are textual and visual material produced with the intention of mass consumption, with a particular emphasis on women's magazines that were published over the course of this crucial period, which set the stage for the birth of the modern Turkish Republic.

77

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR | CALIENCA
OLUŞTUR

**Milli Mücadelede Kuva-yı Milliye
Harekâtından Düzenli Birlik Harekâtına
Geçişte Kocaeli Bölgesi ve Türk İstiklâl
Harbi'nde Yeri ve Önemi**

Dr. Abdullah Cüneyt KÜSMEZ
Hacettepe Üniversitesi

30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması ile İtilaf orduları tarafından işgal ve ilhak edilmeye başlanan Anadolu'da ilk direnişler, bölge halkının kurmuş olduğu müdafaa-i hukuk cemiyetleri ve bu cemiyetler ile birlikte çalışan Kuva-yı Milliye teşkilleri tarafından yapılmıştır. Özellikle Batı Anadolu'da İngiliz desteği ile ilerleyen Yunan birliklerinin durdurulması, zayıf verdirerek yıpratılması ve ordunun yeniden teşkilatlanması için zaman kazanılması için çok büyük fayda sağlayan Kuva-yı Milliye teşkilleri aynı zamanda İtilaf Ordularının Anadolu'da planladıkları siyasi akamete uğrattığı gibi askeri harekâtın stratejik yönünü de değiştirmiştir.

Bu kapsamda, Kocaeli bölgesinde yürütülen Kuva-yı Milliye harekâtı ve sonrasında düzenli birlik harekâtına geçişle bu bölgede yapılan muharebeler vasıtasıyla, başlangıçta Batı Anadolu'nun kuzeyinden belirdedikleri ana ilerleme ve taarruz istikametini (İzmir-Balıkesir-Bursa-Eskişehir-Ankara) değiştirerek, ikinci bir ana ilerleme istikametine (İzmir-Manisa-Kütahya-Ankara) zorlamış ve bu suretle Sakarya Nehri'nin verdiği geniş engellik vasfı kullanılarak Yunan ilerlemesi durdurulmuştur.

Kocaeli bölgesi, aynı zamanda İstanbul'a yakın olması ve Anadolu ile irtibatı sağlaması, bölgenin çevresinde çıkan isyanların Ankara'yı kuzeybatıdan tehdit etmesi ve Sakarya Meydan Muharebesi ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi'nde Türk Ordusu'nun açık olan kuzey yanını kapatması bakımından da askeri stratejik öneme sahip bir bölgedir.

Bu bildiriye Genelkurmay Başkanlığı ATASE Daire Başkanlığı Arşivi ve yayımlanmış araştırmalar kullanılarak Kocaeli Bölgesi, dönemin askeri talimnameleri esaslarına göre Kuva-yı milliye harekâtı ve düzenli birlik harekâtı kapsamında incelenerek Türk İstiklâl Harbi'ndeki askeri stratejik önemi ortaya konacaktır.

Millî Mücadele'nin Başiskele Cephelerindeki Yerel Kahramanları Hakkındaki Yeni Bilgiler

Süleyman PEKİN
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

Kurtuluş Savaşı'nda Kocaeli-Sakarya bölgesinde yüze yakın millî müfreze / savaş birliği kurulmuştur. Bunlar bazen birbirleriyle birleşmiş, bazen de isim değiştirmişlerdir. Bu müfrezelerden başta Servetiye olmak üzere Başiskele'deki cephelerle doğrudan yada dolaylı ilgili olanları şöyle sıralayabiliriz:

- Gökbayrak Millî Taburu (Cemal Bey)
- Kara Fatma Millî Müfrezesi
- Zobuoğlu Hasan Bey Millî Müfrezesi
- Servetiye Millî Müfrezesi
- Döşeme Millî Müfrezesi
- Lâz Mevlüt Efendi Millî Müfrezesi
- Değirmendere Millî Müfrezesi
- Katırözü Millî Müfrezesi
- Kırıntı Millî Müfrezesi
- Halit Molla Millî Müfrezesi

Millî Mücadele yıllarında şimdiki Başiskele İlçesi sınırlarının kapsamında idarî birim olarak Bahçecik Nahiyesi bulunmaktaydı ve kaynaklara göre buradaki müfreze-milis kuvvetlerinin başındakiler; Milli İhtiyat Zabiti (Yedek Subay) Süleyman - Tefvik ile Mehmet Efendi'ler, Hacı Maksut Efendi, Şeyh Mustafa Nuri Efendi, Milli Alay Kumandanı Zobuoğlu Hasan Bey, Tantaoglu Hasan Bey, Duranoğlu Kadem Çavuş, Milli Tabur Kumandanı Servetiyeli Mahmut Nedim Bey, (Soytarı) Mustafa Çavuş, Hasan Çavuş, Bayraktar Çavuş, Serindereli Çolak Mustafa, Gâvur Ali, Aksığınlı Memiş ve Nuri Ağa, İrşadiyeli Musa oğlu Mehmet ve Mevlüt Efendi ile Lütfiyeli İmam Mehmet Ali Efendi.

Başiskele İlçesinin / Bahçecik Nahiyesinin güney sınırlarında yer alan Servetiye Cephesi ile batı hattında yer alan Kadırga (Taşocakları), Panayır Tepesi ve Tartala (Kapışma Yeri) Cepheleridir. Hem bu cepheler, hem de bu cephelerin öncü isimleri hakkında yeni bilgiler ışığında minnettarlıklarımızı teyit etmeliyiz. Örneğin; Batı hattındaki cephe komutanları Dilberoğlu Süleyman Bey, Mehmet Nabi (Ulusoy) Bey ile Çitoğlu (Avdan)

Tefvik Bey'le ilgili özel bilgilerden artık kamuoyuna mâlolan Servetiye Cephesi'nde vurulan İngiliz Generalinin kimliğine yada bu cephelere takviye ve denetim maksadıyla gelen Miralay Deli Halit (Karsıalan) Bey ve Kara Fatma (Seher) Hanım gibi kimselerin yerel tarihimize katkılarıyla ilgili hafızamızı tazelemekte yarar var.

**İzmit Amerikan Hastanesi (1921)
Kurucusu Dr. Mabel Elliot'un İzmit'te
Tıbbi ve İnsani Yardım Faaliyetleri**

Eda **YİRMİBEŞOĞLU ERKAL**
Gülten **ÇEVİK NASIRLIER**
Prof. Dr. Nermin **ERSOY**
Kocaeli Üniversitesi

Amerika Birleşik Devletleri vatandaşı olan Dr. Mabel Evelyn Elliott (1881-1964), 1919 yılında Yakın Doğu Amerikan Yardım Komitesi (American Committee for Relief in the Near East)' ne bağlı olarak gönüllü çalışmalar yapmak üzere 8 Mart 1919 İstanbul'a gelmiştir. Çalışma bölgesi olarak Anadolu'yu seçmesinin başlıca nedeni, o dönemde işgal kuvvetleri'nden Fransanın kontrolünde bulunan Maraş vilayeti ve çevresinde yerleşik olan, ancak Osmanlı Devleti'nin hükmü altında bulunan Ermeni ve Süryani kökenli Hıristiyan inancındaki nüfusa sağlık hizmeti sunmaktır. Yakın Doğu'daki en büyük tıbbi birimin bir araya getirilmesini organize etmiş ve birimin sorumlusu olarak çalışmış olan Dr. Elliot, 20.000 yetim ile binlerce mülteciye sağlık hizmeti sunmuştur.

Kurtuluş Savaşı sırasında başka bölgelerin de aktif çatışma bölgesi haline gelmesiyle birlikte, hizmetin başka yerleşim yerlerinde de sürdürülmesi düşünülmüştür. Bu kapsamda, İzmit, Derince ve Bardızag bölgelerinde Yakın Doğu Yardım Örgütü ile bağlantılı olarak yetimler üzerinden yürütülen tıbbi yardım faaliyetleri Aralık 1920'de Amerikan Kadın Hastaneleri (American Women's Hospitals) Birliği tarafından devir alınmıştır. Ancak Yakın Doğu Yardım Örgütü hastane veya klinik olarak kullanılan binaları tamir ederek gerekli malzeme ve ekipmanları sağlamıştır. Dr. Elliott, 24 Eylül 1920 tarihinde bir kez daha ülkesinden ayrılarak Ocak 1921 ile Eylül 1921 arasında İzmit bölgesinde gönüllü yardım çalışmalarına devam etmek üzere tekrar gelmiştir. Dr. Elliott'ın tıbbi hizmetlerin sorumluluğunu aldığı döneme ait raporlarında; sağlık koşullarının üzücü şekilde olumsuz olduğunu belirtmiş, mülteci çocuklarının açlık ve soğuğa maruz kaldıkları için ölmekte olduklarını bildirmiştir. İzmit ve civarında yaygın olan tifüs, verem, trahom, uyuz ve çiçek hastalığı ile de mücadele etmiştir.

Bu bildiriye, Dr. Elliott'un hayatı ve İzmit bölgesinde verdiği tıbbi hizmetleri ulusal ve uluslararası tarihsel veri tabanı ışığında sunulacaktır. Ayrıca kitabındaki yorumları ile Anadolu'da bulunduğu döneme ilişkin yazılı basına ait haber ve röportajlardan yola çıkarak, Anadolu'da gerçekleştirdiği yardım çalışmaları İzmit odaklı değerlendirilecektir.

**İzmit Amerikan Hastanesi Başhekimi
Dr. Albert Warner Dewey ve
İzmit'teki Faaliyetleri**

Yasemin **KOÇER TULGAR**
Gülten **NASIRLIER ÇEVİK**
Meltem **DEMİR**
Kocaeli Üniversitesi

Mültecilik, savaş ve salgınlar nedeni ile sağlık ihtiyacı artan İzmit halkının 1920'lerde hizmet alabileceği bir hastanesi yoktur. Türkiye'nin genelinde böyle bir problem olduğunu fark eden Amerikan Misyoner Birlikleri, misyonerlik faaliyetlerini sürdürürken bir taraftan da halkın sağlık alanındaki ihtiyaçlarını giderirler. İzmit'te Osmanlı hükümeti tarafından kapatılan Askeri Hastane, 31 Mart 1920 yılında Amerikan misyonerleri tarafından tadilat yapılarak hizmet vermeye başlamış ve 1924 yılına kadar faaliyetine devam etmiştir. Ağustos 1921 tarihinde Dr. Elliot'un görevi bırakması üzerine Amerikan Hastanesi başhekimliğini Dr. Albert Warner Dewey devralmıştır.

Dr. Albert Warner Dewey 1891 yılında Georgetown Colorado'da doğmuş, 1917 yılında Colorado Üniversitesi Tıp Okulu'ndan mezun olmuştur. Üniversiteyi bitirdikten sonra gönüllü olarak Ordu Tıbbi Reverz Birimi'nde üsteğmen rütbesiyle 1. Dünya Savaşı'na katılmıştır. Aynı yıl American Board of Commissioners for Foreign Missions (ABCFM) kuruluşuna katılan Dr. Dewey, aynı kuruluş tarafından Türkiye, Yunanistan, Suriye, Filistin ve Ermenistan'a gönderilmiştir. Gaziantep'te 18 yıl boyunca çalışmış olan Dr. Dewey, İzmit'teki Amerikan Hastanesi Başhekimliğini savaştan sonra da sürdürmüştür. Ağustos 1958 yılına kadar kaldığı Türkiye'de sağlık alanında çok değerli yardımlarda bulunmuştur.

Bu çalışmada Başbakanlık Osmanlı Arşiv belgelerinden, ulusal ve uluslararası bireysel ve kurumsal kaynaklardan yararlanarak, İzmit Amerikan Hastanesi'nde başhekimlik de yapmış olan Dr. Albert Warner Dewey'den ve katkılarından söz edeceğiz.

Kurtuluş Savaşı Yıllarında İzmit'te Amerikalı İki Hemşire: Leila Priest ve Grisell McLaren

Eda **YİRMİBEŞOĞLU ERKAL**
Gülten **ÇEVİK NASIRLIER**
Prof. Dr. Nermin **ERSOY**
Kocaeli Üniversitesi

Mondros Ateşkes Antlaşması sonucu boğazların açılması ile İzmit'teki önemli noktalar işgal altına alınmıştır. Bölgenin tek ulusal direniş örgütü sayılan Kuvayımilliyeye ile mücadele için oluşturulmuş olan Kuvayı İnzibatiye kuvvetlerinin sağlık ihtiyaçlarını karşılamak üzere İstanbul'dan tıbbi malzemeler ile bir seyyar hastane getirilmiştir. Seyyar hastanenin, İzmit Asker Hastanesi ile bağlantılı çalışması istenmiştir. Kuvayı İnzibatiye kuvvetleri başarısız olup kısa bir sürede dağılınca, İzmit Asker Hastanesi, Kuvayımilliyeye tarafından kullanılmasın diye kapatılmıştır. Halkın sağlık hizmeti alabildiği tek yer olan Gureba Hastanesi de mali sıkıntılardan dolayı yılsonuna varmadan kapanmıştır. Hiçbir sağlık kurumu kalmamış olan İzmit'te, I. Dünya Savaşı sonrası çok sayıda mültecinin akın etmiş olmasıyla tifüs, verem, trahom ve çiçek salgınları da şiddetlenmiştir. Tüm bu yaşananlar, Anadolu'nun pek çok yerinde olduğu gibi İzmit'te de sağlık ve eğitim gibi hizmetlerin misyonerler tarafından sürdürülmesine fırsat vermiştir. Bu misyoner kuruluşlarından en etkin olanı, ABCFM (American Board of Commissioner for Foreign Missions), 1856 yılında İzmit'te de bir yardım istasyonu açmıştır. Anadolu'daki sağlık hizmetlerinde önemli rol oynayan Amerikan Kadın Hastaneleri (American Women's Hospital) Birliği de Dr. Elliot'ın yönetiminde Leila Priest, Grisell McLaren, Mabel Power ve Mabel A. Nickerson'ın da içinde bulunduğu bir grup kadın hekim ve hemşireyi, İstanbul'a göndermiştir. 1921 yılında İzmit'e yerleşmiş olan bu kadın hekim ve hemşireler, halkın Amerikan Hastanesi olarak adlandırdığı ve yörenin tek sağlık kuruluşu olan hastaneyi faaliyete geçirmişlerdir.

Biz bu bildirimizde, İzmit'e gelen ve Kurtuluş Savaşı yıllarında sağlık hizmeti sunmuş olan iki hemşire; Leila Priest ve Grisell McLaren'dan, ulusal ve uluslararası arşiv kayıtları, kişisel ve kurumsal raporlar, belgeler, mektuplar ışığında söz edeceğiz.

Bahçecik Amerikan Koleji'nden Mezun Dört Ermeni Doktor

Meltem **DEMİR**
Merve **MERGEN**
Deniz **BİRTAN**
Prof. Dr. Nermin **ERSOY**
Kocaeli Üniversitesi

Bu çalışmada Kocaeli ilinde 1860 yılları sonunda açıldığı bildirilen Bitinya Yüksek Okulu adıyla bilinen Bardizag (Bahçecik) Amerikan Koleji'nden mezun olmuş olan, hem Osmanlı hem de Cumhuriyet dönemlerinde hekimlik mesleğini icra etmiş; üçü Bahçecikli dört Ermeni doktorun biyografileri ve tıbbı katkılarını incelenmiştir.

Bu hekimlerden ilki; Bahçecik doğumlu ve Bardizag Amerikan Kolejini bitirdikten sonra İstanbul Tıbbiyesi'ne giden, genel tıp ile kadın hastalıkları ve doğum alanında ihtisas yapmış olan Dr. Garabet Haçeryan (1876-1952)'dir. İkincisi; Kemaliye (EğİN) doğumlu olup Bardizag Amerikan Kolejinde okuduktan sonra İstanbul Tıbbiyesi'ni bitiren ve radyoloji alanında hekimliğinin yanı sıra iki dönem milletvekilliği yapmış olan Dr. Zakar Zakaryan (1894-1960). Üçüncü hekim ise yine Bahçecik (Bardizag) doğumlu olup Amerikan Kolejini bitirdikten sonra İstanbul Tıbbiyesi'nde dâhiliye ve kadın hastalıkları-doğum alanında ihtisas yapmış olan Dr. Vahakn Mihalyan (1883-1941); son olarak da yine Bahçecikte doğup Amerikan Kolejinde okumuş, İstanbul Tıbbiyesi'ne giderek üroloji alanında ihtisas yapmış olan Dr. Mampre Manukyan (1892-1954)'dir.

Niteliksel araştırma yöntemlerinden istifade edilerek hazırlanan biyografik çalışma için; başta Türkçe ve Ermenice arşiv belgeleri olmak üzere konuya ilişkin yerel ve yabancı kaynaklar incelenmiştir.

Milli Mücadele'de Karamürsel ve Din Adamları

Prof. Dr. Ali **SARIKOYUNCU**
Prof. Dr. Esra **SARIKOYUNCU DEĞERLİ**
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

Milli Mücadele'de Karamürsel önemli yörelerimizdendir. Her şeyden önce Karamürsel, denizden yapılan ikmalde stratejik köprü görevini üstlenmiştir. İstanbul'dan motor ve mavnalara yüklenen önemli miktarda silah, cephane ve diğer askeri malzeme Karamürsel iskelesine getirilmiş, buradan da Mudanya, İznik ve Bursa üzerinden Anadolu'ya at, kağnı ve hayvan sırtında yöre halkı tarafından taşınmıştır. Ayrıca Karamürsel'de 1890 yılında faaliyete geçirilen "Fes, Çuha ve Şayak Fabrikası" bulunuyordu. Belirtilen önemi dolayısıyla önce İngilizler, sonra da Yunanlar tarafından Karamürsel işgal edilmiştir. Buna karşın İstanbul Hükümetleri özellikle Damat Ferit Paşa Hükümetleri, Kuva-yı Milliye'nin aleyhinde bulunmuş, bu milli kuruluşu yok etmek üzere faaliyete geçmiştir.

Böyle bir anda Karamürsel halkının ruhunda ve benliğinde mevcut olan bağımsız yaşama azmini ateşleyen din adamları Milli Mücadele fikrinin doğuşunda önemli faktör olmuştur.

Çalışmamızda bu din adamlarının başta Karamürsel Müftüleri (Ahmet Hamdi Fırat, M. Asım Karabulut) olmak üzere hizmetleri üzerinde durulacaktır.

İşgalden Kurtuluşa İzmit ve Havalisindeki Gelişmelerin Batı Gazetelerindeki Akisleri (1919-1921)

Doç. Dr. Fikrettin **YAVUZ**
Sakarya Üniversitesi

86

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETIYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi'ni müteakip başta İstanbul olmak üzere birçok bölge işgal tehlikesi altına girdi. İtilaf Donanması'nın İstanbul'a geldiği 13 Kasım'ın ertesinde İngiliz, Fransız ve İtalyan savaş gemileri İzmit'e geldi. İngilizlerin karaya asker çıkararak bölgedeki istasyonları ve telgrafhaneyi denetimleri altına alması, Fransızların da şehre asker çıkarıp iki binaya el koymasıyla İzmit'te işgal süreci başlamış oldu. 16 Mart 1920'de İstanbul'un resmen işgalinden sonra İzmit'teki işgal kuvvetleri kontrollerini daha da sıklaştırıp şehri kara birlikleriyle tel örgü içerisine dahi aldılar. Milli hareketin direncini kırmak ve İstanbul hükümetini ağır şartlar içeren antlaşmaya razı etmek için İngilizlerin Yunanlıları cepheye sürmesiyle İzmit'in Yunan birliklerince işgal süreci başlatılmış oldu. Yunan askeri birliklerinin Temmuz 1920'de Karamürsel'e gelerek başlattıkları işgal girişimi, 28 Haziran 1921'de İzmit şehrini terk etmeleriyle son buldu. Bu işgal sürecinde İzmit ve çevresinde özellikle Yunanlıların şehirden çekilmeleri esnasında yaşananlar toplumsal hafızada derin izler bıraktı. Yunan askerleri İzmit'ten ayrılırken şehri ateşe verip birçok insanı da öldürmüşlerdi.

Bölgede yaşanan bu menfi hadiseler ve İzmit'in işgalden kurtuluşu ulusal basın tarafından yakinen takip edilerek Türk kamuoyuna aktarıldı. İzmit ve çevresindeki gelişmeler yabancı basın tarafından da izlendi. Bu bildirinin amacı uluslararası basının bilhassa Yunan işgali ve neticesinde İzmit ve çevresinde meydana gelen olaylara bakışının nasıl olduğunu ortaya koymaktır. Bu çerçevede işgalin bizatihi ana figürleri olarak İngiliz ve Fransızların önde gelen gazeteleri (The Times, Manchester Guardian, Globe, Observer ve Le Temps, La Croix, Le Figaro, Le Matin, Le Petit Journal) ile tarafsız pozisyonda olan Amerikan gazeteleri (New York Times, Washington Post, Chicago Daily Tribune) bildirinin bir tarih metnine dönüşmesinin ana kaynaklarını teşkil edecektir.

KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR | CALIENCA
SOLUÇOR

1920 Yılı Avustralya Basınında İzmit'te Milli Mücadele

Dr. Öğr. Üyesi Tufan **TURAN**
Sakarya Üniversitesi

Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devleti ile mücadele içerisinde olan ve Çanakkale cephesinde Türklerle göğüs göğse Avustralyalılar, savaşın sona ermesinden sonra da Türkiye ile ilgili gelişmeleri yakından takip etmişlerdir. 1918 yılında Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra Türk karasularında bulunan Avustralya donanması Avustralya'ya dönmüş ve Türkiye ile Avusturya arasındaki savaş hali de son bulmuştur. Mütarekeden itibaren Türkiye'de cumhuriyetin ilanına kadarki süreçte, Avustralya Milli Kütüphanesi'ndeki basın arşivinde Türkiye ile ilgili 100.000'in üzerinde haber bulunmaktadır. Sadece bu bildirinin konusu olan 1920 yılında İzmit'te Milli Mücadele'ye dair 110 haber tespit ve temin edilmiştir. Bu çerçevede, bu çalışmada, 1920 yılı içerisinde, İzmit bölgesinde milliyetçi Türkler (Kemalistler) ile İngilizler ve daha sonra da Kemalistlerle Yunanlılar arasındaki çatışma ve savaşlara ve bu savaşların sonuçlarına dair bilgiler sunulacaktır.

Milli Mücadele Dönemi İspanya Basınında İzmit

Esin Tüylü **TURAN**
Sakarya Üniversitesi

Osmanlı Devleti ile İspanya uzun bir savaş ve durağan barış döneminin ardından 1782 yılında imzalanan Barış, Dostluk ve Ticaret Antlaşması ile dost devletler olmuşlar ve bu antlaşmanın imzalanmasından sonra da iki ülke kamuoyu bir diğerinin yaşadığı gelişmeleri takip etmeye başlamıştır. Bu antlaşmanın imzalanmasından sonra İspanya, Osmanlı Devleti'ne karşı daima tarafsızlığını korumuş ve ona karşı herhangi bir ittifaka veya girişime dâhil olmamıştır. Osmanlı Devleti'nde yaşanan gelişmelerin oldukça yoğun bir şekilde işlendiği İspanya basınında, özellikle 19. yüzyıldan Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadarki süreçte dikkat çekici bir yoğunluk bulunmaktadır. Bu yoğunluğun içerisinde Milli Mücadele döneminde İzmit'te gerçekleşen olaylara ve çatışmalara da yer verilmiştir. Bu çerçevede, 1919-1923 yıl aralığında, İspanya basınında İzmit, çevresi ve bölgede gerçekleşen olaylara ilişkin yapılan taramalarda 114 haber tespit edilmiştir. Bu çalışmada, Milli Mücadele döneminde İzmit'te yaşanan gelişmeleri ve çatışmaları İspanya basınında nasıl ele aldığı ve bu gelişmelerin nasıl yorumlandığı ortaya konulacaktır.

Yugoslav Basınında Türk Kurtuluş Savaşı (1919-1922)

Prof. Dr. Redžep **ŠKRİJELJ**
Yeni Pazar Devlet Üniversitesi

Osmanlı İmparatorluğu'nun Rumeli'den ayrılması ve Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte büyük çaplı Müslüman topluluğunu içeren Güney Slav halkları birliği adı altında Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı (1929 yılından sonra Yugoslavya Krallığı) kurulmuştur (1 Aralık 1918) ki bu devlet 1941 yılına kadar var olmaya devam edecektir. Yeni devlet içerisinde uluslararası siyasetle ilgilenen büyük sayıda günlük ve haftalık dergi yayınlanmıştır. En çok okunan ve tirajı en yüksek olanlar Belgrad merkezli Politika ve Vreme, Zagreb merkezli Yutarnji List ve Agramer Tagblatt, Saraybosna merkezli Pravda, Slovenya gazeteleri Edinost ve Slovenets ve Üsküp merkezli, Yugoslav ve Türk dilinde yayınlanan 'Hak'tır. İlgilendikleri konular uluslararası siyaset durumunu, özellikle askeri-siyasi sorularını kapsamıştır. Buradaki basında 'Küçük Asya Savaşı' olarak adlandırılan Türk Kurtuluş Savaşı (1919-1922) da büyük ilgi çekmiştir. Yugoslavya'da önderliği alan Politika gazetesi içeriğinde, şiddetli çatışmalar ve cephedeki durum ile Osmanlı İmparatorluğun çöküşünü kullanmaya çalışan Yunan kampanyasının boşuna oluşu objektif şekilde tanımlanmıştır.

Yugoslavya basını, Ankara'ya doğru ilerleyen Yunan hücumu esnasında Mustafa Kemal Paşa önderliği altındaki Türk birlikleri tarafından Sakarya Savaşı (Ağustos-Eylül 1921) esnasında püskürtülmesi ve 'Yunan kardeşlerimizi İzmir ve Ege Denizine doğru bastıran saldırı' hakkında raporlar yayınlamıştır. Yerli gazeteler Ankara'dan yetişen resmi raporları da bildirmiştir: 'ilerlememiz devam ediyor, binlerce ölümlerini toprağa defnetmeyi yetişemeyen düşman karışıklık içinde geri çekiliyor'.

Ekim 1921 esnasında Yugoslav gazeteleri, Kütahya-Eskişehir hisselerinde olagelen çatışmalar ve Sakarya (Sangrios) nehri kıyılarındaki Türk zaferi hakkında Britanya, Fransa ve Almanya ajansların raporlarını gecikmeyle aktarmıştır. Belgrad dergilerinin gazeteci raporlarında 'Yunan Ortodoks kardeşlere' destek tanımlaması yanısıra Paris'ten gelen rapor içinde Eskişehir yakınlarında 'Türk piyadelerin' hücumu esnasında 25 bin asker kaybeden Yunan ordusu mağlubiyeti de bildirilmiştir.

Türk kuvvetleri için en büyük destek Yugoslav Müslüman dergileri tarafından gösterilmiştir (Saraybosna merkezli 'Pravda' ve Üsküp merkezli 'Hak'). Yugoslav basının daha sonraki raporlarında 660 bin Küçük Asya Rumların Yunan Makedonyası'na göçü bilgilendirilmiştir. Bunun sebebi de Yunanistan'ın büyük bir yenilgiye uğramış olduğu 1921-1922 dönemi içinde devam eden Türk Kurtuluş Savaşıdır. Bunun sonucu 'Türkiye tarafından Lozan Antlaşması (1923) bölümü olarak Küçük Asya Yunanların Yunanistan'a ve Güney Makedonya Türklerin Küçük Asya'ya yerleştirilmesini imzalamak zorunda kalmasıdır'.

Türkiye'nin Milli Mücadilesinde Azerbaycan Yardımları

Doç. Dr. Dilaver **AZIMLI**
Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi

Azerbaycan Türkleri, Kardeş Türkiyedeki ulusal mücadelenin başlangıcında, Anadolu'nun ahlaki desteğiyle birlikte çeşitli maddi desteklerde bulundu. Bu malzeme desteği konusu çok önemlidir. Çünkü o zamanlar Azerbaycan Halk Cumhuriyeti bir yaşıyordu. Yaşamak ve daha fazla yaşamak için mücadele etmekte. Bu durum için ihtiyaç duyduğu güçlerin ve desteğinin Anadolu Milli Savaşı'nın düşmanları olmasına rağmen, yardımını göstermeye çalıştı. Bu fikirleri Abdülhamit Avşar'ın "Türkiye'nin Bağımsız Türk Savaşında Azerbaycan Türkleri" adlı kitabından aldık. Abdülhamit Avşar şöyle yazıyor: "Örneğin, Prof. Dr. Cemalettin Taşkırana göre, Azerbaycan hükümeti çeşitli araçlar vasıtasıyla, Amasya'da bulunan Cemil Cahit (Toydəmir) beyle yazışır ve Kazım Karabekir kanalıyla Heyeti Temsiliyeye ulaştırılması için şifreli telegraflar gönderiyordu. Ve bu telegraflarda, Azerbaycan hükümeti Anadolu'daki Milli Mücadele'nin her türlü yardım için hazır olduğunu ilan etti. Yine o dönemde, Azerbaycan Halk Cumhuriyetinin Başbakanı Nesib bey Yusıfbəyli, 1,5 milyon Fransız Frangı miktarında para yardımını göstermek için petrol ve çek makbuzlarını imzalayarak Milli Mücadele yöneticilerine teslim edildi".

Azerbaycan Halk Cumhuriyeti 27 Nisan 1920 tarihinde XI. Kırmızı Ordu'nun Azerbaycan'ı işgal etmesiyle yıkılır ve yerini Neriman Nerimanovun başkanlığındaki Azerbaycan Şura Hükümeti alır. Bu dönem, Milli Mücadele Liderliği ve Azerbaycanlıların her alanda daha yoğun ilişkilere sahip olduğu bir dönemdir.

Görünüşe göre, Azerbaycan'da iktidara gelen Nariman Narimanov liderliğindeki Azerbaycan Şura Hükümeti de Türkiye'nin bağımsızlığına büyük önem verdi. Anlaşılan o ki, Azerbaycan Halk Cumhuriyeti yıkıldığı 27 Nisan 1920 tarihinde Anadolu'daki Milli Mücadelenin merkezi olacak Türkiye Büyük Millet Meclisi toplam 4 gün idi ki, faaliyete geçmişti. Ankara hükümetinin henüz askeri ve ekonomik gücü yoktu. Politik bir bakış açısından, hala varlığını tam olarak pekiştiremedi. Gerçekten de, herhangi bir zamanda Azerbaycan'a herhangi bir destek mümkün değildi. Ankara hükümeti her zaman Azerbaycan'ın bağımsız bir devlet olarak var olmasını istedi ve bunu yapmaya çalıştı. Biz bunu Paris Barış Konferansı'nda Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin tanınması sırasında görüyoruz. Bu karar, ülkenin her yerinde büyük bir neşe kaynağı oldu.

**The 'Alemdar' and Greek General Papaulas:
Concurrent Activities North and South of
Kocaeli in August-October 1921.****Records Transcribed from Two Unique Ottoman
Language Sources-The Alemdar 'Seyir Defteri'
(Ships Log) and 'General Papaulas's Memoir'****Jack SNOWDEN**
Researcher And Author

To the north of Kocaeli: thirteen days after the First Battle of İnönü, the Alemdar salvage ship slipped away from Istanbul on the night of 23-24 January 1921 and reached Ereğli the next morning. So began the remarkable saga of the Alemdar, which months later escaped enemy sea surveillance around Ereğli in October 1921 and arrived at Trabzon, from where it would transport arms and ammunition to Samsun, İnebolu and Amasya. The Alemdar also went to Novorossisk, Russia, to obtain Bolshevik-supplied war materiale for the Turkish forces on the front lines of the War of Independence against Greece; fought two sea battles with Greek Pontus gangs in the open waters of the Black Sea; transported Caucasus refugees from Batumi to Trabzon and participated in many other activities in the Black Sea. The 'Seyir Defteri' entry of 13 September 1921 reflects the Alemdar's crews' awareness of the Turkish Army's victory at Sakarya.

Meanwhile, to the south of Kocaeli: Anastasis Papaulas, the Commander of the Greek Army was engaged in the First and Second Battles of İnönü against Turkish forces. Soon after the War of Independence ended, Papaulus wrote a memoir to essentially rebuke his rival, General Stratigos. The memoir is full of details and telegrams about the two İnönü Battles and Sakarya and provides the Greek perspective on the fighting. In one example, Papaulas is critical of Athens's idea of having his army move north toward the Black Sea to cut off communication lines between Ankara and Istanbul during the Battle of Sakarya.

In our paper, we will focus on the period August-October 1921, during which time Gen. Papaulas was in the midst of preparations for, and then in the heat of, the Battle of Sakarya and the Alemdar was preparing to escape from Ereğli in the face of harassment by Greek, French and British warships. Based on the sources described, first-hand accounts of the concurrent activity will be presented and compared.

The two Alemdar 'seyir defterleri' (ship's logs) were transcribed from the original Ottoman in 2014-2015 by a 4-person team but have yet to be published in modern Turkish. General Papaulas's memoir was translated from Greek to Ottoman in 1928 by Captain İbrahim Halil and transcribed to modern Turkish and translated into English in 2017 by this author.

Mütareke ve Barış Arayışları Sırasında İzmit (1922)

Prof. Dr. Dursun Ali **AKBULUT**
Ondokuz Mayıs Üniversitesi

94

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELEDE SERVETİNE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİNE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

Mondros Mütarekesi'nden sonra 13 Kasım 1918'de itilaf donanmasına ait savaş gemileri, İstanbul'da Boğaziçi'nde birkaç saat gövde gösterisinde bulundular ve daha emniyetli görülen İzmit Körfezine yöneldiler. Bir müddet sonra Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıktığı gün, 19 Mayıs 1919 Pazartesi günü İngilizler İzmit'i işgal ettiler. Bundan sonra İzmit birkaç defa el değiştirdi; netice itibarıyla 28 Haziran 1921 de kesin olarak kurtarıldı. Sakarya Zaferimizden sonra askeri siyasetimiz mecliste ve grupta tartışılmaya başlandı. Bazı mebuslar, içinde bulunulan duruma son verilmesini uygun görüyorlardı. Mustafa Kemal Paşa, İtilaf Devletlerinin Türkiye hakkındaki gerçek düşüncelerini öğrenmek ve Türk milli davasını onlara anlatmak için Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey başkanlığında bir heyetin Avrupa'ya gönderilmesini kararlaştırdı. Ankara heyeti İstanbul'a giderken İzmit'te büyük coşku ile karşılandı ve burada bir gece kaldıktan sonra 15 Şubatta İstanbul'a geldi. 1 Mart 1922 de Ankara heyeti, 4 Martta da İstanbul heyeti Avrupa'ya hareket ettiler. Amaç kan dökülmeden Yunanlıların Anadolu'dan ve Trakya'dan çekilmelerini sağlamaktı. İtilaf Devletleri dışişleri bakanlarından oluşan komitenin çalışmaları Mart 1922 sonlarında nihayet buldu, Üçler Kenseyinin kararlarının Türkiye ve Yunanistan'a telgrafla bildirileceği belirtildi. Bundan sonraki süreçte, öncelikle mütareke ve tahliye konularının yanı sıra Sev'ın tadili konuşulurken, barış konferansının nerede toplanacağı da gündemdeki yerini koruyordu. Paris'te toplanan itilaf dışişleri bakanları Ankara, İstanbul ve Atina'ya çektikleri telgraflarda, barış projelerinin kendilerine iletilmesini istediler. Tarafların görüşleri arasında konferansın nerede toplanacağı da bulunduğundan, basında yer alan haberlere göre İstanbul Hükümeti, Osmanlı topraklarının dışında batı Avrupa'da her hangi bir şehri, Yunan Hükümeti Korfu'yu, Ankara Hükümeti de İzmit'i işaret ediyorlardı. Hatta kabul edildiği takdirde Mustafa Kemal Paşa'nın da Heyet-i Murahhasa başkanı olarak İzmit'e gideceğine dair haberler, Ankara çevrelerinden İstanbul'a ve bütün yurda yayılıyordu. Londra, Paris ve Roma'nın hakkaniyetle bağdaşmayan tutum ve davranışlarıyla Atina'nın şımarıklığı, sadece Türkiye için değil, Yunanistan ve İtilaf Devletleri için de İzmit her halükârda barışı kurtaran şehir olabilirdi. Bunun için İzmit'te maddi ve manevi unsurlar hazır, aynı zamanda savaşı durdurmaya yeterli idiler.

Yunan İşgalinin Kocaeli'nde Meydana Getirdiği Tahribat Hakkında Bir Belge: "Değirmendere Mültecilerinin Zarar-Ziyan Beyannamesi"

Dr. Ufuk KARAKUŞ
Balıkesir Üniversitesi

I. Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından Osmanlı toprakları kısa süre içinde işgallere maruz kalmıştır. İlk etapta İngilizlerin kontrolü altında olan Kocaeli bölgesi, 22 Haziran 1920 tarihinde başlayan II. Yunan Genel Taarruzu'nun ardından Yunan işgal idaresinin kontrolüne bırakılmıştır. 26 Ekim 1920 tarihinde başlayan Yunan işgali kısa sürede bölgede ciddi tahribatların yaşanmasına neden olmuş, çok sayıda Türk'ün bölgeyi terk ederek mülteci konumuna düşmesine ortam hazırlamıştır.

Kocaeli mültecilerinin sığınacağı güvenli bölgelerden olan İstanbul, çok sayıda mülteciye sığınak olmuştur. Osmanlı Hükümeti tarafından iâşe edilen Kocaeli mültecileri, İstanbul'da geçirdikleri süre içinde işgal nedeniyle maruz kaldıkları zararın Hükümet eliyle tazminine çalışmışlardır. Bu nedenle Değirmendere mültecilerinden 39 kişi vermiş oldukları beyannamede zararlarının miktarını belirlemeye çalışmışlardır.

Beyanname sahiplerinin, isimleri, aileleri, ne zaman ve ne için İstanbul'a geldikleri ve yanlarında neleri getirdikleri gibi bilgilerin yer aldığı belgelerde, işgal yıllarına ait zarar bilançosu hakkında önemli bilgilerin bulunduğu görülmektedir. Kocaeli'nin, Milli Mücadele yıllarında siyasi ve politik rolünün yanında sosyo-ekonomik boyutları ile ele alınması için bu belgelerin analizinin önemli olduğu kanaatindeyiz. Bölge halkının işgallerden ne derecede etkilenmiş olduklarına dair bir değerlendirme fırsatı sunacaktır.

Cumhuriyet Arşivleri arasından tespit edilen bu belgeler aynı zamanda dönemin İstanbul basınından yer alan haberlerle desteklenecektir. Bu sayede Milli Mücadele yıllarında Kocaeli bölgesinin Yunan işgalinden ne kadar etkilendiği hakkında fikir sahibi olmasına yardımcı olacaktır.

Millî Mücadele Döneminde İzmit ve Çevresinde Yangın Olayları

Dr. Öğr. Üyesi Volkan **MARTİN**
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

İnsanoğlunun aciz kaldığı felaketlerden biri de yangındır. Yangınlar, çağlar boyunca insanlığı büyük acılara ve kayıplara gark etmiştir. Tabiatta meydana gelen yangınlar, yıldırım düşmesi gibi nedenlerle gerçekleşirken, yerleşim alanlarındaki yangınların çeşitli sebepleri vardır.

Bu çalışmada konu, üç temel sınırlamayla çerçeve altına alınmıştır. Bunlardan ilki zamansal sınırlamadır ki sadece 1918-1922 yıllarındaki olayları ele alınmaktadır. İkincisi, yerleşim yeri bakımından sadece İzmit ve çevresine odaklanılmaktadır. Üçüncü olarak da diğer felaketlerden sıyrılarak yalnızca yangın olayları işlenmektedir. Çalışmanın amacı, arşiv kayıtlarında, basında ve hatırat türü eserlerde münferiden anlatılan olayları belirli bir tasnif çerçevesinde ortaya koymak ve değerlendirmektir. Çalışmada kullanılan kaynaklar arasında Osmanlı Devleti'nin arşiv kayıtları, gazete haberleri ve hatırat türünden eserler yer almaktadır. Konunun mantıksal bir bütünlük içinde aktarılabilmesi için telif-tetkik eserlere de başvurulmuştur.

Konu başlıklar halinde iki türden yangına odaklanılmaktadır: İlk olarak doğal nedenler sonucu çıkan yangınlar ele alınmaktadır. İkinci olarak, İzmit'in işgali sırasında karşılıklı askerî güçlerin vuruşması esnasında çıkan yangınlar üzerinde durulmaktadır. Bu noktada konu karadaki kuvvetlerin işgal ve tahliyesi esnasında ortaya çıkan yangınlar ile hava saldırıları sonucu başlayan yangınlara değinilmektedir.

Nihayet, elde edilen sonuçlar tablolaştırılarak yer-zaman-neden bağlamında ortaya konularak değerlendirilmektedir.

Milli Mücadele Dönemi Rapor, Anı ve Belgelerine Göre Servetiye Köyü Çevresinde Yaşayanlar

Volkan ŞENEL
Kocaeli Büyükşehir Belediyesi

1. Dünya Savaşı'ndan sonra imzalanan Mondros Mütarekesi'yle birlikte, ilk önce İstanbul daha sonra ise Kocaeli bölgesi işgal edilmiştir. İşgal güçleri, donanmalarına ait bazı gemileri İzmit Körfezi'ne getirerek burayı kontrol altına almışlardır.

Kocaeli bölgesinin işgaliyle birlikte yüzlerce yıldır bu bölgede Türklerle birlikte yaşayan bazı Rum ve Ermeniler, nüfuslarının yoğun olduğu yerlerde Türklerin aleyhinde çalışmalar yapmaya başlamışlardır.

İlk önce İngilizlerin, daha sonra ise Yunan güçlerinin işgaline maruz kalan Kocaeli bölgesi halkı, işgallere karşı ilk tepkilerini yerel müfrezeler kurarak göstermişlerdir. Bölge halkının katılımıyla kurulan bu müfrezeler, hem işgal güçlerine karşı savaşmış hem de sürekli Türk köylerine baskınlar düzenleyen Rum ve Ermeni çetelerine karşı mücadele etmişlerdir.

İşgal güçlerine karşı ilk direnişin başladığı yerlerden birisi de, İzmit'in güney yakasındaki en büyük yerleşim yerlerinden birisi olan Bahçecik nahiyesinin Servetiye Köyü'dür. Servetiye Köyü halkı, vatan, millet ve namusun tehlikeye düşmüş olduğu bu dönemde; çevresindeki köylerde yaşayan ve milli kuvvetleri destekleyen insanlarımızla birlikte teşkilatlanarak Milli Mücadele'ye destek vermişlerdir.

Bahçecik nahiyesinden Milli İhtiyat Zabiti Süleyman Bey, Tevfik Bey, Servetiye'den Milli Tabur Kumandanı Mahmut Nedim Bey, Mustafa Bey, Bayraktar Çavuş, İhtiyat Zabiti Mehmet Bey, Hasan Bey, Hacı Maksut Bey, Mustafa Çavuş, Tantaoglu Hasan Bey, Ahmet Ağa, Lütfiye'den Musaoğlu Mehmet Bey, Serindere'den Çolak Mustafa, Memiş Ağa, Nuri Ağa, Gavur Ali, Gebeş Mehmet Ağa, Zoboğlu Hasan Bey, Gökbayrak Taburu Komutanı Cemal Bey, Fatma Seher Hanım (Kara Fatma) vb. gibi isimlerin başını çektiği milis güçler, halkı aydınlatarak işgal güçlerine karşı direnmiş ve önemli başarılar kazanmışlardır.

Hazırlamış olduğumuz tebliğde; askeri rapor, resmi yazışma, anı ve işgal dönemini yaşayan görgü tanıklarıyla yapılmış olan röportajların ışığında, işgal döneminde Servetiye Köyü çevresinde yaşanan olaylarla ilgili bilgiler verilmektedir.

Yunan İşgalinde İzmit Körfezi'nde Müslüman Muhacir ve Mültecilerin Sevk Ve İskânı (1920-1921)

Prof. Dr. Zeki ÇEVİK
Balıkesir Üniversitesi

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra 13 Kasım 1918'de İstanbul'a gelen İtilaf donanması kısa sürede İzmit körfezini de kontrol altına aldı. 16 Mart 1920'de İstanbul İtilaf Devletleri tarafından fiilen ve resmen işgal edildi. Daha sonra Batı Anadolu ve Trakya'da 22 Haziran 1920'de başlatılan geniş çaplı Yunan taarruzu sırasında İngilizlerin himayesinde Kocaeli bölgesi de Yunan işgaline uğradı. Bu işgal 26 Ekim 1920'de tamamlandı ve Haziran 1921 sonuna kadar yaklaşık sekiz ay sürdü.

Milli Mücadele'de İngiliz savaş gemilerinin desteğinde Yunan işgaline uğrayan İzmit Körfezi ve çevresinde yaşayan Müslüman ahaliye uygulanan mezalim ve alınan tedbirler çeşitli bilimsel yayınlarda işlenmiştir. Ancak bu bölgedeki halkın ne kadarının, hangi bölgelere, nerelerden ve hangi vasıtalarla sevk edilip iskân edildikleri ve daha sonra dönüşlerinin ne şekilde gerçekleştiği hakkında derli toplu ve yeterince bilgi verilmemiştir.

Bu bildiride Osmanlı, Cumhuriyet, Kızılay arşivlerinden yeni belgeler ve İstanbul basınına bu konuda yansıyan haberler ile takviyeli bilgilerle işlenerek tartışılması amaçlanmıştır.

Anıların İzinde: Kocaeli'nin Milli Mücadele ve Sosyo-Kültürel Tarihi

Ayşegül YILMAZ
Kocaeli Üniversitesi

Hatırat ya da anı yazmak, insanların, yaşadıklarını “unutmama” ve “unutulmamak” adına yapılmış bir eylemdir. Yazmak bir yerde kişinin kendisi ve geçirdiği zaman, mekân ve olaylar ile iç hesaplaşmasıdır. Hatıratlar özel ve toplumsal olarak ayrılabilir. Toplumsal olanın, yazan kişinin kimliği ve yazdıkları açısından tarihi ve sosyal bir değeri vardır. Sezar'ın Gaila Savaşı, Babür Şah'ın Babürname'si, Bilge Kağan'ın Göktürk Anıtları (Orhun Kitabeleri) siyasetname türünde en eski hatırat olarak değerlendirilebilir. Osmanlıdan Cumhuriyete uzanan süreçte de birçok hükümdar, devlet adamı ve asker hatırat yazmıştır. Hatıratların dönemlerine baktığımızda Meşrutiyet, İttihat ve Terakki, Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele yılları en fazla sayıda yazılan dönemler olmuştur. Başta Mustafa Kemal Atatürk, Kazım Karabekir, Rıza Nur, Rahmi Apak, Celal Bayar vb. isimler başlıca örnek olarak verilebilir. Siyasi ve askeri hatıralar, yaşadığımız toplumun geçmişte geçirdiği tarihi süreçleri anlamlandırmamızı sağlar. Bununla birlikte sosyal içerikli hatıralar da yine yaşadığımız yerin toplumsal yapısını, kültürünü, geleneklerini anlamamız açısından önemlidir. Zira siyasi veya sosyal anlamda resmi tarih verileri her bilgiyi bize vermez dolayısıyla bu boşluklar hatıratlar ile doldurulur. Ancak hatıralara tarihsel bir kaynak olarak bakıldığında yazanın kim olduğu, ne yazdığı, niçin yazdığı gibi olgular önemlidir. Bu bağlamda sunulan tarihi veriler karşılaştırmalı olarak incelenmelidir. Yine de hatıratlar anı yaşayan bireyin ruhundan kalemine yansıyan duyguyu toplumsal bir olguya dönüştürerek, bizi görmediğimiz, duymadığımız yaşamadığımız o dönemin içine götürür. Bu çalışmamızın amacı da geçmişte yaşanan o tarihi dokuyu hatıratlar üzerinden canlandırmaktır. Çalışmamızın teması Kocaeli ekseninde Yerel Tarih'e katkısı olan hatıratlardır. Bu bağlamda Kocaeli tarihinde Meşrutiyet ve Milli Mücadele dönemlerine yönelik Rifat Yüce, Hasan Zobuoğlu, Niyazi Yelkencioğlu, Hasan Tahsin Elbeyoğlu gibi isimlerin yazdığı anıları değerlendireceğiz. Nail İnal, Şakir Balkı, Hikmet Bayar, Erol Köse gibi isimlerin anıları üzerinden de Kocaeli'nin Sosyo-kültürel ve ekonomik tarihini irdeleyeceğiz.

Lozan Barış Konferansı Sürecinde Kocaeli'nde Siyasi ve Askerî Hareketlilik (Faaliyetler)

Prof. Dr. Adnan **SOFUOĞLU**
Doç. Dr. Seyfi **YILDIRIM**
Hacettepe Üniversitesi

Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşına Üçlü İttifak saflarında katılmış ve 1914-18 arası dönemde hem kendi coğrafyasında hem de yardımcı kuvvet olarak Avrupa cephelerinde aktif rol almıştır. 1918 yılına gelindiğinde Üçlü İtilaf grubunda yer alan devletler ABD'nin de katılımıyla üstünlüklerini pekiştirmiş bir durumdaydılar. Bu durumda savaş sonunda ittifak grubunda yer alan devletler mütarekeler imzalayarak sıcak savaşa son vermişlerdir. Ardından Ocak 1919'da toplanan Paris Barış Konferansı neticesinde; Almanya ile 23 Haziran 1919'da Versailles Barış Antlaşması, (Avusturya Macaristan savaş sonrası iki ayrı devlet olarak ayrıldığı için) Avusturya ile 10 Eylül 1919'da Saint Germain Antlaşması, Bulgaristan ile 27 Kasım 1919'da Neuilly Antlaşması, Macaristan ile 6 Haziran 1920'de Trianon Antlaşması, 10 Ağustos 1920'de Osmanlı Devleti ile çok ağır şartlar taşıyan Sevr Barış Antlaşması imzalanmıştır.

100

ULUSLARARASI MİLLÎ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

Dönemin Osmanlı yönetimi Sevr Antlaşmasını kabullenmiş görünüyordu. Bunun haricinde ülkenin işgalden ve Sevr'in ağır şartlarından kurtuluşunu Milli Mücadele yapılması yoluyla görenler de vardı. Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde başlatılan Milli Mücadele hareketi; Amasya, Erzurum ve Sivas'ta yapılan kongreler, Ankara'da TBMM'nin toplanması ve hükümetini oluşturması, ardından İnönü Savaşları, Sakarya Meydan Muharebesi ve nihayetinde 1922 yılı Ağustosunda yapılan Büyük Taarruz hareketi ile başarıya ulaşmıştı. 11 Ekim 1922 günü yapılan Mudanya Mütarekesi sonucu Türk Milletinin Bağımsızlık Savaşı silahlı yönünü tamamlamış görünüyordu. Şimdi 11 Ekim 1922 tarihinde Mudanya Mütarekesi'nin imzalanmasının ardından sıra elde edilen askeri başarının hukuki bir statüye kavuşturulmasına gelmişti. Bunun için taraflar arasında yeni bir konferans toplanmasına karar verilmişti. Türk hükümeti konferansın ve görüşmelerin İzmir'de yapılmasını istemişse de başarılı olamamış ve görüşmeler İsviçre'nin Lozan şehrinde yapılmıştır. Konferansa Türkiye, İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan, Romanya, Sırp-Hırvat-Sloven Devleti ve ABD'nin yanı sıra Boğazlar rejimi ve Trakya konularında SSCB ve Bulgaristan ile belirli konu ve hükümler için Belçika ve Portekiz katılmıştır. 21 Kasım 1922 tarihinde başlayıp 4 Şubat-23 Nisan 1923 tarihleri arasındaki kesintinin ardından çalışmalarına devam eden konferans 24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Barış Antlaşmasıyla sonuçlandı. Lozan Barış Antlaşması Birinci Dünya

Savaşı'nı bitiren son antlaşmadır. Bu antlaşma ile Türk Milleti bağımsızlık mücadelesini tüm dünyaya kabul ettirmiştir. Lozan görüşmeleri sırasında çok çetin müzakereler gerçekleşmiş, Türk tarafı haklılığını kabul ettirmek için büyük bir çaba göstermiştir. Bu dönem her ne kadar siyasi boyutlarıyla ele alınıp incelense de konunun arka planında kalmış fakat konu hakkında önemli bir bakış açısı kazandıran askeri boyutları çok fazla bilinmemektedir. Mudanya Mütarekesi ile silahlı mücadelenin tamamlanmasına rağmen, Türk Genelkurmayı Lozan görüşmelerinin kesintiye uğraması halinde Boğazlar, Trakya, İstanbul ve Musul bölgesine hareket planları yapmıştır. Bu bildiri de sekiz ay süren Lozan Görüşmeleri sırasında yapılan askeri hazırlıklar ile siyasi gelişmelerin Kocaeli bölgesine yansımaları ve etkilerini belgeler üzerinden incelenecektir.

Kocaeli Servetiye Cephesinden Büyük Taarruz Zaferine: İstiklal Harbi'nde Kocaeli Şehitleri

Dr. Öğr. Üyesi Zekeriya **TÜRKMEN**
İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle Osmanlı ülkesi, İtilaf Devletlerinin her bakımdan açık bir işgal alanına dönüştürülmüştü. Mütareke şartlarına göre ordu teşkilatının kaldırılması, personelin terhisi, silah-araç ve gereçlerinin İtilaf Devletleri komisyonlarına teslim edilmesi gerekiyordu.

Dört yıl süren büyük harbin yükünü omuzlayanlar bu defa işgalin yarattığı travmanın etkisiyle psiko-sosyal açıdan büyük bir sarsıntıya uğradıkları gibi işgal uygulamaları karşısında sivil-asker tüm vatandaşlar adeta şaşırıp kaldılar. İtilaf Devletleri ülkenin stratejik noktalarını öncelikle işgale girişmişlerdi. Kocaeli mutasarrıflığı bölgesi de Anadolu'ya geçiş güzergahı üzerinde bulunmasından dolayı stratejik öneme sahip bir mekandı. İngilizler öncelikle Kocaeli'de denetimi ele alıp, daha sonra bu bölgeyi silah-teçhizat bakımından da takviye ettikleri Yunan ordusunun kontrolüne bırakmışlardı.

Mustafa Kemal Paşa önderliğinde başlatılan İstiklal Mücadelesine Kocaeli ve mühlakatında yerleşmiş bulunan halkın önemli katkıları olmuştur. Bir taraftan Kocaeli'nin işgalcilere karşı müdafaası sürdürülürken, diğer taraftan da ülke savunması için en değerli varlıkları olan çocuklarını cepheye asker olarak uğurlayıp destek vermişlerdi. Nitekim, Türk İstiklal Harbinde, Kocaeli mutasarrıflığına bağlı (bugünkü Sakarya vilayeti ve Yalova'nın batısı dahil olmak üzere) merkez, kaza ve köylerden pek çok asker seferberlik çağrısına uyararak cepheye koşmuştur. Cepheye koşan bu kahramanların bir kısmı şehit olurken, bir kısmı da gazilik beratıyla memleketlerine geri dönmüşlerdir. MSB.İğfi Arşivi kayıtlarından yapılan tespitlere göre, Millî Mücadele döneminde Kocaeli mutasarrıflığına bağlı kaza ve köylerden (Kocaeli mutasarrıflığından 203 kişi, Adapazarı (Sakarya) kazasından 295 kişi) toplam 498 asker İstiklal Harbi Cephelelerinde girdikleri muharebelerde şehit düşmüştür. Şehitlerin yaş ortalamalarına bakıldığından genelde askerlik çağında (20-30) olan gençler olduğu tespit edilmiştir. Türk İstiklal Harbinin tamamı hesaplandığında toplam 15.055 kişi vatan müdafaası uğrunda şehit düşmüştür.

Türk İstiklal Harbi cephelerinde (I. İnönü, II. İnönü, Eskişehir-Kütahya, Sakarya, Büyük Taarruz ve Takip Harekatı) yaşanan gelişmeler kısaca özetlenerek Kocaeli mutasarrıflığı sınırlarında kalan kaza ve köyler ahalisinden şehit düşen Mehmetçikler bu bildirinin ana konusunu oluşturmaktadır. Unutulmaması gereken bir husus varsa o da coğrafyanın vatanlaştırılmasında hiç şüphe yok ki kanlarını bu topraklara akıtan kahramanların her daim yad edilmesidir. Toplumsal hafızada bu şehitlerin her zaman hatırlanması ise milli bilincin güçlendirilmesi açısından son derece önemlidir. İstanbul'da Harbiye Askerî Müzesinde 2015 yılından bu yana sürdürülen bir program dahilinde Birinci Dünya Harbi, İstiklal Harbi, Kore ve Kıbrıs Barış Harekatı şehitleri her hafta icra edilen programlarda halkın ve öğrencilerin katılımıyla yad edilerek vefa borcu yerine getirilmektedir.

Bu bildiriye, Kocaeli Mutasarrıflığına kayıtlı olup da Kurtuluş Savaşı Cephelerinde şehit düşen askerlerle ilgili künye bilgileri MSB Arşivi belgeleri ve dönemle ilgili akademik yayınlardan istifade edilerek bir araya derlenecek ve oluşturulan istatistikî bilgiler bir değerlendirmeye tabi tutularak sunulacaktır.

Cephe Hattı Raporlarına Göre I. Dünya Savaşı'nda İzmit Sancağı'ndan Şehit Türk Subaylarına Ait Künye Bilgileri

Doç. Dr. Nuri **GÜÇTEKİN**
İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü

104

Sömürgeci Batılı devletlerin çekişmelerinin sebep olduğu I. Dünya Savaşı (1914-18), insanlık tarihinin o güne dek gördüğü en büyük felaket yıllarıdır. Savaş kısa sürede tüm kıtalara yayılarak bütün dünyayı kasıp kavururken, korkunç ve yıkıcı etkisi savaş meydanlarıyla sınırlı kalmayıp diğer alanlarda da ağır bir şekilde hissedilmiştir. Bu sıralarda, kendini savunmak için hazırlanan Osmanlı Devleti de geç de olsa İttifak Devletleri'ne dahil olmuş; ordumuz bir yandan Çanakkale, Kafkas, Irak, Hicaz-Yemen, Kuzey Afrika, Sina-Filistin ve Suriye Cepheleri'nde kendi topraklarını savunurken, bir yandan da Galıçya, Makedonya ve Romanya Cepheleri'nde müttefiklerine yardım etmiştir. Türk ulusu çok geniş ve büyük bir coğrafyada verdiği varoluş mücadelesi sonucunda yüz binlerce vatan evladını şehit vermiştir. Ancak, aradan 100 yıl geçmesine rağmen, verilen kayıplar konusunda net bir fikir sahibi olamadığımız gibi birçok cephe hakkında bildiklerimiz de hâlâ sınırlı düzeyde kalmayı sürdürmektedir.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nin dosya usulü iradeler (İ.DUİT) kataloğunda tespit edilen ve 18 Mart 1916 - 17 Şubat 1921 tarihlerini kapsayan 130 defterde, subay rütbesindeki 590 şehidimizin kaydına ulaşılmıştır. İrâde-i seniyye üst başlığını taşıyan belgelerin sağ üst köşesinde hazırlandığı birimin yer ve numarası bulunmaktadır. Sıra numarasından sonra sırasıyla personelin görev yaptığı ordu, kolordu, fırka, alay, tabur ve bölüğe ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Müteakiben, rütbesi ile mensup olduğu askerî sınıf yazılmıştır. Ardından da adı, baba adı ve doğum yeri bilgilerini içeren künyesi kaydedilmiştir. Burada doğum yıllarının gösterilmemesi önemli bir bilgiden mahrum kalmamıza neden olmuştur. Sicil ya da kayıt numarasından sonra, sahibi hakkında yapılacak işlem ayrıntılı olarak belirtilmiştir.

Bu çalışmada; 3'ü İzmit Jandarma Taburu'ndan olmak üzere İzmit Sancağı doğumlu (3'ü İzmit, 2'si Gebze, 1'i Karamürsel, 4'ü Adapazarı ve 1'i Yalova) ve Kafkas, Irak, Sina, Filistin, Romanya ve Makedonya cephelerinde şehit olmuş 14 Türk Subayına ait künye bilgilerini içermektedir.

Böylece I. Dünya Savaşı'nın 100. yılında, üzerinde yaşadığımız kutlu vatani canları ve kanları pahasına bizlere armağan eden mukaddes şehitlerimizin aziz hatırası yâd edilirken; İzmit Sancağı doğumlu Türk Subayları'nın hangi cephede vatan ve istiklâl uğrunda ne şekilde şehadete nâil oldukları, geleceğimizin teminatı olan Türk Gençliğine belgelerle aktarılmaya çalışılacaktır.

Kocaeli İli ve İlçeleri Arkeolojik Yüze Araştırmasında Keşfedilen Siperler

Emre EKİN
Prof. Dr. Ayşe ÇALIK ROSS
Kocaeli Üniversitesi

Kocaeli İli ve İlçeleri Arkeolojik Yüze Araştırmaları 2005 yılından bu yana sürdürülmekte olup Kocaeli Büyükşehir sınırları içinde kalan merkez ilçe İzmit dahil bütün ilçeleri kapsayan bir Kültür Envanteri taramasıdır. Kocaeli Üniversitesi adına bölgede gerçekleştirilen bu Arkeolojik Araştırmalar her ne kadar Kültür Varlıkları envanteri yaparak bölgenin tarihöncesi çağlardan itibaren birikmiş tarihi eserlerini ve arkeolojik dokularını ortaya çıkarmayı hedeflese de zaman zaman bölgede ülkemizin yakın tarihine ait kalıntıları da inceleyerek Türk Tarihine ve dolayısıyla bölge tarihine ışık tutacak bilimsel çalışmalaradır.

Arkeolojik yüze araştırmaları sırasında Kocaeli İli Karamürsel İlçesi sınırları içerisinde arazide taramalar yapılırken Helenapolis (Yalova-Altınova-Hersek Köyü) Nikeia antik yolu takibi sırasında yüze araştırmaları gerçekleştirilirken daha önce Kocaeli sınırları içinde örneğine rastlanmamış çukurlar keşfedilmiştir. Söz konusu bu çukurlar Karamürsel'e bağlı Semetler Mahallesi-Köyü sınırları içerisinde kalmakta ancak bir kısmı coğrafi ve idari olarak Yalova sınırı içerisinde kalmaktadır. Burası, Semetler Köyünün güneyindeki yamacın zirvesindeki düzlükte, Kocaeli-Yalova il sınırı kenarında, Yalova'ya bağlı Fevziye, Tefkiye, Aktoprak Köylerinin topraklarına doğru uzanan bir coğrafyada konumlanabilir.

Yüze araştırmaları sırasında etrafında arkeolojik materyallere rastlanılan bu çukurlar incelenmiş ve oldukça nizami açılmış ve savaş yıllarında kullanılmış siperler oldukları anlaşılmıştır. Keşfedilen siperlerin etrafında genişletilen araştırmalarda, siperlere ilave olarak bulunan muhitin en yüksek ve araziye hâkim bir kısmında, yuvarlak bir alan daha keşfedilmiş bu alanın ise büyük bir top yeri olduğu gözlemlenmiştir.

Bölgede yapılan detaylı incelemeler sonucu bir tanesi daha çok Yalova sınırında kalacak şekilde kuzey güney doğrultusunda dört büyük siperin burada konuşlanmış olduğu tespit edilmiştir. Siperlerin Yalova tarafından gelecek herhangi bir atak ya da Yalova tarafında gerçekleşen olayları gözetleyecek şekilde kazıldığı izlenmiştir.

Bu çalışmanın konusunu Arkeolojik Yüze Araştırmaları sırasında keşfedilen bu siperlerin Kocaeli Bölgesi ve Milli Mücadele tarihimize ışık tutacak yönleri oluşturacaktır.

Nikomedia'nın Antik Sinop Kenti İle Olan Ticareti

Kemal **ÇIBUK**
Esra **KAHRAMAN**
Semra **BİLGİN**
Özay **TİTİZ**
Kocaeli Müze Müdürlüğü

Kocaeli Müzesi koleksiyonunda yer alan Sinop kökenli ticari taşıma kaplarının buluntu yerlerinin tamamı Kefken ve Kerpe'dir. Bu bilgi, Nikomedia'nın Karadeniz sınırları içerisinde yer alan ticaret ağına ilişkin önemli bir veridir. Burada yer alan batıklar ve onlardan geriye kalan ticari taşıma kapları bu ağ konusunda bizleri eşsiz değerle sonuçlara ulaştırmaktadır.

Antik yazarlardan yerlerini bildiğimiz Kocaeli limanlarına oldukça yakın noktalarda batan bu gemilerden balıkların ağlarına takılarak çeşitli yollarla Kocaeli Müzesi'ne kazandırılan eserler devrinin tüm özelliklerini günümüze taşımakta, bizlerin çözümlenmesini beklemektedir. Kocaeli'nin ve Sinop kentlerinin tarımsal üretimlerinin Bizans Döneminde neler olduğu, üretim miktarlarının ne kadar olabileceği gibi sorular cevaplanmayı bekleyen, bizlerin de eldeki veriler ışığında kısmen de olsa cevap aradığımız konular arasında yer almaktadır. Bugün gerek deniz gerekse karayolu ticaret ağı ile öne çıkan Kocaeli şüphesiz ki geçmişte de bu yönüyle ön plandaydı. Bu değerlerinin yanı sıra kültürel değerlerinin de bir nebze olsun duyurulabilmesi adına bu makalemiz ile Kocaeli'nin antik ticareti, ekonomik yapısına az da olsa ışık tutulmuş olacaktır.

Kocaeli Müzesi'nde yer alan Bizans Dönemine ait Sinop kökenli ticari taşıma kapları; bu dönemde bu yerleşim yeri ile Nikomedia'nın ticaret içerisinde olduğunun belgeleri durumunda olup, ilk kez bilim dünyasına sunulmuş olacaktır.

107

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR | CALISINCA OLUYOR

Nikomedia Bir Aktör Heykelciği

Dr. Öğr. Üyesi Gülseren **KAN ŞAHİN**
Sinop Üniversitesi

Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde sergilenen, bir kısmı Nikomedia buluntusu Arkaik, Klasik, Hellenistik ve Roma Dönemleri'ne (İÖ geç 6. yy.-İS geç 3. yy.) ait koroplastik, yani pişmiş toprak heykelcik örnekleri vardır. Bu pişmiş toprak heykelcikler arasında oldukça dikkat çekici ve nadir örnekler de bulunmaktadır. İS 2. yy.'a tarihlenmesi gereken ve Nikomedia'da ele geçen 876 (A) envanter numaralı bir örnek oldukça ilginçtir. Çok iyi korunmuş bu örnekte genç bir aktör betimlemesi bulunmaktadır. Dörtgen formlu yüksek bir kaide üzerinde ayakta duran aktör sol eli ile havaya doğru bir mask kaldırmaktadır. Doğal bir şekilde işlenen tunik üzerine toga giyimli figürinin altta ayak uçları görülür. Roma Dönemi koroplastik örnekleri arasında bu tür bir örnek nadir olarak tanınmaktadır. Roma Dönemi'nde oldukça büyük bir tiyatro yapısına sahip Nikomedia, sahne sanatları konusunda da gelişmiş bir kentti. Bu bildiride Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde sergilenen ve daha önce yayımlanmamış bu örneğin ikonografik detayları tanıtılacak olup, Nikomedia'nın Roma Dönemi'ne ilişkin bazı genellemeler yapılacaktır.

Kocaeli Müzesi Koleksiyonu Roma Dönemi Sikkelerinden Örnekler

Zuhal **UYKAL**
Ramazan **SAYIM**
Kocaeli Müze Müdürlüğü

Sikke, dilimize Arapçadan geçmiş bir kelimedir. Ünlü tarihçi Herodot ilk sikkenin Lidyalılar tarafından bastırıldığından bahsetmektedir. Lidyalılar M.Ö. 7. Yy. ile 6.yy. arasında büyük bir uygarlık kurmuşlar ve M.Ö 640-630 tarihlerinde ilk sikkelerini altın ve gümüş karışımı olan elektrondan darp etmişlerdir.

Sikkeler; ilk basılışlarından bu yana, yüzyıllar önce yaşamış toplumlar hakkında bilgiler veren ve tarihi konuşturan belge niteliğindedirler. Bu özellikleri nedeniyle bu nesnelerin incelenmesi önem taşımaktadır.

Kocaeli, Roma Döneminde başkentlik yapmış önemli kentlerden biridir. Tarih boyunca, Asya ile Avrupa'yu, Karadeniz ile Akdeniz'i birbirine bağlayan kara ve deniz yolları üzerinde stratejik bir güzergâhta konumlanmıştır. Bu nedenlerle Müzemiz koleksiyonunda yer alan sikkeler ayrı bir önem arz etmektedir.

Roma Döneminde, sikke basımının kontrolü imparatorluğun başı olan imparatorun elinde olduğundan, sikkelerin ön yüzlerinde imparatorun portresinin bulunması da bunun sonucudur. Bazen de imparatorluk ailesinden kişilerin portresi ile isim ve unvanları yer almaktadır. Arka yüzlerinde ise; çeşitli tipler yer almaktadır. Bunlar; tanrılar, tanrıçalar, personifikasyonlar, binalar, köprüler gibi mimari tipler hayvanlar ya da sembollerdir. Sikkelerin arka yüzlerinde, ayrıca darphane işaretleri yer almaktadır. Darphane işareti, sikkenin arka yüzünde ve kesim dediğimiz, tipin yer aldığı zeminin alt kısmında bulunur. Darphane işareti doğrudan doğruya sikkenin basıldığı kentin adının kısaltması olabileceği gibi, bunun önünde ve sonunda da bir takım harfler bulunabilir. Darphane işaretinin görülmesi ise; ancak 3. yy ortalarına rastlamaktadırlar.

Kocaeli Tarihi açısından büyük önem arz ettiğini düşündüğümüz, Kocaeli Müzesi koleksiyonunda kayıtlı Roma Dönemi Sikkelerinden örnekler, bu çalışma ile tarafımızdan incelenerek tespitlerimiz değerlendirilecektir.

İzmit Arkeolojik Mirası ve Koruma Sorunları

Elif **AYDIN DEMİR**
Dr. Öğr. Üyesi Emre **KİŞALİ**
Kocaeli Üniversitesi

Calvino edebi klasikleri niçin okumamız gerektiğini sorguladığında kendisi 'önceki okumaların izini üzerlerinde taşıdıklarından; geçtikleri kültür, dil ve göreneklerden bize ulaşanları fark etmek' için yanıtını verir. Calvino'nun edebi klasikler için bahsettiği izi kentlerimizdeki arkeolojik miras üzerinde görmek mümkündür. Arkeolojik mirasın izini sürmek, edebi klasikleri yeniden okumakla eşdeğerdir. Arkeolojik katmanlar, tarihin her aşamasında dikkat çekici ve gizemli olagelmıştır. Gizemli olmasının sebebi 'günümüz modern insanından öncekilerin kültür, sosyal hayat, bellek ve kentsel iz okumalarıdır' demek yanlış olmaz. Öte yandan günümüzde arkeolojik alanları tanımak ve gezmek ise antik dönemin mekânsal kurgularında, kentsel izlerinde yeniden bir şey keşfetmek, hissetmektir, mekânsal hafızanın tazelenmesidir. Bu gezintiyi çekici kılan ise kalıntıların ait oldukları yerde, kokusu, görselliği, sesi, aurası ve zamanı ile deneyimlenebilmesidir. Arkeologların çalışmalarıyla ortaya çıkan bu zamansız-mekânsız dünya, ancak yerinde gözlemlendiğinde insan bedeni ile birebir ilişkilenebilir. Bu sebeple arkeolojik katmanı korumanın kent yaşamına pozitif katkı sağladığı söylenebilir.

Söz konusu 19.yüzyılın ikinci yarısından itibaren gittikçe yoğunlaşan endüstri ve deprem kenti İzmit olduğunda MÖ 1200 tarihinden itibaren katmanlaşan ve değişen bir kent yaşamından söz edilebilir. Bu bildiride, Hellenistik Bithynia Krallığı, Roma Bithynia-Pontus Eyaleti ve Doğu Roma İmparatorluğu'na başkentlik yapmış İzmit kentinin arkeolojik katmanlarına yoğunlaşarak var olan arkeolojik sit alanlarındaki mirasın güncel durum tespiti yapılacaktır. Alan çalışmasından, sözlü ve yazılı kaynaklardan edinilen bilgiler ışığında; günümüzde üzerinde yoğun endüstriyel gelişim ve kentleşme tehdidi ile karşı karşıya olan; zamana, birçok depreme, savaşıra direnen bu arkeolojik katmanın kentsel, yapısal ve müzecilik anlamında koruma sorunları ele alınacak ve arkeolojik mirasın korunmasına yönelik önerilerde bulunulacaktır. Sonuç olarak yapılan bu çalışmanın, kent yaşamının diğer paydaşlarına altlık olması hedeflenmekte, güdülecek hassasiyetlerin bugünüümü anlamamıza ve kent yaşamını yarına taşıma yolunda bize (mimar, arkeolog, şehir plancı, sosyolog, yerel yönetimler, kullanıcı, akademisyen) yardımcı olacağı öngörülmektedir.

İzmit/Gölcük'te 25.000 Tonluk Sac Havuz İnşası

Dr. Derya GEÇİLİ
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Gemiler hem su hem de hava ile sürekli temas halinde oldukları için bakımları yapılmalı ve uygun yerlerde kontrol altına alınmalıdır. Gemilerin inşa edilerek tamirlerinin yapılabilmesi için de havuzlara ihtiyaç duyulmuştur. Osmanlı Devleti'nde tersanenin Gölcüğe taşınmasına karar verilerek buna bağlı olarak Gölcük'te havuz yapılması düşünülmüştü. I. Dünya Savaşından sonraki durum nedeniyle tersane ve havuz inşa edilememiştir. Mondros Mütarekesi gereğince Türk donanması Haliç'e hapsedilmişti. Savaş boyunca aldığı büyük hasarları onarılamayan Yavuz zırhlısının cephanesi alınmış, savaş gücü ise yok edilmişti. Yavuz Zırhlısının bakımının yapılabilmesi için Gölcük'te sac havuz inşa edilmesine karar verilmiştir. Bu sac havuz inşaatı için de Almanya'da Filendar Şirketi ile anlaşılmıştır. Alman uzmanlardan yardım alınarak sac havuz inşası için çalışmalara başlanmıştır. Tebliğde, Gölcük'te sac havuz inşası ve özellikleri anlatılmıştır.

111

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR | CALINCA
OLUŞTUR

Osmanlı gençlik cemiyetleri fikrinin oluşum süreci II. Meşrutiyetle birlikte başlamıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin destekleri sonucunda gençlik teşkilatları kurulmaya başlanmış, Genç Dernekleri de bu fikri alt yapının sonucu 17 Nisan 1916 yılında kurulmuştur. Eğlenceli bir spor olarak görülen izcilik etkinliklerinin bir dernek çatısı altında toplanması amacıyla kurulan Genç Dernekleri, ülkenin içinde bulunduğu savaş hali neticesinde farklı bir amaca yönelmek durumunda kalmıştır. Bu zaruret neticesinde Genç Dernekleri, henüz askerlik çağına gelmemiş olan gençleri bilgili, fiziksel olarak iyi, ruhen ve bedenen sağlıklı, gerekli askeri eğitimi almış bir milis kuvveti olarak hazırlamayı ve ülkesi için yararlı kişiler haline getirmeyi amaçlamıştır. Bu doğrultuda Genç Dernekleri Osmanlı gençliğini, Harbiye Nezareti güdümünde milis derneklerinde teşkilatlandırmıştır. Bu derneklere bir ordudaki düzen ve itaatın sebeplerinin ve öneminin gençlere henüz asker olmadan takdir ve idrak ettirilerek onların askerlik anlayışını kavramış bireyler olarak yetiştirilmesi hedeflenmiştir. Bunların yanı sıra tüm Osmanlı gençlerinin bir çatı altında bir araya getirilmesi de amaçlanmıştır. Tüm bu oluşumlar çerçevesinde teşkilatlanan Genç Dernekleri giderek doğrudan orduya bağlı olmayan yarı askeri bir nitelik kazanmıştır. Fakat Genç Dernekleri uzun soluklu olamamış, I. Dünya Savaşı'nda alınan mağlubiyet karşısında İttihat ve Terakki Cemiyetiyle birlikte tarihe karışmıştır.

Bu çalışmada, I. Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Genç Derneklerinin kurulduğu vilayet ve müstakil sancaklar arasında yer alan İzmit Sancağı ele alınmıştır. Keza dönemin bağımsız sancaklarından biri olan İzmit Sancağı, Genç Derneklerinin en fazla yayıldığı bölgeler arasında idi. Buradan hareketle çalışma kapsamında İzmit Genç Derneklerinin talim ve faaliyetleri, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı'nda bulunan belgeler doğrultusunda detaylıca incelenmiştir.

Cumhuriyetin İlk Yıllarında İzmit Basınının Yansımaları

Prof. Dr. Sabahattin **ÖZEL**
Emekli Öğretim Üyesi

Bildiride cumhuriyetin ilk yıllarında İzmit'te yayımlanmakta olan Hür Fikir ve Kocaeli gazetelerinin mevcut sayılarından derlenen bilgiler değerlendirilmiştir. Bu bağlamda İzmit'in ekonomik, sosyâl ve kültürel durumunun anlaşılmasına katkılar yapılmıştır.

Aynı kapsamda göçmen sorunları, milli bayram kutlamaları, harf inkılabı, spor, folklor, dernekler, bağışlar, yayınlar v.b. faaliyetlere ışık tutulmuştur.

Cumhuriyet'in İlk On Yılında İzmit Merkez Tarihi Üzerine Bir Deneme

Prof. Dr. Mesut ÇAPA
Ankara Üniversitesi

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Kocaeli Vilayeti, vilayet merkezi olan İzmit kazasıyla birlikte Adapazarı, Kandıra, Gebze, Karamürsel, Geyve ve Hendek kazalarından oluşan geniş bir alanı kapsamaktaydı. Daha sonraki yıllarda bu kazalardan bir kısmı Kocaeli'den ayrılarak yeni kurulan Adapazarı Vilayetine bağlanmıştır.

Bildiride, Kocaeli Vilayetinin merkez kazası olan İzmit'in Cumhuriyet'in ilk on yılındaki tarihî gelişimi ele alınacaktır. Bu çerçevede İzmit Merkez kazasının mülkî ve idarî durumu, nüfusu, nahiy ve köyleri, ticarî ve ekonomik hayatı, belediye teşkilatı, eğitim ve basın hayatı araştırılarak kısa bir dönemin mikro tarihi ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Cumhuriyetin İlk Yıllarında Köy Yatı Mektepleri: Kandıra Yatı Mektebi Örneği

Doç. Dr. Mustafa Serhan **YÜCEL**
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

Osmanlı Devleti'nin son yıllarında yaşanan savaşlar bakıma muhtaç çocukların sayısında artışa yol açmış; yetim, öksüz ya da kimsesiz çocukların korunmaları ve öğretimleri için Darüşşafaka, Darülaceze ve Darüleytam gibi eğitim kurumları açılmıştır. Cumhuriyet'in ilanından ve Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabulünden sonra aynı amaçla köy ve şehir yatı mektepleri açılmış, Darüleytamlar da yatı mekteplerine dönüşmüştür. 1925-1926 ders yılında Türkiye genelinde 32'si köy yatı mektebi üzere toplam 50 yatı mektebi faaliyet göstermiş, belli bölgelerde yoğunlaşmasıyla dikkat çeken köy yatı mektepleri yalnızca köy çocuklarının okumasına yönelik olarak açılmıştır. İlkokul derslerinin yanı sıra marangozluk, terzilik, kunduracılık, çorapçılık, demircilik gibi mesleki derslerin verildiği yatı mekteplerinde dönemin topyekûn savaş anlayışına uygun olarak izcilik gibi uygulamalı faaliyetler de yürütülmüştür. Çalışmada, Cumhuriyet tarihinin en çok tartışılan eğitim kurumu olan Köy Enstitülerine benzerliğiyle dikkat çeken ve Köy Enstitülerinin öncüsü kabul edilebilecek Köy Yatı Mekteplerinin 1925-1926 ders senesindeki durumu ele alınmış ve Köy Yatı Mektepleri içinde Kandıra Köy Yatı Mektebinin yeri irdelenmiştir. Vilayet Hususi İdaresine ait, yaklaşık 15.000 lira değerindeki bir binada faaliyet gösteren; dört idareci ile tamamı ilk muallim mektebi mezunu beş öğretmenin görev yaptığı, 120 leylî meccani talebenin eğitim gördüğü Kandıra Köy Yatı Mektebinin bina, öğretmen, öğrenci, ders ve sınavları ele alınmış, veriler diğer yatı mektepleriyle karşılaştırılmıştır.

115

ULUSLARARASI MİLLÎ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR | CALIENCA
OLUŞTUR

Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Hukuk Penceresinden Kocaeli

Mustafa Fırat GÜL
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Günümüzün pek çok meselesini hakkıyla idrak edebilmek için Osmanlı'nın son dönemiyle Cumhuriyet'in ilk yıllarının iyi bilinmesi gerekmektedir. Bütünü oluşturan parçalar olarak da görülebilecek şehir tarihlerinin tüm ayrıntılarıyla ortaya konulmasıyla ülkenin yakın dönem tarihi de o mikyasta bilinecektir.

Avantajlı coğrafi konumu dolayısıyla asırlardır göz önünde olan Kocaeli siyasî ve iktisadî yönden de önemli bölgedir ve Osmanlı'dan Cumhuriyet'e bu ehemmiyetini kaybetmek bir tarafa artırarak devam ettirmiştir. Anadolu'nun en önemli şehirlerinden birisi olan Kocaeli'nin erken Cumhuriyet'teki durumuyla alakalı yapılan çalışmalara katkısı olsun niyetiyle hazırladığımız bildiride 1925 İzmit'ini kısmen de olsa hukuk penceresinden göstermeye gayret edeceğiz.

116

ULUSLARARASI MİLLÎ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

İzmit'in yakın dönem tarihi hakkındaki önemli kaynaklardan birisi "kâtib-i adl" defterleridir. Türkiye Barolar Birliği Hukuk Müzesi'nde bulunan İzmit'e ait iki defter oldukça kıymetlidir. Defterlerden birisi Osmanlı son dönemine (1895-1897 tarihleri arası) ait iken diğeri de Cumhuriyetin ilanından sonraki çok yakın bir tarihe (1925) aittir. Bildirimizde sıklıkla müracaat edeceğimiz 1925 tarihli bu kâtib-i adl defterinde sadece noter işlemleri yok elbette. Dikkat edildiğinde birçok branşta araştırma yapan bilim adamının müstefid olacağı kayıtlar bulunmaktadır.

1915'te yaşanan Ermeni Tehciri ve 1923'te Lozan'a ek maddeyle giren mübadele kararı sonrası Osmanlı'dan Cumhuriyet'e neler değişti sualine hakkaniyetli cevaplar bulmak çok önemlidir. İncelediğimiz 1925 senesine çok yakın tarihe kadar kozmopolit bir yapısı olan Kocaeli'nin nasıl bir değişim yaşadığına cevap ararken tespit ettiğimiz ilginç bilgileri de bildirimizde açıklayacağız. Bu bilgiler sadece demografik değişimle alakalı değildir. Erken Cumhuriyet'te Kocaeli'nin ticarî, içtimâî ve askerî konularıyla ilgilenenlere de bilgi kıvrımları bulunmaktadır. Asıl üzerinde duracağımız ise halkın kendi arasındaki ve resmî kurumlarla olan hukukî işlemlerdir.

Cumhuriyet Döneminde İzmit Türk Ocağı ve Faaliyetleri (1925-1931)

Doç. Dr. Taner **BİLGİN**
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

Osmanlı Devleti'nden günümüze kadar ulaşan en köklü sivil toplum kuruluşu hiç şüphesiz Türk Ocaklarıdır. Türkçülük akımının ortaya çıkması ve II. Meşrutiyetin ilanı ile Türk Ocakları fikri doğmuş ve 25 Mart 1912 tarihinde Ocak, aktif bir şekilde faaliyetlerine başlamıştır. Cumhuriyet öncesi ve sonrası çalışmalarıyla "millî devlet" kurulması sürecine olumlu katkılarda bulunan Türk Ocaklarının amacı Türk milletinin faidesine hizmet etmektir. Bu düsturla Anadolu'nun birçok il ve ilçesinde şubeler açan Türk Ocakları, her daim Türk milletinin ve devletinin yanında yer almıştır. Bu çalışmada da cumhuriyetin ilk yıllarında İzmit'te kurulan Türk Ocağı ve faaliyetleri ele alınacaktır. Özellikle cumhuriyet dönemi inkılablarının halka ulaştırılmasında önemli bir vazifeyi üstlenen İzmit Türk Ocağı, Sosyal, kültürel ve sanatsal faaliyetlerde bulunarak yöre halkının gelişimine de katkı sağlamıştır.

117

ULUSLARARASI MİLLÎ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

Osmanlı'dan Cumhuriyet'in İlk Yıllarına Kocaeli'de Bankacılık

Göksu HÜLAGÜ
Kocaeli Üniversitesi

Kocaeli tarih boyunca önemli ulaşım ağlarının kesişme noktasında yer almıştır. Osmanlı Devleti içerisinde, coğrafi şartlarının artılarıyla birlikte Kocaeli bölgesi ekonomik olarak önemli bir konuma gelmiştir. Bu ekonomik büyüklük zaman içerisinde bölgede kurulan banka ve şubeleri ile de kendisini göstermiştir.

Osmanlı Devleti'nde ilk kurulan banka 1847'de İstanbul'da bulunan Banka-ı Dersaadet-i İstanbul Bankası'dır. Osmanlı Devleti'nde bankacılık faaliyetlerinin başlamasıyla birlikte Kocaeli de, bu ekonomik aktivitede yerini almıştır. Kocaeli'de açılan ilk banka şubesi 1889 tarihinde Adapazarı kazasında açılan Ziraat Bankası şubesidir. Yine yerli olarak kurulan ilk banka da Adapazarı'nda bulunan İslam Ticaret Bankası olmuştur. Bu banka Osmanlı Devleti'nin ve Türkiye'nin ilk şahsi ve yerli banka teşebbüslerinden biri olma özelliğini taşımaktadır. Kocaeli'nin İzmit (merkez) ilçesinde hizmet veren ilk yerli bankası ise 1928 yılında hizmete açılan Kocaeli Halk Bankası'dır. Zaman içerisinde bu bankalardan bazıları şubeleşmeye giderek büyümüşlerdir.

Bildirinin amacı, Kocaeli'nin ekonomik hayatında yapı taşlarından olan bankacılık tarihinin önemini vurgulanmak ve kent tarihine katkı sağlamaktır. Bu amaçla, başta Osmanlı kayıtları olmak üzere çeşitli kaynaklar eşliğinde Kocaeli'nin Osmanlı'dan Cumhuriyet'in ilk yıllarına bankacılık tarihi ele alınacaktır.

Cumhuriyetin İlk Yıllarında Hereke Kumaş Fabrikasının Yabancı İşçi ve Uzman İstihdamı Politikası

Doç. Dr. İbrahim ERDAL
Yozgat Bozok Üniversitesi

Tanzimat Fermanıyla birlikte Osmanlı Devleti, geleneksel usullerle üretim yapan ekonomisini ayakta tutabilmek için devlet destekli sanayi politikası ve fabrika kurma çabasına girişmiştir. Bu amaçla Bursa İpek, Feshane, İzmit Çuka, Veliefendi Basma ve Hereke Kumaş fabrikaları devlet tarafından kurulmuş ve desteklenmiştir. Bu fabrikalardaki çalışan işçi sınıfının büyük bir oranının gayrimüslim yani Ermeni ve Rumlardan oluştuğu görülmüştür.

Cumhuriyet'in milli sanayi kurma politikasının önemli kurumlarından olan Hereke Fabrikasının makinelerinin yenilenmesi, üretim çeşitliliğine girebilmesi amacıyla kredi desteğinin, tamirat ve üretim sürecinde de uzman personel gibi zaruri ihtiyaçlarının devlet tarafından ve bir dönem içerisinde Sanayi ve Maden Bankası aracılığıyla sağlandığı görülmektedir. Bu süreçte fabrikanın işçi istihdam politikasına bakıldığında modern makinelerin kullanılmaya başlanmasıyla ve üretimde çeşitliliğe gidildiğinde yabancı işçi istihdamına ağırlık verildiği görülmüştür. Bu bildiride Herek Fabrikası'nın, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinde uyguladığı yabancı işçi ve uzman istihdamı politikası değerlendirilmiştir.

119

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

Cumhuriyet'in İlk Dönemlerinde Gölcük İlçesinin İdari Yapısı ve Nüfusundaki Gelişmeler (1923-1950)

Dr. Öğr. Üyesi Fatih **ÖZÇELİK**
Düzce Üniversitesi

Kocaeli vilâyetinin büyük ilçelerinden birisi olan Gölcük, tarih boyunca Marmara Bölgesi'ndeki önemli birleşim alanlarından birisi olmuştur. Osmanlı Dönemi'nde İzmit Sancağının bir birimi olan Gölcük, Cumhuriyet devrinde idari alandaki değişikliklerden sonra müstakil bir kaza durumuna getirilmiştir. 1936'dan günümüze kadar mezkûr ilçe ve bağlı birimlerinde idari alanda bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu eserde Cumhuriyet'in ilanından 1950 yılına kadar Gölcük kazasının idari yapısı ve nüfusu incelenerek gelişmeler belirli bir kronoloji halinde ele alınmıştır.

Cumhuriyet döneminde idarî alandaki düzenlemelere bağlı olarak Gölcük'ün nahiye ve köylerinin statülerinde birtakım değişiklikler yapılmış ve bunlar yeniden teşkilatlandırılmışlardır. Bu durum, doğal olarak nüfusu da etkilemiştir. Çalışmanın ikinci konusu olan nüfus alanındaki gelişmeler de ayrı bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu kapsamda, Erken Cumhuriyet döneminde Gölcük'teki nüfus hareketleri genel bir değerlendirmeye tabi tutulmuş ve buradaki gelişmeler ayrıntılı bir biçimde analiz edilmiştir. Bu eser başta arşiv kayıtları, Resmî Gazete ve TÜİK verileri olmak üzere; araştırma ve inceleme eserlerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Kocaeli Maarif Kongresi'nin Müzakere ve Zabıtlarında Eğitim Sorunları

Doç. Dr. Betül BATIR
İstanbul Üniversitesi - Cerrahpaşa

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra, Türkiye'nin eğitim sistemi de sağlam bir temele oturmuştu. 3 Mart 1924 tarihinde ilan edilen Tevhid-i Tedrisat Yasası Türk eğitim sistemini yeni kurulan devletin esaslarına uygun hale getiren kanuni adımlardan en önemlisiydi. Halkçılık temeli üzerine kurulan Türkiye Devleti'nde tüm halkın eşit bir şekilde temel eğitimden yararlanması gerekmekteydi. Bunun için de ülkenin baştanbaşına her noktasına eğitim ulaştırılmaya çalışılmıştı. Eğitim okul ve öğretmenle olduğu kadar diğer faktörlerle de desteklenmekteydi. Okuma odaları, mektep müzeleri, maarif cemiyetleri, kültür ocakları bu faktörlerden sadece birkaçıydı. Özellikle 31 Ocak 1928 tarihinde kurulan Türk Maarif Cemiyeti dönem içerisinde eğitim alanına hizmet eden özel kuruluşların başında gelmekteydi. Ülkenin her bir bölgesi eğitimi geliştirmeye çalışıyor, eğitimde yaşanan sorunlarla boğuşuyordu. Kocaeli ilinde Maarif Müdürü önderliğinde ve diğer maarif erkânının da mesai harcadığı bir Maarif Kongresi 1931 yılında düzenlenmişti. Dört gün süren kongrede çeşitli konularda çalışmak ve bilgi toplamak üzere üç komisyon seçilmişti. Bu üç komisyon toplantı sonunda raporlar sunmak üzere 1931-1932 ders yılında sorunların birçoğunu çözümlenmek üzere kararlar almışlardı.

Çalışmamızda 1931 yılında düzenlenen Kocaeli Maarif Kongresi'nin görüşmeleri, tutanakları ve önerileri ele alınarak 1931 yılının eğitim sorunları genel çerçeve ile belirlenecektir. Yerel bir örnekle yapılan çalışmada ülkenin genel eğitimi ile karşılaştırmalar yapılacaktır. Çalışmada esas alınan kaynak Maarif Cemiyeti Kocaeli temsilcisi emriyle İzmir Şark Pazarı sahibi tarafından 1931 yılında Cezri Matbaası'nda bastırılan "Kocaeli Maarif Kongresi Zabıtları ve Kararları" isimli kitap olacaktır. Kitapta Kocaeli ilinin köylerinde ve ilçelerindeki okul sayıları, okulların ihtiyaçları, ders aletlerindeki eksiklikler tablolar halinde sunulmaktadır. Ayrıca kitabın sonunda yer alan eğitime dair bazı görüşlerin eklenmesi ise eğitim alanında yaşanan reformların (karma eğitim gibi) tartışmalarının boyutlarını da yansıtmaktadır.

Yarın Gazetesinin İzmit Davası: İzmit Ahalisi İzmit Valisine Karşı

Dr. Öğr. Üyesi Ekrem **SALTIK**
İstinye Üniversitesi

Erken Cumhuriyet döneminin hemen başında yasalaşarak, "sulhu, güvenliği, kamu huzurunu ve sosyal düzeni bozacak her türlü cemiyet, teşebbüs, kışkırtma ve yayını" yasaklayan Takrir-i Sükûn Kanunu'nun 1929 yılında yürürlükten kalkmasını takiben aynı yılın Aralık ayında yayın hayatına başlayan Yarın gazetesi, Arif Oruç'un başmuharrirliğinde gerçekleştirdiği "muhalif" yayınlarıyla öne çıkmıştı. 1930 yılı Haziran ayına geldiğinde Yarın gazetesiyle ilgili bir gelişme gazetenin kendi sütunlarına yansımış, -bazı araştırmacılara göre Çerkez Ethem'in yeğeni olan- Arif Oruç'a ait olan Yarın gazetesinin "esrarı askeriyeyi ifşa" suçlamasıyla yargılanmakta olduğu haberi verilmişti. Buna göre, gazetenin o sırada İzmit Körfezinde demirli olan "Yavuz zırhlısının İstanbul'a geleceği" hakkındaki haberi "esrarı askeriyeyi ifşa" suçuna dayanarak gösterilmiş, ancak davanın görüldüğü II. Ceza Mahkemesi bu haberde "faş edilmiş bir esrar" göremediğinden gazetenin beraatına karar vermişti.

122

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELEDE SERVETİNE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİNE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

Yarın gazetesinin yayın hayatına başlar başlamaz maruz kaldığı adli süreçler sadece bu haberlerle sınırlı kalmamış, o sırada İzmit'te yayımlanmakta olan Hür Fikir gazetesinin 11 Aralık tarihli haberine göre, İzmit Valisi Eşref [Sait] Bey aleyhine "aslı ve esası olmayan" yayınlar yapan Yarın gazetesi başmuharriri Arif Oruç ve mes'ul müdür Süleyman Tevfik Beyler, gece saatlerinde İzmit'e getirilerek hapishaneye konulmuştu. Kefaletle serbest bırakılma ya da başka bir şehirdeki hapishaneye nakil gibi taleplere rağmen, Ocak ayına kadar İzmit'teki hapishanede kaldıkları anlaşılan Arif Oruç beyin tevkifi, yine aynı gazetede yayınlanan ve aralarında İzmit Belediye Reisi Kemal [Öz] Cumhuriyet Halk Fırkası K. Reisi Y. Ziyaeddin, Türk Ocağı Reisi Şeref başta olmak üzere, kentin önemli bürokratları ve esnaflarının bulunduğu isimlerin imzasıyla bir tekzip yayınlamıştı. Arif Oruç'un "matbuatın ak saçlı nur yüzlü ihtiyar babası" olarak tarif edildiği söz konusu tekzipte, izmitlilerin, "memleket uğruna mücadeleyi bir vazife olarak gören" Oruç'a karşı büyük bir muhabbet duyduğu anlatılıyordu. Arif Oruç Beyin, "bütün şehir halkının" tam manasıyla "mesrur" olduğu bir tevkifata uğradığının tüm kentin gündemine taşındığını gösteren bu tekzipten birkaç hafta sonra, söz konusu ikilinin hapiste olmasına neden olan davanın son duruşması görülmüş, "Adaletin tecelli ettiği" ve valinin "davadan temiz çıkmasını" beklediklerini açıkça belirterek duruşmaya geniş yer veren Hür Fikir gazetesine göre, davalılar toplamda iki yıl hapis cezasına çarptırılmıştı.

Yarın gazetesi sahibi ve mes'ul müdürünün çeşitli suçlar isnat edilerek İzmit hapisanesinde alıkonulmuş olmaları, genel görünümü itibariyle dönemin siyasi atmosferiyle ilişkiliydi. Zira söz konusu gazetecilerin İzmit hapsi sırasında kapanan Serbest Cumhuriyet Fırkasının yaklaşık beş aylık muhalefet girişimi, Yarın gazetesinden de büyük destek görmüştü. Ancak, Serbest Cumhuriyet Fırkası ile birlikte fırkaya destek veren muhaliflerin de tasfiye edildiği bir sürecin parçası olması gereken İzmit'teki "sansasyonel" dava, gazetenin muhalif duruşundan bağımsız olarak, dönemin İzmit valisiyle ilgili iddialarla birlikte düşünüldüğünde oldukça "ilginç" ve "şüpheli" bir hal alıyordu. Zira söz konusu gazetecilerin aylarca hapis yatarak nihayetinde hem hapis cezasına hem de tazminat ödemeye mahkûm edildikleri davaya giden süreç, Vali Eşref [Sait] Bey'in Bahriye Kaymakamı Şerafettin Bey'le yaşadığı ve İzmit ahali arasında da ayyuka çıkmış olan husumet dedikodularının Yarın gazetesinin sayfalarına yansımaya başlamıştı. Nitekim Arif Oruç'un pekâlâ İstanbul'daki bir hapisanede değil de İzmit'te alıkonulmuş olmasını bir nebze olsun açıklayan bu "kişisel mesele", "valinin davası" bağlamında İzmit'teki kamplaşmanın da sebebi olmalıydı. Nihayetinde, hepsi Halk Fırkaları olan kentteki bürokrat ve ileri gelen yerli sakinler, idari olarak kentteki en yetkili kişi olan validen değil de söz konusu valiyi açıkça tahkir eden, üstelik İstanbul'dan derdest edilerek getirilmiş bir yabancıdan yana tavır koyarak, -ironik de olsa- bu ayrışmada İzmit valisinin yanında olan bir gazetede tekzip yayımlayarak davayla ilgili rahatsızlıklarını ortaya koymuş oluyorlardı. Ancak bu süreçte, örneğin Hür Fikir gazetesi dolayısıyla da kentten milletvekili Kılıçoğlu Hakkı gibi etkili birini de yanına alabilmiş olan İzmit valisi, siyasi güç ve bürokratik ağı elinde bulundurmaya gibi -muhtemel- bir avantaja sahipti. Bu zeminde Yarın gazetesi sanıklarının İzmit'te "âdab-ı umumiyeye mugayeret" suçundan yargılandıkları "unutulmuş" bir davayı tüm yönleriyle ele alacak olan bu çalışma, Erken Cumhuriyet dönemi basınının "vatana ihanet" retorikleriyle gölgelenen farklı görüşlerini "Yarın gazetesinin İzmit davası" özelinde ortaya koyacaktır.

Hürfikir Gazetesi'nde Kılıçzade Hakkı'nın Seyahat Yazıları

Prof. Dr. Mustafa **ORAL**
Aksaray Üniversitesi

1924'te yayın hayatına başlayan Hür Fikir Gazetesi Kocaeli'nde yayınlanan Cumhuriyet döneminin ilk gazetesidir. Kurucusu ve başyazarı olan Kılıçzade Hakkı, 1917 yılında görev nedeniyle geldiği İzmit'te 1931 yılında milletvekili seçilene kadar yaşamıştır. 1922'de Mustafa Kemal'in İzmit'e gelişi münasebetiyle kurucusu olduğu Kocaeli gazetesini kendisi tek başına hazırlamıştır. Batıcı düşüncelere sahip olan Kılıçzade Hakkı, Hürfikir Gazetesi'nde sadece yerel nitelikli haberler vermekle kalmamış, ülke gündemini yakından takip ederek Kocaeli halkını bilgilendirmeye çalışmıştır. Zaman ülke gündeminde tartışma yaratan yazılara da imza atmıştır.

Kılıçzade Hakkı 1924 yılından itibaren çoğu kez trenle olmak üzere ülkenin dört bir yanına giderek, birçok illeri gezmiş ve gezilerini seyahat notları adı altında yazı dizisi halinde 1925 yılı sonlarına kadar yayınlamıştır. Bu yazılarda sadece kentlerin tarihi yerleri ve kültürleri hakkında değil, cumhuriyetle başlayan devrimlerin bu kentlerdeki etkilerini de okuyucularına aktarmıştır. İzmit'i de okuyucularına bu yazı dizisinde ayrıntılı biçimde aktarma gereği duymuştur.

Kocaeli kentinden bir bakışla yapılan bu seyahatler, cumhuriyet dönemi kentlerimizin durumu ve devrimlerin yansıması açısından oldukça önemlidir. Hürfikir Gazetesi'nde yayınlanan bu yazılar bütünüyle incelenerek, kent tarihi kapsamı içinde inceleme konusu edilecektir. Böylece Kocaeli kent tarihi ekseninde, cumhuriyetle başlayan değişimlerin Kocaeli'ye ve diğer kentlere etkileri ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Türkyolu gazetesi, 24 Eylül 1949 günlü 3363 numaralı sayısının üçüncü sayfasında "Demiryolu'nda radyo tamirciliği yapan Demokrat Parti azasından Selahattin Telser, Hürsöz isimli haftalık bir gazete neşrine başlamıştır. Tebrik eder, başarılar dileriz." diyerek verdiği haberle çoktandır İzmit'te yayımlanan tek gazete olma özelliğini kaybediyordu.

Hürsöz Gazetesi, kendisini "1933 senesinde Telsiz ve Radyo Teknik Muhabere tedrisi yapmış, elinde diploması olan hakikaten mesleğinin ehli radyo operatörü, birinci sınıf telsizci ve muhabereci" olarak tanımlayan Selahattin Telser'in, 22 Eylül 1949 günü Hürsöz Matbaası'nda basılarak İzmit'te yayım hayatına girmiştir.

Önce haftalık olarak çıkmış, sonra da günlük siyasi müstakil gazete olarak elli yıl hizmet vermiştir. Selahattin Telser, Hürsöz'ü basan matbaa makinasını imal etmiş, gazetenin yazı yazılarını ve manşetlerini yazmış, çeşitli konularda yazılarıyla mücadele etmiştir. Başlangıçta gazetenin baskı masraflarını karşılamak üzere radyo ve elektrik cihazları ile yazı ve fotoğraf makinelerinin tamirleri ve bunların satışları ve alati musikiye satışı ile akümülatör şarjı işlerini 1952 yılı başına kadar devam ettirmiştir. Aslında 18 Kasım 1951'de yeni matbaa makinelerinin gelmesinden sonra gazete baskısı ile birlikte her nevi cild ve matbaa işleri bütün zamanını almıştır.

Muhalef bir siyasi görüşle başlamış, iktidara geçen kendi partisine de zaman zaman muhalefet ettiği izlenmiştir. Tek parti döneminin sona erdiği, yeni bir siyasi anlayışın hakim olduğu 50'li yıllardaki basın davalarında Selahattin Telser'in adı çok geçecektir. 1961 seçimlerinden önce Memleketçi Parti'den Kocaeli il başkanı iken istifa etmiştir.

Avukat Müeyyet Akarsu, Ahmet Sonat, M. Orhan Örs, Aytol Telser, Rahmi Hepdarcan, Şevki Birer, Cevdet Yakup Baykal, Erkan Nigiz, Semih Onat, Gülseren Onat, gazeteye emek vermiş başlıca yazarlarından. 1953 yılında Hürsöz'ün temin edilebileceği ilan edilen seyyar müvezziler: Yusuf Özalp, Rahim Can, Naim Can ve gazete bayii Tayyar Kobak'tır.

Selahattin Telser, 23 Ekim 1957'de Ankara'da dağıtılmak üzere Hürsöz matbaasında basılan, "Yükselen Türkiye" adlı haftalık bir gazete daha neşretmeğe başladı. Kızları Tansel Gürdal ve İlkay Görgün ile oğulları Aytol Telser ve Erkan Telser'i gazete için hazırladığı anlaşılmaktadır. Almanya'da 14 yıl televizyon, elektrik, elektromekanik ihtisası yapan 1976'da İzmit'e dönüp Otel Asya karşısındaki Hürsöz Gazetesi bitişğinde modern bir televizyon laboratuvarı kuran oğlu Aytol Telser ile devam eden Hürsöz'ün, 1999'da yayın hayatı sonlandırılmıştır. Kocaeli Dokümantasyon Merkezi'ne bağışlanan gazete arşivi, İzmit Eski Vali Konağı'ndadır.

Kocaeli Milletvekili Ali Dikmen ve Kocaeli Meyve Fidanlığı Üretme Çiftliği'nin Oluşumundaki Katkıları

Elif KIRGÖZ
Sakarya Üniversitesi

Kent tarihi çalışmalarının önemli bir bölümünü o kentte yaşamış ve kent için önem arzeden tarihi şahsiyetlerin yaşamları ve o belde için yaptıkları çalışmaların gün yüzüne çıkartılması oluşturmaktadır. Muhakkak ki kentte yaşamış şahsiyetler aynı zamanda o kentin ruhunun da bir parçasıdır. Bu bağlamda Osmanlı Meclis-i Mebusân IV. dönem İzmit Mebûsluğu ve TBMM IV., V., VI., VII., ve VIII. olmak üzere 5 dönem Kocaeli milletvekilliği yapmış olan Ali Dikmen'in hayatı, Kocaeli ili ve civarı için yaptığı çalışmaların gün yüzüne çıkarılması da elzemdir.

Yapılacak bu tebliğ iki bölüm başlığı altında oluşmaktadır. Birinci bölümde Ali Dikmen'in ailesi, eğitimi, çalışma hayatı ve siyasetçi kişiliği hakkında bilgi verilecektir. Tebliğin ikinci ve önemli bölümünü ise Kullar, Feshane bölgesinde kendisine ait çiftliğinden geniş miktarda bir araziye ifraz ederek Kocaeli Meyve Fidanlığı ve Üretme Çiftliği namıyla bir müessese kurulmak üzere Kocaeli Vilayeti makamına hibe ettiği çiftlik oluşturmaktadır. Çiftliğin kuruluş gayesi ve aşaması, bu çiftlikte yapılmak istenen ve yapılmış çalışmalar hakkında bilgi verilecektir. Çalışmamızda Cumhurbaşkanlığı Devlet arşivleri belgeleri, TBMM zabıtları, İl özel idare kayıtları, aile özel evrakı kaynak oluşturmaktadır.

127

ULUSLARARASI MİLLÎ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR | CALISINCA OLUYOR

Sicill-i Osmânî Yahûd Tezkire-i Meşahîr-i Osmaniyye'de Yer Bulan İzmit (Kocaeli) Yöneticileri

Prof. Dr. Mustafa **KESKİN**
Emekli Öğretim Üyesi

"Sicill-i Osmânî Yahûd Tezkire-i Meşahîr-i Osmaniyye", Mehmed Süreyya Efendi (1845-1909, İstanbul)'nin muazzam ve bi-misil eseridir. 3000 sayfa civarındaki bu büyük hal tercümesi ansiklopedisi 1890-1899 yılları arasında, 4 cilt olarak basılmıştır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan 1899 yılı sonuna kadar yaşayan, çeşitli meslek ve sınıftan binlerce şahsın hal tercümelerini ihtiva etmektedir. İlim dünyası için her zaman başvuru kitabı olmuştur. Mehmed Süreyya Efendi Osmanlı sahasında yetişmiş ne kadar tarihi şahsiyet varsa, bunları tespit etmekle milli tarihimizin şahıs kütüğünü tesis etmeye çalışmıştır. Tarihi kaynaklara veya mezar taşı kitabelerine istinaden hayatlarını araştırdığı her derece ve kademedeki şahıslara eserinde yer vermiştir.

Sicill-i Osmânî Yahûd Tezkire-i Meşahîr-i Osmaniyye'nin Maarif Nezaret-i Celilesi'nin izniyle 1892-1899 tarihleri arasında İstanbul'da yayınlanan matbu nüshası Erciyes Üniversitesi, Hatice Bayraktar Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Fahri bir proje kapsamında Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü öğretim elemanları tarafından, aslına uygun olarak, titiz bir çalışmayla transliterasyonu yapılmış, eserden yararlanmayı kolaylaştıracağı muhakkak olan dizin (indeks) ilave edilmiş, ilk baskısıyla karşılaştırma yapacaklar içinde ilgili sayfa numaraları yanına konulmuştur. 1995-1997 tarihleri arasında, son cildi ikiye ayırılarak, 5 cild halinde Sebil Yayınları tarafından bilim dünyasına, dünya kütüphanelerine arz edilmiştir. Memnuniyetle ifade edeyim ki Mehmed Süreyya Efendi'nin eserinin hitam bulduğu yerden başlayarak ona 19 ciltlik zeyl kaleme alan, aslı Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi'nde bulunan "Sicill-i Osmânî Zeyli"nin müellifi Mehmed Zeki Pakalın'ı da bu vesile ile rahmetle anıyor ve onun dahi sosyal ve beşeri bilimler dünyasına kazandığımızı da belirtmek istiyorum.

Bildirimizde yalnız Mehmed Süreyya Efendi'nin eserinde zikredilen yöneticilerden muhtasar olarak bilgi vereceğiz. Bu bilgilerin Kocaeli tarihine, kültürüne, mütevazı de olsa, katkı sunma inancındayız.

Osmanlı Son Döneminde Muvazzaf Gebze Nâibleri

Recep **KANKAL**
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan beri var olan nâiblik mesleği başlangıçta fethedilen yerlere hukuku temsilen kadılarla birlikte atanmaktaydı. Nâibler, medrese eğitimi görmüş kişilerden olup, bilhassa fikhî konularda ihtisası olan ilmiye mesleği mensubu kimselerdi. Kadıların yardımcısı veya vekili olan nâibler kadı tarafından belirlenmekteydi. Kadılarla benzer yetkilere haiz olan nâibler, keşif, teftiş ve tahkik için herhangi bir asayiş bozukluğunda olay mahalline giderek müdahil olurlardı. Adli mevzuların dışında çarşı ve kapan yerlerini teftiş, esnaf arasındaki ihtilafları çözmek gibi meselelerde de göreve tayin edilirdi. Genellikle mahkemelerde elde ettikleri harçlarla geçinen nâibler baktıkları davalardan da farklı şekillerde ücret alırlardı. II. Meşrutiyet döneminde yapılan düzenlemelerle nâiblere mahkeme harçları yerine düzenli maaş bağlanması kararlaştırılmıştır. Cumhuriyet döneminde şer'î mahkemelerin kaldırılmasıyla nâiblik kurumu da sona ermiştir. Nâiblerin bilhassa hukuki meselelerde öne çıkan görev ve sorumlulukları Osmanlı adlî teşkilatının önemli bir kolu olduğunun göstergesidir. Bu anlamda Cumhuriyet dönemine kadar faal olan bu kurum mensuplarının Osmanlı son döneminde görevli olarak Gebze'ye tayin edilen memurlar incelenecektir. 1896'dan 1909 seneleri arasında göreve yapmış olan Gebze nâiblerinin İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi'nde yer alan biyografik bilgilerine yer verilecektir. Böylelikle son dönemde Gebze'ye atanan dört nâibin hangi aşamalardan geçerek nâib oldukları ve hangi mahallerde görev yaptıktan sonra Gebze'ye tayin edildikleri; memur tayin edilmeden evvel doldurdıkları tercüme-i hal varakalarındaki biyografik bilgiler ve diğer ilgili belgeler dâhilinde görülmüş olacaktır.

129

ULUSLARARASI MİLLÎ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR | CALISINCA
OLUYOR

**Maariften Milli Eğitime İstanbul
Sicilleri'nde (1878-1965) İzmit Sancağı
Doğumlu Personele Ait Biyografiler**

Doç. Dr. Nuri **GÜÇTEKİN**
Doç. Dr. Muzaffer Fehmi **ŞAKAR**
İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü

İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü Ar-Ge projesi kapsamında, 16 Şubat 2016 tarihinde alınan olur ile, İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü'nün Zeytinburnu Sicil Arşivi'nde bulunan Osmanlıca (eski Türkçe) personel sicil dosyaları üzerinde çalışılmaya başlanılmıştır. Üç ay içinde, 627 personele ait sicil dosyası zarfı içindeki 300 bin belgenin önce tasnifi ve ardından kullanılacak belgelerin ayrımı yapıldıktan sonra 25.000'e yakın belgenin digital çekimi gerçekleştirilmiştir. Ardından transkript ve metin haline getirmek için yoğun bir mesai ve emek harcanmıştır.

Projenin hedefleri çerçevesinde: Osmanlı Devleti'nin son ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönemine ait olmak üzere, eğitim tarihimiz açısından son derece önemli ilk elden vesikaların kurtarılması, dijital ortama aktarılması; arkasından belgelerin kısa özetlerinin çıkarılması, gerekli görülenlerin sadeleştirilerek çevrilmesi; öğretmen, idareci, maaş, atama, resmî ve özel mektep/okul, teftiş ve derneklerle ilgili faaliyetlerin tesbitiyle katalog ve kitap haline getirilmesi; önemli belgelerin sergilenmesi ve nihayet Türk Eğitim Tarihi Müzesi kurulması ile beraber 1928 öncesi personel bilgilerinin sisteme dahil edilmesiyle yapılacak başvurularda gerekli kolaylığın sağlanması amaçlanmıştır.

Birinci el kaynaklar ışığında ele alınan ve aynı zamanda eğitimciler için yayımlanmış ilk bibliyografya özelliğini de ihtiva eden çalışma, 2018 yılının Temmuz'unda "Maariften Milli Eğitime İstanbul Sicilleri (1878-1965)" adıyla üç cilt olarak Milli Eğitim Bakanlığı Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından bastırılmıştır.

Bu çalışmada ise neşredilen eser ışığında, İzmit Sancağı'nda doğmuş ve görev almış eğitimcilerin biyografilerine yer verilecektir. Bu biyografilerde I. Dünya Savaşı'na katılarak gazi olan, İstiklal Harbi yıllarında aşayış dolayısıyla görevine başlayamayan ya da İzmit'in işgali dolayısıyla İstanbul'a hicret etmek zorunda kalan eğitimcilerin kayıtlarını içermektedir. 1926 yılına kadar Kanlıca, Geyve ve Gebze'nin Kocaeli'ye ilhak edilmeden önce İstanbul'a bağlı olduğu düşünüldüğünde yapılan çalışma daha da önem kazanmaktadır.

Kocaeli'nde Dil Bayramları (1933-1938)

Doç. Dr. Esmâ Torun ÇELİK
Kocaeli Üniversitesi

26 Eylül 1932'de toplanmıştır. Kurultay'ın sonuna doğru alınan kararla 26 Eylül Dil Bayramı olarak tüm ülkede kutlanmaya başlamıştır. Hükümet ve parti eliyle ve genellikle de Halkevlerinin öncülüğünde kutlanmıştır. Partiye ve hükümete kutlama programı önce yollanarak yapılacak etkinlikler hakkında bilgi verilmiştir. Bu kutlamalarda dilin ve Türkçenin önemi anlatan konuşmalar yapılmış ve konferanslar gerçekleştirilmiştir. Bu konferansların metinleri bayram sona erdikten sonra, yapılan etkinlikler hakkında partiye ve hükümete bilgi aktaran yazıya ek olarak yollanmıştır. Bayramlar kentteki resmi görevlilerin yanı sıra halkın da katılımıyla genellikle salonlarda kutlanmıştır. 1928'de yeni harflerin kabulüyle başlayan ve dil devrimiyle devam eden Türkçe'nin geliştirilmesi için yapılan çabalar içinde Dil Bayramları önemli yer tutmaktadır.

Tüm ülkede olduğu gibi Kocaeli'nde 1933'ten itibaren Dil Bayramları kutlanmaya başlamıştır. Halkın ilgisiyle kutlanan bayramlar ulusal bir bayram olması nedeniyle resmi törenler biçiminde gerçekleşmektedir. Başta valilik olmak üzere resmi kurumlar, halkevleri bu kültür bayramının programlanmasında ve gerçekleştirilmesine önemli katkılar vermiştir. Bu çalışma sırasında Cumhuriyet arşivinden alınan belgeler temel kaynak olarak kullanılacaktır. Bunun yanı sıra yerel ve ulusal süreli yayınlar, araştırma eserleri ve makaleler de çalışma sırasında etkin biçimde kullanılacaktır. Çalışmadaki amacımız Kocaeli kentindeki dil bayramı kutlamaları hakkında bilgi vermenin yanı sıra, kent halkının dil devrimi hakkındaki yaklaşımını eldeki kaynaklarla mümkün olduğunda ortaya koyabilmektir.

131

ULUSLARARASI MİLLÎ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR | CALISINCA
OLUYOR

Sıtma-Pirinç İkileminde Bir Kent: İzmit (1935-1937)

Prof. Dr. Önder **DUMAN**
Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Sıtma, malarya olarak da bilinen anofel cinsi bir sivrisineklerin sokması ile insandan insana bulaşan ve ölümcül sonuçları olabilen ve çoğunlukla bataklık ve sulak alanlarda kendini gösteren bir hastalık olup, genç Türkiye Cumhuriyetinin "sağlıklı ve nitelikli nüfus" hedefinin önündeki en önemli engellerden biriydi. Pek çok vilayette sıtmalı oranı %60-70'ler oranındaydı. Ülke genelindeki bu ahval Kocaeli vilayeti yerelinde de farklı değildi. 1918'de Sıhhiye Umum Müdürü Adnan Bey'in Meclis'te sarf ettiği "Öyle zannederim ki memalik-i Osmaniye'nin en çok sıtmalı yerleri Konya ovası, İzmit vesairedir" sözü bu durumun en açık deliliydi. Nitekim bundan ötürü olsa gerek İzmit 1928'de sıtma mücadele mıntıkları arasına dâhil edilmiş ve bölgede sıtmaya karşı tedavi boyutunda ve koruyucu nitelikte çalışmalara yürütülmeye başlanmıştır. Bu dönemde Kocaeli sıtmanın en önemli kaynağı konumundaki sulak alanlarda yetişen pirinç üretimi ile de dikkat çekiyordu. Vilayet halkının pirinç ihtiyacı İzmit ve çevresindeki sulak alanlarda yapılan üretim ile karşılanıyordu. Dolayısıyla vilayet dâhilinde bir yanda sıtma mücadelesi yürütülürken, diğer yandan sıtmanın menbaı konumundaki sulak alanlarda yapılan pirinç ziraatı yerel yönetimi ve kamuoyunu bir ikileme bırakmıştır. Mevcut bildiri işte bu ikilemin ortaya çıkışını, tartışma boyutunu ve nihayetini arşiv belgeleri ve yerel süreli yayınlar üzerinden betimleme amacına yöneliktir.

İkinci Dünya Savaşı Öncesinde Kocaeli’de Sanat (1935-1938)

Dr. Öğr. Üyesi Dilara **USLU**
Yığıtcan **KARACA**
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

İki dünya savaşı arası dönemde yeni bir devletin oluşması ve bir ulus inşası sürecini yaşayan Türkiye Cumhuriyeti, Atatürk’ün de ifade ettiği gibi “muassır medeniyetler seviyesine” ulaşmak için gereken adımları atma yolunda ilerlemekteydi. Bunun için her alanda ilerleme kaydedilmesi gelişmenin ifadesi olarak görülmektedir. Sanat ise bir devletin gelişmişlik düzeyinin belirlenmesinde en mühim alanlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ulus devlet inşası sonrasında İkinci Dünya Savaşı’na kadar olan süreçte Atatürk’ün hamiliğinde sanatın teşvik edildiği ve bu alanda bilhassa Halkevlerinin açılmasıyla çok daha sistemli bir ilerleme kaydedildiği dikkat çekmektedir. “Sanatsız kalan bir milletin, hayat damarlarından biri kopmuş demektir” diyerek bu konuya verdiği değeri ifade eden Atatürk, sözleri ve yönlendirmeleri ile bu alanda ilerlemenin gereğini ortaya koymuş bir lider olarak her alanda kalkınmayı hedeflemiştir. Biz bu çalışmada İkinci Dünya Savaşı’nın hemen öncesindeki yıllarda İzmit’te sanat alanında yapılan faaliyetler ve bunlardan bilhassa basına yansıyanlar üzerinde duracağız.

Eski başkent İstanbul ve yeni başkent Ankara arasında mühim bir geçiş noktası olan İzmit’te sanat alanında hangi faaliyetler yapıldığı, İzmit halkının bu faaliyetlere bakış açısı, basına yansıyan örnekleri üzerinden bir değerlendirme yapılacaktır. 1935-1938 yılları arasında Cumhuriyet Arşivi, Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Zabıt Cerideleri ve İzmit’te çıkmış süreli yayınlar çalışmanın ana kaynaklarını oluşturmaktadır. Tek parti dönemi olan bu süreçte devletin sanata yaklaşımı ve bu faaliyetleri destekleme noktasında nasıl bir yol izlediği, öncesi ve sonrasındaki dönemlerle karşılaştırmalı olarak ele alınmaya çalışılacaktır.

133

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR | CALIENCA
OLUŞTUR

Casus Mu Montör Mü?: Güstav Hoppe SEKA'da İşbaşında

Doç. Dr. Yücel YİĞİT
Polis Akademisi

Türkiye'nin ilk kağıt mühendisi Mehmet Ali Kağıtçı'nın yoğun çabalarıyla SEKA, 6 Kasım 1936 tarihinde endüstriyel kağıt ve karton üretime geçmiştir. Ancak daha ilk andan itibaren yerli mühendis ve emekçiler, nitel ve nicel bakımdan yetersiz kalmışlardır. Dolayısıyla ihtiyaç duyulan insan kaynağı, yurt dışından getirilen kağıt, kaynak ve inşaat ustaları ile montör ve mühendislerle giderilmeye çalışılmıştır. Bilhassa fabrikanın üretime geçmesinde Alman montör ve mütehasşıslar daha ön plana çıkmışlardır.

Şüphesiz 1938-1942 yılları arasında İzmit'e gelen mütehasşısalar arasında belki de en ilginç Lorenz Firmasının mümessili İnşaat Başmühendisi Germen asıllı Güstav Hoppe'dur. Zira Almanya'nın Rus işgaline uğraması neticesinde kendisi gibi mühendis oğlu Verner ve akrabalarının tamamını kaybedince bir daha ülkesine dönmek istememiştir. G. Hoppe, Sümerbank'ın farklı fabrikalarda çalışmış ve 1950'de Türk vatandaşlığına geçmiştir. Casus olma ihtimaline karşı uzun süre kolluk birimlerince takip edilmiştir.

Bu araştırmanın temel amacı, Alman G. Hoppe'un SEKA'nın kuruluş aşamasında ne düzeyde katkı sağladıklarını ortaya koymaktır. Ayrıca onun casusluk yapma ihtimaline karşı kolluk kuvvetlerince ne gibi önlemler alındığı da konumuz içerisinde yer almaktadır. Çalışmamızın kronolojik çerçevesi, 1938-1950 yılları arasındaki dönemi kapsamaktadır. Eserdeki belgeler, Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM) ve SEKA Arşivlerinden alınacaktır. Yine ikinci dereceden bazı kaynaklar da kullanılacaktır.

Müşavir Mimar Ahmet Sabri Oran'ın İzmit Halkevi Raporu

Prof. Dr. Selda **KAYA KILIÇ**
Ankara Üniversitesi

Cumhuriyet'in erken dönemlerinde faaliyete geçen halkevleri, ülkemiz için yarı ve değeri ölçülemeyecek yüksek bir eser olmuştur. Halkevleri, her tarafta gençliği ve o yörenin düşünür ve rejime yardımcı öğelerini sinesinde toplayan yaşam ve hareket kaynakları biçiminde doğmağa ve gelişmeye başlamışlardır.

İzmit'te bir halkevi binası yapılması düşüncesi 11 Şubat 1935 tarihinde toplanan CHP İl Kongresinde ele alınmış, Nisan ayında toplanan İl Genel Meclisinde de bina yapımı bütçe komisyonuna havale edilmiştir. İzmit sahilinde yapılacak Halkevi binasının temeli 10 Ağustos 1938 tarihinde mülki erkânın katılımıyla atılmıştır. Binanın yapımı yaklaşık olarak 4 yıl sürmüştür. Bu süre zarfında binayla ilgili birçok yazışma yapılmış ve raporlar düzenlenmiştir.

Ele alacağımız bu raporlardan en önemlisi olan Müşavir Mimar Ahmet Sabri Oran'ın düzenleyerek CHP Genel Sekreterliği'ne sunduğu İzmit Halkevi inşaatına ilişkin rapordur. Bu raporda özetle; "Halkevleri binalarına ait program ihtiyaç ve inşaat imkanı ve hususiyetlerinden ayrılarak diğer herhangi bir bina şekline başvurulmuştur. Bundan dolayı hakiki ve ciddi bir halkevi karakterini taşıyan bir mimari yaratılamamıştır.

Birçok yerlerde lüzumsuz yere ve çok yanlış anlaşılın harici tesir için birçok masraflar yapılmıştır. Projede gayri tabii birçok suret-i hallerden zamanında sarf-ı nazar edilmiş olsa idi hem daha iyi bir eser vücuda getirilmiş hem de bina yarı yarıya daha ucuz mal edilmiş olacaktı. Proje sahibi şimdiye kadar 1500 liraya yakın bir para aldığı halde mimari kontrol vazifesini yapmadığı anlaşılmıştır."

1941 yılında düzenlenen raporda inşaatın durumu 18 başlık altında değerlendirilmiştir. Binanın kaba inşaatı bitmek üzeredir. Her tarafı istisnasız betonarme iskelet olarak inşaa edilmiştir. Aralar 35 santimetre tuğla olarak kireç harçla örülmüştür. Döşemeler betonarmedir. Çatı ahşap olarak yapılmaktadır. 52.000 liralık ikinci ihaleye yeni başlanılmıştır. İlk ihalede kullanılan malzeme iyidir. Bina sağlam inşa edilmiştir.

135

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR | CALISENCA OLUYOR

İnşaatın bugünkü durumunun noksanlıkları İzmit Nafia Müdürü ile birlikte çalışılarak saptanmıştır. Bunlar 18 maddede açıklanmıştır.

Binanın yapımı Şubat 1942 tarihinde tamamlanarak resmi açılışı yapılmıştır. Halkevi binasının açılacağı günler öncesinden yerel basın aracılığıyla halka duyurulmuş, açılış programı ve yeni halkevi binasının özellikleri bildirilmiştir. Yeni yapılan halkevi binasının yanındaki arsa da CHP adına tescil edilmek suretiyle halkevinin arazisi büyütülmüştür.

Varlık Vergisi Uygulamasında Kocaeli Vilayeti Örneği

Prof. Dr. Safiye **KIRANLAR**
Dr. Hatice **AKAN**
Sakarya Üniversitesi

Türkiye'de tek parti döneminin sonu olan II. Dünya Savaşı yıllarında, TBMM gündemine getirilerek 11 Kasım 1942 tarihinde kabul edilen 4305 sayılı Varlık Vergisi Kanunu iktisadi, siyasi ve kültürel açılardan önemli bir uygulamaydı. Kanunun Kocaeli vilayetindeki uygulamalarının inceleneceği bu çalışmada dönemin yayın organlarından olan Türk Yolu gazetesindeki haberler temel dayanak noktası olacaktır. Varlık vergisinin önemine dair başlayan bu haberlerde vergi mükelleflerinin isimlerinin ve vergi miktarının ilan edilmesi, 15 gün ile sınırlandırılmış ödeme süresi, vergi vermeyenler için hazırlanan talimatname ve unutulmuş vergi mükelleflerinin listeleri ele alınacaktır. Bu verginin daha çok azınlık karşıtı bir politika olarak uygulandığı düşüncelerine karşılık Kocaeli'de de böyle bir durumun var olup olmadığı tespit edilecektir.

137

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

**Demokrat Parti Kocaeli Milletvekili
Dursun Erol'un Siyasetçi Kimliği ve
Yassıada'da Yargılanma Süreci
(1957-1961)**

Dr. Öğr. Üyesi Ersin **MÜEZZİNOĞLU**
Karabük Üniversitesi

Demokrat Parti'nin Kocaeli teşkilatlanmasında etkin rol oynayan Dursun Erol, 1950'li yıllarda vilayetin en önemli siyasi adamlarından birisi konumunda olmuştur. 1950 yılında Cemal Tüzün'ün Demokrat Parti Kocaeli İl başkanlığı yaptığı dönemde Dursun Erol da yardımcılığı görevini üstlenmiştir. Cemal Tüzün'den sonra, 1954 yılında, il başkanı olan Dursun Erol bu görevini 1957 yılına kadar sürdürmüştür. Böylece il genelinde siyasi faaliyetlerin yürütülmesinde ve Demokrat Parti'nin Kocaeli il merkezi ve ilçelerinde güçlenmesinde ciddi katkılar sunmuştur. Onun başkanlığı döneminde yapılan milletvekili genel seçimlerinde, il genel meclisi seçimlerinde, muhtarlık seçimlerinde ve belediye başkanlığı seçimlerinde vilayet genelinde Demokrat Partinin başarılı olmasında Dursun Erol'un çabaları büyük bir öneme sahiptir. Özellikle 1955 yılında yapılan belediye seçimlerinde, İzmit Belediye Başkanlığı başta olmak üzere Kocaeli'ne bağlı bütün ilçelerde belediye başkanlığı seçimlerini Demokrat Parti adaylarının kazanmasında ciddi bir pay sahibi olduğu söylenebilir.

Dursun Erol 1957 yılında yapılan milletvekili genel seçimlerinde Demokrat Parti Kocaeli Milletvekili olarak meclise girmiş ve 1960 askeri darbesine kadar da bu görevini sürdürmüştür. TBMM'de bakanlık düzeyinde görevlerde bulunmayan Erol, meclisin aktif azalarından çoğu çalışmalarında görev almış ve çok sayıda komisyonda vazife görmüştür. Milletvekili olarak görev yaptığı sırada 27 Mayıs 1960 Darbesi ile tutuklanmış ve Yassıada'da idam cezası ile yargılanmıştır. Muhakemeler sonunda ise hapis cezası almış ve Kayseri Cezaevi'ne gönderilmiştir. Esas olarak Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Yassıada Mahkeme Tutanakları yararlanarak hazırlanmış bu çalışmanın amacı, DP Kocaeli Milletvekili Dursun Erol'un siyasi hayatını ve Yassıada'daki yargılanma sürecini irdelemektir.

Demokrat Parti Döneminde Kocaeli'nde Ticaret Alanındaki Gelişmeler (1950-1960)

Dr. Öğr. Üyesi Bilal TUNÇ
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi

Türkiye'de 14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan seçimler sonucu Demokrat Parti oyların büyük bir çoğunluğunu alarak iktidara gelmiş ve 1960 yılına kadar iktidarda kalmıştır. Bu dönem, Türk demokrasi tarihinde Demokrat Parti dönemi olarak adlandırılmaktadır. Yeni bir partinin iktidara gelişi, ekonomide bilhassa da ticarete olumlu etkiler yapmış ve ekonomik alandaki gelişmelerin de önünü açmıştır. Yeni iktidar döneminde önceki dönemlerde uygulanan devletçi, korumacı, kendi kendine yetebilen iktisat politikaları anlayışı terk edilmiş ve bunun yerine son derece çağdaş olan liberal ekonomi politikaları takip edilmeye başlanmıştır. Demokrat Parti döneminde Türkiye'de liberal bir iktisat politikasının benimsenmesi, ülkeye sağlanan dış yardım, kredi ve yabancı sermaye yatırımlarında ciddi artışların sağlanmasına olanak vermiştir. Bu da, ülke genelinde başta tarım ve ticaret olmak üzere ekonominin gelişmesine olanak vermiştir.

Bu çalışmada Marmara Bölgesi'nin en önemli ve gelişmiş kentlerinden birisi olan Kocaeli'nde 1950 ile 1960 yılları arasında on yıl devam eden Demokrat Parti döneminde ticaret alanında ne gibi gelişmelerin ve ilerlemelerin yaşandığı ele alınmaktadır. Bilindiği üzere 1950'li yıllardan itibaren iktisadi alanda büyük bir gelişme gösteren Kocaeli, Türkiye'nin ekonomisi güçlü en güçlü vilâyetlerinden birisi durumuna gelmiştir. Bu bağlamda, Demokrat Parti döneminde özellikle ekonomi alanında liberal politikaların benimsendiği bir dönemde Kocaeli genelinde ticaretteki artışın halkın gelir seviyesinin artmasında ve bunun da vilâyet ekonomisine nasıl katkıda bulunduğu ayrıntılı bir biçimde izah edilmektedir. Kocaeli'nde ticaretteki gelişmelerin, diğer ekonomi alanlarına ne gibi etkilerde bulunduğu da teferruatlı olarak analiz edilmektedir. Ayrıca, ticaret alanındaki söz konusu gelişmelerin toplumsal ve iktisadi hayata etkileri de irdelenmektedir. Bu çalışma, başta Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verileri olmak üzere; devrin Kocaeli yerel basını ile araştırma ve inceleme eserlerinden istifade edilerek oluşturulmuştur.

139

ULUSLARARASI MİLLÎ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR | CALIENCA
OLUŞTUR

CIA Arşiv Belgelerinde Kocaeli

Dr. Sinan KIYAŒ
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Sovyet Rusya tehditleri karşısında Türkiye'nin ABD yanlısı bir dış politika benimsemiştir. Bu süreç Türkiye'nin NATO'ya katılımıyla iyice pekişmiştir. Böylece ABD'nin ve dolayısıyla CIA'nın ülkede faaliyetlerini güçlendirmiştir. Stratejik konumu dolayısıyla ön plana çıkan Türkiye, Soğuk Savaş'ın iki bloğun sınırında yer almıştır. Bu kapsamda Türkiye'nin stratejik önemi kısa sürece ön plana çıkmış ve ABD açısında ele alınmıştır. ABD bu süreçte Sovyet Rusya'daki gelişmeleri yakından takip etmek amacıyla Türkiye topraklarında birçok üs ve tesis kurmuştur. Bu tesislerden birisi de Kocaeli topraklarında yer alan Karamürsel ve İzmit'te yer almıştır. Bu açıdan bakıldığında ABD Kocaeli'nin stratejik konumundan faydalanmıştır. Karadeniz kıyısındaki şehirlerde kurduğu bu tesislerden dinleme faaliyetleri yürütülmüştür. Bu kapsamda CIA'nın il bazında faaliyetler yürütmüştür.

140

CIA arşivinin yakın zamanda araştırmacıların hizmetine sunulması, CIA'nın Türkiye'de ne gibi faaliyetler yürüttüğünü ortaya çıkarmıştır. Bu kapsamda ABD'nin kurduğu üs ve tesislerde de faaliyetler yürüten CIA, çoğu zaman ABD dış politikasının şekillenmesinde etken rol oynamıştır. Bu kapsamda CIA arşivinde Kocaeli hakkında ne gibi belgeler olduğu tespit edilerek, mevcut bilgilerle karşılaştırılarak elde edilen bulgu ve bilgiler ortaya konulmaktadır.

Yassıada Mahkemelerinde Kocaeli Milletvekilleri

Doç. Dr. Şerif DEMİR
Siirt Üniversitesi

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesiyle askerler, milli iradeyle iktidara gelmiş Demokrat Partiyi devirdiler. Askerler bir yandan yasal düzenlemeler yaparken diğer taraftan da Demokrat Parti mensuplarını Yassıada'da yargılayarak bu darbe şartlarına meşruiyet kazandırmaya çalıştılar. Zira bu darbeyle daha evvel Cumhuriyet tarihinde görülmeyen ve daha sonraki askeri müdahalelere örnek olan ve teşvik eden sıra dışı farklı bir anlayış ortaya çıktı. Böylece Askeri vesayet siyasetin olağan aktörlerinden birisi haline geldi.

Askeri yönetim zorla iktidardan uzaklaştırdıkları Demokrat Partilileri, Marmara Denizinde Yassıada'ya hapsedtiler. Bu zamana kadar yaşanan süreci anlamakta zorlanan Demokrat Partililer, ada koşullarının zor ve onur kırıcı gerçekleriyle yüzleştiklerinde askeri darbe gerçeğini çok daha anladılar. Hapishaneyle birlikte yargılamaların da yapıldığı Yassıada'da, yaklaşık 600 kişi hakkında 19 farklı dava açıldı. Bu mahkeme 01 Ağustos 1960- 15 Eylül 1961 arasında gerçekleştirildi. Yassıada mahkemesinde alınan kararlar mahkumların Kayseri Cezaevi'ne nakledilerek infaz edilmesiyle sonuçlandı.

1957 Genel Seçimlerini Kocaeli'nde Demokrat Parti kazandı. 27 Mayıs askeri müdahalesiyle birlikte DP iktidarı devrince Kocaeli DP Milletvekilleri de Yassıada'ya gönderildiler. Bu milletvekillerinin yargılanması sonucunda Ömer Zihni Cebeci (6 Yıl), Dursun Erol (5 yıl), Cemal Tüzün (Müebbet), Yunus Nüzhet Unat (5 Yıl) ve Ömer Saadetin Yalım (5 yıl) mahkumiyet alarak cezalandırıldılar.

Bu çalışma ile belgeler ışığında Yassıada'da yargılanan Demokrat Parti Kocaeli milletvekillerinin mahkeme sürecinde karşılaştıkları sorunlar, hangi iddialarla, hangi davalarda yargılandıkları ve hangi cezalara çarptırıldıkları belirlenmeye çalışılacaktır. Çalışmada belgelere dayalı bir veri toplama tekniği izlenecektir. Böylece öncelikli mahkeme zabıtları kullanılacaktır. İhtiyaç duyuldukça dönemin gazeteleri ve hatıraları da çalışma boyunca müracaat edilecek kaynaklar arasında yer alacaktır. Toplanan bilgiler karşılaştırmalı içerik çözümleme tekniğiyle incelenecektir. Çalışmanın kapsamı 27 Mayıs askeri darbesiyle başlayacak, Yassıada'da yargılamaların yapılması ve mahkeme kararlarının tespitiyle sona erecektir.

141

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR | CALISENCA
OLUŞTUR

Kocaeli Üyelerinin Cumhuriyet Senatosu'ndaki Çalışmaları

Doç. Dr. EminaIp **MALKOÇ**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin 27 Mayıs 1960 tarihinde siyasete müdahale etmesinin ardından 1961 Anayasası ile Türkiye'de iki meclisli bir yasama sistemine geçilmiş ve 1980 yılına kadar yasama organı, Cumhuriyet Senatosu ile Millet Meclisi'nden oluşan bir yapı içinde faaliyet göstermiştir.

Cumhuriyet Senatosu, tabii üyelerle/senatörlerle cumhurbaşkanınca atanan üyelerin yanında genel oyla seçilen üyelerden kurulmuştur. 1980 yılında tarihsel misyonunu tamamlayıncaya kadar Cumhuriyet Senatosu'nda seçimle yer alarak görev yapan Kocaeli üyeleri Rifat Özdeş (Adalet Partisi), Lütfi Tokoğlu (Adalet Partisi), Fatma Hikmet İşmen (Türkiye İşçi Partisi) ve Abdullah Köseoğlu (Cumhuriyet Halk Partisi) idi. Kocaeli senatörleri, yetki ve sorumlulukları çerçevesinde senato araştırması, soru ve önerge gibi yöntemler ya da farklı düzeylerdeki demeç ya da söylevler kanalıyla birçok alanla (siyaset, denizcilik, kundura sanayi vs) ilişkili girişimlerde bulunarak görevlerini yerine getirmeye çalışmışlardır.

Sürelî yayınlar, akademik eserler ve Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi gibi farklı kaynaklara dayanılarak hazırlanan bu çalışma, Kocaeli üyelerinin Cumhuriyet Senatosu'ndaki girişim ve faaliyetlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Böylece Kocaeli'nin yakın tarihine yönelik çalışmalara bir katkı sağlanacağı öngörülmektedir.

Halkın Seçtiği İlk Kadın Belediye Başkanı: Leyla Atakan

Dr. Öğr. Üyesi
Selma **GÖKTÜRK ÇETİNKAYA**
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

Türkiye Cumhuriyeti, her ne kadar kadınların siyasi haklara sahip olması konusunda pek çok devletten daha erken davranmış olsa da Türk siyasetinde kadınların fazla aktif olmadığı gözlemlenmektedir. Bu realiteden yola çıkarak belediye başkanlığı da kadınların günümüze değin geri planda kaldıklarını söylemek mümkündür. 3 Nisan 1930'da kabul edilen Belediye Kanunu'yla belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkını elde eden Türk kadını, aynı yıl Yusufeli'nin Kılıçkaya Beldesine belediye başkanı olan Sadiye Hanım ile bu hakkını kullanmaya başlamıştır. İlk kadın il belediye başkanı, 1950'de Mersin'de seçilen Müfide İlhan'ken tek dereceli seçim sistemiyle göreve gelen ilk kadın il belediye başkanı ise Leyla Atakan olmuştur.

1968 senesi itibariyle İzmit'in belediye başkanı olan Leyla Atakan, 11 Şubat 1971'de geçirdiği trafik kazasında yaşamını yitirinceye kadar bu görevinde kalmıştır. 43 yaşında İzmit Belediye Başkanı olan Atakan, Maşukiye'de dünyaya gelmiştir. 1964-1966 yılları arasında Cumhurbaşkanlığı kontenjanıyla senatör olan İstiklal Madalyası sahibi Orgeneral Hasan Atakan'ın kızı olan İzmit'in on ikinci Belediye başkanı Leyla Atakan, pek çok sosyal sorumluluk faaliyetinde de yer almıştır. Maşukiye Güzelleştirme ve İlkokul Yaptırma Derneği kuruculuğunu ve başkanlığını yapan; Kocaeli Verem Savaş Derneği başkanlığını ömrünün sonuna kadar sürdüren Leyla Atakan'ın siyasi hayatı, 1955'te CHP Maşukiye Ocak Başkanı olması ile başlamıştır. Leyla Atakan, 1963'te CHP İl Genel Meclis Üyesi ve CHP Kocaeli İl Başkanı olmuştur.

Türkiye'nin ilk kadın parti il başkanı olma vasfına da sahip olan Atakan, 1946'dan beri Kocaeli'nde belediye seçimlerinde kazanamayan CHP'den aday olmak istediğinde kendi partisi de dâhil çok fazla tepki görmüşse de, daha da fazla oy kaybedileceği ve kadına oy verilmeyeceği seslerine aldırış etmeyerek adaylığını koymuştur. 1968 Belediye Seçimleri neticesinde Türkiye'de seçmenin doğrudan oy verdiği ilk kadın belediye başkanı olan Leyla Atakan, şehrin su problemi başta olmak üzere alt yapı çalışmalarına ağırlık vermiş; gecekondulaşmanın önüne geçmek için çalışmış, Kocaeli Fuarı onun zamanında yapılmıştır. Üç yıllık görev süresince her kesimin belediye başkanı olan ve aktif belediye başkanlığı yapan Leyla Atakan, sanayicilerle yaptığı fuar ile ilgili görüşmelerden dönerken geçirdiği trafik kazasında yaşamını yitirmiştir. Hazırlanan tebliğde görev şehidi olan İzmit Belediye Başkanı Leyla Atakan'ın siyasal ve sosyal faaliyetleri ele alınacaktır.

143

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR | CALIŞANCA
OLUŞTUR

12 Mart 1971 Muhtırasına Giden Süreçte Son Durak: 12 Ekim 1969 Genel Seçimleri ve Kocaeli'ne Yansıması

Dr. Öğr. Üyesi Sedef **BULUT**
Ankara Üniversitesi

Çağdaş demokrasilerde, kişilerin özgür iradeleriyle kendilerini yönetecek olanları belirlemelerine imkân tanıyan seçim kavramı, dolayısıyla da yerel ve genel seçimler hayati bir öneme sahiptir. Türkiye'de, 14. Dönem TBMM üyelerini belirlemek için yapılan 12 Ekim 1969 Genel Seçimleri, 12 Mart 1971 Muhtırası öncesinde yapılan son seçim olması dolayısıyla dikkat çekicidir.

Türkiye'de 1960'ların sonlarına doğru giderek belirginleşen sosyal ve siyasi huzursuzluklara, işçi ve öğrenci olayları da eklenince, 1969 seçimleri oldukça gergin bir ortamda yapılmıştır. 1969 seçimlerinde nispi temsil sisteminden vazgeçilerek barajsız d'hont sistemi uygulanmaya başlamıştır. 1965 seçimlerinden farklı olarak CKMP'nin ismi 1969 Adana Kongresi ile Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) olarak değiştirilmiş ve seçimlere bu isimle katılmıştır. Birlik Partisi (TBP) ve Güven Partisi (CGP) de yeni kurulmuş partiler olarak seçimlere girmişlerdir.

144

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

1969 seçimlerine damgasını vuran seçim sistemi tartışmaları olmuştur. Bu tartışmalar Kocaeli yerel basınında da karşılık bulmuştur. Türk siyasi tarihi içerisinde önemli politikaçılar yetiştirmiş olan Kocaeli, seçim sürecine de, Türkiye genelindeki coşku ile katılmıştır. Seçimler yaklaşırken en önemli gündem siyaset olmuş, özellikle önseçim meselesi basında çok tartışılmıştır. Nihat Erim ve Turan Güneş gibi isimler Kocaeli basınında geniş yer bulmakla birlikte, her partiden milletvekili adayları tanıtılmış, seçim propagandaları ile ilgili detaylı bilgiler verilmiştir. Seçim tarihi yaklaşırken hem meydanlarda hem de yerel basında politik tartışmalar giderek daha da alevlenmiştir.

AP'nin zaferi ile sonuçlanan 12 Ekim 1969 seçimlerinin Kocaeli'ne yansıması ise 3 milletvekilliği ile olmuştur. 4 milletvekili çıkarma hakkına sahip olan Kocaeli'de, CHP yine Nihat Erim ile temsil edilirken, Sabri Yahşi, Vehbi Engüz ve Cevat Âdemoğlu AP milletvekili olarak parlamentoya girmişlerdir.

Bildirinin amacı Türk siyasi hayatında önemli bir dönüm noktası olan bu seçimlerin, ülke genelinden, mikro düzeyde Kocaeli'ne nasıl yansıdığını tespit etmektir. Aynı zamanda, TBMM'ye giren Kocaeli milletvekillerinin yapmış oldukları çalışmaları gün yüzüne çıkarabilmek ve bu anlamda Kocaeli'nin yerel tarih yazımına bir nebze de olsa katkıda bulunabilmek de ana gayeyi oluşturmaktadır. Çalışmada, öncelikli olarak Kocaeli yerel basınından, arşiv kaynaklarından ve TBMM Zabıt Ceridelerinden yararlanılacaktır.

KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR | CALIENCA
SOLUÇOR

Bir Hafıza Mekânı Olarak Kasr-ı Hümayun

Aylin GÖLCÜK
Kocaeli Üniversitesi

Kimi yayınlarda 'Kasr-ı Hümayun', 'Hünkâr Köşkü', 'Saray' şeklinde anılan, İzmit'in anıtsal yapılarından biri olan 'Kasr-ı Hümayun', inşa tarihi hakkında çeşitli tarihler ileri sürülse de kitabesine göre Sultan Abdülaziz'in emriyle 1278 / (1861-1862) yılında yapılmıştır.

Mimarisi ile olduğu kadar, içinde yaşanan hadiseleri ile de kent belleğinde önemli bir yere sahip olmuştur. İzmit'in ilk millet bahçesi bu alanda planlanmış, hükümet binası olarak kullanılmış, işgal kuvvetleri bu binaya yerleşmiş, I. Ordu Komutanı bu binada görev yapmış, Gazeteci Ali Kemal'in kaderi bu binada çizilmiş, Atatürk 1922 ve 1923 İzmit ziyaretlerinde bu binada toplantılarını yapmış ve kentin ilk müzesi yine bu binada açılmıştır. Sadece kendi içinde değil aynı zamanda etrafıyla bir çekim merkezi haline gelmiştir. Yıllar içinde çevresinde Redif Binası, Saat Kulesi, Atatürk Heykeli, modern Valilik konutu, Adliye ve Sağlık Müdürlüğü yaşam bulmuştur. Yüzyıllar boyunca onu çevreleyen bu kamusal yapılanmanın çekirdeği konumunda olmuştur.

Bu yayınıımız ile 'Kasr-ı Hümayun' Sanat Tarihi disiplininin yanı sıra bir 'Hafıza mekanı' olarak ele alınmaya çalışılacaktır.

145

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR | CALIENCA
OLUYOR

Kocaeli ve Çevresinde Orhan Gazi Döneminde İnşa Edilen Çandı Camilerin Plan ve Fonksiyonları Üzerine Bir Değerlendirme

Prof. Dr. Yusuf ÇETİN
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi

Kuruluş döneminde Osmanlı Devleti'nin fütihat politikası doğrultusunda İstanbul yolu üzerinde alınması gereken ilk yer olarak görülen Kocaeli çevresi Orhan Gazi döneminde fethedilmiş ve hızla imar faaliyetlerine başlanmıştır. Bu imar faaliyetleri içerisinde dikkat çeken ve Osmanlı cami mimarisinde de özel bir yeri olan, daha çok Karadeniz bölgesinde karşımıza çıkan çandı camilerdir.

Kaynaklarda adları geçen ve fetihten hemen sonra Orhan Gazi döneminde inşa edilmeye başlanan bu camilerin çok azı günümüze ulaşabilmiş, ulaşabilenler de onarımlarla birçok özelliğini yitirmiştir. Sakarya Büyük Tersiyeye Köyü Orhan Gazi Camii ve Büyük Kaynarca Köyü Şeyh Muslıhuddin Camii günümüze ulaşabilen örneklerdir. Günümüze ulaşmayan ancak planı bilinen Kandıra Emir Ali Köyü Orhan Camii ile kalıntılarından yola çıkılarak çizilen planlarından anlaşıldığı kadarıyla Kandıra Kütükçüler Köyü Orhan Camii ve Incecik Köyü Eski Camii'nin de benzer planlara sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Bölgenin fethedilmesi ile birlikte Müslümanların ibadet ihtiyaçlarını karşılamak için birkaç köyden oluşan divanların ortalarına inşa edilen bu camilerin plan itibarıyla Karadeniz bölgesindeki diğer çandı camilerden farklı olarak harim kısmının etrafını çevreleyen "U" biçimindeki dehlizleri dikkat çekmektedir. Harim kısmından tamamen bağımsız olan ve birkaç küçük mazgal pencere ile harim kısmına bağlanan bu dehlizlerle birlikte bu yapıların planları ve fonksiyonları erken dönem Osmanlı cami mimarisindeki "Yan Mekanlı veya Zaviyeli Camiler"i hatırlatmaktadır. Osmanlı mimarisinin erken dönemlerinde fütüvvet camileri olarak da adlandırılan ve ilk örneklerini Orhan Gazi döneminde gördüğümüz bu camilerin dinsel eylem için öngörülmüş ibadet mekanlarının dışında farklı işlevler için düşünülmüş mekanlarının bulunduğu görülmektedir. Orhan Gazi döneminde fethedilen bu bölgede yapılan çandı tarzı camilere de beyliğin kuruluş dönemi olduğu için ekonomik açıdan birden fazla işlev yüklenmiş, orta mekan ibadete yanlardaki dehlizler farklı işlevler için kullanılmıştır.

Kuruluş döneminin siyasi ve sosyo-kültürel yapısının bir sonucu olarak ortaya çıkan, "Yan Mekânlı Camiler veya Zaviyeli Camiler" olarak adlandırılan camilerin plan ve işlevleri ile benzerlik gösteren bölgedeki bu camilerin diğer çandı camiler arasında orijinal bir üslubun varlığını ortaya koydukları görülmektedir.

The Mamluk's Influences in Ottoman Architecture, Gebze Çoban Mustafa Paşa Mosque As Example

Dr. Ibrahim **HASSANEIN**
Damietta University, Egypt
Assist Prof. Tamer M. **MUKHTAR**
Helwan University, Egypt

With the victory of the Ottomans on the Mamluks in The Battle of Marj Dābiq in the year 1516.M under the leadership of Sultan Selim I, this victory was not the ending point for artistic and architectural style that prevailed throughout the Mamluk period in the land of Egypt and Levant, but this style was continued until the late eighteenth century particularly in the city of Cairo, and it confirm that the number of religious buildings, especially mosques that constructed during the period between the years 1517-1798 M. which his total number has reached to 35 mosques. All these mosques were built according to Mamluk local style architecturally and artistically. On the other hand, the number of mosques constructed in accordance with the newcomer Ottoman style after Ottoman conquest nearly 6 mosques, the most famous of these mosques, the Mosque of Sulayman Pasha which built in the year 1528.M, and Queen Saffia Mosque built in the year 1610 .M. In this mosques, the newcomer Ottoman-style appeared only in architectural planning, but ornament items like Plant, Geometric, and Epigraphy motifs, as well as marble ornaments in mihrab, pulpit, and floorings were applied according to Mamluk's local style.

The continuation of this Mamluk's style as technically and architecturally after Mamluk age probably due to the Cairo's craftsmen, they had experience acquired it by generation after generation and used it in all ages in Egypt.

This Mamluk's style that prevailed in Ottomans buildings in Cairo did not specify geographical with the city of Cairo, but extended to appear abroad in one of the Turkish cities: Gebze town, where Mamluk's style appeared in Çoban Mustafa Paşa's buildings who ruled Egypt in the year 1522-1523. M. The marble works that appeared in the Mustafa Pasa Mosque was influenced and reflected the artistic style that prevailed in Mamluk's buildings in Cairo as Qansuh al-Ghawri complex, in terms of, the used industry techniques and the decoration elements as geometric, plants and epigraphy.

This paper aims to study the Mamluk's influence on Ottoman architecture, especially on the marble works in Mustafa Paşa Mosque in Gebze, in terms of, the used decorative and industrial techniques, different decorative elements and knowing the names of marble which used inside and outside of this mosque.

Gölcük / Saraylı Camii Ahşap Kapısının Desen Çözümü

Dr. Öğr. Üyesi Mine **CAN**
Kocaeli Üniversitesi

Saraylı köyü, Kocaeli İli Gölcük İlçesinin en büyük köylerinden birisidir ve Gölcük kent merkezinin 3 km. güney batısındadır. Saraylı köyünün ismini köy mezarlığı içindeki saraydan aldığı düşünülmektedir. 1326 yılında bölgenin ilk fethiyle kurulan köylerden biri olan Saraylı, Roma dönemine ait çok miktarda kalıntıya ev sahipliği yapmaktadır. Aynı zamanda bünyesindeki tarihi yapılar üzerinde 18. Yüzyıl sonu Osmanlı el sanatlarını gözlemlemek mümkündür. Bu açıdan değerlendirildiğinde Saraylı Camii ahşap kapısı düz satırlı derin oyma tekniğiyle süslenmiş zengin bir desen repertuarına sunmaktadır. Kapının süslemesinde bitkisel ve geometrik motifler önemli ölçüde egemendir. Ancak görünen her türlü bezeme maddi alemin dışında pek çok manevi anlamlar içermektedir. Türk-İslam sanatı bağlamında sanatkarlar söyleyemeyen, somut olmayan, tanımlanamayan olay ve olguları (bereket, ölüm, yaşam vb.) sembolleştirme eğiliminde olmuştur. Bu amaçla çalışmada ahşap kapı üzerinde kullanılan motifler biçimsel ve sembolik açıdan değerlendirilecektir. Konu ile ilgili olarak kapı üzerindeki süsleme çeşitliliği detay fotoğraflarıyla belgelenecek ve tasarım açısından konu kapsamlı olarak tartışılacaktır. Çalışmada ayrıca Osmanlı dönemi ahşap el sanatları ile ilgili literatürden elde edilen bilgilere yer verilecektir.

Kocaeli ve Sakarya Yöresinde Mimari Mirasın Korunmasına Dair Özgün Bir Model: "Gelenekten Cittaslow Taraklı"

Prof. Dr. Nevrihal ERDOĞAN
Kocaeli Üniversitesi
Hikmet Temel AKARSU
Türkiz ÖZBURSALI

Kocaeli, Sakarya, Bursa yöresi günümüz modern Türkiye Cumhuriyeti'nin selefi olan Osmanlı Devleti'nin bânilerinin ilk fütuhatlarını yaptıkları otantik bölgedir. Bu nedenle söz konusu bölgedeki sanayileşme ve hızlı kentleşme hamlelerinden korunmuş küçük yerleşmeler otantik "Türk Evi"ne dair karakteristikleri taşıyan geleneksel mimari dokuyu barındırmaktadır. Dünya üzerindeki çağdaş korumacılık anlayışlarının bir örneği olarak gelişen "Cittaslow" (Sakin Şehir) ağına dâhil olan bazı bölge ilçeleri (Taraklı, Göynük, Mudurnu) özgün bir korumacılık kavramını da bölgeye taşımış adeta İpek Yolu'nun bir bölümünü yeniden ihya etmiştir.

Söz konusu ilçelerden Taraklı "Cittaslow"(Sakin Şehir) ağına dahil olan ilk bölge ilçesi olduğu için mimar ve araştırmacıların öncelikle ilgisini çekmiştir.

Taraklı'nın mimari değerinin keşfedilmesi, kaybedilmek üzere olan geleneksel mimari mirasın son anda yıkılmaktan alıkonarak tescil edilmesi, bilinçli yöneticiler önderliğinde bu yapıların restore edilmesi, çevre ve doğanın korunmasına azami özen gösterilmesi ve giderek ilçenin dünyaca bilinirliği ve saygınlığı yüksek "Cittaslow" (Sakin Şehir) ağına kabul edilmesi, ardından Avrupalı Seçkin Destinasyonlar (EDEN) ağına dâhil olması ve bu süreçler boyunca yürütülen özenli çalışmalar geleneksel mimarinin korunması ve restitüsyonu açısından incelenmeye değer bir örnek teşkil etmektedir.

Taraklı, Batı Anadolu'da Osmanlı bânilerinin ilk fütuhatlarından bugüne kalmış kuruluş ilçelerinde ifade bulan geleneksel Osmanlı-Türk yaşam tarzını günümüzde en sade ve rafine şekilde yaşayan küçük bir ilçedir. Bu nedenlerden dolayı Taraklı'nın barındırmış olduğu mimari unsurların kaydedilmesi, yapı karakteristiğinin analiz edilmesi ve geleneksel mimari mirasın korunması ve restitüsyonu için yapmış ve yapmakta olduğu çalışmaların incelenmesi önem taşımaktadır. Bildiride "Gelenekten Cittaslow'a Taraklı" bilimsel araştırma projesi bağlamında önce Taraklı'nın mimari envanteri analiz edilecektir.

Sonra, Taraklı taşıdığı bu özellikleri savunup koruyup geliştirerek kendine özgü bir kalkınma, zenginleşme ve ilerleme modeli açıklanacak. Bu alanda tüm dünyada hüküm süren en ileri, yenilikçi ve öncü düşünsel akımların tarafında olarak kendine yepyeni ve çağın ilerisinde bir gelişme, yaşama ve mimarlık anlayışı değerlendirilecektir.

Osmanlı Sivil Mimarisinin Bir Örneği Olarak Tarihî Gebze Evleri

Rıdvan ŞÜKÜR
Sakarya Üniversitesi

Asırlardır ayakta duran Osmanlı mimarisinin örnekleri, gerek merkez gerekse ilçelerinde tarihi evlerden dini mekânlara Kocaeli'nin birçok yerinde kendini göstermektedir. Bu yapılar vesilesi ile şehrin silueti değer kazanmakta ve tarihi önemi ön plana çıkmaktadır. Tarihi kaynaklarda bilhassa Gebze bölgesinde örneklerine rastlanılan tarihî evler, yapısal formuyla dikkatlerden uzak olmamıştır. Hac ve ticaret kervanları ile İstanbul'dan yola çıkan yolcuların ilk menzil kasabası Gebze'ye ulaştıklarında buranın Müslüman Türk kasabası olduğunu anlamalarına kasaba içindeki üç cami çevresinde kümelenen Türk evleri yardımcı olmuştur. Günümüze ulaşamayan Gebze'deki Türk mimarisinin örnek evleri; yapısal özellikleri ve görünümü ile literatürde adından söz ettirmiş, seyyahlar tarafından anlatılmıştır. Bu bilgiler tarihsel bir gerçek olan Gebze'deki sivil Osmanlı mimarisinin daha yakından tanımamıza yardımcı olmuştur. Bu evlerin tamamına yakını son altmış yıl içerisinde korunamadığından hatıralarda kalmakla yetinmiştir. XVI. asırdan günümüze kadar Gebze'ye yolu düşen devrin ünlü ressamı tarafından tarihi Gebze evleri minyatürlerde yer almış yahut bir tablonun odak noktası olarak kullanılmıştır. 1900 yılında Ressam Hoca Ali Rıza'nın çizimleri ile tarihi Gebze evleri daha da öne çıkmış ve bu evleri daha yakından tanımak için 1967 yılında Süheyl Ünver Gebze'de tetkiklerde bulunmuştur. Birçok ünlü şahsiyetin Gebze evlerine bu kadar önem vererek sanatlarına dâhil etmesi, bu evlerin lale üslubu diye adlandırılan tepe pencereci olması ve Osmanlı sivil mimarisinin izlerini taşıyan iç tasarımını bünyesinde bulundurmasıdır. Alt katları ağaç hatıllarla güçlendirilmiş taş yapılardan oluşması da bu evlerin tarihi kıymetini güçlendiren önemli unsurlardır. Bu bildiri de XVI. asırdan günümüze gelene kadar Gebze'ye yolu düşen ressamlar ve seyyahların gözlemlerinden oluşan tarihi Gebze evlerinin yapısal ve mimari özellikleri belirtilecek. Bununla birlikte kendi şahsi fotoğraf arşivimde yer alan yayınlanmamış tarihi Gebze evlerinin fotoğraflarına yer verilecektir.

Pertev Paşa Cami'sinin Leed Yeşil Bina Sertifika Sistemi Açısından Değerlendirilmesi

Betülner HÜLAGÜ
Gebze Teknik Üniversitesi

Kocaeli çeşitli tarihi yapılara ev sahipliği yapan önemli bir şehirdir. Bu yapılardan biri olan Pertev Paşa-Yeni Cuma Cami - tarihi, mimari ve kültürel açıdan İzmit için önem taşımaktadır. Aynı zamanda Pertev Paşa Cami hem menzil külliyesi hem de Mimar Sinan yapıtı olması bakımından incelenmeye değer görülmüştür.

Sürdürülebilir kavramı günümüzde gittikçe ihtiyaç haline gelmektedir. Toplumsal bilinçlendirmeyi güçlendirmek ve yapılara yeşil bina sertifikasını kazandırmak amacıyla çeşitli yöntemler yapılmıştır. Bu yöntemlerden biride LEED 2009 (Leadership in Energy and Environmental Design) sertifikasıdır. Böylelikle toplumun bilinçlenmesi ve tarihi yapı olan Pertev Paşa Cami'nin LEED performans değerlendirme sistemi açısından durum değerlendirilmesi yapılarak 16. Yüzyılda inşa edilmiş yapının ne kadar güncel bir tasarıma sahip olup olmadığı tartışılıp LEED sertifika sistemine göre puan verilecektir. Bu çalışmanın amacı tarihi yapıyı sadece sürdürülebilirlik kapsamında değerlendirmeyip LEED sistemindeki ana başlıkları ele alarak mantıklı ve kanıta dayalı bir değerlendirme yapmaktır. Aynı zamanda bu çalışmada Pertev Paşa Cami'sinin daha sürdürülebilir bir yapıya sahip olabilmesi için önerilerinde bulunulmuştur. Mevcut tasarımında yapı fiziği ve malzemesi açısından değerlendirilip sürdürülebilirlik kapsamında literatür araştırmalarına yer verilmiştir.

151

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR | CALISINCA OLUYOR

Tarihçinin Nihat Erim'in Kitaplığı ile İmtihanı: Bir Başbakan, Bir Sahaf, Bir İş Adamı ve SEKA'nın Kurucusu Kocaeli'de Nasıl Bir Araya Geldi?

Prof. Dr. İbrahim ŞİRİN
Kocaeli Üniversitesi

Kandıra doğumlu 1971-1972 yılları arasında başbakanlık yapmış olan Nihat Erim'in şahsi kütüphanesinde bulunan kitaplarının bir kısmı ailesi tarafından Kocaeli Merkez Kütüphanesi'ne bağışlandı. Bir başbakanın neler okuduğu, neleri not aldığı okuma tarihi açısından dikkate değer bir konudur. Ancak belki de daha önemlisi başbakana gönderilen imzalı kitaplardır. Yazar dönemin başbakanına kitabını imzalayarak gönderirken kendi vasıflarından bahsedip kendisine uygun bir konum için kitabı bir araç olarak kullanmıştır. Bu bildiri de Osmanlı'dan günümüze kitabın ikbal için nasıl bir araç olduğu irdelenecektir. Ayrıca Erim'in kitaplarının arasından çıkan belgeler analiz edilerek sahaf, iş adamı ve SEKA'nın kurucusu arasındaki ilişkiler ağı ortaya konacaktır.

152

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETIYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR | CALIŞINCA ÇÖLÜYÜR

İzmitli Ak Ali Efendi'nin Câmiu'l-Ahbâr'ı ve Kocaelili Bazı Âlimlerin Eserlerinden Nakiller

Recep **DİKİCİ**
Selçuk Üniversitesi

Tarihteki en önemli inanç, bili ve kültür merkezlerinden biri de, Kocaeli ilidir. Bu bölgedeki mevcut medreseler ile çeşitli bilim dallarında yetişen âlim ve edipler, bu gerçeği açıkça göstermektedir. Bilhassa Osmanlı döneminde yaşayan Kocaelili âlimlerin kaleme aldıkları Arapça ve Osmanlıca elyazması eserler, ihtisas kütüphanelerinde yer almaktadır. Bu ecdad yadigârı eserler, ülkemizin kültür miraslarıdır. Bunlardan biri de, İzmitli meşhur âlim Ak Ali Efendi'nin "Câmiu'l-Ahbâr " adlı eseridir. Bu eserin Türkiye'de tek elyazma nüshası vardır. Bu nüsha da, Konya Bölge Yazmalar Kütüphânesi, Antalya-Elmalı Kütüphânesi Koleksiyonunda kayıtlıdır. İzmitli Ak Ali Efendi ve şimdiye kadar ele alınmamış bu eseri tanıtılacaktır. Böylece Kocaeli kültür tarihi ile ilgili ciddî bir boşluk doldurulacaktır. Bunun yanısıra bazı Kocaelili âlimlerin eserlerinden, daha önce sunulmamış konularda nakiller yapılacaktır. .Nitekim Kâtip Çelebi merhûmun "Keşfu'z-zunûn" adlı eserinin mukaddimesi'nde naklettiği "Kim bir mü'minin hayat tarihini yazarsa, onu yaşatmış gibi olur." meâlindeki hadîs-i şerîf ve "Bizim eserlerimiz, bizi tanıtan belgelerdir. Bunun için bizden sonra eserlerimize bakınız." beyiti, bu mevzûnun ne derece büyük önem arz ettiğini göstermektedir.

Bir milletin manevî kültür değerlerinin yekûnunu din, dil, tarih, sanat, edebiyat, öf ve âdetler ile düşünüş ve yaşayış tarzları meydana getirmektedir. Bu kültür değerleri, milletlerin hayatında önemli bir yer tutarlar. Milletler, bu tip kültür değerleri üzerinde hassasiyetle dururlar ve bunları mümkün mertebeye zedeleden ve hatta geliştirecek kendinden sonraki nesillere devrederler. Kocaeli kültür tarihini de gün yüzüne çıkarmak, şanlı milletimizin bu azîz değerlerine katkıda bulunmaktır.

153

ULUSLARARASI MİLLÎ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELI-VI

KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR | CALISINCA
OLUYOR

Türk Halk İrfanının Önemli Bir Metni: Şerh-i Delâil-i Hayrat Yahud Kara Davud-Yazılı-Sözlü Üretim İlişkisi Bağlamında Bir İnceleme-

Dr. Öğr. Üyesi Gürol PEHLİVAN
Manisa Celal Bayar Üniversitesi

154

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETIYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

İzmitli bir müderris ailesi olan Kara Davûdzâdelerin yine müderris olan Kara Davudzâde Mehmed Efendi tarafından kaleme alınan ve halk arasında Kara Davud veya Şerh-i Delâil-i Hayrat olarak tanına eserin asıl adı Tefviku Muvaffıkî'l-hayrât fi îzâhî meâni Delâil-i'l-hayrât (Bazı yazmalarda ise: Tefviku muvaffıkî'l-hayrât li-neyli'l-berekât fi hidmeti menbai's-saâdât)'dır. 18. yüzyılda kaleme alınan eser, yazıldığı devirden itibaren çok meşhur olmuş, halk tarafından çokça okunan, dinlenen, halkın din anlayışını şekillendiren temel metinlerden biri hâline gelmiştir. Köylere kadar yayılan bu eserin İstanbul ve Anadolu sınırlarını da aştığı başta Kahire olmak üzere Osmanlı coğrafyasındaki nüshalarının fazlalığından belli olmaktadır. Matbaanın Osmanlı hayatına girişi eserin yaygınlığını daha da artırmış, kırk civarında farklı baskısı yapılmıştır. Bu ilgi cumhuriyet devrinde de bir kesintiye uğramamış, yapılan üç ayrı neşir değişik yayınevleri tarafından günümüze kadar basıla gelmiştir.

Tebliğimde eserin yazılı-sözlü üretim gelenekleri çerçevesinde halk bilimsel tahlilini yapacak, bu bağlamda Osmanlı insanının zihni formasyonunu edinmesinde eserin rolü üzerinde duracağım. Ayrıca eserin gerek Osmanlı gerekse Cumhuriyet devrindeki yayın macerası üzerinden etki alanının genişliğini tespit etmeye çalışacağım.

“Kocaeli” ve “İzmit” Ön İsimli İşçi Sendikaları ve Kocaeli Coğrafyası İşçi Sendikaları Önemli Eylemleri Tarihçesi

İrfan Özdilek **NIŞANCIK**
Araştırmacı-Yazar

Türkiye’de sendikalar Batıdaki örneklerine göre çok ileri tarihlerde ortaya çıktı. Osmanlı İmparatorluğu döneminde belli üretim dalları dışında sanayileşme yaşanmadığından işçi sınıfının ortaya çıkışı olarak sendikaların ortaya çıkması da batıdaki örneklere göre ileri tarihlerde oldu. İmparatorluk döneminde bilinen ilk işçi hareketleri 1830’lu yıllarda tarım işçilerinde görüldü. Bunlara karşı İmparatorluğun çıkardığı “nizamnameler” oldukça sertti. Üretimin durdurulması (grev) vatan hainliği olarak değerlendirilerek ölümle cezalandırılıyordu. Kasımpaşa Tersanesi İşçileri ve Beyoğlu Telgrafhanesi İşçileri tarafından 1872 yılında gerçekleştirilen grevler de ilk grevler olarak kabul edilmektedir. 1871 yılında kurulan Ameleperver Cemiyeti (İşçi Severler Derneği) kimi araştırmacılar tarafından ilk sendika olarak tanımlansa da asıl olarak yardımlaşma sandığı işlevine sahip bir örgütlenmeydi. İmparatorluğun son yıllarına doğru işçi hareketi ve sendikal faaliyet bakımından bir hareketlenme gözlemlendi. 1908 yılında II. Meşrutiyetin ilanının izleyen günlerde, var olan siyasal hareketlilikten etkilenecek Anayasaya örgütlenme hakkıyla ilgili hükümler konulması üzerine, başta İstanbul ve Selanik olmak üzere çeşitli işkollarının geliştiği bölgelerde çok sayıda sendika kuruldu. Yaygın grevlere gidildi Siyasi iktidar değişse de, grevlere karşı tutumun değişmediği İttihat Terakki’nin uyguladığı sert yöntemlerden anlaşıldı.

Cumhuriyet sonrası işçi hareketi ve sendikacılığın gelişmesinde sanayileşme hareketlerinin büyük etkisi oldu. Osmanlıdan alınan güçlü bir sanayileşme ve kitlesel anlamda işçi bulunmuyordu. Sanayileşme alanında asıl atılım 1930 sonrasında başladı. İzleyen yıllarda kurulan Şeker fabrikaları, Sümerbank, Kömür işletmeleri, Karabük Demir çelik, Türk Petrolleri, Kâğıt fabrikaları devlet eli ile oluşturulan sanayi girişimleriydi. Bunları diğer işletmeler izledi. İmalat sanayinde yeni yeni fabrikaların kurulmasıyla işçi sayısında büyük artışlar oldu. Ancak çalışanların “sınıf” temelinde birleşmeleri yasaktı. Dolayısıyla sendikaların kuruluşu yasaktı. İşçi-işveren ilişkilerini düzenleyen bir yasa kaçınılmaz hale geldi. 1936 yılında ilk İş Kanunu çıkarıldı. İkinci Dünya Savaşının bitiminde dünyada demokrasi rüzgârları esiyordu. Türkiye’de bu etki ile süratle çok partili düzene geçti. 1945/46 yıllarında Çalışma Bakanlığı, İş bulma Kurumu ve İşçi Sigortaları Kurumu kuruldu. Sendikasız bir demokrasi olamazdı 1947 yılında ilk Sendikalar kanunu çıkartıldı ve ilk kez yasal zeminde sendikalar kuruldu Sonrasında Türk-İş, DİSK, MİSK, HAK-İŞ ve Memur Sendikaları takip etti bu süreci...

Sendikal örgütlenme, demokratik toplumlarda önemli bir yere sahip olan örgütlenme özgürlüğünün vazgeçilemez unsurlarından birini oluşturmaktadır. Ayrıca, ülke içindeki güçsüzleri, güçlülere karşı koruma görevini üstlenmiş olan sosyal devlet açısından da önemli bir araçtır. İşveren karşısında güçsüz olan çalışanların, örgütlenerek bir güç oluşturması ve toplu iş ilişkileri yolu ile işverenle olan güç dengesizliklerini giderebilmeleri için toplu işçi işveren ilişkilerinin temelini oluşturan sendikal örgütlenmenin, yasalarla güvence altına alınması, sosyal devlet açısından kaçınılmaz bir yükümlülüktür. Bireysel Sendika Özgürlüğünün Türkiye’de 2821 ve 6356 Sayılı Yasalarda Sendikal Nedenle İş Sözleşmesinin Feshi Bağlamında Güvencesi taşıdığı önem nedeni ile sendikal örgütlenme, sınırları uluslararası sözleşmelerle belirlenmiş olan sendika özgürlüğü ile güvence altına alınmıştır. Çift temel hak olan sendika özgürlüğü ile sendikalar, kuruluş işleyiş ve yönetim açısından; bireyler de sendika kurma, dilediği sendikaya üye olma ve sendikal faaliyetlere katılma açısından bazı haklara sahip olmaktadır. Sendikal örgütlenmenin ilk olarak 1947 yılında 5018 sayılı İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun ile yasal olarak düzenlenmiş olduğu ve özellikle 1980 sonrası dönemde sendikaların siyasal, yasal ve toplumsal olarak gerileme süreci içinde olduğu Türkiye’de, sendikal örgütlenme açısından sendika özgürlüğü, büyük önem taşımaktadır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası Batı Bloğu içinde yer alan Türkiye, çoğu alanın yanı sıra sınırlı da olsa sendikal örgütlenmeyi yasal zemine oturtarak, önemli bir adım atmış ve bunu 1961 Anayasası ve 1963 yılında kabul edilen 274 sayılı Sendikalar Yasası ile geliştirmiştir. Ancak, 1980 yılında gerçekleşen askeri darbe sonucunda kabul edilen 1982 Anayasası ve 2821 sayılı sendikalar yasası bu alandaki kazanımları erozyona uğratmıştır. Türkiye’yi “insan hakları temelinde” dayalı bir devlet olarak tanımlayan 1961 Anayasasının aksine “insan haklarına saygılı” bir devlet olarak niteleyen 1982 Anayasası, neoliberal politikaların da etkisiyle, dönemsel sorunların baş sorumlusu olarak, 1961 Anayasası ile tanınan sosyal hakları görmüş. Özellikle siyaset, üniversite ve sendikal örgütlenmenin, yeniden düzenlenip, kontrol altına alınması gerekliliği düşüncesi üzerine inşa edilmiştir. İlerleyen yıllarda gerek 1982 Anayasası gerek 2821 sayılı yasalarda yapılan değişiklikler ile sendikal örgütlenmenin önündeki engeller azaltılmaya çalışılmıştır.

Bütün bu süreç içinde 1908 Meşrutiyet İlanı ile başlayan Yenileşme Hareketi’nin tetiklediği izleyen günlerde, var olan siyasal hareketlilikten etkilenerek 1921, 1924, 1960 ve 1982 Anayasalarına konulan örgütlenme hakkıyla ilgili hükümler konulması

üzerine, başta hemen yanı başında İstanbul ve Selanik olmak üzere çeşitli işkollarının geliştiği bölgelerde çok sayıda sendika kuruldu. Bölgemiz Kocaeli ve Çevresi Coğrafyasında sendikaların kuruluşunun tetiklemesi ile bölgemizde kurulan sendikalar "Kocaeli" ve "İzmit" ön adı mutlaka konuldu.

1972'de kurulan "İzmit İnşaat-İş", 1976'da kurulan "İzmit Yapıt-İş", "İzmit Konut-İş" ve 1980'de kurulan "İzmit Devrimci İnşaat-İş Sendikası"... Sürecin takipçileri oldu. 16 Aralık 1961'de yapılan İzmit'te faal 12 sendikanın 5 bin işçi ilke gerçekleştirdiği yürüyüş hala konuşulur ancak nedeni bilinmez. 25 Haziran 1965 tarihli "İzmit Klor Alkali Fabrikası Grevi", 6 Şubat 1972 tarihli bin beş yüz işçiden bin üç yüzünün katıldığı İzmit Belediye İşçileri Grevi bugün hatıralardaki hali ile bilinir de anlatılmaz nedense... Kuruluşu sadece bir dilekçede kalmış "İzmit Kap-Gen-İş Sendikası" ve "İzmit Temizlik-İş Sendikası" 1954'lerin kuruluşları olarak sadece birkaç kişi tarafından bilinir de, günümüze taşınamayanlardandır... 23 Ağustos 1983'te İzmit'te kuruluşu yapılan sonradan da TÜMTİS'e iltihak eden "İzmit Nakliyat-İş" 12 Eylül sonrasının ilk sendikal hareketliliğini başlatanları olarak tarihte yerini alır da kimseler bilmez bunu...21 Kasım 1954'de kurulan "Kocaeli İşçi Sendikaları Birliği" ni hangi sendikalar ve kimler kurmuştur bugün unutulmuştur... 1965'de kurulan "Kocaeli Belediyeleri Merkez İşçi Sendikası" ve 1965 kuruluş tarihli Kocaeli Metal-İş Sendikası'nın ilk adının "İzmit Belediye İşçi Sendikası" olduğunu bugün kimseler bilmemektedir. Ve dahası; Kocaeli Tarihi'ne yeni bir ışık tutacağına inandığımız bu bildirimizde.

SEKA ile Selüloz-İş Sendikası Arasında YAPILAN İlk Toplu İş Sözleşmelerinin Analizi

Dr. Öğr. Gör. Kadri UNAT
Ankara Üniversitesi

Türkiye'de iş ilişkileri alandaki ilk düzenlemeler 1930'lu yıllarda hayata geçirilmiştir. 1936 tarihli İş Kanunu ve 1938 tarihli Cemiyetler Kanunu, söz konusu düzenlemelerin ilk örneklerini oluşturmaktadır. Fakat bu düzenlemelerin oluşturduğu yapıda grev ve lokavta yer verilmediği gibi sınıf esasına dayanan örgütlerin kurulması yasaklanmış ve bu durum sendikal hareketleri engellemiştir. Ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'de başlayan demokratik süreç bu alana da yansımıştır. Haziran 1946'da sınıf esasına dayalı dernek kurma yasağı kaldırılmış, 1947'de yürürlüğe giren Sendikalar Kanunu ile de sendikaların kurulabilmesinin önü açılmıştır.

Bu düzenlemeler 1936'da açılan İzmit Kâğıt Fabrikası'na da yansımıştır. Zira Fabrika, çok sayıda çalışanıyla Türkiye'deki emek dayanışmasına öncülük etmiş ve tarihsel süreç içerisinde çeşitli sendikal gelişmelere sahne olmuştur. İzmit Kâğıt Fabrikası çalışanlarının ilk sendikal faaliyetleri Türkiye'nin demokrasiye geçiş sürecinde söz konusu olmuş ve 1946 yılında Kocaeli Selüloz Sanayi İşçileri Sendikası'nı kurmuşlardır. Şubat 1952'de kurulan Selüloz-İş Sendikası ise İzmit Kâğıt Fabrikası çalışanlarının en önemli sendikal faaliyetleri olarak kayıtlara geçmiştir.

Ancak bu konudaki asıl önemli gelişmeler 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi'nden sonra meydana gelmiştir. Çünkü sosyal devlet ilkesini benimseyen 1961 Anayasası sendika kurma özgürlüğüne, toplu sözleşme özerkliğine ve grev hakkına anayasal güvence getirmiştir. Ayrıca 1963'te yürürlüğe giren Sendikalar Kanunu ile sendikaların kurulması ve üyelikte serbestlik ilkeleri güvence altına alınmış; 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu ile de toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve toplu iş uyuşmazlıklarının çözüm yolları ilk kez düzenlenmiştir.

Bu gelişmeler üzerine Mayıs 1955 itibarıyla SEKA olarak isimlendirilen Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları İşletmesi ile Selüloz-İş Sendikası arasında Toplu İş Sözleşmeleri imzalanmaya başlanmıştır. Bu çalışmanın konusunu da 1965, 1967, 1969, 1971 ve 1973 yıllarında imzalanan bu sözleşmeler oluşturmaktadır. Türkiye emek tarihinin ilk işveren-işçi akitleri arasında yer alan bu sözleşmeler, incelenmek ve karşılaştırılmak

yoluyla SEKA özelinde iki darbe arası dönemin işveren-işçi ilişkileri analiz edilecektir. Söz konusu analiz, sözleşmeler arasındaki benzerliklerin ve farklılıkların belirlenmesi suretiyle hem işverenin hem de işçilerin hakları ve sorumlulukları çerçevesinde yapılacaktır.

Kocaeli Türkülerinin Grafiksle Analiz Yardımıyla İncelenmesi

Prof. Dr. Feyzan Göher **VURAL**
Prof. Dr. Timur **VURAL**
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Türk kültürünün en önemli yapı taşlarından olan türküler, Anadolu insanının binlerce yıllık yaşamına ilişkin değerli bilgiler barındırırlar. Savaş, göç gibi toplumsal olaylar; ayrılık, sevdâ gibi bireysel durumlar; gelenek ve görenekler türkü sözleri içinde yer alır. Türkü sözleri, halk edebiyatı, müzikoloji, sosyoloji gibi pek çok bilim dalının inceleme kapsamına girer. Bunlarla birlikte türkülerin melodik ve ritmik analizi de bölgenin kültürü açısından değerli bilgiler sunarlar.

Grafiksle analizlerin müzik eserlerinde kullanımı, dünyada son dönemlerde öne çıkmaya başlamıştır. Bu analiz biçiminde, ses dağılımını ya da ritmik yapıların sıklığını gösteren standart grafik biçimleri yerine, eserin baştan sona akışını, ses yükselme ve inişlerini sergileyen bütüncül bir görünüm sunulması hedeflenir. Bu şekilde eserin bir bakışta genel akışının görülebilmesi amaçlanarak hazırlanan grafiksle analiz, bir anlamda eserlerin kalp atışı çizelgesi gibidir. Bu çalışmada Kocaeli türkülerinin melodik akışını, süsleme ve ses geçişlerini yansıtan grafik analizlerine ek olarak, kuvvetli ve zayıf zamanları yansıtan nokta analizleri ve melodik ve ritmik yapının detayları gösteren yardımcı grafik ve tablolarından da faydalanılacaktır.

Osmanlı Devleti'nde ayakkabı milletlerin fark edilmesinde ayırt edici bir unsurdur. Rengi, derisi bu ayrımı kolaylaştırırdı. Ermeni kırmızı, Rum siyah, Yahudi mavi, Türk sarı renk giyerdi. Bu konudaki hususlar fermanlarla bildirilmişti. Söz konusu malzemede kullanılan renkler çeşitli olup milletleri ifade ettiği gibi bizzat "ayakkabı" için kullanılan terimler de zengindi. Potin, çizme, çarık, nalın, takunya, terlik, edik, çedik bunlardan sadece bazılarıydı. En yaygın kullanılan terimlerden biri de pabuç idi.

Ayakkabı isimlerin çeşitliliği ayakkabı türünün fazlalığını gösterdiği gibi aynı cins ayakkabıların başına yerleşim yeri getirilerek tanımlanması o ürün türünün genişliğine işaret eder. Şer'iyye sicillerine göre 16. Yüzyılda Kocaeli'nin birçok yerleşim yeri pabuç isimlerinin başında kullanılmıştır. Gebze, Kandıra, İznikmid, Geyve pabuçları sözü edilen pabuçlar arasındadır. Bütün bunlar Kocaeli'nde ayakkabı üretiminde ihtisaslaşmaya gidildiğini göstermektedir. Kocaeli'nde pabuç üretimi Selanik'te keçe, Bursa'da ipekli, Ankara'da sof, Konya'da boğasi gibi aranan bir meta idi. Bildiride Kocaeli pabuçlarının niçin aranılır olduğu sorgulanacak, şer'iyye sicillerine dayanarak Kocaeli ve çevresinde kullanılan ayakkabı çeşitleri incelemeye alınacaktır.

Kocaeli Giyim Kuşam Örneklerinin Geleneksel Kültüre Yansımaları

Gizem ANŞIN GÜRTEKİN
Bursa Uludağ Üniversitesi

Giyim ve kuşam geçmişten günümüze kadar, insanlığın en etkin kültürel dinamikleri arasında yerini almıştır. Önce insan vücudunu korumak amacı ile ortaya çıkan giyinme serüveni, daha sonra çevrenin şartlarına göre şekillenerek sosyal ve tarihi gelişimini toplumun özelliklerine göre tamamlamıştır. Her toplum kültürüne, sosyal yapısına, yaşadığı bölgenin coğrafi ve iklim özelliklerine göre kendi giyim tarzını oluşturmuştur. Böylece geleneksel giyim kuşam kültürü kavramı ortaya çıkmıştır.

Bu araştırmada Kocaeli ilinin giyim kuşam kültürü, takı ve aksesuarları ile ayağa giyilen geleneksel örneklerin kültüre yansımaları detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Yöre halkı estetik ve ergonomik koşulları bir arada kullanarak yaşamış oldukları bölgenin giyim kuşam kültürlerine büyük ölçüde katkıda bulunmuşlardır. Giyim kuşam tarzı genel olarak yaşayış biçimlerini, ekonomik durumlarını ve sosyal yapılarını yansıtmaktadır. Yapılan bu araştırmada birinci elden kaynaklar ve ikinci elden kaynaklar toplanarak; kaynak tarama, tasnif (sınıflandırma), tahlil (analiz), tenkit (eleştiri) ve terkip (bileştirme) yöntemleri kullanılarak incelenmiştir.

Sonuç olarak Kocaeli bölge halkının giyim kuşam kültürünü, takı ve aksesuar zevklerini yansıtan örneklerin tamamen yok olmadan araştırmayı ve belgelemeyi amaçlayan bu bildiride, ulaşılabilen tüm materyal ve belgeler detaylı bir şekilde incelenmiş ve elde edilen bilgiler fotoğraflarla desteklenerek sunulmuştur. Günümüzde üretimi ve kullanımı giderek azalan ve kaybolma arifesinde olan kültür değerlerinin araştırılması, günümüze ulaşabilen örneklerinin tespit ve muhafaza edilmesi, sistematik bir biçimde analiz edilmesi ve elde edilen sonuçların belgelenmesi, başka kültürlerle ve gelecek nesillere tanıtılması açısından önemlidir.

Kocaeli Manavlarında Geleneksel Bir El Sanatı Olan Dantelin Yeri

Prof. Dr.
Seda GÜNEŞDOĞDU SAĞDINÇ
Kocaeli Üniversitesi

Ulusal kültürümüzün kendine özgü niteliğini yitirmeden çağdaş boyutlar kazanmasında, geleneksel el sanatlarının araştırılıp gün ışığına çıkarılması kaçınılmaz bir zorunluluktur. El sanatları, bütün halk sanatları gibi, bir ulusun kültürel kişiliğinin en canlı ve anlamlı belgeleridir.

Kocaeli manavları, süsleme sanatının en güzel örneklerinden biri olan danteli günümüze kadar taşımıştır. Bazen evlerinin salonun da bir sehpanın üzerinde bir örtü, bazen bir gaz lambası örtüsü, bazen de yastık ucunda kendine yer bulmuştur. Ne yazık ki çok ince ve sanatsal özelliği ile dantel, günümüzde unutulmaya yüz tutmuştur. Günlük yaşamında danteli hâlâ kullanan Kocaeli manavları, bunu gelecek yüzyıllara taşımak istemektedir. Bu çalışmada, ilk defa geleneksel bir el sanatı olan dantelin Kocaeli manavlarında kullanımı değerlendirilecek ve yaşamlarındaki önemli tartışılacaktır.

163

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

Coğrafi İşaretlerin Yörelere İçin Önemi ve Kocaeli’nde Coğrafi İşaret Almış El Sanatı Ürünleri

Zeynep BALKANAL
Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Coğrafi işaret bir bölge veya yöreye ait ve o yöre ile özdeşleşmiş, belirgin bir niteliği olan ürünlere verilen işarettir. Coğrafi işaretlerin başlıca amaçları, ürünün belli bir standartta üretilerek kalitesinin sağlanması, yörede üretim yapan kişilerin öncelikli olarak korunması ve yörenin kalkınmasına destek olması şeklinde sıralanabilir. Ekonomik faydalarının yanı sıra coğrafi işaretler kültürün korunması açısından da yüksek öneme sahiptir. Ülkemizde bulunan el sanatı ürünlerinin yerel değerlerine sahip çıkılması, uluslararası boyutta da tanınması açısından önemlidir. Aynı zamanda kırsal turizm ve ekoturizm açısından bakılacak olursa, coğrafi işaret almış el sanatı ürünleri ön plana çıkmaktadır. El sanatı ürünlerimizin gerek hammadde gerekse yapılaş tekniği ve motiflerinin zengin çeşitliliğe sahip olması coğrafi işaret alınmasını gerekli kılmaktadır. Kocaeli ilinde coğrafi işaret almış el sanatı ürünlerini “Hereke Yün El Halısı”, “Hereke Yün İpek El Halısı”, “Karamürsel Sepeti”, “Kandıra Bezi” olarak sıralayabiliriz. Bu kapsamda araştırmada coğrafi işaretlerin yörelere için önemi belirtilerek, Kocaeli’nde coğrafi işaret almış el sanatı ürünlerinin özellikleri değerlendirilecektir. Bu ürünlerin coğrafi işaret almalarının kırsal turizme ve ekoturizme olan etkileri üzerinde durulacaktır.

Kocaeli Sancağı'nda İpek ve İpekböcekçiliği: Geyve Nahiyesi

Dr. Öğr. Üyesi Tülin ÇORUHLU
Sakarya Üniversitesi

Bu bildirinin konusu; Osmanlı döneminde önce İznikmit, daha sonra Kocaeli Sancağı ve nihayet 1957 yılında Sakarya iline bağlı Geyve nahiyesinde süregelen ipek ve ipekböcekçiliğine dair somut kültür varlıklarından yola çıkarak bölgenin geçmiş üretim, ticaret, kültür ve sanat ortamına işaret etmektir.

Bu günkü idari yapıya göre İlçenin doğusu Sakarya ilinin Taraklı ve Karapürçek, batısında Pamukova, kuzeyi Adapazarı (Sakarya Merkez) ve Sapanca, güneyi ise Bilecik'in Osmaneli ve Gölpaazarı ilçeleri ile sınırdır. Yakın tarihlere kadar Pamukova eski adıyla Akhisar ve Taraklı/Yenice Geyve ilçesine bağlı köyler iken bu gün her ikisi de ilçe olmuştur. Dolayısıyla adı geçen ilçeler de bu araştırmanın kapsamı içerisindedir. Bu gün Pamukova'nın bir köyü olan Mekece ve Bilecik'in ilçesi eski adıyla Lefke/Osmaneli de dahil olmak üzere, tarihi Hicaz demiryolunun Doğançay, Ali Fuat Paşa, Pamukova(Akhisar), Mekece istasyonları yakın bir tarihe kadar Geyve ilçesi sınırlarında kalmaktaydı. Anadolu'yu İstanbul'a dolayısıyla Avrupa'ya bağlayan eski ticaret yolu (İpek Yolu), Osmanlı döneminin İstanbul'dan çıkıp doğu ülkelerine ulaşan 'Bağdat Yolu' yada 'Ordu Yolu' Geyve sınırlarından geçerek devam etmektedir. Geyve 1957 tarihine kadar İzmit/Kocaeli'ye bağlı bir Nahiyeye iken, Sakarya'nın il olmasıyla bu ile bağlanmıştır. Eski ulaşım ağı üzerinde bulunması, coğrafi konumu ve İstanbul'a yakınlığı Geyve'yi tarih boyunca ticari bakımdan önemli kılmıştır. Bulunduğu coğrafya Türklerin Marmara Bölgesinde ilk yerleştiği alanlar ve Osmanlı Beyliğinin kuruluş bölgesidir. Dolayısıyla İbni Batuta, Aşık Paşazade, Evliya Çelebi, Charles Texier, Edouard Charton vb. bir çok tarihçi ve seyyahın da Anadolu'ya geçiş güzergahı üzerindedir.

Dokumacılık için önemli ve pahalı bir hammadde üreten ipek böcekçiliği Osmanlı döneminde Geyve'nin en önemli Pazar ürünlerinden biridir. Bölge halkının geçim kaynağı olan pamuk yetiştiriciliği ve ipek böcekçiliği sanayileşme, fabrikasyon sentetik dokumaların yaygınlaşması ile 20.yüzyılın üçüncü çeyreğinden itibaren terkedilmiştir.

Bu araştırmada arşiv belgeleri ve saha çalışması ile tespit edilen bulgular eşliğinde Geyve'de dokumacılık ve ipek böcekçiliği resim ve çizimler ile ilk kez ele anlatılacaktır.

165

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR | CALISENCA
OLUŞTUR

İstanbul'un Tarihi Kimliğine Yazılı Kocaeli'nin Antik Dekoratif Taşları: Hereke Pudingi ve Kutluca Kireçtaşı

Dr. O. Serkan **ANGI**
Doç. Dr. Yılmaz **MAHMUTOĞLU**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Uygurlık tarihinde önemli bir yere sahip olan İstanbul'un tarihi kimliğini, anıtsal yapılarında kullanılan taşlar oluşturmaktadır. Özellikle, antik kent merkezi olarak bilinen "Tarihi Yarımada" bölgesini süsleyen önemli anıtsal yapılar adeta farklı taşlardan oluşturulan bir "müze" görünümündedir. Burada bulunan başlıca; Roma, Bizans ve Osmanlı İmparatorluklarının simgesi sayılabilecek saray, kilise, cami, sur, külliye, türbe vb. birçok yapıda, tarihsel dönemler boyunca Kocaeli bölgesinden sağlanan "Hereke Pudingi" ve "Kutluca Kireçtaşı (Gebze Rudistli Kireçtaşı)" genellikle mimari bezeme elemanı olarak yoğun bir şekilde kullanılmıştır. İstanbul'daki önemli kültürel miras yapılarında kullanılarak onların, sahip oldukları göz alıcı renkleri ve desenleri ile estetik değerlerini artıran Kocaeli'nin antik dönemlerden bu yana çok önemli kültürel ve tarihi bir değere sahip bu dekoratif taşlarının, sadece Kocaeli'nin civarında ve İstanbul'da değil, özellikle Roma ve Bizans döneminde, İtalya başta olmak üzere, Dünya'nın birçok ülkesinde bulunan önemli anıtsal yapılarda da kullanıldığı bilinmektedir.

İstanbul'daki önemli anıtsal yapıların birçok kârgir yapı elemanında, zamanla, özellikle atmosferik etkiler sonucu ortaya çıkan "taş hastalıkları" ve buna bağlı oluşan yıpranma ve tahribatlar, bugün bu yapıların bir çoğunda restorasyon çalışmalarını zorunlu hale getirmiştir. Son on yıl içerisinde, bu yapıların birçoğu restore edilmiş, bazıları için ise çalışmalar günümüzde halen devam etmektedir. Öte yandan, kültürel miras niteliğindeki anıtsal yapıların mimari ve estetik değerlerinin korunması amacıyla yapılması önem arz eden bu restorasyon çalışmalarında, yapıların "özgün" malzemesi olan "orijinal" taşlara ve bu taşların sağlanabileceği potansiyel kaynaklarına günümüzde önemli derecede ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu bildiride, Kocaeli Yarımadası'nda, Gebze, Körfez ve Hereke yerleşkelerinin civarında yer alan ve İstanbul'daki tarihi yapıların restorasyonlarında kullanılması amacıyla Hereke Pudingi ve Kutluca Kireçtaşı elde edilebilecek potansiyel kaynak alanları araştırılmıştır. Çalışma kapsamında, bölgede bulunan antik ocak yerleri ile orijinal taş sağlanabilecek lokasyonlar saptanmış ve belirli noktalardan alınan temsili taş örnekleri üzerinde yapılan ilgili laboratuvar deneyleri ile malzeme özellikleri belirlenmiştir. Sonuç olarak, her iki taşın potansiyel kaynak alanlarından temin edilebilecek orijinal taşların, İstanbul'daki restorasyon çalışmalarında kullanılabileceği anlaşılmıştır.

Halı Sanatında Ustalık Mertebesi "Hereke Halısı"

Emine **AKYILMAZ GÜNAYDIN**
TBMM Milli Saraylar Hereke Halı
ve Kumaş Fabrikası

Hereke Halısı uzun yıllardır tüm dünyada tanınmakta ve halı meraklılarının ilgisini çekmektedir. Hereke Halısının günümüze gelene kadar geçirdiği evreler göz önünde bulundurulduğunda, Türk kültürünü ve geleneklerini yansıtan eşsiz sanat eseri olmasının yanında hem folklorik hem de ekonomik değere sahiptir.

Dünyada bilinen en eski halı olan Pazirik Halısı "Türklerin Kavimler Göçü" yıllarındaki göçebe alışkanlıklarını ve atlarına olan bağlılıklarını simgeler nitelikteydi. Pazirikten bugüne halılar asırlar boyunca hayatın, yaşam tarzlarının da bir nevi anlatımı olmuştur. Halı sadece ihtiyacı karşılamakla kalmayıp kültürlerini oluşturan insanların tüm duygularını (sevgilerini, acılarını, mutluluklarını...) renk ve sembollerle (motifler) ilmek ilmek dokudukları bir kültür birikimidir.

Günümüzde dünyaca en ince (kalite) ve değerli halısı olarak kendine haklı bir yer edinen "Hereke Halısı" halı sanatının olgunluk noktasıdır. 19 yy. saray ve çevresi için özel olarak dokunan Hereke halıları Anadolu halklarından aldığı geleneği kalite sıklığında imkan vermesi ile hem desen tasarımı hem de dokuma tekniği sayesinde, halı sanatını daha üst seviyelere taşımıştır.

Hereke halısının günümüze geliş öyküsü; Osmanlı sanayisinin ilk maden fabrikalarından biri olarak kabul edilen Hereke Fabrika-i Hümayunu'nun 1843 yılında Sultan Abdülmecid döneminde kurulmasıyla başlar. 1891 yılına kadar başta sarayın ipek döşemelik kumaş ve perde ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulur. 1891 yılında Sultan 2. Abdülhamid döneminde yine sarayların ihtiyaçlarını karşılamak üzere halı üretimine başlar. Sultan Abdülhamid'in himayesinde Sivas, Ladik ve Manisa'dan getirilen ustalarla başlanan üretimde, ustalara önce saray tarafından verilen desen örnekleri dokutturulmuş ve bu desenler daha sonra geliştirilerek özgün bir "Hereke" uslubu yaratılmaya çalışılmıştır.

Hereke Halılarını; Yün halı ve ipek halı olarak iki kategoride inceleyebiliriz. Hereke yün halısı 60x60 kalite m2 de 360.000 düğüm bulunmaktadır. İpek halı 100x100 kalitede (Günümüzde çok daha inceleri 1200x1200-2000x2000 yapılmaktadır.) m2'sinde 1.000.000 düğümle halı literatüründe dünyanın en kaliteli halısı olarak kabul görmüştür.

Yine Hereke Halılarının il örnekleri Gördesli ustaların kendi yörelerinin renk, motif ve kompozisyonlarını uygulamasıyla ortaya çıkan Gördes tipi halılar oluşturmaktadır. Gördes tipi olarak adlandırılan bu halılar sarayların oda ve salonlarını kaplayacak şekilde çok büyük ebatlı halılardır. Desen olarak bu halılarda ortada büyük bir madalyon, köşelerinde de çeyrek madalasyonlar kullanılmıştır.

Hereke Halılarının desen özellikleri; Natüralist çiçek ve yaprakların hakim olduğu görülür. Hançer yaprak, nar çiçeği, rozet çiçekler, karanfiller, laleler, güller, sümbüller, gonca güller, Rumiler, hatailer ve pençler çokça görülen motifleridir. Halılarda görülen bazı tasvirlerin sembolik olarak ifade ettikleri dini anlamlar da vardır.

Hayat Ağacı motifi sonsuz yaşamı ve cenneti, mihraplarda bulunan bir demet çiçek Bağ-ı İremi, nar motifi kudret ve bereketi, soyut olarak anlatırlar.

Hereke yün halılarında az sayıda geometrik motiflerin kullanıldığı, bitkisel bezemelerin yanında birkaç halıda hayvan motifleri de kullanılmıştır. Hereke halılarında bitki ve hayvan motifleri natüralist olarak işlenmiş, bazı örneklerde ise stilize motifler kullanılmıştır.

Hereke Halılarında zeminde kırmızı, pembe, bej, mavi, açık yeşil ve lacivert ağırlıklı olarak kullanılmıştır.

Hereke Halılarında madalyonlu (göbekli) birinci desenli, 1/2 simetrik desenli, yekpare desenli, mihraplı desenli, yolluk desenli, geometrik desenli, kompozisyonlar kullanılmıştır.

Yine Hereke Halılarında, Gördes düğümü olarak tabir edilen çift bağlama kapalı düğüm kullanılmaktadır.

Yazımızda çok genel hatlarıyla bahsettiğimiz Hereke Halısı, Pazirikten günümüze, yaşayan kültürlerin vücut bulduğu hayatın tanımı gibi sanki. Tarih sahnesinde kültürlerin oluşmasında, yaşamasında etkili bir yeri olan halı sanatının olgunluk mertebesi sayılan Hereke Halısının dünya kültürüne ve Kocaeli'ne bahsedilen zengin bir hazine ve miras olarak görülmesi ve bir mirasın korunarak gelecek kuşaklara aktarılmasının büyük önem arz ettiği yadsınamaz bir gerçek ve gerekliliktir.

Gastronomi Festivallerinin Kocaeli Turizmine Katkısı: Eşme Ayva Festivali Örneği

Öğr. Gör. Dr. Ömür **ALYAKUT**
Dr. Öğr. Üyesi Tülay **POLAT ÜZÜMCÜ**
Kocaeli Üniversitesi

Festivaller, bir bölgede belirli periyotlarda toplumun kendine has bir değeri kutlamak veya bir olay ve kişiyi anmak amacıyla yürüttükleri kültürel, sanatsal ve sosyal içerikli etkinlikler olarak tanımlanmaktadır. Festivaller, yapıldığı yörenin tanıtılmasında yüksek bir etkiye sahip olmakla birlikte ülkenin ulusal ya da uluslararası çapta bilinirliğine katkı sağlamak ve turizm faaliyetlerini de destekleyen en önemli etkinlikler arasında yer almaktadır. Festivaller, turizm bakımından güdeleyici olmakla birlikte destinasyonun kültür vadinin bir parçası olmakta ve destinasyonun tanınması ve markalaşması bakımından da önemli rol oynamaktadır. Özellikle kırsal alanlardaki turizmi canlandırmak ve yörenin gastronomi çekiciliğini ön plana çıkarmak amacıyla yapılan gastronomi festivalleri de kırsal bölgelerin tanıtımı için önem arz etmektedir.

Buradan hareketle planlanan çalışmada Eşme Ayva Festivali derinlemesine ele alınmış ve bu festivalin yöreye ve Kocaeli iline katkıları araştırılmıştır. Çalışma kapsamında nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak yerel yönetim, esnaf ve yerel halktan oluşan 10 kişiyle yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler sonucu elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle yorumlanmıştır. Çalışma sonunda Eşme Ayva Festivali'nin yöreye ve Kocaeli turizmine sağladığı sosyal, ekonomik ve kültürel katkıları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Kocaeli Manavlarında Sosyo-Kültürel Hayat

Dr. Öğr. Üyesi Seda **YILMAZ VURGUN**
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

Günümüzde İstanbul, Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Bilecik, Bursa, Balıkesir, Çanakkale, Eskişehir, Kütahya, Afyon, Manisa, Ankara, Konya, Uşak ve Diyarbakır gibi iller de Manavların yaşadığı yerleşimler mevcuttur. Konumuz olan İzmit'in yerli ahalisi olan eski Türk boy ve oymaklarına mensup Türk göçebelere zamanla göçebeliği terk edip, iskân edilince Manav olarak tanımlanmışlardır. Bu çerçevede Manavlar bölge de yerli hayata geçmiş Türkmenler olarak adlandırılmışlardır.

İzmit'teki Manavlar üzerine yürütülen bu saha çalışmasında bölge halkının sosyo-kültürel yapısı hakkında bilgi verilmeye çalışılacaktır. Manavlık Türk alt kimliklerinden biri olduğundan örfler, adetler, gelenekler ve görenekler de Orta Asya'daki Türk kültürünün izini sürmek mümkün olacaktır. Türk toplumunun tarihi gelişim çizgisinde Manavlar incelendiğinde, uyumlu, dengeli, çalışkan, üretken bir yapı ortaya koydukları anlaşılmaktadır. Bölge üzerinde yapılan çalışma hafızalar dan silinmek üzere olan tarihsel bilgiler ile örf-adetlerin geleceğe taşınması açısından önem teşkil edecektir.

Manavların Geleneksel Konut Mimarisi: Taraklı Örneği

Tacettin ÖZKAHRAMAN
Taraklı Belediye Başkanı

Taraklı, Türkiye'nin en gelişmiş ve nüfus yoğunluğu en fazla olan Marmara bölgesindedir. Buna rağmen son yıllardaki hızlı gelişmenin getirdiği çirkin yapılaşmadan korunmuştur. Arkeolojik, doğal ve kentsel sit alanıdır. Osmanlı dönemi sivil mimarlık örneğini taşıyan 110 adet bina tescillenmiştir. Taraklı'daki binalar, mimaride etkin olan şartlara göre şekillenmiştir. Mimaride yapılaşmayı etkileyen şartlar; yöredeki malzeme, iklim, imkan ve ihtiyaçlardır. Taraklı'daki binaların ana yapısı; temel olarak yığma taş, su basmanından sonra ahşap taşıyıcı sistemden oluşturulmuştur. Dolgu olarak kerpiç kullanılmıştır, ağırlık istenmeyen yerde bağdadiye sistemi uygulanmıştır. Evlet genellikle 2 ya da 3 katlıdır. Geçmişte ataerkil ailelerin kullanımı için evlerde genelde geniş olarak yapılmıştır. Odalar hayat da deniler sofaya açılır. Odaların çoğunda aynı zamanda yastık-yorgan dolabı olarak kullanılan küçük banyolar bulunur.

171

KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR | CALISINCA
OLUYOR

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

Kocaeli ve Adapazarı Manavları Arasında Geleneksel Yağlı Yufka Daveti ve Yemeği

Öğr. Gör. Ersin UĞURKAN
Kocaeli Üniversitesi

Yufka, Türk yeme içme kültürünün ayrılmaz bir parçası aynı zamanda Anadolu'nun birçok bölgesinde halen ekme yerine kullanılan yiyecektir. Bu şekilde kurutulan yufka özellikle kışın ihtiyaç halinde ekme yerine börek ya da tatlı yapımında evlerin erzak depolarında hazırda tutulan temel yiyecektir. Anadolu'nun yerli halkı olan Kandıra ve Adapazarı'nda yaşayan Manavlar arasında da yufka önemli bir değere sahiptir. Çalışmada temelde yufka, kaz eti ve yağının kullanılarak Manavlar arasında yapılan özel bir davet yemeği olan yağlı yufka analiz edilmiştir. Her ne kadar "yağlı yufka" olarak oldukça mütevazı bir adlandırma yapılsa da aslında ziyafet yemeğidir. Çalışmanın amacı giderek unutulmuş ve çok az bilinen Yağlı yufka davetinin ve yağlı yufkanın yeniden bilinir ve görünür kılınmasıdır. Bu nedenle de diğer yörelerden farklı olarak kış davetlerinin ayrılmaz parçası olan geleneksel yağlı yufka daveti analiz edilmiştir. Yağlı yufka davet yemeği; yufka, kaz eti ve kaz yağının uyumlaştıran ve bir yemek türüdür. Çalışmada Yağlı yufka davetinin özelliği, yağlı yufkanın yapılışı; yufkanın özelliği kazın beslenme ve kesim süreci, kazın haşlanması, kazın yağının çıkartılarak yufkaların kaz yağı ve suyu ile yağlanması, yağlanan yufkaların tepsiye yerleştirilmesi ve kaz eti ile bütünleşme evresinin tüm süreci ve sunumu detaylandırılarak betimlenmiş, görsel olarak da kayıt altına alınmıştır. Bununla ilgili olarak özellikle Manav kültürünün aktif olarak devam ettiği Adapazarı Manav köylerinde mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Adapazarı Manav kültürünün devamı olan Kandıra bölgesindeki Manavlar arasında bu geleneğin yaşatılıp yaşatılmadığı değerlendirilmiştir. Bu sayede yağlı yufka geleneğinin ne derece devam ettiği yeni nesillere aktarımı konusu ele alınmıştır. Çalışmada yağlı yufka daveti olarak adlandırılmasının nedeni üzerinde durularak bunun özel günde yapılan bir yemek olmadığı aksine davet için yapılan bir yemek türü olduğu vurgulanmıştır.

Manavlarda Evlenme Gelenekleri ve Halkoyunları

Ahmet İŞSEVER
Emekli Öğretmen

Marmara bölgesinin ve Kocaeli vilayetinin pek çok yerinde yaşayan ve yaşadıkları bölgelerin yerlileri olarak adlandırılan Manavlar, yüzyıllardır sürdürdükleri gelenekleri ile kültürel hayatımıza renk katmışlardır.

Manavlarda evlenme gelenekleri olarak şu başlıklar sıralanabilir: Kız isteme ve kına gecesi, dolma sarma, konak düzeni, evde ve köyde düğün hazırlıkları, gelinin hazırlanması, tavuk toplama, düğün eğlenceleri, konukların gelmesi, meydan adabı ve kuralları, gelin alma, davuk silkme, gelin gezdirme.

Tebliğimizde alan araştırması sonucunda edindiğim tecrübelerimi paylaşacağım. Yine, yörede oynanan oyunlar ve isimleri, konak getirme oyununun anlatımı, Karagözlüm oyununun anlatımı, Zeylek oyununun anlatımı yapılacaktır.

173

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

Kocaeli'ndeki Artvin Muhacirlerinin Mutfak Kültürü ve Ekmek Pişirme Aracı Pileki

Ülkü ÖNAL
Araştırmacı, Yazar

Kocaeli, tarihi süreç içerisinde yoğun göçlere sahne olmuş şehirlerimizdendir. Artvin ve çevresinden de zaman içerisinde göçler almıştır. Halk arasında 93 Harbi olarak bilinen 1877-1878 tarihli Osmanlı-Rus Savaşı sebebiyle Artvin'den Anadolu içlerine göç edenlerin bir kısmı da Kocaeli ve ilçelerine gelmiş, Artvinli muhacirler; buralarda devletin tahsis ettiği yerlerde köyler kurmuşlardır.

1960'lardan sonra Artvin'den işsizlik, sağlık, eğitim ve benzeri sebeplerle hızlanan göçlerin yönlerinden biri yine Kocaeli olmuştur. Her iki şehir halkı arasında sürekli gidiş-geliş nedeniyle kültürel bağlar da güçlenmiştir. Muhacirlerin bazıları toplu olarak yaşamayı tercih etmişlerdir. Bu nedenle Artvin'den Kocaeli'ne taşınan yerel kültür özellikleri kısmen korunmuştur. Kültürün önemli bir parçası olan yemek kültürü de, bu yolla Kocaeli ve çevresine taşınmıştır. Osmanlı yönetiminde beraber yaşadıkları Acaralı/Batumlu ve Ahıskalı muhacirlerle de ortak yemekleri bulunmaktadır. Bu bildirideki amaç unutulmaya yüz tutan yemeklerin tekrar gün yüzüne çıkarmak olacaktır. Ayrıca eskiden ekmeğin pişirme aracı olan topraktan yapılan pileki tanıtılacaktır.

Kocaeli'ne göç etmiş olan bölge halkı, yiyeceklerinin bazılarını memleketlerinden getirmekteler. Artvin'de doğup bir müddet yaşadıkları Kocaeli'ne yerleşenler alıştıkları tatları bırakmazlar. Kocaeli'nde ki Artvinlilerin iç kesimden olanlar hamur işi ağırlıklı olmak üzere baklagiller, süt ürünleri ve et tüketmekteyken, sahile yakın olanlar ise karalahana ve balık ağırlıklı beslenmektedir. Bildirimizde, Kocaeli'ne farklı dönemlerde yerleşmiş olan Artvinlilerin bölgeye taşınmış oldukları mutfak kültürlerini, yeni yerleşim yerlerindeki yemek kültürlerinde görülen değişimleri, hazırlanış biçimleri ve mutfakla ilgili tespitleri yapılan yemeklerden örnekler sunulacaktır. Bildiri niteliksel yöntemle incelenecektir. Bunun için Artvin kökenli kişiler ile birebir görüşülüp veriler sözlü olarak tarafımızca derlenmiştir.

Kandıra Mutfak Kültüründe Tören Yemekleri Üzerine Bir Değerlendirme

Ayşe AKMAN
Kültür ve Turizm Bakanlığı

Türklerde toplu yemek yeme geleneği oldukça yaygındır. Toplu olarak törenle, şölenle yemek yeme geleneği eskiden beri devam edegelmiştir. Eskiçağ Anadolu'sunda da dinsel törenlerde yemek yendiğini gösteren arkeolojik buluntular mevcuttur. Düğünlerde, savaşa gidişte, başarılı bir işten dönüşte, ölü gömme törenlerinde, dinsel derneklerde toplu olarak yemek yenirdi. Bu kültürel mirasın bir devamı niteliğinde günümüzde Anadolu'da düğünlerde, bayramlarda, sünnet törenlerinde, yağmur dualarında, nevrüz ve hidrellez zamanlarında, doğum ve ölümle ilgili törenlerde büyük ziyafet sofraları kurulur ve kalabalık bir katılımı yemekler yenir. Bu törenlerde yörenin en iyi yemek yapan aşçı kadınları görev alır, yöreye özgü en lezzetli yemekler hazırlanır.

Kocaeli İli'nin Karadeniz sahilinde yer alan Kandıra İlçesi, nüfusu büyük oranda Manavlardan oluşan, geleneksel özelliklerini hala büyük ölçüde koruyan yerlerinden birisidir. Yörede daha sonradan gelip yerleşen Muhacir kültürüyle yerli kültür arasında önemli bir etkileşim olmuş; bu durum mutfak kültürünü de biçimlendirmiştir. İnsan yaşamının üç önemli geçiş dönemi vardır; doğum, evlenme ve ölüm. Bu üç aşama hemen tüm toplumlarda bazı geleneklere sahne olurken, bu geleneklere yeme-içme ile ilgili kurallar ve uygulamalar da eşlik etmektedir. Bu konuyla ilgili olarak Kandıra İlçesi'nin bazı köylerinde alan araştırmaları gerçekleştirilerek kaynak kişilerle birebir görüşmeler yapılmıştır. Elde edilen ses kayıtlarının çözümlemeleri yapılmış ve literatür çalışmasıyla konu desteklenmiştir.

Bildirimizde Kandıra halkına özgü geçiş dönemleri gelenekleri ve tören yemeklerinin kendine özgü yönleri ortaya konmuş olacak; aynı zamanda Kandıra mutfak kültürünün bir kültürel miras unsuru olarak gelecek kuşaklara aktarılması ve yöre turizmine katkı sağlamak üzere ön plana çıkarılmasına ilişkin çözüm önerilerine yer verilecektir.

Değirmendere Yalı Evleri

Doç. Dr. Erkan **ATAK**
Sakarya Üniversitesi
Rıdvan **GÖLCÜK**
Kocaeli Müzesi Müdürlüğü

Günümüzde Kocaeli'nin Gölcük ilçesine bağlı bir mahalle olan Değirmendere'nin köklü bir geçmişe sahip olduğu mevcut kalıntılardan anlaşılmaktadır. Değirmendere'nin Yalı Mahallesi ve Yukarı Değirmendere-Çarşıiçi Mahallesi'nde yer alan geleneksel konut örneklerinin bir kısmı kültürel dokusunu koruyarak günümüze gelebilmiştir. Gölcük Belediyesi'nin "Tarih Koridoru Projesi" kapsamında Yalı mahallesindeki 12 tescilli bina ve bir cami aslına uygun biçimde yenilenmiştir. Yalı Evleri restorasyonu ile bölgede kültürel ve sosyal işlevlerin uygulandığı kentsel bir odak noktası meydana getirilmiştir. Asıllarına uygun bir biçimde restore edilen evler heykel, seramik atölyeleri, el sanatları müzeleri, pansiyonlar ve hediyelik eşya dükkânları olarak işlevlendirilmiştir. Bölgenin kalkınmasına da katkıda bulunan bu projenin benzerleri yurt çapında farklı merkezlerde görülmektedir.

176

Yalı evleri restorasyonu Gölcük genelinde uygulanmaya başlanan projenin en önemli ayaklarından birisidir. Proje kapsamında yenilenen evler plan, cephe düzeni ve malzeme özellikleriyle geleneksel Türk ev tipinin genel özelliklerini yansıtmaktadırlar. Ayrıca evlerin oluşturduğu geleneksel sokağın dokusuna uygun biçimde yenilenmesi ve bu doğrultuda mekânlar oluşturulması önem arz etmektedir.

Kocaeli'ndeki İki Camiide Ahşap Eserler (Kapı ve Minber) Üzerine Değerlendirme

Gülseher **KAHRAMAN**
Kocaeli Büyükşehir Belediyesi

Araştırmamızda Kocaeli Örcün, Saraylı ve Uzuntarla Camii kapı ve minberi ahşap süslemeleri incelenmiştir.

Kocaeli'nin Gölcük ilçesi 1936 yılında kurulmuş yeni idari bir birim olmasına rağmen, bünyesinde Değirmendere, Halidere, Ulaşlı, Örcün, Saraylı gibi yerleşimi kadim köyler bulunmaktadır. Saraylı Köyü'nün Fatih Sultan Mehmed döneminde dâhil olduğu arşiv belgelerde bulunmaktadır.

Saraylı köyü merkezinde bulunan Saraylı Camii'nin ahşap kapısı, minberi ve kitabesi bulunmamaktadır. Yerleşim yerinde sadece kaynak kişilerden aldığımız bilgilere göre 200 yıllık olduğuna dair sözlü ifadeler aldık. Ahşap tezyinat, düz satırlı derin oyma, yuvarlak satırlı derin oyma, ajur ve applike teknikleri uygulanmıştır. Süsleme kompozisyonu bitkisel, geometrik nesnel bezeme görülmektedir. Kapı üzerine sadece ahşap koruyucu uygulanmasına rağmen minber maalesef değişik renkte boyalar ile (16. 07. 1999 tarihinde yaptığım incelemede) uygulama yapılmış durumda idi. Desenlerde insan eliyle yapılan tahribatlara rastlanmış olup bu müdahaleler esere zarar vermiştir.

Kocaeli'nde ikinci eser Uzuntarla Köyü Merkez Camii kapı minberinde 1933 tarihli bir kitabe bulunmaktadır. Ahşap tezyinatı düz satırlı derin oyma ve yuvarlak satırlı derin oyma tekniği, kompozisyonunda ise bitkisel ve nesnel bezeme görülmektedir. Eser iyi durumda olmakla birlikte Örcün- Saraylı Camii ahşap eserlerinde gördüğümüz aynı tahribata maruz kalmıştır. Kapı ahşap özelliği bozulmamış durumda, minber ise diğer eserde olduğu gibi boyanmış durumda olduğu görülmüştür.

1999 yılının başlarında Uzuntarla Köyü Merkez Camii'nde yaptığım çalışmalardan sonra 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi'nde ağır hasar alan camii yıkılmış, yeni yapılan camide tescilli olmalarına rağmen bu kapı ve minber kullanılmadığı için sonraki ziyaretimde yerinde olmadığını gördüm. Kocaeli ilinde depremlerin eserler üzerinde yıkıcı ve yok edici özelliklerinin yanı sıra bölgenin işgali ve yerel unsurlarında bu işgalciler ile hareket etmeleri ve en sonunda bölgeden ayrılırken yaptıkları tahribat ile şehrin merkezi ve çevredeki eserlere çok ciddi zarar verdikleri gibi tamamen yok ettikleri eserler olduğu da bilinmektedir.

Kompozisyon özellikleri ile klasik Türk-İslâm sanatının üslubunu yansıtmadığı gibi bölgeye de yabancı olduğu düşünülmektedir. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde bölgeye Kafkaslardan ve Doğu Karadeniz Bölgesi'nden göçler yaşanması ile bu bölgelerin kültür ve sanatının taşındığı düşünülmektedir. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde şuanda bu özellikteki eserleri görmek mümkün değildir.

Not: Her iki cami de bulunan minber ve kapının fotoğrafları çekildi, rölevesi alınarak çizimleri yapıldı.

Kocaeli'nin Babalı ve Karaağaç Köylerinin Hüzün Turizmi Potansiyelinin Değerlendirilmesi

Öğr. Gör. Ersin UĞURKAN
Kocaeli Üniversitesi

Turizm çeşitleri içerisinde oldukça yeni sayılabilecek olan hüzün turizm türü trajedinin yaşandığı veya o trajedi ile bağlantılı olan yerleşkelerdeki anma etkinliklerinin gerçekte turizm açısından etkin kullanımını ifade eder. Diğer turizm türlerine göre oldukça farklılık arz eden Turizmin bu boyutu mağduriyet yaşayanları etkili anma onlara olan minnetin vakur ve hüzün ile dile getiriliş şeklidir. Bunun için Disaporada yaşayanlar ya da ilgili ülkenin dört bir yanından o trajediyle ilgili olan ya da gönül bağı bulunan görkemli, etkin ve disipline anma etkinlikleridir. Bosna Hersek'te Srebrenitsa soykırımını anma etkinliklerinin çok daha disipline yapılması ve gerçek anlamda bir hüzün turizminin yaşanması nedeniyle buradaki tecrübelerin Kocaeli'nde yaşanan Kefken sahilindeki anma etkinliklerinin uygulanıp uygulanmayacağı tartışılmıştır. 21 Mayıs 1864 Abhaz ve Adige sürgünlerini anma etkinlikleridir. Kocaeli'nin bu açıdan önemi ise bu sürgünler deniz yolu ile yapıldığından Kefken sahili bu göçler esnasında gelen Kafkas Muhacirlerinin karaya çıkış noktaları olmuş bu sürgün sürecinde binlerce insan hayatını kaybetmiştir. Bu sürgünün deniz yolu ile olması diğer yollar ile yapılan sürgünlere göre daha da trajik olmasına neden olmuştur. Özellikle Kefken'in Babalı ve Karaağaç köyleri sürgünde hayatta kalabilenler ulaşabildikleri noktalar olmuştur. Bu nedenle her yıl buralarda anma etkinlikleri yapılmakta sürgün esnasında hayatlarını kaybedenler anılmakta ağıtlar söylenmektedir. Hatta bu köylerde sürgün esnasında hayatlarını kaybedenlerin bir kısmının mezarları bulunmakta bununla ilgi bir kitabe vardır. Yapılan çalışmada Kafkasya'dan Abhaz ve Adige Muhacirlerinin denizyolu ile yaşadıkları sürgünde Kefken sahili Anadolu'ya giriş kapısı olması buraları deniz turizmi açısından öneminin yanında hüzün turizmi potansiyelinin de olduğuna dikkat çekilmiştir. Bu doğrultuda tarihsel dönemde yaşanan en trajik göçün anma etkinlikleri daha dipline ve daha etili yapılabileceği ve bunun için yerel yönetimlerin Kefken sahilinde bu köylerde nasıl bir düzenlemeler olabileceği değerlendirilmiş ve çözüm önerileri sunulmuştur.

179

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR | CALIENCA
OLUŞTUR

Değirmen ve Değirmencilik Kültürü Bağlamında Servetiye Değirmeni Örneği

Ezgi YEŞİLYURT
Kocaeli İl Kültür ve Turizm Md
Suzan BİNGÖL
Sakarya İl Kültür ve Turizm Md

Tarımsal hayata geçiş, temel ihtiyaçlarımızdan birisi olan beslenmeyi avcılık ve toplayıcılıktan ekip biçmeye dönüştürmüş, elde edilen ekinin öğütülme gereksinimi de bu şekilde açığa çıkmıştır. Öğütmede su gücünün keşfedilmesiyle birlikte, debisi yeterli olan su kaynakları üzerinde değirmenler inşa edilmiştir.

Dışarıdan bakıldığında basit bir yapı gibi görünmesine rağmen değirmenlerin mimarisi, çalışma sistemleri, kullanılan araç gereçleri, geleneksel kültürümüzdeki yeri, ekonomik faaliyet olarak değerlendirilmesi, turizme katkısı, endüstriyel yapı grubunda olması, günümüzde artık tarihi yapılar olarak görülmeleri gibi etkenlere bağlı olarak çoklu bir inceleme gerektirirler. Şimdiye kadar yapılan çalışmaları incelediğimizde değirmenlerin genel olarak mimari bir öge, endüstriyel bir yapı olarak ele alındığını, fakat bir kültür ürünü olarak değerlendirilmesi noktasında eksiklikler olduğunu görüyoruz.

180

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

Su değirmenleri halk kültürü açısından değerlendirildiğinde halk mimarisi, halk ekonomisi, halk edebiyatı, halk inanışları, halk müziği, beslenme kültürü ve evlenme gelenekleri gibi geniş bir alana kucak açan, bu alanda çalışılmayı hak eden, önemli kültürel değerlerimizden birisidir.

Kültürel mirasımızın önemli bir parçası olan değirmenler, bu kültürel mirasın taşıyıcıları olarak da değirmencilerin günümüzün getirdiği koşullara bakılırsa yaşayan son değerlerimiz arasında olduklarından kayıt altına alınması ve özenle korunarak gelecek kuşaklara aktarımının sağlanması gerekmektedir. Bu sebeple çalışmamızı değirmen ve değirmencilik kültürü üzerine temellendirerek tükenmekte olan su değirmenlerine inat günümüzde geleneksel olarak çalışmaya devam eden Servetiye Cami Köyü değirmeni özelinde su değirmenlerinin geçmişteki işlevlerini ve günümüzdeki durumlarını karşılaştırmalı olarak gelenek boyutuyla ele almaya çalışacağız.

Literatür taramasının yanı sıra gözlem ve görüşme tekniği kullanılarak, alan araştırması yaptığımız çalışmamızda elde ettiğimiz veriler rapor halinde sunulacağından bu alanda çalışma yapmak isteyenlere de yol göstererek değirmencilik kültürünün geleceğe aktarılmasına katkıda bulunmak amaçlanmaktadır.

Osmanlı'dan Cumhuriyete Belediyecilik Tarihinde "Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin Yeri ve Önemi"

İsmail KAHRAMAN
Gazeteci

Kocaeli asırlar öncesinden bize sesleniyor ve Kocaeli tarihe canlı şahitlik yapmış çınarları dile gelip konuşuyor: "Ben, kökleri tarihin derinliklerine uzanan koca bir çınarım, kadim zamanlara ve tarihe canlı şahitlik yaptım. Topraklarımda önemli medeniyetler kuruldu. Ben, İmparatorluklar şehri İstanbul'un Anadolu'ya açılan kapısıyım. Bin yılları, beş bin yılları devire devire bugüne gelmiş medeniyetlerin beşiğiyim. Doğu-Batı arasında bir köprüyüm. Çin'den başlayarak Avrupa'ya giden Tarihi İpek yollarının birleşme noktasıyım. İstanbul'dan Hicaz'a giden Sürre Alayları'nın konakladığı Hicaz Demiryolunun ilk istasyonuyum. Ben Selçuklu'yum. Osmanlı'nın ilk sancak merkeziyim. Gazi Mustafa Kemal Paşa tarafından 16 Ocak'da Türkiye Cumhuriyeti'nin dünyaya duyurulduğu yerim..."

Şifalı Çenedağı Suyu'nun membaı Derince'yim. İpek halı ve rafineri merkezi Körfez; pehlivanlar diyarı Karamürsel; donanma şehri Gölcük'üm. Tarım ve turizm merkezi Kandıra; bilim, sanayi ve teknoloji bölgesi Gebze; dağ ve yayla turizminin adresi Kartepe ve Karşıyaka'yım. Organize Sanayi Bölgeleri ve limanlar kenti Dilovası; Finans ve bankacılık üssü Çayırova; kültür ve turizm bölgesi Darıca; adını Orhan Gazi'nin verdiği medeniyetler şehri Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin merkezi İzmit'im.

Adını Kocaeli fatihi Akçakoca Gazi'den alan, bilim, teknoloji, sanayi, ticaret, bilişim, kültür ve turizmde marka şehir KOCAELİ'yim.

Ülkemizde doğu ile batının, Anadolu ile İstanbul'un arasında köprü görevi gören, büyük şehir yasasının ilk uygulandığı il olarak birçok belediyeye örnek olan Kocaeli'yi tanımak ve kent kültür bilincine sahip olmak gerekiyor

İstanbul'dan sonra ekonomik güç bakımından Türkiye'nin ikinci büyük ili olan Kocaeli, kara, deniz, hava ve demiryolu ulaşımıyla Türkiye'nin en önemli geçiş noktalarından birisidir. Marmara Bölgesi'nin Çatalca-Kocaeli Bölümü'nde yer almaktadır.

Bilim, teknoloji, sanayi, ticaret, turizm ve kültür merkezi olan Kocaeli, Türkiye'nin kalkınmasında lokomotif görevi görmektedir. İstanbul'dan sonra tüm il sınırlarında uygulanan büyükşehir belediyesi yasası ile birçok büyükhire rol model olmuştur

2004 yılında çıkarılan 5216 sayılı yasayla Büyükşehir Belediye sınırları için yeni kıstaslar getirilmiştir. Buna göre Büyükşehir olma koşulu, nüfusu en az 750.000 olmasıdır. Aynı yasa, nüfus yoğunluğu çok yüksek olan İstanbul ve Kocaeli illerinin tamamını büyükşehir sınırları içerisine almaktadır. İzmit şehri, Kocaeli il merkeziydi. Yeni büyükşehir metropoliten ilçelerinin kuruluşuna dair 5747 sayılı yasada Büyükşehir ismi Kocaeli Büyükşehir Belediyesi olarak değiştirilmiştir. Saraybahçe ve Bekirpaşa belediyeleri kaptırılarak İzmit ilçesi kurulup tek belediye haline getirilmiştir.

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi öncesinde, Kocaeli’de 45’e yakın ilçe ve belde belediyesi vardı. Belediyelerin sınırları nerede başlıyor nerede bitiyor bilinmiyordu; tam anlamıyla bir belediye enflasyonu yaşanıyor. Büyükşehir Belediyesi kurulduktan sonra, öncelikle belediye enflasyonuna son verilip ilçe sayısı 6’dan 12’ye çıkarıldı. Belde belediyeleri birleştirilerek ilçe haline getirildi. İzmit, Kartepe, Kandıra, Gebze, Dilovası, Darıca, Çayırova,,Körfez, Derince Karşiyaka, Gölcük ve Karamürsel İlçe belediyeleriyle Büyükşehir Belediyesi arasında birlik ve beraberlik sağlanarak hizmet seferberliği başlatıldı. Kocaeli her bakımdan bir dünya kenti haline geldi.

Biz bu bildirimiz de kuruluş öncesi ve kuruluş sonrası ile Kocaeli Büyükşehir Belediyesi’nin Kocaeli tarihindeki yeri ve önemini Kocaeli Valiliği’nin 26.07.2018 tarih ve E628866 olurlarıyla kurulmuş olup kültür hizmeti veren Özel İlim, Kültür, Tarih ve Teknoloji Araştırma Merkezi (İKTAV) Kütüphanemiz de yer alan bilgi ve belgeler ışığında araştırıp bildiri haline getiriler görsel olarak sempozyumda sunulacaktır.

Kocaeli Büyükşehir Musiki Derneğinin Tarihçesi

Hasan Vehbi **HOPALI**
Kocaeli Büyükşehir Musiki Derneği

İzmit de Türk Musikisi çalışmaları; Cumhuriyetin ilk yıllarından başlayarak 1923-1933 yılları arasında, Klasik Türk Müziğinin üstadlarından Lem'i ADL, Fehmi TOKAY ve Yesari Asım ARSOY'un dost toplantılarında sanatlarını icra etmeleriyle başlamıştır.

Daha sonra, Sıtkı HAMDİ bey ve Vecdi SEYHUN beyler tarafından, Türk Müziği ve enstrüman dersleri başlatılmıştır. İmkanlar dahilinde ilk konser 18 Ekim 1947 tarihinde İzmit Halkevi Salonunda verilmiştir. Türk Sanat Müziği zevki yeniden canlandırılmıştır.

Bu konserlerde Vecdi SEYHUN piyanoda, veznedar ETHEM bey kemençede ve kimyager Cemal ATEŞMAN kanunda yer almış, solist olarak da derneğimizin kurucu üyelerinden Ali KOÇDEMİRÖREN görev yapmış olup 5 Mayıs 1947 tarihinde Vali Rüknettin NASİHİOĞLU'na ilk resmi dilekçeyi vererek İzmit Musiki Cemiyeti'nin resmen kuruluşunu sağlamıştır.

Kurucu başkan merhum Kanuni Osman ÇAKAR'ın yanında Süreyya BİYENÇ, Ahmet SAKIZLI, Kazım KAMOY, İsmet Duymuş. Salih YAĞMUROĞLU. Süreyya BİYENÇ, Nedim TEKERCİOĞLU, İbrahim BOYSAL, Fahri BİRİM ve İsmet DUYMUŞ yer almıştır.

Derneğimiz ilk çalışmalarına, eski balık pazarında Kantar Kontrol Ofisinde başlamış olup, çok sık mekan değiştirmiştir. Halen Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından tahsis edilen, Seka eğitim salonunda; 20 yi aşkın sazende 100 ün üzerinde hanende ile çalışmalarına devam etmektedir.

Derneğimizin çok sık yer değiştirmesi nedeniyle arşiv kayıtlarının pek çoğuna ulaşamamıştır. 5 yıl önce kurulan arşiv komisyonumuz; mevcut kayıtlar ve ebediyete intikal etmiş üyelerin yakınlarından temin edilen bilgi ve belgelerle arşivimiz düzenlenerek dijital ortamda kayıtlanmıştır.

183

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR | CALISINCA
OLUYOR

Kocaeli Şehir Tiyatroları

Arş. Gör. Hüseyin ŞEN
Selçuk Üniversitesi

Şehir tiyatroları; ödeneğinin bir kısmının ya da tamamının yerel yönetimlerce karşılandığı amatör ya da profesyonel tiyatrolardır. Başta Avrupa olmak üzere dünyanın pek çok ülkesinde, şehir halkına hizmet sunan bir tiyatronun yerel ya da merkezi yönetimlerce desteklenip finanse edilmesi geleneği yaygındır.

1997 yılında açılan Kocaeli Şehir Tiyatroları, Anadolu'daki ilk ödenekli tiyatro olma özelliğine sahiptir. Adana, Bursa, Konya, Eskişehir gibi illerden çok daha önce kurulmuş ve Kocaeli halkına hizmet etmeye başlamıştır. Genel sanat yönetmenliği görevini ilk olarak Işıl Kasapoğlu üstlenmiş, 2002 yılında görevi Yücel Erten'e devretmiştir.

21 yıldır perde açan ve Kocaeli'de bir tiyatro geleneğinin oluşmasını sağlayan şehir tiyatroları, yetişkinler ve çocukla için temsiller sergilemenin yanısıra, sokak tiyatrosu yapmak, sokak tiyatrosu festivali düzenlemek, tiyatro okulu açmak ve yurt dışı turneler düzenlemek gibi pek çok önemli etkinlik de yürütmüştür.

47 kadrolu ve 13 sözleşmeli sanatçısı ve idari personeli ile, şehirde önemli bir istihdam da yaratan şehir tiyatroları şu anda ayda 40 temsil sergilemektedir.

Bu çalışmada; Kocaeli Şehir Tiyatrosu'nun tarihçesi, etkinlikleri ve hizmetleri hakkında bilgi verilecektir.

Kocaeli'de Ruhsal İyileştirim Uygulamalarının Gelişimi

Yüksel **CAN ÖZ**
Dr. Öğr. Üyesi Rahime **AYDIN ER**
Kocaeli Üniversitesi

Ruhsal iyileştirim; ruhsal bozukluk nedeniyle yetersiz, engelli ve özürlü olan bireyin toplumda bağımsız olarak yaşamını en üst düzeye ulaştırmak için fırsatlar sunan bir süreçtir. Ruhsal iyileştirim uygulamalarının amacı; ruhsal bozuklukla ilgili sosyal yetersizliklerin gelişimindeki risk faktörlerini azaltarak ve koruyucu faktörleri artırarak, kronik ruhsal bozukluk tanılı bireyin sosyal/kişilerarası işlevselliklerini, öznel iyi oluşlarını ve yaşam kalitelerini arttırmaktır. Bu uygulamalarla ruhsal bozukluğu olan engelli kişinin yaşamak, öğrenmek ve çalışmak için gerekli olan fiziksel, duygusal, bilişsel ve sosyal becerileri yerine getirebilmesi sağlanmaya çalışılır.

Çoğu psikiyatrik bozukluğun şiddetli ve kalıcı sakatlıklarla ilişkili olduğunun ve hastaların uzun dönem sonuçlarını iyileştirmek için etkili yöntemlerin geliştirilmesi gerektiğinin fark edilmesiyle, ruhsal iyileştirim kavramı yaklaşık altmış yıl önce psikiyatri alanına girmiştir. 1975 yılında kurulan Psikiyatri Rehabilitasyon Derneği ile psikiyatrik rehabilitasyon pratiği tanımlanmış ve geliştirilmiş, bu hizmetler toplum temelli tedaviye entegre olmuş ve iyileştirme hareketine yönlenmiştir.

Türkiye'de ruhsal iyileştirimle ilgili girişimler dünyadaki gelişmelere paralel olarak 1970'li yıllarda başlamıştır. İlerleyen süreçte ruhsal bozukluğu olan bireylerin hem rehabilitasyonu hem de toplumla ilişki kurmalarını desteklemek amacıyla hastane içinde veya hastaneye bağlı olarak Gündüz Hastanesi uygulamaları başlamıştır. 1988 yılında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde başlatılan, 2004 yılında Kocaeli Üniversitesi'nde kurulan Gündüz Hastaneleri'ne 2006 yılında Bakırköy'de ve 2007 yılında da Akdeniz Üniversitesi'nde açılanlar katılmıştır. 2008 yılına kadar faaliyet gösteren Kocaeli Gündüz Hastanesi'nde; hasta takip ve tedavisi yapılarak, hasta ve ailesine ruhsal ve toplumsal beceri eğitimleri verilmiş, iş ve meslek edindirme çalışmaları (takı tasarımı, ahşap boyama, tiyatro, resim, seramik ve bahçe çalışmaları ile galoş üretimi) yürütülmüştür.

185

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELEDE SERVETİYE CEPHESİ VE KOCAELİ TARİHİ-KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU-VI
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SERVETİYE FRONT IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND HISTORY-CULTURE OF KOCAELİ-VI

Sağlık Bakanlığının 2011 yılında kabul ettiği Ulusal Ruh Sağlığı Eylem Planı çerçevesinde ciddi ruhsal hastalığı olan bireylere toplum temelli hizmet sunmak amacıyla Toplum Ruh Sağlığı Merkezleri (TRSM) açılmaya başlanmıştır. Böylece ruhsal iyileştirim hizmetleri ilk defa kurumsallaşmıştır. Kocaeli’de ilk TRSM 2012 yılında Derince Eğitim Araştırma Hastanesine bağlı olarak açılmıştır. 2017 yılında Gölcük Necati Çelik Devlet Hastanesi bünyesinde TRSM kurulmuştur. Açılan bu merkezlerde bireysel görüşme ve ev ziyaretleri ile tedaviye uyumu artırma, ruhsal eğitim, aile eğitimi, toplumsal beceri eğitimi ve çeşitli uğraşı çalışmaları (resim, müzik, el sanatları gibi) sürdürülmektedir.

Kocaeli’de devam eden ruhsal iyileştirim uygulamalarıyla ‘hasta’ olma rolünden çıkan ‘birey’, ciddi ruhsal hastalığın gizlediği ve toplumdan uzaklaştırdığı rollerini geri kazanmada desteklenmektedir.

Bir Sözlü Tarih Tahlili: Mübadele Sonrasında İzmit Bölgesinden Yunanistan'a Göçen Rumların Hatıra Kayıtları

Dr. Öğr. Üyesi Esra **ÖZSÜER**
İstanbul Üniversitesi

Sosyolojik bağlamda göçler, bazen bir yurt edinmek, bazen düşman istilasından korunmak, bazen de eski yurtlarından yeni bir vatana ulaşmak amacıyla gerçekleşen coğrafi yer değişimleri olarak kabul görmektedir. Nitekim daimi ikametgahın başka bir yere naklini icap ettiren bu coğrafi mobilitede, toplumlar belli bir fikir, görüş ve hatta kanaat oluşturdıklarından göçlerin toplumun sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel bağlamdaki etkilerinin göz ardı edilmesi olanaksızdır. 1923 Türk-Yunan Zorunlu Nüfus Mübadelesi de güdümlü göç hareketi olarak düşünüldüğünde gerek tarihi gerekse sosyolojik etkilerin tartışıldığı önemli bir süreçtir. Her iki toplumun mübadilleri vatan kabul ettikleri topraklardan hiç bilmedikleri coğrafyalara göç etmek zorunda bırakılmış, dolayısıyla kolektif bellekte travmatik kayıtlar oluşturmuşlardır. Öte yandan mübadelenin sadece diplomatik bir antlaşma metni olmadığı aynı zamanda insani boyutunun kuşaktan kuşağa tartışıldığı hüzünlü bir miras olduğu da kabul edilmektedir. Kısaca Yunanistan ve Türkiye'nin toplumsal hafıza kayıtlarında mübadele, basit bir yer değiştirmenin ötesinde "kökünden sökülen" insanların travmatik anılarıdır. Bu anıların bilhassa Yunan tarafı için tanımı "kaybedilmiş vatan" şeklinde yorumlanan Anadolu topraklarıdır.

Bu bildiride, Atina Küçük Asya Araştırma Merkezi tarafından sözlü tarih kayıtları tutulan Lozan mübadillerinin hatıraları incelenecektir. İzmit ve çevresinden Yunanistan'a göç etmek zorunda kalan Rumların bizzat dile getirdiği anılar, mübadelenin insani boyutunun tartışılması açısından oldukça önemli donelerdir.

II. Meşrutiyet Döneminde Bir Gazetecinin İzmit Sancağı'na Bağlı Adapazarı Kazası'na Dair İzlenimleri (15 Kasım - 26 Aralık 1913)

Prof. Dr. Enis ŞAHİN
Sakarya Üniversitesi

Osmanlı devletinin tarih sahnesindeki son dönemeci olan II. Meşrutiyet dönemi, pek çok yönüyle büyük önem arz eder. Devleti kurtarma çalışmaları, yıkılışı engelleme gayretleri ve mukadder yıkılış karşısındaki direnme çabalarının iç içe geçtiği bir dönem olan 1909-1918 evresi, Trablusgarp, Balkan ve Cihan harpleri gibi devletin yıkılışında pek çok olumsuz hadise de göz önüne alındığında, siyasetçilerin, gazetecilerin ve tarihçilerin dikkatini çekmiştir ve yakın dönem tarihçilerinin halen de çekmektedir. Bir tarihçi gözüyle bakıldığında, dönemin gazetelerinde konuyla ilgili pek çok malzemenin bulunduğunu söylemek mümkündür. Bunlardan birisi de II. Meşrutiyet döneminin en önemli gazetelerinden birisi ve aynı zamanda iktidardaki İttihat ve Terakki Fırkası'nın da yayın organı durumundaki Tanin gazetesidir. Bu gazetenin en başta söylenmesi gereken özelliği, iktidarın bakış açısını ve kamuoyunun gündemindeki en önemli gelişmeleri halka ulaştırma noktasındaki aracıdır. Hakikaten de gazetenin belli bir dönemi mercek altına alındığında, hem devletin ve hükümetin gündemindeki ana maddeleri, hükümetin temel bakış açılarını ve dönemin en önemli hadiselerini zaman zaman da ayrıntılı bir şekilde kamuoyuna sunabilmesidir. Bu yönüyle Tanin, bilhassa II. Meşrutiyet döneminde Türk basınının en önemli yapıtaşlarından birisidir.

Bu gazetenin muharrirlerinden olan ve "modern Evliya Çelebi" olarak nitelenen Ahmet Şerif Beyin 1913 yılının Kasım ve Aralık aylarında Tanin gazetesinde tefrika edilen yazıları, bu bildirinin ana konusunu oluşturmaktadır. İlk yazının yayınlanma tarihi 15 Kasım, son yazının ki ise 26 Aralık 1913 tarihini taşımaktadır. Bu tefrikalar Türk Tarih Kurumu tarafından "Anadolu'da Tanin" adıyla iki cilt halinde yayınlanmışsa da, tefrikalara bugünkü dile aktarılma noktasında bazı sadeleştirmelerin yapılması nedeniyle, tarafımızdan hazırlanan bu bildiride, Ahmet Şerif Bey'in gazetede tefrika ettiği orijinal kupürler kullanılmıştır. Adapazarı kazası gibi, Anadolu'nun pek çok şehir ve kasabasına seyahatler düzenleyen ve intibalarını kaleme alan Ahmet Şerif Bey, bu yerleşim yerleriyle ilgili yazılarını zaman zaman "Anadolu'da Tanin" adıyla mezkûr gazetede tefrika halinde yayınlamaktaydı. Bu suretle memleketin sorunlarına ve mevcut durumuna, "hükümetin de sözcülüğünü yapan bir gazete" vasıtasıyla en üst düzeyde şahitlik etmiş oluyor ve sadece o günün okuyucuları değil, bugünün tarihçileri veya meraklıları için de önemli malzemelerin sonraki nesillere aktarılması işlevini yerine getiriyordu.

Ahmet Şerif Bey'in yazılarının geneli tetkik edildiğinde, çok farklı konulara dikkat çektiği ve ışık tuttuğu anlaşılmaktadır. İzmit Sancağı'nın Adapazarı Kazası'na ayırdığı 15 tefrikalık yazılarına bakıldığında, bu çeşitlilik dikkat çekici boyuttadır. Değindiği çok çeşitli konular arasında eğitim, yönetim, iktisadî şartlar, sosyal durum, yollar, kereste ticareti gibi konular başta gelir. Eğitim durumu tam olarak bilinmemekle birlikte, yazarın çok geniş bir tahayyül ve tedkik gücüne sahip olduğu, bazı tefrikalarda ele aldığı hususlardaki derin tetebbuatından anlaşılmaktadır. Bu da mezkûr gazetecinin iyi bir eğitim almış olabileceği hususunu kuvvetlendirmektedir. Dolayısıyla Ahmet Şerif Bey'in bu seyahatini muhteva yazıları dikkatli incelendiğinde, dönemin Adapazarı Kazası hakkında yaptığı değerlendirmelerin, çoğunlukla doğru ve rasyonel bir üslupla kaleme alındığı rahatlıkla anlaşılabilmektedir. Bu bilgiler şüphesiz ki, Adapazarı Kazası'nın ve onun bağlı olduğu İzmit Sancağı'nın siyasi, ictimai, idarî, ticarî iktisadî ve yollarla ilgili durumunun tespitinde, dün olduğu gibi, bugün de önemli kaynaklar arasındadır. Gazeteci Ahmet Şerif Bey'in bu intibaları Meşrutiyet dönemi Adapazarı'nın anlaşılması için iyi bir "birinci el" kaynak durumundadır. Çünkü ele aldığı konular ve hadiseler, doğrudan doğruya kendisinin şahadetine dayanmaktadır. Ve hatta Osmanlı memleketleriyle ilgili diğer yazıları da dikkate alındığında, genel manada II. Meşrutiyet döneminde ülkenin durumunun anlaşılması ve aydınlatılmasında çok önemli kaynak niteliği taşıdığı da şüphesizdir.

**KOCAELİ
BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ**

/kocaelibld

<http://kocaelitarihisempozyumu.com>